

เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติ ญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 9

เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติ ญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 9

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

จัดทำโดย
สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย

เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 9
(มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)

บรรณาธิการ รศ.ปราณี จงสุจิตรธรรม สาขามนุษยศาสตร์
รศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ สาขาสังคมศาสตร์

พิมพ์ครั้งที่ 1 กันยายน 2559

จำนวน 200 เล่ม

สงวนลิขสิทธิ์

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

ปราณี จงสุจิตรธรรม.

เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติยุ้งปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 9.-- กรุงเทพฯ : สมาคมยุ้งปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย, 2559.

160 หน้า.

1. การศึกษา-ญี่ปุ่น. 2. ญี่ปุ่น--ความเป็นอยู่และประเพณี. 3. วรรณคดี--ญี่ปุ่น. 4. ศิริพร วัชชวัลคุ, ผู้แต่งร่วม.
I. ชื่อเรื่อง.

952.047

ISBN 978-616-91865-6-4

จัดทำโดย : สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย

(Japanese Studies Association of Thailand)

ห้อง 606 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพฯ 10200

โทร./แฟกซ์ 02-221-2422

ออกแบบและจัดรูปเล่ม : พุทธพล มงคลวรารณ

พิสูจน์อักษรและจัดรูปแบบอักษร : นิศากร ทองนोक, อัจฉรา ชูพล, น้ำเพชร แต่งสาขา

บริหารการพิมพ์โดย : ชานเมืองการพิมพ์

เลขที่ 109 ถ.วงศ์วานิช ต.หาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110 โทร 074-256706

โทรสาร 074-256707

บทนำ

เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทยเล่มนี้เป็นการรวมบทความของผู้เสนอบทความในการประชุมวิชาการระดับชาติสมาคมญี่ปุ่นศึกษาครั้งที่ 9 ที่จัดขึ้นที่โรงแรมเซ็นทารา หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 17 -18 ธันวาคม 2558 จำนวนทั้งสิ้น 6 บทความ

แบ่งเป็นสาขามนุษยศาสตร์ 3 บทความ ได้แก่ ด้านวรรณคดี 2 เรื่อง ด้านภาษาศาสตร์-การศึกษา 1 เรื่อง และสายสังคมศาสตร์ 3 บทความ ได้แก่ ด้านเสรีภาพและความเท่าเทียม 2 เรื่อง ด้านสังคม-วัฒนธรรม 1 เรื่อง นอกจากนี้ยังได้นำเสนอบทบรรยายพิเศษของ Professor Yosuke KOTAJIMA หัวข้อ JAPAN: (Un) Limited Rights and Liberty? from the Perspective of Japanese Literature ทำให้ทราบถึงสิทธิและเสรีภาพ(ไม่)จำกัด ในมุมมองด้านวรรณคดีญี่ปุ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

นอกจากบทความ 6 เรื่องนี้แล้ว ยังมีบทความที่น่าสนใจในการประชุมวิชาการระดับชาติสมาคมญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทยครั้งที่ 9 จำนวนหนึ่งที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร Jsn ซึ่งจัดพิมพ์โดยสมาคมญี่ปุ่นศึกษาเช่นเดียวกัน จากบทความทั้งหมดแสดงให้เห็นพัฒนาการของญี่ปุ่นศึกษาในหลากหลายมิติทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึก โดยเฉพาะในครั้งนี้ได้เห็นมิติใหม่ของสิทธิและเสรีภาพ(ไม่)จำกัดจากมุมมองทางด้านภาษา วรรณคดี การศึกษา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สังคม การเมือง เศรษฐกิจ ฯลฯ ซึ่งสามารถใช้เป็นบทเรียนได้เป็นอย่างดีทั้งในประเทศญี่ปุ่นและในประเทศไทย

ในนามของคณะกรรมการสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทยและบรรณาธิการ ขอขอบคุณเจแปนฟาวนด์ชั่น กรุงเทพฯ โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ผู้นำเสนอบทความ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ช่วยสนับสนุนให้การประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทยครั้งที่ 9 สำเร็จลุล่วงโดยดี จนเกิดผลงานที่ทรงคุณค่าเล่มนี้

บรรณาธิการ

รายนามคณะกรรมการบริหารสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย พ.ศ.2559-2561

ศ.ดร.ไชยวัฒน์ คำชู	ที่ปรึกษา
ศ.สุริชัย หวันแก้ว	ที่ปรึกษา
ผศ.ดร.กัลยาณี สีสสุวรรณ	ที่ปรึกษา
รศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ	นายกสมาคม
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
ผศ.ดร.ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์	อุปนายกคนที่หนึ่ง
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น	
ศ.ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล	อุปนายกคนที่สอง
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
รศ.ปราณี จงสุจิริธรรม	เหรัญญิก
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	
คุณเอกสิทธิ์ หนูนุกัฏ	เลขานุการ
ผู้ประสานงานโครงการสันติไมตรีไทย – ญี่ปุ่น	
ดร.ทรายแก้ว ทิพากร	นายทะเบียน
สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
ผศ.นิศากร ทองนอก	สมาชิกสัมพันธ์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	
ผศ.เบญจรงค์ ใจใส แดร์ อาร์สลานออง	ผู้ช่วยสมาชิกสัมพันธ์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	คนที่หนึ่ง
อ.สรัญญา คงจิตต์	ปฏิคม
ศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	
รศ.ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ	กรรมการ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
ดร.ปิยวรรณ อัครวราพันธ์	กรรมการ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
ผศ.ดร.โสภา มะสินาริ	กรรมการ
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร	

ผศ.ดร.นันทชัย มหาพันธ์	กรรมการ
มหาวิทยาลัยบูรพา	
ดร.วินัย จามรสุนทร	กรรมการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา	

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความและบทความ

สาขาเสรีภาพและความเท่าเทียม

เดือนเต็ม กฤษดาธานนท์ (ผศ.ดร.)	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ทรายแก้ว ทิพากร (ดร.)	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
นภดล ขาติประเสริฐ (รศ.ดร.เรื่อโท)	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
นันทชัย มหาพันธ์ (ผศ.ดร.)	มหาวิทยาลัยบูรพา
บาร์นี่ บุญทรง (ผศ.ดร.)	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ปิยะนุช วิริยะนวัตร (ดร.)	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล (ศ.ดร.)	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สาขาวรรณคดี

กัลยาณี สัตยธรรม (ผศ.ดร.)	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ทนพร ตรรัตน์สกุลชัย (ดร.)	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
น้ำทิพย์ เมธเศรษฐ (ผศ.ดร.)	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ณัฐริกา ทับทิม (ผศ.ดร.)	ราชภัฏพิบูลสงคราม
มนวิธน์ พรหมรัตน์	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
วสันต์ เหลืองประภัสร์ (ผศ.ดร.)	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล (ศ.ดร.)	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อรรธยา สุวรรณระดา (รศ.ดร.)	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สาขาเศรษฐกิจ / การเมือง

กิตติ ประเสริฐสุข (ผศ.ดร.)	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ทรายแก้ว ทิพากร (ดร.)	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พุทธกาล รัชธร (ดร.)	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พุทธพล มงคลวรวรรณ (ผศ.)	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วราวุธ สุวรรณระดา (รศ.ดร.)	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เวียงรัฐ เนติโพธิ์ (ผศ.)

ศิริพร วัชชวัลคุ (รศ.ดร.)

สมพร ช่วยอารีย์ (ดร.)

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (ศ.ดร.)

เอกสิทธิ์ หนูนุกัถ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สาขาภาษาศาสตร์ – การศึกษา

คุณัญญ์ สมชนะกิจ (ดร.)

ฉันทนา จันทร์บรรจง (รศ.ดร.)

เดือนเต็ม กฤษดาชานนท์ (ผศ.ดร.)

เทววิ เสวตไอยาราม (ผศ.ดร.)

ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ (รศ.)

นิดา ลาภศรีสวัสดิ์ (ผศ.ดร.)

มหาวิทยาลัยทักษิณ

มหาวิทยาลัยนเรศวร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร

ลาดกระบัง

มหาวิทยาลัยบูรพา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น

มหาวิทยาลัยนเรศวร

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

สาขาสังคม – วัฒนธรรม

คมกริช การินทร์ (ผศ.ดร.)

เบญจรงค์ ใจใส แดร์ อาร์สลานิอง (ผศ.)

ประทุม อังกูโรหิต (ผศ.ดร.)

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยบูรพา

ระวีวัฒน์ ไทยเจริญ (ดร.)

เรวดี อึ้งโพธิ์ (ดร.)

วรเวศม์ สุวรรณระดา (รศ.ดร.)

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (ศ.ดร.)

เอกสิทธิ์ หนูนุกัถ์

มหาวิทยาลัยทักษิณ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิพหุภาคี

สาขาเสรีภาพและความเท่าเทียม

นันท์ชญา มหาขันธ์ (ผศ.ดร.)

ปิยะนุช วิริยะนวัตร (ดร.)

ทรายแก้ว ทิพากร (ดร.)

สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล (ศ.ดร.)

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สาขาวรรณคดี

กัลยาณี สีสสุวรรณ (ผศ.ดร.)

ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ (รศ.)

วสันต์ เหลืองประภัสร์ (ผศ.ดร.)

สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล (ศ.ดร.)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สาขาเศรษฐกิจ / การเมือง

ทรายแก้ว ทิพากร (ดร.)

พุทธกาล รัชธ (ดร.)

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (ศ.ดร.)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สาขาภาษาศาสตร์ – การศึกษา

ฉันทนา จันท์บรรจง (รศ.ดร.)

ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ (รศ.)

นันท์ชญา มหาขันธ์ (ผศ.ดร.)

ปราณี จงสุริยธรรม (รศ.)

ยุพกา พุกขิม่า (ผศ.ดร.)

วินัย จามรสุนทร (ดร.)

มหาวิทยาลัยนเรศวร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

สร้อยสุดา ณ ระนอง (รศ.ดร.)

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สาขาสังคม – วัฒนธรรม

ประทุม อังกูโรหิต (ผศ.ดร.)

มหาวิทยาลัยบูรพา

เรวดี อึ้งโพธิ์ (ดร.)

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (ศ.ดร.)

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความตีพิมพ์ในเอกสารหลัง การประชุมเล่นมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์

ปราณี จงสุจริตธรรม (รศ.)

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิริพร วัชชวัลคุ (รศ.ดร.)

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นามานุกรมผู้เขียนบทความ

กณภัทร รื่นภิรมย์(ดร.) มหาวิทยาลัยศิลปากร

patpirom@hotmail.com

คุณซ์ญ์ สมชนะกิจ(ดร.) มหาวิทยาลัยทักษิณ

kunato_ta@hotmail.com

ชยาพร ปรีชาปัญญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

chayaporn.preecha@gmail.com

ชอลดา เจียมวิจักขณ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

risky_sh@yahoo.com

ภัทรธร พิพัฒน์กุล(ดร.) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

patonphipat@gmail.com

สุทิน สายสงวน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

mr.sutinss@hotmail.com

สารบัญ

JAPAN: (Un) Limited Rights and Liberty? from the Perspective
of Japanese Literature

KOTAJIMA Yosuke.....11

มนุษยศาสตร์

วรรณคดี

การได้รับอภัยโทษของบุตรชายนักรบในนิยายสงครามเรื่อง “เฮอิเกะโมะโนะงะตะริ”

กณภัทร รื่นภิรมย์.....25

ตำนานจักรพรรดิจิมมุ: ความจริงหรือเรื่องแต่ง

ภัทร์อร พิพัฒนกุล.....47

ภาษาศาสตร์ - การศึกษา

การถ่ายโอนทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ในการแสดงความไม่พอใจ

ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยทักษิณ

คุณัญญ์ สมชนะกิจ.....71

สังคมศาสตร์

เสรีภาพและความเท่าเทียม

ความเป็นแม่กับเสรีภาพของสตรีญี่ปุ่นในวรรณกรรมของทชุนิมะยูโกะ เรื่อง โจจิ
และ ฮิกะริโนะเรียวบุณ

ชยาพร ปรีชาปัญญา.....99

เสรีภาพและเงื่อนไขในการจินตนาการเรื่อง Boy's Love ของแฟนคลับจอนี้ส์

หญิงในไทยโดยศึกษาจากงานเขียนแนวแฟนฟิคชั่น (Fanfiction) เกี่ยวกับไอดอล
ในสังกัดจอนี้ส์ แฟมมิลี่

ช่อลดา เจียมวิจักขณ์.....115

สังคม - วัฒนธรรม

การปรับตัวของธุรกิจญี่ปุ่นต่อสังคมผู้สูงอายุ: บทเรียนจากญี่ปุ่น

สุทิน สายสงวน.....141

JAPAN: (Un)Limited Rights and Liberty? from the Perspective of Japanese Literature^{*}

KOTAJIMA Yosuke^{**}

As you know, Japanese culture was established under the allover and strong influence of Chinese culture. The Japanese still now use a lot of Chinese characters in their daily life. The Koreans of today do not use Chinese characters daily any longer; they generally use only their original Hangul alphabet. The Vietnamese do not use Chinese characters, either, nor their own Chu'Nom characters; they use the English alphabets today, adding some due accent marks. It is a historical fact that both the Koreans and the Vietnamese used a lot of Chinese characters in the past, but they now have stopped using Chinese characters. So, we can safely say that today the Japanese is the only people that use many Chinese characters every day, except the Chinese, the original maker of Chinese characters.

However, Japanese culture is not at all a replica or a duplicate copy of Chinese culture. For example, Huan'guan or eunuchs, keju or imperial examination system and chanzu (it is also called xiaojiao) or women's foot-binding have never been introduced into Japan. These three customs or systems respectively played an essential role in the long history of China. But Japan did not accept any of them; in other words, Japan rejected these cultural elements of China. The Japanese carefully selected and accepted the Chinese cultural elements which were necessary for them.

The main theme of this conference is: "Japan: (Un) limited Rights and Liberty?". Here I would like to make a speech on the theme from the perspective of Japanese literature.

^{*} A Summary of Keynote Speech

^{**} Professor Meisei University, Tokyo, JAPAN

Japanese words for ‘right’ and ‘liberty’

First of all, let me confirm the historical outline of the two keywords in Japanese. The Japanese for ‘right’ is ‘kenri’. This word ‘kenri’ is a loan word from Chinese which originally meant ‘authority and profit’. It started being used with a legal meaning as the equivalent of the English ‘right’ in 1860’s, that is to say, in the last several years of the Edo period. It was again borrowed from the Chinese version of legal documents in English.

On the other hand, the Japanese for ‘liberty’ is ‘jiyu’. The word ‘jiyu’ is also a loan word from Chinese which originally meant ‘free, unrestrained, as one pleases’. In official documents of the Heian and Kamakura-Muromachi periods (c.800-c.1600), the word ‘jiyu’ was often used to blame local governors for their ‘arbitrary deeds against laws or regulations’. It is interesting that ‘jiyu’ sometimes even meant ‘toilet, lavatory’ in the Edo period. It came to be used with a political and legal meaning as the equivalent of the English ‘liberty’ or ‘freedom’ in 1860’s, too, at the dawn of modernization. Japanese intellectuals at that time translated both ‘liberty’ and ‘freedom’ into ‘jiyu’ with almost no exception.

Thus, the existing words ‘kenri’ and ‘jiyu’ began to assume a new meaning in 1860’s. We can say that both words belong to the vocabulary of modern Japanese. More generally, it was from the Meiji Restoration onwards that Japanese people came to understand the concepts of ‘right’ and ‘liberty’ in the sense of today. If contrasted with the history of Thailand, it can be said to have started from the reign of King Chulalongkorn, Rama 5, because the Meiji Restoration broke out in 1868, when King Chulalongkorn succeeded to the throne.

The Ancient Ages: Nara and Heian periods (710-1185)

Now, I would like to talk about several topics on the history of Japanese literature, keeping the concepts of ‘right’ and ‘liberty’ in mind.

Unlike Chinese literature, Japanese literature was not so much influenced by the dogmatism of Confucianism. Confucianism and Buddhism were officially introduced to Japan by way of the Korea Peninsula in the 6th

century. Japan accepted a wide range of cultural elements from China, such as the systems of politics, economics, laws; the design for the capital, the style of architecture; musical instruments, cloths, foods and so on. Japanese people received many, many things from China. But, as long as literature was concerned, Japanese literature was not so much influenced by Confucianism. Needless to say, we can easily find out the elements of Confucianism in the classical Chinese writings composed by Japanese intellectuals. However, pure Japanese writings had almost no signs of Confucianism because Japanese literature was free from politics from the beginning. It was established in the space of personal emotions. In other words, it was private literature rather than public literature.

Here I would like to take Man'yo-shu as a typical example.

Man'yo-shu is the oldest anthology in existence of over 4,500 waka poems, compiled in 759 A.D. or afterwards in the Nara period (710-794). Waka used here is the general term for classical Japanese poetry. We have to pay close attention about Man'yo-shu to the two points below.

First, there are so many love songs in Man'yo-shu. The anthology consists of three parts: present songs, mourning songs, and other various songs. However, love songs account for the major part of the present songs, and many of the various songs are actually love songs, too. The representative of the love songs is perhaps a poem of Emperor Jomei (r.629-641); it is the very first piece of over 4,500 wakas in Man'yo-shu. In his poem, Emperor Jomei fell in love with a young pretty girl who was gathering the leaves of mulberry trees, and asked her to make love, saying that he was the Emperor himself. If he did it today, it would be unquestionably a sexual and power harassment.

Second, the composers of the waka poems in Man'yo-shu range in all social classes: up from the Emperor, imperial family, courtiers, noble aristocrats and court poets, down to lower-ranking officials, common soldiers, and prostitutes. As a result, Man'yo-shu includes not a few anonymous pieces. It was partly because people can easily compose waka poems. Tanka or short song is the most popular form of waka that accounts for about 93% of the

poems in Man'yo-shu. But a short poem consists of only 31 syllables; it has no strict rule other than the number of syllables, not necessary to rhyme, either. But it was mainly because the literary form of waka was completely open to all of people without regard to age or sex, social status or rank. In a word, every one of the Japanese was equal before the waka.

Thus, Japanese literature began by steering an independent course of its own. In Chinese literature, love songs were traditionally regarded as third-class literary works because love songs had nothing to do with Confucianism. Even the love songs in Shijing or Book of Songs were often forcefully interpreted as political or ethical pieces along the dogmatic lines of Confucianism. In addition, the writers of classical poems were almost limited to the intellectuals in China. Chinese classical poems have a lot of complex rules, too hard for the general public to compose.

After Man'yo-shu, love song remained one of the main genres in Japanese literature. Almost all the Uta-monogatari, literally meaning Tales about Songs, written in the Hei'an period (794-1185), were, in fact, filled with love songs. Needless to say, world-famous Genji Monogatari or Tale of Genji is the representative work showing the same tendency. The setting of the tale included political or social elements, too, but most of the pages were basically spared for love affairs.

The Middle Ages: Kamakura and Muromachi periods (1185-1603)

As the traffic between the western capital Kyoto and the eastern capital Kamakura developed in the Kamakura period (1185-1333), several accounts of trips were composed by unknown writers. The expanded radius of action brought more freedom to people of those days.

Here I like you to pay great attention to Heike Monogatari or Tale of Heike. Heike Monogatari is a tale of war, describing the various battles between the Genji clan and the Heike clan for about twenty years (1167-1185). However, I would like to emphasize the uniqueness of Heike Monogatari.

Generally, the tales of war in the world describe the conqueror's heroic actions against the enemy. If so, Heike Monogatari should have

described the heroes of Genji which was the victorious clan of the war. But Heike Monogatari, as the title shows, tells the fall of Heike, the defeated clan of the war. I suppose it is very rare that a tale of war lays emphasis on the fall of the defeated side. In this sense, I think, Heike Monogatari deserves to remain in our memory. Perhaps we can find out an independent mind in this work. Oddly enough, as far as I know, there was no sign that the victorious Genji government oppressed the tellers of Heike Monogatari or intentionally hindered the spread of the work.

In the medieval ages, waka, now another name of 31-syllable short poem, continued to be composed as the main genre of Japanese literature. But the chief development in poetry during the medieval period was renga or linked verse. Arising from the court tradition of waka, renga was cultivated by the warrior class as well as courtiers, and some among the best renga poets were commoners. In a word, renga was a genre of poetry widely open to the various social classes. In the composition of renga, 31 syllables of waka are divided into two parts: the first half of 5-7-5 syllables and the second half of 7-7 syllables. One poet composes the first half and another poet adds the second half, and the third poet again composes the first half. Thus, in many cases, 5-7-5 and 7-7 verses are linked one after another like a long chain.

Curiously enough, renga also became a kind of gambling. Some of renga parties were often held in Buddhist temples with a large audience of all the social classes. The poet, professional or amateur, who composed the most excellent verse, usually got a free gift. Compared with waka, renga had a far more vulgar nature. It was a literary genre completely open to common people and readily accessible to an ordinary audience.

The Early Modern Ages: Edo period (1603-1867)

The formation of a stable central government in Edo (now Tokyo) and the growth of a market economy led to the development of a class of wealthy townsmen. At the beginning of the Edo period, the literacy rate was still very low because there were virtually no schools. But, at the end of the Edo period, large schools for samurai warriors' children were established by

the local authorities and small schools for commoners were also established to teach reading and writing to villagers as well as townsmen. As a result, the literacy rate largely increased in Japan. Some scholars regard this high literacy rate as a prerequisite condition for the rapid growth of modern Japan after 1868.

The Edo government instituted rigidly hierarchical social order: shi (samurai warriors), no (peasants), ko (workmen) and sho (merchants), and emphasized Neo-Confucianism as the only authorized academic discipline. Far from such rigorous principles, however, popular, often vulgar, and humorous literary works which were directed towards a mass audience became the most remarkable genre of Edo-period literature.

The first 17-syllable verse of renga, consisting of three metrical units of 5, 7 and 5 syllables, gradually took on an independent character in this period. This hokku or starting verse was renamed haiku later in the 1890's of the Meiji period and became completely independent from renga. This new type of verse, haiku, is the one of the most important forms of traditional Japanese poetry as well as waka newly named tanka or short song, also early in the Meiji period, at the end of the 19th century. The number of composers of hokku (haiku) grew rapidly in the early 19th century. This popularization was accompanied by a general decline in quality, to be sure, but it was an undoubted fact that hokku was widely popularized among wealthy townsmen and other common people. The general public was able to join the composition of hokku very freely. In the Edo period, the center of waka composition passed from the court to society at large, too. The popularization of literature was the most remarkable phenomenon in the Edo period.

The religious taboos were rarely found in the literary works of the Edo period. The prose work representative of such tendency was probably Hijiri no Yukaku or Saints' Plays in a Red-light District, composed by an anonymous writer in 1757. In this story, the three saints, Confucius, Lao-tzu (Laozi) and Buddha went to a red-light district in Osaka and played with courtesans or high-class prostitutes. If the book like this had been published in China, the

writer should have been promptly executed. But it is a fact that several prose works of a similar plot were written in the Edo period.

In the early 19th century, the Edo government sometimes oppressed the publication of disorderly books and strictly punished the writers. On the whole, however, the literature of Edo period had an atmosphere of freedom.

The Modern ages (1868-1945): Meiji (1868-1912), Taisho (1912-1926) and the Earlier Showa periods (1926-1945)

After the Meiji Restoration of 1868, a large quantity of Western technology and culture were introduced into Japan at a burst. Here, Japanese people, especially the intellectuals, came to learn the concepts of right and liberty in the modern sense. Under the oppressive policies of the new Meiji government, Jiyu Minken Undo or Freedom and People's Rights Movement started in 1874, chiefly demanding the establishment of a national Diet. The Meiji government complied with the demand and adopted, in 1889, the Old Meiji Constitution, permitting the establishment of the Imperial Diet. Constitutionally, freedom of speech and the press was guaranteed, but the freedom was permitted within the limits of related laws. As a matter of fact, the Meiji government successively issued Press Ordinance of 1875, Publication Law of 1893, Public Order and Police Law of 1900, Press Law of 1909 and other repressive laws and regulations. A large number of publishers, editors, scholars and writers were punished and imprisoned under these laws. In the Taisho period, so-called Taisho democracy developed under the party cabinets. But the Showa government again issued notorious Peace Preservation Law of 1925 and a series of police raids destroyed many political groups.

From 1930 on, army and navy officers involved themselves in a series of incidents and the military came to intervene in civilian affairs. After that, in place of political parties, the military controlled Japan politically, economically and socially until the end of World War II.

Under these political circumstances, modern fictions started in the 1880's, owing to a great influence of the translations of Western literature.

The novel became established as a serious and respected genre of Japanese literature, while fiction had been traditionally regarded as a form of vulgar entertainment. Needless to say, a large number of wakas and haikus were also composed continuously. The great waka and haiku poets made their best efforts to open up new fields.

I do not have enough time to give an outline of many and diverse novels or wakas and haikus. So, here I would like to point out an example of a literary work which was utilized for a political purpose. It was Man'yo-shu or Collection of Ten Thousand Leaves, a waka anthology of the late-8th-century.

Every modern state had to give unification to its people in order to establish a nation-state. It was necessary to make the general public belong directly to the central government. Politically, the Emperor played a role of the symbol of unity of Japanese people. Culturally, however, it was impossible to find an appropriate literary work in the near past. As a result, Man'yo-shu of the distant past came to be worshiped as a symbolic waka anthology showing the unification of the people, because, as I have already explained, the composers of the waka poems in Man'yo-shu range in all social classes: up from the Emperor, imperial family, courtiers, noble aristocrats and court poets, down to lower-ranking officials, common soldiers, and prostitutes. Man'yo-shu was the only and unique literary work that symbolized the unification of Japanese people. We can possibly say that Man'yo-shu was used for a wrong purpose in the political context of those days.

Contemporary Ages: the later Showa(1945-1989) and Heisei (1989-) periods

The New Showa Constitution of 1947 guaranteed, in its article 21, freedom of speech and the press, prohibited censorship, and abolished all the laws and regulations that had controlled the press. After that, there was no censorship on the press, nor restrictions on expression; the Japanese people have enjoyed freedom of speech under the New Constitution of 1947.

But it is a fact that there are limitations and taboos even today in Japan. In 1946, just after World War II ended, the Ministry of Education selected a part of Chinese characters, simplified their forms, and issued a list of them as *toyo kanji* or Chinese characters for daily use, limiting the number of Chinese characters for official, educational and general public use to 1,850. Although the number a little increased to 1,945 in the later list of *joyo kanji* or Chinese characters for common use in 1981, this reformation of Chinese characters has restricted freedom of expression. Since the number of Chinese characters is limited, it is difficult to express one's feelings by Japanese words of Chinese origin. At the same time, since the form of Chinese characters are changed into simplified forms, young people of today cannot recognize the Chinese characters in complex forms found in the past books or magazines.

Also, after World War II, literary language was almost entirely abandoned, while colloquial expressions became overwhelmingly dominant in Japanese. As a result, it is very hard today to use pregnant literary expressions based on the phrases of classic works. Many classic fashions of expression have vanished away from Japanese of today.

In addition, although freedom of speech is guaranteed by the New Constitution of 1947, there are certainly a few taboos in Japan. Discriminatory terms are the most remarkable of such taboos. Needless to say, discriminatory terms are to be avoided. We must take a firm stand against racial or sex discrimination. But the Japanese are today so sensitive about discrimination that they sometimes distort the meaning of a non-discriminatory word and regard it as discriminatory. Such tendency has an unfavorable influence on freedom of expression.

Another taboo is the one about Emperor and the Imperial family. Japanese intellectuals and common people unfavorably criticize the present prime minister without reserve. But they usually refrain from making unfavorable comments on Emperor and the Imperial family. Still now, hostile accusations or insults against Emperor or its family are generally unwelcomed in Japan. Freedom of speech has its limits imposed by the tacit national consensus.

Brief Conclusions

We can find a firm consistency in Japanese literature, especially in the tradition of waka poem which is called tanka today. Tanka continues, in the post-World War II period, to be a widely practiced form of verse. Even today, at the beginning of every January, Outakai or Imperial waka party is held before the Emperor in the Imperial Palace, and all the national newspapers and many local newspapers, usually one day a week, devote space for selected wakas, as well as haikus, composed by men and women of all ages. The long tradition since Man'yō-shū of the 8th century is still alive: everybody is equal before waka poetry.

It is undoubted that freedom of speech was threatened from the end of the 19th century to the mid-20th century. But, since 1947 just after World War II ended, Japanese people have enjoyed the right of freedom of speech with a few limits and taboos.

If my knowledge is correct, the great kings of Thailand successively produced the various versions of Ramakian from the Thon Buri period to the present Bangkok (Rattanakosin) period: King Taksin the Great, and Rama 1, 2, 4, 5, and 6. The same is true in Japan. The successive Emperors have composed short waka poems since early times. Both Thailand and Japan have had men of letters as the supreme spiritual leaders of the country.

มนุษยศาสตร์

วรรณคดี

การได้รับอภัยโทษของบุตรชายนักรบในนิยายสงครามเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ”

กณภัทร รื่นภิรมย์ *

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการได้รับอภัยโทษของบุตรชายนักรบภายหลังแพ้สงครามโดยพิจารณาผ่านตัวละคร มินะโมะโตะ โนะ โยะริโตะโมะ (源頼朝) และโรกะคุตะอิ (六代) ในนิยายสงครามเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” (『平家物語』) ฉบับเอ็นเงียว (延慶本) จากการศึกษาพบว่ารูปลักษณ์ภายนอกที่ดูน่าสงสารเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ตัวละครทั้งคู่รอดพ้นจากโทษประหาร ภายหลังโยะริโตะโมะได้รับอภัยโทษเขาได้กลายเป็นจอมทัพผู้ก่อตั้งรัฐบาลทหารที่เมืองคะมะกุระ ส่วนโรกะคุตะอิออกบวชและได้เป็นผู้มีบทบาทช่วยให้วิญญาณของคนในตระกูลทะอิระไปสู่สุคติ การสร้างภาพลักษณ์ให้ตัวละครมีลักษณะที่ดูน่าสงสารจนได้รับอภัยโทษ ทว่าภายหลังกลับขึ้นมามีบทบาทสำคัญต่อเนื้อเรื่อง เช่นนี้ทำให้ผู้อ่านมองเห็นถึงอำนาจของ “ผลกรรม” ที่พลิกผันชะตาชีวิตของบุตรชายผู้แพ้สงครามได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการนำเสนอภาพลักษณ์ที่ดูน่าสงสารนั้นเชื่อมโยงกับการนำเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจของ “ผลกรรม” ในขณะเดียวกันก็ยังชี้ให้เห็นถึงบุญบารมีของโยะริโตะโมะซึ่งถือเป็นลักษณะเด่นของการนำเสนอในฉบับเอ็นเงียว

คำสำคัญ

เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ โยะริโตะโมะ โรกะคุตะอิ อภัยโทษ บุตรชายนักรบ

* อ.ดร.กณภัทร รื่นภิรมย์ ภาควิชาภาษาปัจจุบันตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ที่อยู่ : เลขที่ 6 ถ.ราชมรรคาใน อ.เมือง จ.นครปฐม 73000
E-mail : patpirom@hotmail.com

A Reprieve for Warrior's Son from Execution of Death Penalty, Depicted in "The Tale of Heike"

Kanapat Ruenpirom*

Abstract

This article aims to study the reprieve to warrior's son from death penalty after defeat in war by considering the character of Minamoto no Yoritomo and Rokudai in the "Tale of Heike", Engyou edition.

The study found that pitiful appearance was an important factor helping them mitigated from death penalty. After reprieve, Yoritomo became a shogun who established a military government in Kamakura. Rokudai became a monk and released Taira clan's spirit to paradise. The writer described them as pitiful young men loser, being mitigated from death penalty but later played a key role in the story. The formation of their characters can persuade the reader to realize the power of "Karma". Karma which evidently turned the destiny of the warrior's son who defeated in war. Therefore, it can be concluded that the presentation of pitiful appearance related with the concept of "Karma". Meanwhile, it simultaneously demonstrated charisma of Yoritomo which is an unique feature of Engyou edition.

Key words :

The Tale of Heike, Yoritomo, Rokudai, Reprieve, Warrior's Son

* Kanapat Ruenpirom, Ph.D., Department of Modern Eastern Languages, Faculty of Arts, Silpakorn University

ADD : 6 Rajamankha Nai Rd., A.Muang, Nakhon Pathom 73000

E-mail : patpirom@hotmail.com

1. บทนำ

ในสงครามสมัยกลางหากนักรบผู้ใดตกเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ บุตรชายของนักรบจะถูกประหารเพื่อป้องกันไม่ให้มีโอกาสกลับมาแก้แค้นแทนตระกูลในอนาคต อย่างไรก็ตามหากผู้นั้นออกบวชหรือมีผู้ขอชีวิตไว้ก็อาจได้รับการผ่อนผันโทษได้ ในเรื่อง“เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” (『平家物語』) ตัวละครที่รอดพ้นจากโทษประหาร อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญต่อเนื้อเรื่อง คือ มินะโมะโตะ โนะ โยะริโตะโมะ (源頼朝) และโระกุตะอิ (六代) ทั้งนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงความเป็นมาของตัวละครโยะริโตะโมะและโระกุตะอิโดยคร่าวๆ ดังนี้

มินะโมะโตะ โนะ โยะริโตะโมะเป็นบุตรชายคนโตของมินะโมะโตะ โนะ โยะมิโตะโมะ (源義朝) เมื่อเขาอายุ 13 ปีได้ออกรบกับบิดาในสงครามเฮะอิจิ (平治の乱)¹ ภายหลังจากแพ้สงครามโยะริโตะโมะถูกพาตัวมาพบทะอิระ โนะ คิโยะโมะริ (平清盛) เพื่อรับโทษประหาร อย่างไรก็ตามอิเกะโนะเสนนิ (池禅尼) มารดาเลี้ยงของคิโยะโมะริช่วยขอชีวิตโยะริโตะโมะไว้ เขาจึงได้รับหย่อนโทษเหลือเพียงถูกเนรเทศ 20 ปีต่อมาโยะริโตะโมะกอบกู้ตระกูลได้สำเร็จ อีกทั้งยังได้รับตำแหน่งเซอิทะอิโฌกุน (征夷大將軍)² และตั้งรัฐบาลทหารที่เมืองคะมะงุระ

โระกุตะอิเป็นบุตรชายคนโตของทะอิระ โนะ โคะระโมะริ (平維盛) ภายหลังจากตระกูลทะอิระแพ้สงครามดันโนะอูระ (壇ノ浦合戦)³ โระกุตะอิซึ่งขณะนั้นมีอายุ 12 ปีถูกนักรบตระกูลมินะโมะโตะจับตัวไปเพื่อรอลงอาญา ขณะนั้นมนะงะกุ (文覚)⁴ ได้พบโระกุตะอิ

¹ สงครามเฮะอิจิเกิดขึ้นในปีค.ศ.1159เนื่องจากความขัดแย้งระหว่างฝ่ายฟูจิวะระ โนะ โนะบุโยะริ (藤原信頼) และมินะโมะโตะ โนะ โยะมิโตะโมะ (源義朝) กับฝ่ายฟูจิวะระ โนะ มิชิโนะริ (藤原通憲) และทะอิระ โนะ คิโยะโมะริ (平清盛) ปมเหตุเกิดจากโนะบุโยะริและโยะมิโตะโมะไม่พอใจเรื่องการเลื่อนตำแหน่งจึงร่วมมือกันลอบสังหารมิชิโนะริ เมื่อคิโยะโมะริรู้ข่าวจึงวางแผนตอบโต้และยกทัพเข้าต่อสู้กับฝ่ายโยะมิโตะโมะจนเป็นฝ่ายชนะ สงครามครั้งนี้ทำให้ตระกูลมินะโมะโตะต้องสูญเสียอำนาจไปอย่างมาก ในขณะที่ตระกูลทะอิระก้าวเข้าสู่ยุคแห่งความรุ่งเรือง

² ช่วงต้นสมัยเฮอันตำแหน่ง “เซอิทะอิโฌกุน” เป็นชื่อตำแหน่งจอมทัพซึ่งถูกส่งไปปราบกบฏอะโสะ (蝦夷) อย่างไรก็ตามในสมัยคะมะงุระตั้งแต่โยะริโตะโมะได้รับตำแหน่งนี้เป็นต้นมา ผู้ดำรงตำแหน่ง “เซอิทะอิโฌกุน” ถือได้ว่าเป็นผู้กุมอำนาจทั้งทางทหาร และทางการเมือง การปกครอง

³ ตระกูลทะอิระถูกตระกูลมินะโมะโตะซึ่งนำโดยโยะริโตะโมะเข้าโจมตีจนต้องหนีออกจากเมืองหลวงและถอยร่นหนีไปทางทิศตะวันตก จนกระทั่งปีค.ศ.1185เกิดการต่อสู้ขึ้นที่อ่าวดันโนะอูระ (壇ノ浦) และฝ่ายทะอิระตกเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ การต่อสู้ครั้งนี้ถือเป็นสงครามที่ทำให้ตระกูลทะอิระหมดอำนาจลงในที่สุด

⁴ เดิมมนะงะกุเป็นนักรบรับใช้ในวังแต่ต่อมาออกบวช เขาเป็นผู้สนับสนุนให้โยะริโตะโมะกอบกู้ตระกูลจึงมีความสนิทสนมใกล้ชิดกับโยะริโตะโมะเป็นพิเศษ นอกจากนี้เขายังเป็นผู้ช่วยให้โระกุตะอิรอดพ้นจากโทษประหาร อย่างไรก็ตามในบั้นปลายชีวิตมนะงะกุถูกเนรเทศเนื่องจากถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏต่อต้านอดีตจักรพรรดิโกะโตะบะ (後鳥羽上皇)

และเกิดความสงสาร เขาจึงเดินทางไปพบโยะริโตะโมะและช่วยขอชีวิตโระคุตะอิไว้
 ภายหลังได้รับอภัยโทษโระคุตะอิออกบวชและสวดมนต์ให้แก่ดวงวิญญาณของคนในตระกูล
 ทะอิระ อย่างไรก็ตามภายหลังจากมณเฑาะฏุกเนรเทศและโยะริโตะโมะเสียชีวิต คนใน
 ตระกูลมินะโมะโตะเกิดความหวาดระแวงว่าโระคุตะอิจะคิดกอบกู้ตระกูลจึงสั่งประหารชีวิต
 เมื่อเขามีอายุ 26 ปี หลังจากนั้นเป็นต้นมา ตระกูลทะอิระก็สูญสิ้นผู้สืบทอดตระกูล

2. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในเรื่อง“เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ”ไม่มีฉากที่โยะริโตะโมะและโระคุตะอิเผชิญหน้า
 กันโดยตรง อย่างไรก็ตามมีฉากที่เชื่อมโยงตัวละครทั้งคู่ไว้ด้วยกันคือ ฉากที่โยะริโตะโมะ
 รู้สึกหวาดระแวงว่าโระคุตะอิจะคิดแก้แค้นให้บิดาและกอบกู้ตระกูลทะอิระดังต่อไปนี้

「惟盛ガ子ハ 頼朝ガ様ニ、朝敵ヲモ打テ、親ノ恥ヲモ雪ツベ
 キ者力。頼朝ヲ昔相シ給シ様ニイカゞ見給」

“ท่านว่าบุตรชายของโคะระะโมะริจะลุกขึ้นมาปราบศัตรูล้างอายให้พ่อ
 เหมือนตัวข้าที่เคยทำสมัยก่อนหรือเปล่า”

(ฉบับเอ็นเงียว เล่ม 2 น.505-506)

จากข้อความที่ยกข้างต้นชี้ให้เห็นว่าความหวาดระแวงนั้นเกิดขึ้นเพราะโยะริโตะโมะ
 ตระหนักว่าชะตาชีวิตของโระคุตะอิมีความใกล้เคียงกันกับตนเอง กล่าวคือแม้ทั้งคู่จะเป็น
 บุตรชายของแม่ทัพใหญ่ในตระกูล แต่กลับรอดพ้นจากโทษประหารมาได้ ฉะนั้นจะเห็นได้
 อย่างชัดเจนว่าผู้เขียนใช้การได้รับอภัยโทษเป็นตัวเชื่อมโยงการพลิกผันชะตาชีวิตของตัว
 ละครทั้งคู่ไว้ด้วยกัน

อย่างไรก็ตามปัจจุบันงานวิจัยซึ่งยกฉากที่โยะริโตะโมะและฉากโระคุตะอิได้รับอภัย
 โทษขึ้นมาพิจารณาควบคู่กันยังมีอยู่น้อย งานวิจัยส่วนใหญ่จะกล่าวถึงความหวาดระแวง
 ของโยะริโตะโมะที่มีต่อโระคุตะอิ เช่น โอะอิชิ โยะฉิมิ (大石嘉美, 1998, pp.22-28)
 วิเคราะห์ว่าบุคลิกของโระคุตะอิที่มีความเป็นผู้ใหญ่เป็นสาเหตุทำให้โยะริโตะโมะ
 หวาดระแวงว่าโระคุตะอิจะล้มล้างอำนาจของตน อย่างไรก็ตามในงานวิจัยนี้ไม่ได้ยกฉากที่
 ทั้งคู่เคยต้องโทษประหารในฐานะบุตรชายนักรบขึ้นมาเปรียบเทียบกัน

สำหรับประเด็นเรื่องปัจจัยที่ทำให้การรอดพ้นจากโทษประหารนั้น ชิบะ โทะโมะกิ
 (千葉知樹, 1997, pp.44-45) พิจารณาฉากที่โระคุตะอิถูกจับตัวมาลงโทษ รวมทั้ง
 “ภาพลักษณ์ของเด็กหนุ่มที่ถูกจับกุมตัว” (「囚われの少年像」)⁵ ที่ปรากฏในนิยาย

⁵ ชิบะ โทะโมะกียกตัวอย่าง “ภาพลักษณ์ของเด็กหนุ่มที่ถูกจับกุมตัว” ซึ่งมีลักษณะที่ดูน่าสงสาร หรือมี

สงครามว่า ในฉากได้รับภัยโทษผู้เขียนมักบรรยายลักษณะตัวละครให้มีลักษณะที่น่าสงสารหรือลักษณะบุคลิกที่เป็นผู้ใหญ่ เพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกเห็นใจและรู้สึกร่วมไปกับโศกนาฏกรรมของตัวละคร อย่างไรก็ตามในงานวิจัยของชิบะ โทะโมะเกะไม่ได้วิเคราะห์หว่า การนำเสนอภาพลักษณ์ดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเนื้อเรื่องและมีความเชื่อมโยงกับแก่นเรื่องหรือไม่อย่างไร

ฉะนั้นในบทความนี้ผู้วิจัยจะขอหยิบยกฉากที่โยะริโตะโมะและโระคุตะอิได้รับภัยโทษขึ้นมาพิจารณาควบคู่กัน รวมทั้งวิเคราะห์ว่าการนำเสนอภาพลักษณ์ที่น่าสงสารนั้น นอกจากจะเป็นกลวิธีทำให้ผู้อ่านรู้สึกร่วมไปกับโศกนาฏกรรมของตัวละครแล้วยังมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเรื่อง และแก่นเรื่องอย่างไร

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาฉากที่โยะริโตะโมะและโระคุตะอิรอดพ้นจากโทษประหารในนิยายสงครามเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” ฉบับเอ็นเงียว การศึกษานี้จะทำให้เข้าใจถึงลักษณะการนำเสนอปัจจัยที่ทำให้บุตรชายนักรบได้รับภัยโทษในนิยายสงครามสมัยกลาง รวมทั้งลักษณะเด่นของการนำเสนอภาพลักษณ์ของโยะริโตะโมะในฉบับเอ็นเงียว

4. สมมติฐานการวิจัย

ผู้เขียนเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” ฉบับเอ็นเงียวเน้นปัจจัยด้านภาพลักษณ์ภายนอกที่ดูน่าสงสารเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้โยะริโตะโมะและโระคุตะอิรอดพ้นจากโทษประหาร ต่างจากนิยายสงครามเล่มอื่นที่เน้นปัจจัยเรื่องบารมีศักดิ์สิทธิ์ หรือคุณสมบัติด้านความกตัญญูเป็นหลัก การนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครที่ดูน่าสงสาร แต่ต่อมาภายหลังได้กลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อเนื้อเรื่องนั้น ทำให้ผู้อ่านมองเห็นถึงอำนาจของ “ผลกรรม” (果報) ที่พลิกผันชะตาชีวิตของบุตรชายผู้แพ้สงครามได้อย่างชัดเจนมากขึ้น ฉะนั้นจึงอาจสันนิษฐานได้ว่าการนำเสนอภาพลักษณ์ที่ดูน่าสงสารนั้นเชื่อมโยงกับการพัฒนาเนื้อเรื่อง รวมทั้งยังชี้ให้เห็นถึงอำนาจของ “ผลกรรม” ซึ่งเป็นแก่นเรื่องของ “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” ในขณะเดียวกันก็ยังแสดงให้เห็นถึงบุญวาสนาอันสูงส่งของโยะริโตะโมะซึ่งถือเป็นลักษณะเด่นของการนำเสนอในฉบับเอ็นเงียว

บุคลิกเป็นผู้ใหญ่ เช่น ในเรื่อง “โฮเง็นโมะโนะงะตะริ” (『保元物語』) ผู้เขียนบรรยายฉากที่โอะโตะวะกะ (乙若) บุตรวัย 13 ปีของมินะโมะโตะ โนะ ทะเมะโยะมิ (源為義) กำลังจะถูกประหารแต่ก็ยังเป็นห่วงมารดา มากกว่าชีวิตของตนเอง เป็นต้น

5. ขอบเขตและวิธีการวิจัย

ในบทความนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นที่จะวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้โยะริโตะโมะและโระคุตะอิ รอดพ้นจากโทษประหารจากนิยายสงครามเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” (『平家物語』) ฉบับเอ็นเงียว (延慶本) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ยกเนื้อหาบางฉากจากฉบับคะกุชิ (覚一本) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างไว้ด้วย

นิยายสงครามเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” ถูกเขียนขึ้นราวปี ค.ศ.1230 ซึ่งตรงกับช่วงต้นสมัยคะมะคุระ สันนิษฐานว่าผู้แต่งคือยูกินะงะ (行長) เนื้อเรื่องกล่าวถึงความรุ่งเรืองจนถึงการล่มสลายของตระกูลทะอิระ (平氏) และการขึ้นมามีอำนาจของตระกูลมินะโมะโตะ (源氏) ตอนท้ายเรื่องผู้เขียนบรรยายถึงโศกนาฏกรรมของภรรยาและบุตรของนักรบตระกูลทะอิระ พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงความเป็นอนิจจังของสรรพสิ่ง รวมทั้งผลกระทบของอดีตชาติและชาติปัจจุบันที่ส่งผลต่อชะตาชีวิตของมนุษย์ นิยายสงครามเรื่องนี้ถูกคัดลอกไว้แตกต่างกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้ฉบับเอ็นเงียวซึ่งกล่าวกันว่าเป็นฉบับที่เหลือเค้าโครงรูปประโยคแบบดั้งเดิมมากที่สุด เล่มที่ใช้ในปัจจุบันมีที่มาจากฉบับที่คัดลอกในปีเอ็นเงียวที่ 2 หรือปี ค.ศ.1309 บันทึกด้วยตัวอักษรคะตะคะนะปนตัวอักษรคันจิ ฉบับเอ็นเงียวมีลักษณะการนำเสนอที่ยกย่องวีรกรรมของโยะริโตะโมะในฐานะผู้ที่สร้างการปกครองให้เป็นระบบและทำให้บ้านเมืองสงบสุข ส่วนฉบับคะกุชิมีลักษณะการเรียบเรียงที่กระชับเน้นการเล่าชะตากรรมของตระกูลทะอิระภายหลังแพ้สงคราม รวมทั้งการช่วยให้ดวงวิญญาณของคนทั้งตระกูลไปสู่สุคติ

นอกจากนี้เพื่อศึกษาลักษณะการนำเสนอฉากได้รับอภัยโทษของบุตรชายนักรบในสมัยกลาง ผู้วิจัยจึงได้อ้างอิงนิยายสงครามสมัยกลางเรื่องอื่นๆ ขึ้นมาพิจารณาเปรียบเทียบได้แก่ เรื่อง “เฮะอิจิโมะโนะงะตะริ” (『平治物語』) ฉบับกะกุฉุอิน (学習院本) เรื่อง “โตะงะโมะโนะงะตะริ” (『曾我物語』) ฉบับรุฟุ (流布本) และเรื่อง “มุทซุวะกิ” (『陸奥話記』) ฉบับโคะกุริทซุกุกะอิโตะโมะกันโซ (国立国会図書館蔵本)

6. บทวิเคราะห์

6.1 ฉากการได้รับอภัยโทษของบุตรชายนักรบจากนิยายสงครามสมัยกลาง

ก่อนเข้าสู่การวิเคราะห์ฉากได้รับอภัยโทษของโยะริโตะโมะและโระคุตะอิ ผู้วิจัยจะขอพิจารณาฉากที่บุตรชายนักรบได้รับอภัยโทษหรือได้รับความเห็นใจจากผู้มีอำนาจซึ่งปรากฏในนิยายสงครามเรื่องอื่นๆ เพื่อศึกษารูปแบบการนำเสนอปัจจัยที่ทำให้บุตรชายนักรบได้รับอภัยโทษในนิยายสงครามสมัยกลาง

6.1.1 จิโยะในเรื่อง“มัทซุวะกิ” (『陸奥話記』)

จิโยะ โดมิ (千世童子) เป็นบุตรของอะเบะ โนะ ซะตะโต (安倍貞任) บิดาถูกฆ่าตายในสงครามตอนอายุ 13 ปี ผู้เขียนบรรยายถึงความงดงามของรูปลักษณ์ภายนอกและความกล้าหาญของจิโยะดังต่อไปนี้ 「容貌は美麗なり。甲を被て柵の外に出でて、能く戦ふ。驍勇、祖の風有り。將軍憐みて之を宥さんと欲す」 “จิโยะมีรูปร่างงดงาม เขาสวมชุดเกราะและเดินออกมาจากเครื่องกำบัง ทำให้อาจหาญยามที่เข้าต่อสู้ในช่วงเหมือนปูและบิดาของเขาไม่มีผิด เหล่าจอมทัพเห็นดังนั้นก็รู้สึกสงสารและอยากปล่อยตัวเขาไป” (น.175) จากบทบรรยายข้างต้นชี้ให้เห็นว่ารูปร่างที่งดงามและทำให้อ่อนแอจากกล้าหาญของจิโยะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้ฝ่ายศัตรูรู้สึกสงสารและอยากช่วยชีวิต

6.1.2 บุตรของโยะมิโตะโมะในเรื่อง“เฮะอิเกะโมะโนะเงะตะริ” (『平治物語』)

ภายหลังโยะมิโตะโมะแพ้สงครามเฮะอิเกะและถูกฆ่าตาย โทะกิวะ (常葉) ภรรยาของเขาพร้อมทั้งบุตร 3 คนถูกโยะโมะริเรียกตัวไปสอบสวน ขณะนั้นเองบุตรชายวัย 6 ขวบกล่าวขึ้นมาว่า 「なかで、よく / \ 申てたべや」 “แมื่อย่ำมัดแต่ร้องให้ รีบอ้อนวอนขอชีวิตเร็วๆเถอะ” เมื่อโยะโมะริได้ยินดังนั้นน้ำตาก็พลันไหลออกมา เขากล่าวชื่นชมบุตรของโทะกิวะว่า 「けなげなる子が詞かな」 “วาจาของเด็กคนนี้ช่างกล้าหาญนัก” (น.258) คำชมว่า “けなげなる” แม้จะมีความหมายว่า “กล้าหาญ” แต่ในความเป็นจริงแล้วคำนี้สะท้อนให้เห็นถึงความรู้เพียงสาของเด็กที่แสดงออกอย่างตรงไปตรงมาว่าต้องการมีชีวิตรอด

หลังจากบุตรทั้ง 3 คนได้รับภัยโทษ โทะกิวะกล่าวด้วยความตื่นตันใจว่า 「一日片時も、命のあるこそふしぎなれ。これさながら、清水の観音の御助なり」 “ไม่คิดไม่ฝันว่าจะมีชีวิตรอดมาได้ นี่ต้องเป็นเพราะบารมีของพระโพธิสัตว์ที่วัดคิโยะมิสุเป็นแน่” (น.260) จากฉากที่ยกข้างต้นจะเห็นได้ว่าคุณสมบัติความกล้าหาญซึ่งในที่นี้คือความรู้เพียงสาของบุตรชายเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ได้รับภัยโทษและบารมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นปัจจัยรองที่ช่วยเกื้อหนุนอยู่เบื้องหลัง

6.1.3 โกะโรในเรื่อง“โซะเงะโมะโนะเงะตะริ” (『曾我物語』)

พี่น้องตระกูลโซะเงะ (曾我) ลอบฆ่าคุโด ซุเงะทซุเนะ (工藤祐経) แก้วแคนแทนบิดาได้สำเร็จ ทว่าจูโร (十郎) พี่ชายถูกฆ่าตาย ส่วนโกะโร (五郎) น้องชายถูกจับตัวไปลงโทษ แม้ว่าโกะโรจะถูกโยะริโตะโมะสอบสวน แต่ก็ไม่มีท่าทีแสดงความหวาดกลัว เช่น เมื่อโยะริโตะโมะถามว่าโกะโรมีความแค้นส่วนตัวกับโยะริโตะโมะหรือไม่ เขาก็ตอบอย่างตรงไปตรงมาว่า 「敵祐経、御気色よく、大名になして召し使はれ候ひし

かば、かたがたもつて遺恨深く候ひし” “ท่านโปรดปรานเจ้าศัตรูนั้นถึงขนาด
เลื่อนตำแหน่งให้เป็นไฉนแล้วยังให้มันรับใช้ใกล้ชิด เรื่องต่างๆที่เกิดขึ้นทำให้ความแค้น
ฝังลึกในใจ ” โยะริโตะโมะรู้สึกประทับใจในความซื่อตรงของโกะโรจึงเอ่ยปากชมว่า 「あ
はれ、男子の手本や」 “นี่แหละแบบอย่างของลูกผู้ชาย” (น.324) นอกจากนี้โกะโรยัง
กล่าวถึงความกตัญญูที่มีต่อบิดาว่า 「縄を付けばとて、何か苦しかるべき。父の
ために付きたる縄なれば、孝養・報恩の名聞にてこそあるらめ」 “แม้จะเอา
เชือกมาล่ามซ้ำ แต่มันไม่ได้ทำให้ข้ารู้สึกทรมานอะไร เชือกที่มีดอยู่นี้ก็เพื่อพ่อ ฉะนั้นจึงถือ
เป็นความภูมิใจที่ผู้เป็นลูกจะได้ตอบแทนพระคุณบิดาและช่วยให้ท่านไปสู่สุคติ” (น.318)
จากฉากที่ยกข้างต้นจะเห็นได้ว่าโยะริโตะโมะรู้สึกประทับใจในความกล้าหาญและความ
กตัญญูของโกะโร แม้ว่าสุดท้ายแล้วโกะโรจะไม่ได้รับอภัยโทษแต่ฉากนี้ชี้ให้เห็นว่า
คุณสมบัติความกล้าหาญและความกตัญญูเป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้ผู้มีอำนาจเกิด
ความเห็นใจ

จากกรณีข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าผู้เขียนนิยายสงครามสมัยกลางนำเสนอ
รูปลักษณะภายนอกอันงดงาม และคุณลักษณะต่างๆของบุตรชายนักรบ เช่น ความกตัญญู
ความกล้าหาญ ความไร้เดียงสา รวมทั้งการมีของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้ผู้มี
อำนาจเกิดความเห็นใจ ในฉากอภัยโทษของโยะริโตะโมะและโระกุตะอิมิลักษณะการใช้
ปัจจัยด้านภาพลักษณ์ภายนอกและการมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นกัน อย่างไรก็ตามในหัวข้อถัดไป
ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ว่าผู้เขียนเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” นำเสนอฉากที่โยะริโตะโมะ
และโระกุตะอิมิได้รับอภัยโทษโดยเน้นปัจจัยใดเป็นประเด็นหลัก

6.2 ฉากโยะริโตะโมะได้รับอภัยโทษ

ฉากโยะริโตะโมะได้รับอภัยโทษในเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” ได้รับอิทธิพลมา
จากเรื่อง “เฮะอิจิโมะโนะงะตะริ” ฉบับโคะโตะอิระ (金刀比羅本) ผู้วิจัยจึงจะขอยกเนื้อหา
ที่ปรากฏในนิยายสงครามสองเรื่องนี้เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง ทั้งนี้
จะขอยกเนื้อหาจากเรื่อง “เฮะอิจิโมะโนะงะตะริ” เป็นลำดับแรก

โยะริโตะโมะถูกตรึงท่อนหูกมัดไว้หลังจากโยะมิโตะโมะบิดาเสียชีวิต
ระหว่างรอการตัดสินโทษโยะริโตะโมะขอให้ผู้คุมตัวนำดาบสั้นและไม้ไธ้โนะกิมาให้โดย
กล่าวถึงเหตุผลดังต่อไปนี้

正月三日、頭殿討たれたまひぬ。今日は二月七日なれば、五
七日になるぞかし。頼朝世にあるならば、いかなる仏事をも
行ふべけれども、かかる身なれば、力なし。されば、卒塔婆

の一本を刻み、念仏を書きて、御菩提を弔ひ奉り、一劫をも
軽くなりたまふかと思ふにこそ、小刀、櫓の木を尋ぬれ。

วันที่ 3 เดือน 1 เป็นวันที่ท่านพ่อถูกฆ่า วันที่ 7 เดือน 2 จึงถือเป็นวัน
ครบรอบ 57 วันหลังจากท่านพ่อเสียชีวิต หากตอนนี้ข้าเป็นใหญ่เป็นโตคง
ทำบุญให้ท่านได้ แต่ตัวข้ามาตกอยู่ในสภาพแบบนี้จึงไม่อาจทำอะไรได้
ฉะนั้นข้าเลยตั้งใจจะสลักแผ่นป้ายวิญญาณสักแผ่น จารึกบทสวดมนต์ลงไป
และอธิษฐานให้ท่านพ่อไปสู่สุคติ หวังว่าบุญกุศลนี้คงจะช่วยให้บาปกรรม
ที่ทำให้ต้องวนเวียนชดใช้ไม่มีที่สิ้นสุดได้บรรเทาเบาบางลงบ้าง ข้าคิด
เช่นนั้นจึงขอให้ท่านช่วยเอาดาบสั้นกับไม้ฮิโนะกิมาให้นะสิ

(“เฮะอิเกะโมะโนะเงะตะริ” น.541-542)

ฉากข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูของโยะริโตะโมะที่พยายามหาทางช่วยให้
บิดาไปสู่สุคติ แม้ตนเองจะถูกกักขังเป็นเชลย ความกตัญญูของโยะริโตะโมะเป็นปัจจัย
สำคัญที่ทำให้ผู้ชมและแม่ชีอิเกะโนะเส็นนิรู้สึกสงสารเห็นใจ นอกจากนี้ประเด็นสำคัญอีก
ประการหนึ่งที่เป็นแรงกระตุ้นให้แม่ชีอิเกะโนะเส็นนิพยายามหาทางช่วยชีวิตโยะริโตะโมะ
คือ ลักษณะใบหน้าของเขาคลายกับอิเอะโมะริ (家盛) บุตรชายของแม่ชีที่เสียชีวิตไปแล้ว
ฉากที่แม่ชีอิเกะโนะเส็นนิอ่อนนวยสงชีวิตโยะริโตะโมะมีดังต่อไปนี้

故家盛の姿に少しも違はずと聞く。(中略) 頼朝を助けて、家
盛の形見、尼に見せたまへ。(中略) 過去に、頼朝に我が命を
助けられてありけるやらん。聞くよりしていたはしく、不便に
思ふなり。頼朝斬られば、我も生きて何かせん。干死にせん。

ได้ยินมาว่าหน้าตาท่าทางของโยะริโตะโมะละม้ายคล้ายกับอิเอะโมะริไม่มี
ผิดเพี้ยนแม้สักนิด (ละเนื้อความ) ได้โปรดไว้ชีวิตโยะริโตะโมะด้วยเถิด ขอให้
ข้ามีโอกาสได้เห็นหน้าคนที่เหมือนตัวแทนของอิเอะโมะริ (ละเนื้อความ)
ชาติปางก่อนโยะริโตะโมะคงเคยช่วยชีวิตข้าไว้กระมัง ยิ่งฟังก็ยิ่งอดรู้สึก
เวทนาสงสารไม่ได้ ถ้าจะประหารโยะริโตะโมะละก็ ข้าก็ไม่รู้จะมีชีวิตอยู่
ต่อไปทำไม ยอมอดน้ำอดข้าวตายเสียเลยดีกว่า

(“เฮะอิเกะโมะโนะเงะตะริ” น.544-545)

จากคำกล่าวของแม่ชีอิเกะโนะเส็นนิข้างต้นแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า หน้าตา
ของโยะริโตะโมะซึ่งคล้ายคลึงกับบุตรชายที่เสียชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แม่ชีอิเกะโนะเส็น
นิพยายามอ่อนนวยสงชีวิตโยะริโตะโมะไว้แม้จะต้องแลกด้วยชีวิตของตนเองก็ตาม

จากฉากที่ยกข้างต้นในเรื่อง “เฮะอิจิโมะโนะงะตะริ” อาจสรุปได้ว่า ผู้เขียนนำเสนอคุณสมบัติความกตัญญูเพื่อเป็นปัจจัยให้บุคคลรอบข้างโยะริโตะโมะเกิดความเห็นใจและนำเสนอภาพลักษณ์ภายนอกทางด้านหน้าตาเพื่อเป็นปัจจัยกระตุ้นนำไปสู่การอภัยโทษในที่สุด

ในเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” ไม่ปรากฏฉากดังที่ยกข้างต้น ผู้เขียนกล่าวถึงฉากที่โยะริโตะโมะได้รับอภัยโทษในลักษณะการเล่าย้อนความหลังดังจะเห็นได้จากฉากดังต่อไปนี้

คิโยะโมะริโกรธจัดเมื่อรู้ว่าโยะริโตะโมะยกทัพโจมตีตระกูลทะอิระ เขาเล่าย้อนความหลังเมื่อครั้งที่เคยอภัยโทษให้โยะริโตะโมะว่า

入道ガ継母、池尼ト申候シ者、彼頼朝ヲ見候テ、余リニ無慚ガリ候テ、『此冠者我ニ預ケヨ。敵ヲ生テ見ヨトコソ申セ』ト、タリフシ申候シカバ、『実ニ源氏ノ胤ヲサノミ可断ニモ非ズ。其上入道私ノ敵ニモ非ズ。只君ノ仰ヲ重クスル故ニコソアレ』ト存候テ、流罪ニ申宥テ、伊豆国ヘ流遣候ヌ。其時十三ト承候キ。カネ付タル小冠者ノ、生直垂、小袴着テ候シニ、入道事ノ子細尋候シカバ、『イカゞ候ケム。其事ノ起リツヤ / \ 不知』ト申候之間、実ニモ拙キ者ニテ候ヘバ、ヨモ知候ハジト、青道心ヲ成シ候テ

แม่ชีอิเกะโนะเส็นนิแม่เลี้ยงของข้าเห็นเจ้าโยะริโตะโมะเข้าก็รู้สึกสงสารแม่ชีก้มหน้าพาลงกล่าวว่า “แม่ขอชีวิตเด็กคนนี้เถอะ ลองไว้ชีวิตศัตรูดู” ข้าเองก็คิดเช่นนั้นจึงตอบไปว่า “จริงๆ แล้วข้าก็ไม่ได้คิดจะฆ่าลูกหลานตระกูลมินะโมะโตะ ที่สำคัญพวกนั้นก็ไม่ใช่ศัตรูคู่แค้นอะไรกับตัวข้า ที่ทำไปก็เพราะต้องปฏิบัติตามพระบัญชาของอดีตจักรพรรดิ(โกะฉะระกะวะ)” หลังจากนั้นข้าจึงลดโทษให้เหลือแค่เนรเทศไปอยู่ที่เมืองฮิสุ ตอนนั้นโยะริโตะโมะอายุ 13 ปี เป็นเด็กหนุ่มทาฟั้นสีดำ ใส่ชุดฮิตะตะระะ และสวมกางเกงโคะปะกะมะ พอถูกสอบสวนก็ตอบแต่เพียงว่า “ทำอย่างไรดี ข้าไม่รู้อะไรทั้งนั้น” เมื่อคิโยะโมะริเห็นท่าทีของโยะริโตะโมะที่ดูไม่ได้เก่งกาจอะไร ก็คิดยามใจว่าโยะริโตะโมะคงไม่รู้เรื่องอะไรหรอก

(ฉบับเอ็นเงียว เล่ม1 น.439)

ผู้เขียนบรรยายถึงอายุและรูปลักษณ์ภายนอกของโยะริโตะโมะไว้อย่างชัดเจนดังจะเห็นได้จากส่วนที่ขีดเส้นใต้ ขณะถูกจับกุมตัวโยะริโตะโมะมีอายุ 13 ปี ในสมัยเฮอัน เด็กผู้ชายในช่วงวัยดังกล่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ผ่านพิธีบรรลุนิติภาวะแล้วดังเช่น

โยะริโตะโมะจะถือได้ว่าเป็นผู้ที่มิดุติภาวะความเป็นผู้ใหญ่⁶ นอกจากนี้ผู้เขียนยังบรรยายถึงลักษณะการแต่งกายที่เป็นผู้ใหญ่ดังจะเห็นได้จากเครื่องแต่งกายชุดอิตะตะระและกางเกงโคะบะกะมะ อิตะตะระเป็นชุดที่นักรบมักใช้ใส่ล่าลงหรือใส่ไว้ชั้นในก่อนสวมชุดเกราะทับ ในยามออกศึกสงคราม โคะบะกะมะเป็นกางเกงที่นักรบมักสวมไว้ชั้นในก่อนใส่ชุดอิตะตะระทับ นอกจากนี้การทาฟันสีดำ “カネ付タル”⁷ ยังเป็นธรรมเนียมของผู้ชายชนชั้นสูงที่บรรลุนิติภาวะแล้ว

การบรรยายลักษณะภายนอกดังกล่าวทำให้ผู้อ่านจินตนาการได้ถึงภาพลักษณะในเชิงสังคมของโยะริโตะโมะที่มีความเป็นผู้ใหญ่ อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าผู้เขียนใช้คำว่า “小冠者” ซึ่งแปลว่า “เด็กหนุ่มที่เพิ่งเข้าพิธีบรรลุนิติภาวะได้ไม่นาน” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าโยะริโตะโมะไม่ได้มีภาพลักษณ์ที่มีความเป็นผู้ใหญ่โดยสมบูรณ์ นอกจากนี้ผู้เขียนยังบรรยายถึงปฏิกิริยาของโยะริโตะโมะตอนถูกสอบสวนที่ตอบแต่เพียง “イカゞ候ケム。其事ノ起リツヤ / \ 不知” “ทำอย่างไรดี ข้าไม่รู้อะไรทั้งนั้น” อีกทั้งยังกล่าวถึงลักษณะของโยะริโตะโมะโดยใช้คำว่า “拙キ者” ที่มีความหมายตรงตัวว่า “ผู้ที่ด้อยความสามารถ” การบรรยายปฏิกิริยาของโยะริโตะโมะ รวมทั้งการใช้คำว่า “拙キ者” ล้วนแล้วแต่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะภายนอกของโยะริโตะโมะที่ดูอ่อนแอและด้อยความสามารถ

เมื่อพิจารณาลักษณะการแต่งกายประกอบกับพฤติกรรมการแสดงออกของโยะริโตะโมะแล้วอาจตีความได้ว่า ผู้เขียนฉบับเอ็นเงียวต้องการชี้ให้เห็นถึงลักษณะภายนอกของโยะริโตะโมะที่ดูเหมือนจะเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว แต่ในสายตาของคิโยะโมะริแล้วเขาเป็นเพียงเด็กหนุ่มที่เพิ่งก้าวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ รวมทั้งไม่ได้มีความสามารถเก่งกาจพอที่จะคิดล้มตระกูลทะอิระได้ ในฉบับกะกุอิผู้เขียนกล่าวถึงเหตุการณ์ที่แม่ซึอิเกะโนะเส็นนิช่วยชีวิตโยะริ

⁶ ในสมัยกลางเด็กผู้ชายที่เข้าพิธีบรรลุนิติภาวะจะอยู่ในช่วงอายุ 6-20 ปี โอะอิชิ โยะมิมิ (大石嘉美, 1998, pp.26-28) ยกตัวอย่างนักรบที่ผ่านพิธีบรรลุนิติภาวะจากเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะเงะตะริ” และวิเคราะห์ความคิดของกอนสมัยกลางว่า นักรบที่ผ่านพิธีบรรลุนิติภาวะซึ่งมีอายุตั้งแต่ 12 ปีขึ้นไปถือได้ว่าเข้าสู่วัยผู้ใหญ่แล้ว ฉะนั้นผู้คนในสมัยกลางจึงคาดหวังว่านักรบเหล่านั้นควรเป็นผู้ที่รู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี

⁷ ธรรมเนียมการทาฟันให้เป็นสีดำ (御歯黒、鉄漿) มีมาแต่โบราณ เดิมทีใช้ทาเฉพาะสตรีชนชั้นสูง ต่อมาในช่วงกลางสมัยเอันเด็กผู้ชายที่เป็นชนชั้นสูง เช่น ชุนนาง นักรบโดยเฉพาะอย่างยิ่งตระกูลทะอิระก็นำมาใช้ทาเช่นกัน ในสมัยมูโระมะชิเด็กผู้หญิงอายุประมาณ 9 ขวบจะใช้ทาเพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่าได้ผ่านพิธีบรรลุนิติภาวะแล้ว ต่อมาในสมัยเอโดะสตรีที่แต่งงานแล้วจะทาฟันสีดำเพื่อแสดงความซื่อสัตย์ต่อสามี

โตะโมะไว้เช่นกัน แต่ไม่ได้เน้นการบรรยายลักษณะท่าทางของโยะริโตะโมะดังเช่นฉบับเอ็นเงียว⁸

หากเปรียบเทียบฉากโยะริโตะโมะได้รับภัยโทษในเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” กับเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” บรรยายลักษณะภายนอกทั้งการแต่งกาย และลักษณะท่าทางไว้ละเอียดกว่าเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” อีกทั้งผู้เขียน “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” ยังนำเสนอภาพลักษณ์ภายนอกที่ดูอ่อนแอและน่าสงสารเป็นปัจจัยประการเดียวที่ทำให้ทั้งแม่ชีอิเกะโมะเส็นนิและคิโยะโมะริเกิดความเห็นใจ นอกจากนี้จากการเปรียบเทียบฉากนี้ใน “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” ฉบับเอ็นเงียวกับฉบับคะกุชิ ผู้วิจัยพบว่าฉบับคะกุชิไม่ได้เน้นการบรรยายลักษณะท่าทางของโยะริโตะโมะดังเช่นฉบับเอ็นเงียว ฉะนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าการนำเสนอโดยเน้นการบรรยายภาพลักษณ์ภายนอกของโยะริโตะโมะเป็นลักษณะเด่นของฉบับเอ็นเงียว

6.3 ฉากโระคุตะอิได้รับภัยโทษ

เรื่องราวของโระคุตะอิในเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” ฉบับเอ็นเงียวได้รับอิทธิพลมาจากรรณกรรมเรื่อง “โระคุตะอิโกะเส็นโมะโนะงะตะริ” 『六代御前物語』 ซึ่งวรรณกรรมเรื่องนี้มีลักษณะเด่นที่การเชื่อมโยงบาร์มีของพระโพธิสัตว์กับฉากได้รับภัยโทษ

ในฉบับเอ็นเงียวฉากที่ได้รับอิทธิพลจากเรื่อง “โระคุตะอิโกะเส็นโมะโนะงะตะริ” เห็นได้จากฉากที่มารดาของโระคุตะอิฝันเห็นบุตรขี่ม้าสีขาว ฝันเช่นนี้ถือเป็นนิมิตจากพระโพธิสัตว์ที่จะช่วยให้โระคุตะอิปลอดภัยรอดพ้นจากโทษประหาร

只今チト寝入タリツル夢ニ、此兒白キ馬ニ乗テ来リツルガ、
『余ニ恋ク覺ツレバ、時ノ程イトマヲモ乞テ、参リタルゾ』
トテ

ตอนที่ข้าเผลองีบหลับไป ข้าฝันเห็นลูกขี่ม้าสีขาวและพูดว่า “ลูกคิดถึง
ท่านแม่มากเสียจนทนไม่ไหว จึงขออนุญาตกลับมาหาท่านแม่สักพัก”
(ฉบับเอ็นเงียว เล่ม2 น.491)

⁸ ในฉบับคะกุชิ คิโยะโมะริกล่าวย้อนความหลังเมื่อครั้งที่โยะริโตะโมะกำลังจะถูกประหารว่า 「頼朝をばすでに死罪におこなはるべかりしを、故池殿のあながちになげき宣ひしあひだ、流罪に申しなだめたり」 “เจ้าโยะริโตะโมะเกือบจะโดนประหารแล้ว แต่แม่ชีมาอ่อนวอนไว้ะสิ ข้าถึงได้ยอมลดโทษให้เหลือแค่เนรเทศ” (น.266)

แม้ว่าผู้เขียนฉบับเอ็นเงียวจะนำเสนอโณมิตจากพระโพธิสัตว์เป็นปัจจัยที่ทำให้โรคุตะอิรอดพ้นจากโทษดังเช่นเรื่อง “โรคุตะอิโกะเซ็นโมะโนะจะตะริ” อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าเหตุการณ์ที่มารดาของโรคุตะอิได้รับโณมิตจากพระโพธิสัตว์นั้นเกิดขึ้น ภายหลังจากที่มณะกุตตสินใจช่วยชีวิตโรคุตะอิแล้ว ฉะนั้นปัจจัยด้านบารมีของพระโพธิสัตว์ จึงไม่ใช่ปัจจัยโดยตรงที่ทำให้โรคุตะอิรอดชีวิต ปัจจัยโดยตรงที่ทำให้มณะกุตตสินใจ ช่วยชีวิตโรคุตะอิปรากฏในฉากดังต่อไปนี้

若君ハ二重織物ノ直垂着給テ、黒キ小念殊ヲ念ギ懷へ引入給ケルゾ①糸惜キ。「世ノ末ニイカナル敵ニナルトモ、イカバ是ヲバ可失」トゾ思ケル。カブシモトユイギワヨリ始テ、袖ノカハリ袴ノスソマデ、タヲヤカニウツクシクテ、此世ノ人トモ見給ワズ。今夜打トケネ給ハザリケリト覺シクテ、少シ面ヤセテ立給ヘルニ付テモ、イト②心苦ク③イタワシクゾミへ給ケル。聖ヲ打見テ、何ニトカ覺シケム、顔打赤メテ涙グミ給モ④糸惜シ。怖シゲナル木聖ナレドモ、涙ヲ流シケリ。

โรคุตะอิอยู่ในชุดฮิตะตะระะที่ปักทอลายซ้อนกันเป็นชั้นๆ พอเห็นมณะกุทรีบเก็บสร้อยลูกประคำที่กลิ้งจากไม้มะเกลือใส่เข้าไปในอกเสื้อ ทำที่นั่นข้าง①นำสงสาร มณะกุคิดว่า “แม้ว่าในภายภาคหน้าโรคุตะอิจะกลายเป็นศัตรู แต่จะยอมให้เด็กคนนี้ได้หนีประหารไปได้อย่างไร” ไม่ว่าจะตรงไหนผมที่เกล้าขึ้น หรือตั้งแต่แขนเสื้อไล่ไปจนถึงปลายกางเกงอะกะมะข้างตุงดงามอ่อนช้อยจนเหมือนไม่ใช่มนุษย์เดินดินธรรมดา ใบหน้าโรคุตะอิดูผอมซูบคงเพราะเมื่อคืนนอนหลับไม่สนิท ดูแล้ว ②ข้างหน้าเวทนา ③สงสาร เหลือเกิน ทันใดนั้นเองโรคุตะอิก็เหลือบมองมาที่มณะกุแวบหนึ่ง ไม่รู้ว่าโรคุตะอิคิดอะไรในใจ จู่ๆ ใบหน้าก็พลันเปลี่ยนเป็นสีแดงก่ำ น้ำตาเอ่อคลอเบา ทำที่เช่นนั้นยิ่งทำให้มณะกุ ④รู้สึกสงสารขึ้นมาจับใจ แม้แต่มณะกุที่มีจิตใจแข็งกระด้างยังต้องหลั่งน้ำตา

(ฉบับเอ็นเงียว เล่ม2 น.488)

ฉากข้างต้นผู้เขียนบรรยายรูปลักษณ์ภายนอกของโรคุตะอิโดยเน้นความงามและความน่าสงสารไปพร้อมๆ กัน ดังจะเห็นได้ว่าส่วนที่ขีดเส้นใต้ “此世ノ人トモ見給ワズ” สะท้อนรูปลักษณ์ที่ตุงดงามอ่อนช้อยเหนือกว่าคนทั่วไป⁹ ในขณะเดียวกันผู้เขียนก็เน้นความ

⁹ มีงานวิจัยหลายฉบับวิเคราะห์ถึงสำนวนการบรรยายความงามของโรคุตะอิ เช่น งานวิจัยของ โอะกะตะ มิซึโกะ (岡田三津子, 1993, pp.42-43)วิเคราะห์ว่าสำนวนที่กล่าวว่า “此世ノ人トモ見給ワズ” เป็นขนบการเขียนที่ได้รับอิทธิพลมาจากรรณกรรมในสมัยเออัน

นำเสนอสารดังจะเห็นได้การใช้คำซึ่งมีความหมายว่า“นำเสนอสาร”หลายครั้งในฉากเดียวกันดังจะเห็นได้จากคำในกรอบสี่เหลี่ยม ได้แก่ คำว่า“糸惜キ”“心苦ク”“イタワシク”“糸惜シ”ตามลำดับ

คำว่า“นำเสนอสาร”ไม่ได้เป็นเพียงการบรรยายความรู้สึกของমনะกุที่มีต่ออาภักปกริยาของโระคุตะอิเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงสภาพจิตใจของโระคุตะอิอีกด้วย ผู้เขียนใช้คำว่า ① “糸惜キ” บรรยายอาภักปกริยาที่ดูนำเสนอสารขณะที่โระคุตะอิรีบเก็บสร้อยลูกประคำที่มารดาให้ อาภักปกริยาดังกล่าวอาจวิเคราะห้ได้ถึงสภาพจิตใจที่ขาดที่พึ่งพา มีเพียงสร้อยลูกประคำที่มารดาให้เป็นสิ่งเดียวที่สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจได้ ส่วนคำว่า ② “心苦ク”แปลว่า “นำเสนอสาร รู้สึกทรมานจิตใจ” และคำว่า ③ “イタワシク” แปลว่า “เจ็บปวด นำเสนอสาร” นั้นใช้บรรยายความรู้สึกของমনะกุเมื่อเห็นใบหน้าที่ซบพอมและดูอิดโรยของโระคุตะอิ เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้เขียนบรรยายความงามว่า “此世ノ人トモ見給ワズ” “เหมือนไม่ใช่มนุษย์เดินดินธรรมดา” และบรรยายความอิดโรยของรูปลักษณ์ต่อเนื่องกัน การบรรยายความงามและความอิดโรยต่อเนื่องกันเช่นนี้ทำให้ผู้อ่านจินตนาการได้ถึงความงดงามของตัวละครในขณะเดียวกันก็จินตนาการได้ถึงความหวาดหวั่นใจและความทุกข์ใจอันแสนสาหัสจนทำให้ความงามของโระคุตะอินั้นเปลี่ยนแปรไป นอกจากนี้ผู้เขียนบรรยายลักษณะที่นำเสนอสาร ④ “糸惜シ” จากอาภักปกริยาของโระคุตะอิที่ใบหน้าแดงก่ำน้ำตาคลอเข้าขณะที่ยอมมนะกุ อาภักปกริยาดังกล่าวอาจตีความได้ถึงกรยอมจำนนต่อชะตากรรมที่จะต้องโดนประหารในไม่ช้า

ฉากนี้ในฉบับคะกุชิมีการบรรยายโดยเน้นรูปลักษณ์ภายนอกของโระคุตะอิที่ดูงดงามและปนไปด้วยความนำเสนอสารเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามบางประโยคผู้เขียนฉบับคะกุชิไม่ได้เขียนบรรยายไว้อย่างละเอียดและไม่ได้เน้นทำที่ที่นำเสนอสารดังเช่นฉบับเอ็นเงียว¹⁰

給ワズ”เป็นขบวนการเขียนที่ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณกรรมในสมัยเออัน

¹⁰ การบรรยายในฉบับเอ็นเงียวกับฉบับคะกุชิมีความแตกต่างกัน เช่น ประโยคที่กล่าวถึงการแต่งกายและท่าทีของโระคุตะอิดังที่กล่าวว่า

ฉบับเอ็นเงียว : 「若君ハ二重織物ノ直垂着給テ、黒キ小念殊ヲ念ギ懷へ引入給ケルゾ」**糸惜**
キ “โระคุตะอิอยู่ในชุดยิตะตะระะที่ปักทอลายซ้อนกันเป็นชั้นๆ พอเห็นมนะกุก็รีบเก็บสร้อยลูกประคำที่กลิ้งจากไม้มะเกลือใส่เข้าไปในอกเสื้อด้วยท่าที่นำเสนอสาร”

ฉบับคะกุชิ : 「二重織物の直垂に、黒木の数珠手にぬき入れておはします」 “โระคุตะอิอยู่ในชุดยิตะตะระะที่ปักทอลายซ้อนกันเป็นชั้นๆ กำลังคล้องสร้อยลูกประคำที่กลิ้งจากไม้มะเกลือที่มีมือ” จะเห็นได้ว่าประโยคนี้ฉบับคะกุชิไม่ได้บรรยายให้เกิดภาพพจน์ที่นำเสนอสาร อีกทั้งไม่มีคำว่า “นำเสนอสาร” “糸惜キ” ดังเช่นฉบับเอ็นเงียว

นอกจากฉากข้างต้นคำว่า “น่าสงสาร” ยังปรากฏในฉากที่โรกะคุะอิถูกพาตัวไปประหารที่เซ็นบนโนะมะทซุอะระ (千本ノ松原) ดังต่อไปนี้

มนะงะกุขอเลื่อนวันประหารโรกะคุะอิออกไป 20 วัน หลังจากนั้นจึงออกเดินทางไปที่คะมะคุระเพื่อขอร้องให้โยะริโตะโมะอภัยโทษให้โรกะคุะอิ ทว่าผ่านไป 20 วันมนะงะกุก็ยังไม่กลับมา ผู้คุมตัวจึงจำใจต้องพาตัวโรกะคุะอิไปประหาร ก่อนถูกประหารโรกะคุะอิได้กล่าวสั่งเสียกับข้ารับใช้คนสนิท 2 คนว่า

母ノ御許へ御文マヒラセタケレドモ、筆ノ立ドモ覚ヘネバ、
詞ニテ、『道ノ程別事ナク鎌倉ニ送置ツ』ト申ベシ」トテ、
(中略) 若君又宣ケルハ、「構テ参付。宮仕能マスベシ。我
ナケレバトテ、母ノ御事、少モ日来ニ替テ、オロカニ思奉ナ」
ナムド、オトナシク宣ケルゾ 糸惜ギ。

“ข้าอยากส่งสาส์นถึงท่านแม่ แต่ไม่มีแม่เร็วแรงจะหยิบพู่กันขึ้นมา จึง
อยากให้พวกเจ้าช่วยไปบอกท่านแม่ว่า เจ้าสองคนติดตามข้าไม่ได้ห่างและ
ไปส่งถึงเมืองคะมะคุระเรียบร้อยแล้ว” (ละข้อความ) โรกะคุะอิกล่าวต่อไป
ว่า “เจ้าทั้งคู่ควรจะเดินทางเข้าเมืองหลวงและไปทำงานรับใช้ในวัง ต่อให้
ไม่มีข้าอยู่แล้ว ไม่ว่าวันเวลาจะผ่านไปนานแค่ไหนก็อย่าได้ทอดทิ้งท่านแม่
ของข้าโดยเด็ดขาด” คำพูดที่ฟังดูเป็นผู้ใหญ่เช่นนี้ยังทำให้รู้สึกสงสารขึ้นมา
จับใจ

(ฉบับเอ็นเงียว เล่ม 2 น. 493-494)

แม้ว่าโรกะคุะอิจะตกอยู่ในสภาพสิ้นหวังดังจะเห็นได้จากคำว่า “筆ノ立ドモ覚ヘネバ” “ไม่มีแม่เร็วแรงจะจับพู่กัน” แต่เขาก็ยังเป็นห่วงชีวิตภายภาคหน้าของมารดา และข้ารับใช้ พฤติกรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกที่มีความเป็นผู้ใหญ่ “オトナシク” ซึ่งผู้เขียนชี้ว่าทำให้ผู้ประหาร “糸惜ギ” “รู้สึกสงสาร” จนไม่อาจลงดาบประหารโรกะคุะอิได้ ในที่สุดมนะงะกุนำสาส์นคำสั่งอภัยโทษจากโยะริโตะโมะกลับมาช่วยชีวิตโรกะคุะอิได้ทันเวลา

ชิบะ โทะโมะกิ (千葉知樹, 1997, pp.39) วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้โรกะคุะอิได้รับอภัยโทษว่า การนำเสนอภาพลักษณ์ภายนอกที่มีความงดงาม รวมทั้งบุคลิกที่ดูเป็นผู้ใหญ่เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้โรกะคุะอิได้รับอภัยโทษ ส่วนปัจจัยด้านบารมีของพระโพธิสัตว์เป็นเพียงปัจจัยรองเท่านั้น นอกจากนี้การใช้คำว่า “น่าสงสาร” ซ้ำๆ กันยังเป็นวิธีการทำให้ผู้อ่านรู้สึกเห็นใจโศกนาฏกรรมของตัวละคร

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นสอดคล้องกับงานวิจัยของชิบะตรงประเด็นที่ว่าบารมีของ พระโพธิสัตว์เป็นเพียงปัจจัยรอง อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า ฉากที่มนะกุพบโรคะอิ ซึ่งถือเป็นจุดพลิกผันให้โรคะอิมิชีวิตรอดนั้นกล่าวถึงเพียงภาพลักษณ์ภายนอกที่ดูงดงาม และน่าสงสารเท่านั้น ส่วนบุคลิกที่ดูเป็นผู้ใหญ่นั้นปรากฏในฉากถูกนำตัวไปประหารซึ่งอยู่ ภายหลังฉากที่มนะกุตัดสินใจช่วยชีวิตโรคะอิแล้ว ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าผู้เขียนฉบับ เอ็นเงียวต้องการเน้นภาพลักษณ์ที่ดูงดงามและน่าสงสารเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้โรคะอิ ได้รับอภัยโทษ ส่วนปัจจัยด้านบุคลิกที่ดูเป็นผู้ใหญ่นั้นเป็นเพียงปัจจัยรองที่ผู้เขียนนำเสนอ เพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกสะเทือนใจที่โรคะอิแสดงความห่วงใยมารดาและเข้ารับใช้แม่ตนเอง กำลังจะถูประหารชีวิตก็ตาม

จากการพิจารณาฉากที่โยะริโตะโมะและโรคะอิได้รับอภัยโทษในฉบับเอ็นเงียว อาจสรุปได้ว่า ผู้เขียนเน้นปัจจัยด้านรูปลักษณ์ภายนอกมากกว่าปัจจัยด้านอื่นๆ ดังจะเห็น ได้ว่ารูปลักษณ์ภายนอกที่น่าสงสารเป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้ผู้เห็นใจและส่งผลให้เกิดการ พัฒนาเนื้อเรื่องซึ่งก็คือการได้รับอภัยโทษในที่สุด การบรรยายรูปลักษณ์ที่ดูน่าสงสารนั้นไม่ เพียงทำให้ตัวละครในเรื่องเกิดความเห็นใจแต่เพียงเท่านั้น แต่ยังทำให้ผู้อ่านรู้สึกร่วมไปกับ โศกนาฏกรรมของตัวละครดังที่ชิบะ โทะโมะกิกกล่าวไว้ในงานวิจัย อย่างไรก็ตามในหัวข้อ ถัดไปผู้วิจัยจะวิเคราะห์ว่าการบรรยายรูปลักษณ์ภายนอกที่น่าสงสารนั้นนอกจากจะเป็น กลวิธีการทำให้ผู้อ่านรู้สึกร่วมไปกับตัวละครแล้ว ยังมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเนื้อเรื่อง ภายหลังได้รับอภัยโทษ รวมทั้งแก่นเรื่องอย่างไร

6.4 ความสัมพันธ์ระหว่างการนำเสนอรูปลักษณ์ภายนอกกับแก่นเรื่อง

ภายหลังจากโยะริโตะโมะและโรคะอิได้รับอภัยโทษแล้ว ชะตาชีวิตของทั้งคู่ก็ได้ พลิกผันไปในทิศทางที่ตรงข้ามกัน ก่อนอื่นผู้วิจัยจะขอยกฉากที่ชี้ให้เห็นถึงการพลิกผัน ชะตาชีวิตของโยะริโตะโมะเป็นลำดับแรก

6.4.1 ชีวิตของโยะริโตะโมะภายหลังได้รับอภัยโทษ

โยะริโตะโมะได้รับการลดหย่อนโทษเหลือเพียงถูกเนรเทศ เขาใช้ชีวิต อย่างเรียบง่ายที่เมืองอิสุ (伊豆国) เป็นเวลา 21 ปี จุดพลิกผันชะตาชีวิตเริ่มขึ้นตอนโยะริ โตะโมะอายุ 31 ปี เมื่อเจ้าชายโมะชิอิโตะ (以仁王) ทรงปลุกกระดมให้เหล่านักรบร่วมมือ กันกำจัดตระกูลทะอิระ มนะกุได้เดินทางมาหาโยะริโตะโมะและชักชวนให้กอบกู้ตระกูล ทว่าโยะริโตะโมะกลับปฏิเสธพร้อมกล่าวว่า

去永暦元年ノ春ノ比ヨリ、池殿尼御前ニ命ヲ被生奉テ、当国ニ住シテ、既廿余年ヲ送リヌ。池殿被仰旨アリシカバ、毎日法花經ヲ二部読奉テ、一部ヲバ池尼御前ノ御菩提ニ廻向シ奉リ、一部ヲバ父母ノ孝養ニ廻向スル外ハ、又ニツ當ム事ナシ。勅勘ノ者ハ、日月ノ光ニダニモアタラズトコソ申伝タレ。争カ此身ニテサ様ノ事ヲバ可思立」ト、詞ニハ宣ケレドモ、心中ニハ、「南無八幡大菩薩、伊豆箱根両所権現、願ハ神力ヲ与給ヘ。多年ノ宿望ヲ遂テ、且ハ君臣ノ御鬱ヲ休メ奉リ、且ハ亡夫ガ素懷ヲ遂ム」ト志深ケレバ、（後略）

“ตั้งแต่ช่วงฤดูใบไม้ผลิเดือน 1 ปีเอะริยะกุ แม่ชีอิเกะโนะเส็นนิช่วยชีวิตข้าไว้จนได้มาอยู่ที่เมืองนี้ วันเวลาผ่านไป 20 กว่าปี ทุกวันนี้ข้าสวดมนต์ในคัมภีร์ลัทธิธรรมปุมทริกสูตร 2 บทตามคำที่ท่านแม่ชีเคยบอกไว้ บทหนึ่งสวดอุทิศเพื่อให้แม่ชีอิเกะโนะเส็นนิไปสู่สุคติ อีกบทสวดอุทิศส่วนกุศลให้ท่านพ่อและท่านแม่ นอกจากเรื่องสวดมนต์แล้วข้าไม่ได้คิดอะไรทั้งนั้นดังที่กล่าวกันว่าผู้ต้องอาญาไม่มีโอกาสได้สัมผัสแม่แสงอาทิตย์หรือแสงจันทร์ แล้วจะให้ตัวข้าไปคิดการณทำอะไรได้” แม้ว่าโยะริโตะโมะจะกล่าวเช่นนั้น ทว่าในใจเขากลับตั้งอธิษฐานว่า “นะโม พระโพธิสัตว์อะชิมัน เทพที่สถิต ณ ศาลเจ้าอิสุและศาลเจ้าอะโอะกะเนะ ขออำนาจบารมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์จงช่วยดลบันดาลให้ความปรารถนาที่มีมานั้นนานจงสัมฤทธิ์ผล ขอให้องค์จักรพรรดิทรงหายขุนเคื่องพระทัย และขอให้ความปรารถนาของบิดาที่ล่วงลับไปแล้วประสบผลด้วยเถิด”

(ฉบับเอ็นเงียว เล่ม1 น.487-488)

จากฉากที่ยกข้างต้นจะเห็นได้ว่าตอนแรกโยะริโตะโมะปฏิเสธที่จะยกทัพโจมตีตระกูลทะอิระเนื่องจากเขายังคงระลึกถึงบุญคุณของแม่ชีอิเกะโนะเส็นนิ รวมทั้งตระหนักถึงสถานภาพของตนที่เป็นเพียงผู้ถูกเนรเทศ อย่างไรก็ตามประเด็นที่น่าสนใจในฉากนี้คือ ความปรารถนาที่แท้จริงของโยะริโตะโมะดังที่ปรากฏในประโยคที่ขีดเส้นใต้ โยะริโตะโมะปรารถนาว่าบารมีของสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะช่วยดลบันดาลให้ตนเองพ้นจากโทษรวมทั้งทำให้ความปรารถนาของบิดาเป็นจริงซึ่งก็คือการกอบกู้ตระกูล ลักษณะการเล่าถึงภาวะจำยอมแต่ในขณะเดียวกันก็เปิดเผยความปรารถนาที่แท้จริงของโยะริโตะโมะทำให้ผู้อ่านคาดเดาได้ถึงจุดพลิกผันชะตาชีวิตของโยะริโตะโมะจากผู้ที่ถูกเนรเทศไปสู่จอมทัพผู้ยิ่งใหญ่ในอนาคต

ปัจจัยที่พลิกผันชะตาชีวิตของโยะริโตะโมะปรากฏในส่วนท้ายเรื่องของฉบับเอ็นเงียวดังต่อไปนี้

此大將十二ニテ母ニヲクレ、十三ニテ父ニハナレテ、伊豆国
蛭ガ嶋へ被流給シ時ハ、カクイミジク **果報** 目出カルベキ人ト
ハ誰カハ思ヒシ。我身ニモ思知給ベカラズ。

จอมพลผู้นี้สูญเสียมารดาตั้งแต่อายุ 12 ปี และต้องพลัดพรากจากบิดาตอน
อายุ 13 ปี ตอนที่ถูกเนรเทศมาที่อิรุระงิมะเมืองอิสุ จะมีใครคิดว่า
โยะริโตะโมะเป็นผู้มี **บุญญาวาสนา** ดีเช่นนี้ นี่เป็นสิ่งที่มนุษย์เช่นพวกเรา
อาจล่วงรู้ได้ (ฉบับเอ็นเจียว เล่ม 2 น.549)

ในฉากสุดท้ายของฉบับเอ็นเจียวผู้เขียนกล่าวย้อนไปถึงชะตาชีวิตในช่วงวัยหนุ่ม
ของโยะริโตะโมะที่ขาดที่พึ่งพา ทว่า “**果報**” ซึ่งมีความหมายตรงตัวว่า “ผลของบุญกรรมที่
สร้างมาแต่อดีตชาติ” ทำให้ชีวิตที่อาภัพของโยะริโตะโมะพลิกผันจนได้เป็นถึงจอมทัพ
นอกจากนี้ผู้เขียนบรรยายว่า “我身ニモ思知給ベカラズ” “เป็นสิ่งที่มนุษย์เช่นพวกเรา
อาจล่วงรู้ได้” ดังที่ขีดเส้นใต้ เพื่อชี้ให้เห็นถึงอำนาจของ “ผลกรรมในชาติปางก่อน” ที่อยู่
เหนือการควบคุมของมนุษย์ อีกทั้งยังเป็นการเน้นถึงบุญวาสนาอันสูงส่งของโยะริโตะโมะ
ซึ่งลักษณะการยกย่องสรรเสริญบุญบารมี รวมทั้งการปกครองของโยะริโตะโมะนั้นถือได้ว่า
เป็นลักษณะเด่นของการนำเสนอในฉบับเอ็นเจียว

6.4.2 ชีวิตของโระคุตะอิภายหลังได้รับอภัยโทษ

ภายหลังจากโระคุตะอิได้รับอภัยโทษก็ได้ออกเดินทางไปยังภูเขาโคยะ (高
野山) สถานที่ที่บิดาเสียชีวิตและตัดสินใจออกบวช เขาบ่าเพ็ญเพียรเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้
ดวงวิญญาณของบิดา ซึ่งในที่นี่อาจตีความรวมถึงบทบาทในการสวดมนต์ให้ตระกูลทะอิระ
ไปสู่สุคติด้วยเช่นกัน¹¹ อย่างไรก็ตามหลังจากโยะริโตะโมะและมนะกุเสียชีวิต โระคุตะอิซึ่ง
มีอายุ 26 ปีถูกมินะโมะโตะ โนะ โยะริอิเอะ (源頼家) บุตรของโยะริโตะโมะประหารชีวิต
ในฉากที่โระคุตะอิถูกประหารผู้เขียนกล่าวถึงชะตาชีวิตตั้งแต่ตอนถูกจับไปรอลงอาญาจนถึง
นั้นปลายชีวิตไว้ว่า

十二歳ニテ北条四郎時政ノ手ニカヽリテ、駿河国千本ノ松原
ニテキラレ給ベカリシ人ノ、今年廿六マデ命生給テ、終千本
ノ松原ニテキラレ給ヌルモ、**先世ノ宿報** ト覚テアハレナリ。
此ヨリ平家ノ子孫ハ絶ハテ給ニケリ。

¹¹ งานวิจัยของโอะคุตะ(奥田静代, 2000, pp.6)ตีความบทบาทของโระคุตะอิในฐานะผู้ทำหน้าที่ให้บิดา
และคนทั้งตระกูลทะอิระไปสู่สุคติ

(โรกะตะอิ) ตอนอายุ 12 ปีถูกโฮโจ ฌิโร โทะกิมะซะจับตัวไป ผู้ที่เกือบจะ
ถูกประหารที่เซ็นฮอนโนะมะทซุซะระ เมืองซุรุงะ แต่กลับมีชีวิตยืนยาวจนปี
นี้อายุได้ 26 ปี ทว่าในที่สุดก็ต้องมาถูกประหารที่เซ็นฮอนโนะมะทซุซะระ
สิ่งนี้คงเป็นผลกรรมจากชาติปางก่อน คิดแล้วก็อดเศร้าใจไม่ได้ ตระกูล
ทะอิระสูญสิ้นทายาทนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา
(ฉบับเอ็นเงียว เล่ม2 น.548)

ผู้เขียนกล่าวย้อนไปถึงชีวิตโรกะตะอิตั้งแต่ถูกจับตัวและรอดพ้นจากโทษ
ประหารมาได้ครั้งหนึ่ง ทว่าสุดท้ายก็ต้องถูกประหาร ณ สถานที่เดิมที่ครั้งหนึ่งตนเคยรอด
ชีวิต นอกจากนี้ผู้เขียนยังชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าสิ่งที่กำหนดให้ชะตาชีวิตของโรกะตะอิเป็น
เช่นนี้คืออำนาจของ “先世ノ宿報” “ผลกรรมจากชาติปางก่อน”

ในอดีตทั้งโยะริโตะโมะและโรกะตะอิต่างก็เคยต้องโทษประหารในฐานะ
บุตรชายของนักรบที่แพ้สงคราม และต่อมาก็ได้รับภัยโทษอย่างที่ไม่มีความคิด
เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามชีวิตของแต่ละคนได้พลิกผันไปตามผลกรรมในอดีตชาติ
กล่าวคือผลกรรมในอดีตชาติทำให้โยะริโตะโมะกอบกู้ตระกูลมินะโมะโตะสำเร็จและได้เป็น
จอมทัพปกครองบ้านเมืองอย่างสงบสุข ในขณะที่โรกะตะอิทายาทคนสุดท้ายของตระกูล
ทะอิระต้องจบชีวิตโดยการถูกประหาร อย่างไรก็ตามโรกะตะอิก็มีบทบาทสำคัญต่อแก่น
เรื่อง“เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” บทบาทนั้นก็คือการทำให้ดวงวิญญาณของบิดาและคนใน
ตระกูลทะอิระไปสู่สุคติ

จากลักษณะการนำเสนอการพลิกผันชะตาชีวิตของโยะริโตะโมะและโรกะ
ตะอิที่กล่าวมาข้างต้นทำให้วิเคราะห์ได้ว่า ผู้เขียนฉบับเอ็นเงียวนำเสนอภาพลักษณ์
ภายนอกที่น่าสงสารเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ได้รับภัยโทษเพื่อแสดงให้เห็นอำนาจของผล
กรรมที่พลิกผันชะตาชีวิตจากผู้ต้องโทษประหารให้กลับกลายเป็นจอมทัพดังเช่นโยะริ
โตะโมะ หรือผู้ที่ครั้งหนึ่งเคยรอดชีวิตจากคมดาบประหารจนได้กลับไปช่วยให้ดวงวิญญาณ
ของคนในตระกูลไปสู่สุคติทว่าสุดท้ายตนเองก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงหนีผลกรรมได้ดังเช่นโรกะตะอิ
วิธีการนำเสนอดังกล่าวทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงอำนาจของผลกรรมที่เป็นตัวกำหนดชะตาชีวิต
ของมนุษย์ให้เปลี่ยนแปลงไปอย่างที่ไม่มีความคิดการณได้ ฉะนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าการ
นำเสนอภาพลักษณ์ภายนอกที่น่าสงสารในฉบับเอ็นเงียวนั้นเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาเนื้อ
เรื่องซึ่งก็คือการพลิกผันชะตาชีวิตของทั้งคู่ภายหลังได้รับภัยโทษ อีกทั้งยังทำให้ผู้อ่าน
เข้าใจถึงอำนาจของผลกรรมซึ่งถือเป็นแก่นเรื่องของ “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” ได้อย่าง
ชัดเจนขึ้น ในขณะเดียวกันก็ยังสะท้อนให้เห็นถึงบุญวาสนาอันสูงส่งของโยะริโตะโมะที่
นำพาตระกูลไปสู่ความรุ่งเรืองได้ในที่สุด

7. บทสรุป

ผู้เขียนเรื่อง“เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ”ฉบับเอ็นเงียวใช้กลวิธีการนำเสนอปัจจัยที่ทำให้โยะริโตะโมะและโระกุตะอิได้รับภัยโทษแตกต่างจากวรรณกรรมเรื่อง“เฮะอิจิโมะโนะงะตะริ”และเรื่อง“โระกุตะอิโกะเส็นโมะโนะงะตะริ” กล่าวคือผู้เขียนเน้นการบรรยายให้ตัวละครมีภาพลักษณ์ภายนอกที่น่าสงสารจนทำให้ผู้มีอำนาจเกิดความเห็นใจและอภัยโทษให้ในที่สุด หลังจากนั้นจึงพลิกบทบาทให้ตัวละครทั้งคู่ได้รับบทบาทที่สำคัญในเรื่องโดยชี้ให้เห็นถึงอำนาจของผลกระทบที่เป็นตัวกำหนดทิศทางชะตาชีวิตอยู่เบื้องหลัง หากพิจารณาลักษณะการพัฒนาเนื้อเรื่องดังกล่าวจะเห็นได้ว่าผู้เขียนไม่ได้มุ่งเน้นการบรรยายเพียงเพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านรู้สึกเห็นใจชะตาชีวิตของตัวละครแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่การบรรยายภาพลักษณ์ของตัวละครที่ดูน่าสงสารยังถือได้ว่าเป็นวิธีการทำให้ผู้อ่านมองเห็นถึงอำนาจของ“ผลกระทบ”ที่พลิกผันชะตาชีวิตของบุตรชายผู้แพ้สงครามได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการชี้ให้เห็นถึงชะตาชีวิตของโยะริโตะโมะที่บุญวาสนาช่วยนำพาไปสู่ความรุ่งเรืองจนได้เป็นถึงจอมทัพ ซึ่งลักษณะการเขียนที่นำเสนออำนาจของผลกระทบที่ทำให้ตระกูลทะอิระล่มสลาย ในขณะเดียวกันก็ยกย่องบุญบารมีของโยะริโตะโมะ รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงการกลับขึ้นมามีอำนาจของตระกูลมินะโมะโตะนั้นเป็นลักษณะเด่นของการนำเสนอในฉบับเอ็นเงียว

บรรณานุกรม

- 市古貞次 (1994) . 『新編日本古典文学全集 45 平家物語 1』. 東京 : 小学館.
- 市古貞次 (1994) . 『新編日本古典文学全集 46 平家物語 2』. 東京 : 小学館.
- 今井正之助 (1983) . 「『平家物語』 終結部の諸相-六代の死を中心に-」 『軍記と語り物』 19 : 14-25.
- 井本海 (2012) . 「延慶本『平家物語』の叙述態度-末尾記事と清盛による頼朝助命をめぐる-」 『文学史研究』 52 : 40-62.
- 大石嘉美 (1998) . 「頼朝と六代-平家物語における人物造型-」 『解釈』 44-8 : 22-28.
- 大津雄一・日下力・佐伯真一・櫻井陽子 (2010) . 『平家物語大事典』. 東京 : 東京書籍.
- 岡田三津子 (1993) . 「『六代御物語』の形成」 『国語国文』 62-6 : 34-51.
- 奥田静代 (2000) . 「『平家物語』における六代説話をめぐって」 『国文学研究ノート』 35 : 1-12.

- 梶原正昭・野中哲照・大津雄一（2002）．『新編日本古典文学全集 53 曾我物語』．東京：小学館．
- 北原保雄・小川栄一（1990）．『延慶本 平家物語 本文編 上・下』．東京：勉誠出版．
- 信太周・犬井善嘉・柳瀬喜代志・矢代和夫・松林靖明（2002）．『新編日本古典文学全集 41 将門記・陸奥話記・保元物語・平治物語』．東京：小学館．
- 武久堅（2010）．「平家物語は何を語るかー「流人頼朝謀叛への共鳴」と、その物語的構築ー」『軍記と語り物』46：1-12．
- 栃木孝惟・日下力・益田宗・久保田淳（1992）．『新日本古典文学大系 保元物語・平治物語・承久記』．東京：岩波書店．
- 千葉知樹（1997）．「六代説話論-六代像への考察を中心に-」『軍記と語り物』33：36-46．
- 中村理絵（2002）．「延慶本平家物語にみる「謀叛人頼朝」から「将軍頼朝」への転換-第四「十七 文覚ヲ使ニテ義朝ノ首取寄事」を契機として-」関西軍記物語研究会（編），『軍記物語の窓 2』（77-90）．大阪：和泉書院．

ตำนานจักรพรรดิจิมมู: ความจริงหรือเรื่องแต่ง

ภัทรธร พิพัฒน์กุล*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาการนำตำนานจักรพรรดิจิมมูมาเล่าใหม่ในสมัยก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง รวมถึงสมัยปัจจุบัน ควบคู่กับการศึกษาเสรีภาพและขีดจำกัดในการนำเสนองานวิจัยทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับจักรพรรดิจิมมู

โคะจิกิ (712) และ นิฮนโอะกิ (720) ระบุว่าจักรพรรดิจิมมูเป็นจักรพรรดิพระองค์แรกของราชวงศ์ญี่ปุ่น ทรงสืบทอดเชื้อสายมาจากเทพอะมะเตะระสุ สุริยเทพผู้เป็นใหญ่เหนือสิ่งใด ตำนานจักรพรรดิจิมมูถูกเล่าใหม่ในสมัยก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาล โดยเฉพาะในหนังสือเรียนและในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เพื่อสร้างศรัทธาให้เคารพเชิดชูสถาบันจักรพรรดิ เมื่อสงครามยุติ ตำนานเกี่ยวกับจักรพรรดิและเทพเจ้าถูกกำจัดออกจากสังคม เรื่องราวของจักรพรรดิจิมมูเปลี่ยนสถานะจากความจริงในประวัติศาสตร์เป็นเรื่องแต่งที่ขาดความน่าเชื่อถือ อย่างไรก็ตาม ในศตวรรษที่ 21 เมื่อตำนานเทพกลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้งในกิจกรรมต่างๆ เพื่อการเฉลิมฉลองครบรอบ 1300 ปีแห่งการเรียบเรียงโคะจิกิ จักรพรรดิจิมมูมีบทบาทขึ้นในหนังสือแนะนำ โคะจิกิ ฉบับต่างๆ ในฐานะวีรบุรุษในตำนานและเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมญี่ปุ่นที่เล่าขานสืบมาแต่โบราณ ความเป็น “เรื่องแต่ง” นี้กลับทำให้ประชาชนยอมรับได้

คำสำคัญ : จักรพรรดิจิมมู สงครามโลกครั้งที่สอง โคะจิกิ นิฮนโอะกิ เรื่องแต่ง

* อ.ดร.ภัทรธร พิพัฒน์กุล อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ที่อยู่ : 114 ซอยสุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110

E-mail : patonphipat@gmail.com

The Stories of Jinmu Tennou: Factual Truth or Fictional Narrative

Pat-on Phipatanakul*

Abstract

This research paper aims to study the re-told stories of Emperor Jinmu before and during World War II (1931-1945), including present time. This study also involves the freedom and the limit of the literary works which refer to Emperor Jinmu.

There were the stories of Emperor Jinmu, the first Emperor of Japan, in *Kojiki* (712) and *Nihonshoki* (720), he has goddess Amaterasu as an ancestor, ruling the whole world. Under government control, the stories of Emperor Jinmu were rewritten to be used for patriotism and show the absolute authority of the Emperor, especially in the state textbook and newspaper. After the war, the myths and the contents provoking patriotism were censored and disappeared. Emperor Jinmu's stories that were believed as the factual truth of history, changed to become only the story telling without reliability. However, Japanese myths became popular again with the 1,300th anniversary of *Kojiki* in 2012. Many kinds of media, culture and tourism presented their articles on Emperor Jinmu as one of the heroes in the myths. He is part of local cultural heritage that people have preserved till these days. The fictional narrative form of his stories is the main reason that Emperor Jinmu's stories are accepted at present.

Key words: Emperor Jinmu, World War II, *Kojiki*, *Nihonshoki*, fictional narrative

* Pat-On Phipatanakul, Ph.D., Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University
ADD : 114 Sukhumvit 23, Bangkok 10110
E-mail : patonhipat@gmail.com

1. บทนำ

ญี่ปุ่นในสมัยก่อนจะมีบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ประกอบด้วยแว่นต่างๆ มีชนเผ่าพื้นเมืองอาศัยอยู่ แต่ละแว่นมีกษัตริย์ปกครองอย่างเป็นเอกเทศ ในค.ศ.672 เกิดสงครามกลางเมืองชื่อ “จินฉินโนะรัน” (壬申の乱) จักรพรรดิเท็มมุ (天武天皇) เป็นผู้ชนะสงครามและรวมแว่นต่างๆ เป็นอาณาจักรยะมะโตะ (大和) ทรงมีพระราชดำริให้บันทึกตำราประวัติศาสตร์เพื่อเป็นพื้นฐานในการปกครองโดยมี จักรพรรดิเป็นประมุข สร้างความมั่นคงให้บ้านเมือง โคะจิกิ 『古事記』 (ค.ศ.712) และ นิฮนโอะกิ 『日本書紀』 (ค.ศ.720) เป็นวรรณกรรมและบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่เรียบเรียงขึ้นจากการรวมตำนานพื้นบ้านของท้องถิ่นต่างๆ ให้เป็นตำนานฉบับหนึ่งซึ่งสร้างประวัติศาสตร์ของประเทศชาติเป็นหนึ่งเดียว และบันทึกเหตุการณ์เกี่ยวกับอำนาจของราชวงศ์จักรพรรดิ รวมทั้งวัฒนธรรมของชนเผ่าต่างๆ

ในทั้ง โคะจิกิ และ นิฮนโอะกิ เล่าเกี่ยวกับการสืบทอดเชื้อสายจากเทพสู่จักรพรรดิไว้ว่า เทพแห่งดวงอาทิตย์มีชื่อว่า “อะมะเตะระซุ” (天照大御神) เป็นผู้ให้กำเนิดบรรพบุรุษของราชวงศ์จักรพรรดิซึ่งสืบทอดเชื้อสายเป็นราชวงศ์เดียวต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน นางให้กำเนิดเทพอะมะโนะโอะมิโฮะมิ (天忍穗耳命) ซึ่งให้กำเนิดเทพนิงิ (天津彦火瓊杵命) ต่อมาเทพนิงิได้ถูกส่งลงมาจากสวรรค์เพื่อปกครองแผ่นดิน ได้พบกับโคะโนะสะนะโนะซะกุยะ (木花佐久夜毘売) ธิดาของเทพภูเขา จึงแต่งงานและมีบุตรด้วยกัน ทำให้อำนาจของจักรพรรดิครอบคลุมทั้งดินแดนที่เป็นที่ราบและที่สูง เรื่องราวของบุตรชายสองคนของเทพนิงิเป็นที่รู้จักในชื่อเทพสมบัติแห่งภูเขาและทะเล (山幸海幸) พี่ชายคือเทพโฮะโอะริ (火彥彦火火出見尊) ได้แต่งงานกับโทะโยะตะมะบิเมะ (豊玉毘売) ธิดาของเทพแห่งทะเล ให้กำเนิดเทพ อุกะยะฟุกิจะเอะสุ (天津日高日子波限建鵜草草不合命) และส่งน้องสาวชื่อทะมะโยะริบิเมะ (玉依毘売) มาเป็นพี่เลี้ยงดูแลบุตรชาย ต่อมาน้ำหลานได้แต่งงานกันและให้กำเนิดจักรพรรดิ Jimmu (神武天皇) ถือเป็นจักรพรรดิองค์แรกของญี่ปุ่น การเล่าตำนานเทพเหล่านี้สะท้อนให้เห็นความยิ่งใหญ่ของจักรพรรดิแห่งราชวงศ์ยะมะโตะ ในฐานะทายาทของเทพสวรรค์ ที่ตามตำนานได้ครอบครองดินแดนต่างๆ (แผ่นดิน แผ่นฟ้า แผ่นน้ำ) โดยมีการแต่งงานและให้กำเนิดบุตรแสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรยะมะโตะกับชนเผ่าอื่นๆ และแสดงเชื่อมโยงดินแดนต่างๆ เข้าเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างสันติ ทำให้บุคคลทั่วไปรู้สึกยอมรับในความชอบธรรมของการปกครองบ้านเมืองโดยจักรพรรดิ

จักรพรรดิ Jimmu ทรงเป็นวีรบุรุษในตำนานที่สร้างขึ้นเพื่อสร้างอุดมการณ์รักชาติ (Nationalism) ให้ผู้คนเกิดศรัทธาในจักรพรรดิมาตั้งแต่โบราณ ภาพลักษณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง คือจักรพรรดิผู้กล้าที่ขยายอำนาจแห่ง

อาณาจักรยะมะโตะให้แผ่ขยายครอบคลุมทุกดินแดนใต้หาล้า ตำนานจักรพรรดิจิมมูกูกำจัดออกจากหนังสือเรียนและเลื่อนหายไปจากความจริงของชาวญี่ปุ่นหลังสงครามเนื่องจากถูกควบคุมโดยสหรัฐอเมริกา แต่เริ่มมีบทบาทสำคัญอีกครั้งในศตวรรษที่ 21 เมื่อตำนานเทพกลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้งในกิจกรรมต่างๆ เพื่อการเฉลิมฉลองครบรอบ 1300 ปีแห่งการเรียบเรียงโคะจิกิ (ค.ศ.2012) ภาพลักษณ์ของจักรพรรดิจิมมูเปลี่ยนเป็นเทพเจ้าที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ มีความใกล้ชิดกับชาวบ้านในท้องถิ่น เป็นที่เคารพสักการะในศาลเจ้าตามความเชื่อของศาสนาชินโต และยังเป็นเทพองค์สำคัญที่จะปรากฏในพิธีกรรมและเทศกาลของท้องถิ่นในปัจจุบัน

ในบทความนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาการนำเสนอตำนานจักรพรรดิจิมมูใน โคะจิกิ และนิฮนโอะกิ (ศตวรรษที่ 8) ในหนังสือเรียนก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง รวมทั้งในเอกสารที่เกี่ยวข้องต่างๆ ในศตวรรษที่ 21 ทำให้เห็นได้ว่าการผลิตซ้ำตำนานจักรพรรดิจิมมูมีทั้งการนำเสนอข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าที่แต่งขึ้น ทั้งสองลักษณะมีอิทธิพลต่อแนวคิดและศรัทธาของคนในชาติในแต่ละยุคสมัย โดยได้นำรายละเอียดในสิ่งพิมพ์ต่างๆ เน้นเฉพาะตำนานของจักรพรรดิจิมมูในมุมมองของ “ความเป็นจริงในประวัติศาสตร์” กับ “เรื่องแต่ง” ซึ่งต่างจากการวิเคราะห์ตำนานเทพในวรรณกรรมสำหรับเด็กในวิทยานิพนธ์ที่ผู้วิจัยเคยศึกษาไว้

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อศึกษาการนำตำนานจักรพรรดิจิมมูมาเล่าใหม่ในสมัยก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง รวมถึงสมัยปัจจุบัน
- 2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบมุมมองการนำเสนอ “ความเป็นจริงในประวัติศาสตร์” กับ “เรื่องแต่ง” ที่เกี่ยวกับจักรพรรดิจิมมู

3. สมมติฐาน

- 3.1 จักรพรรดิจิมมูทรงเป็นวีรบุรุษในตำนานถูกนำมาใช้สร้างอุดมการณ์รักชาติ (Nationalism) ให้ผู้คนเกิดศรัทธาในจักรพรรดิมาตั้งแต่โบราณ ภาพลักษณ์ที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์และหนังสือเรียนสมัยก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง คือจักรพรรดิผู้กล้าที่ขยายอำนาจแห่งอาณาจักรยะมะโตะให้แผ่ขยายครอบคลุมทุกดินแดน
- 3.2 ตำนานจักรพรรดิจิมมูกูกเล่าในลักษณะความเป็นจริงในประวัติศาสตร์ในยุคสงคราม แต่ถูกเล่าในลักษณะเรื่องแต่งในปัจจุบัน มีบทบาทในฐานะวีรบุรุษในตำนานและเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมญี่ปุ่น การทำให้เป็น

“เรื่องแต่ง” นี้เป็นความพยายามแยกเรื่องการสืบเชื้อสายจากเทพของจักรพรรดิออกจากความเป็นจริง และสร้างความเป็นกันเองให้ประชาชนกลับมายอมรับระบอบจักรพรรดิใหม่อีกครั้งหลังจากที่เสื่อมศรัทธาไปจากความพ่ายแพ้ในสงคราม

4. วิธีการวิจัย

4.1 ศึกษาหนังสือเรียน สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ บทวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการนำตำนานจักรพรรดิจิมมูมาเล่าใหม่ในสมัยก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง และตั้งแต่ค.ศ.2012

4.2 วิเคราะห์และประมวลผล

5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นะโอะกิ โคจิโร (Naoki Koujiro 直木考次郎) กล่าวใน “ตำนานเทพกับประวัติศาสตร์” ว่า “โคะจิกิและนิฮนโมะกิ เกิดจากพระราชดำริของจักรพรรดิที่มูที่ทรงเห็นว่าบันทึกประวัติศาสตร์จะสร้างความมั่นคงต่อประเทศและแสดงความชอบธรรมของระบอบการปกครองโดยจักรพรรดิ ซึ่งจักรพรรดินี้สืบเชื้อพระวงศ์มาจากเทพอะมะเตะระซูเป็นราชวงศ์เดียวกันมานับหมื่นปี ตำนานจักรพรรดิจิมมุซึ่งขึ้นครองราชย์เมื่อ 660 ปีก่อนคริสตกาลเป็นจักรพรรดิพระองค์แรกนั้น เป็นการสร้างประวัติศาสตร์ของราชวงศ์จักรพรรดิ ไม่ใช่ความจริง”¹ เขายังได้วิเคราะห์ว่า ไม่ควรเชื่อถือว่าจักรพรรดิ 9 องค์แรกที่ระบุในงานเขียนทั้งสอง คือ จักรพรรดิจิมมุ (Jinmu Tennou 神武天皇) ถึงจักรพรรดิซุจิน (Sujin Tennou 崇神天皇) มีอยู่จริงด้วย เขากล่าวถึงความจริงที่แฝงอยู่ในเรื่องเล่าว่า “ส่วนเสริมแต่ในเรื่องเล่า แม้ไม่ใช่ความจริงที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ แต่ก็สะท้อนการเมืองการปกครอง ความคิดและศรัทธาของชาวญี่ปุ่นหลายเผ่าพันธุ์ในสมัยโบราณ นับว่ามีคุณค่าในแง่ความจริงทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและแนวคิด เรื่องเล่าส่วนใหญ่ในตำนานเทพ อาจสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชนชั้นปกครองในศตวรรษที่ 6-7”²

ตั้งแต่เหตุการณ์แมนจูเรีย (1931) ซึ่งเป็นที่มาของสงครามขยายอำนาจของญี่ปุ่นสู่จีนและเอเชีย เสรีภาพทางการศึกษาถูกจำกัด ทสึโบะอุชิ ฮิโระกิโยะ (Tsubouchi Hirogiyo 坪内廣清) กล่าวว่า “รัฐบาลพยายามปลูกฝังแนวคิดรักชาติให้เด็กผ่านทาง

¹ 直木考次郎 (2006) 『神話と歴史』 吉川弘文館、pp.14-16.

² 直木考次郎 (2006) 『神話と歴史』 吉川弘文館、pp.87-88.

หนังสือเรียนและนโยบายการศึกษา โดยสอดแทรกแนวคิด “ชินโกะกุ” (Shinkoku 神国) ให้เด็กๆ เรียนว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศแห่งปวงเทพ มีจักรพรรดิซึ่งเป็นทายาทเทพสวรรค์ปกครอง และแนวคิด “โกะคุตะอิ” (Kokutaikannen 国体観念) หรือการรวมชาติเป็นหนึ่งเดียว มีการจัดงาน “เทศกาลเฉลิมฉลองครบรอบ 2,600 ปีจักรพรรดิศรักราช” (紀元 2600 年奉祝会) ในค.ศ.1940 คือนับตั้งแต่ปีที่จักรพรรดิจิมมูครองราชย์ งานนี้จัดเพื่อแสดงความเลื่อมใสของชนชาติญี่ปุ่นที่ระบุในตำนานเทพ³ นอกจากนี้มีการจัดพิธีการต่างๆ ในศาสนาชินโต ขบวนแห่บูชาเทพตามศาลเจ้า ก็มีส่วนทำให้ชาวญี่ปุ่นเกิดความรู้สึกเคารพศรัทธาจักรพรรดิในฐานะสมมติเทพ

ตำนานเทพยังเป็นเครื่องมือปลูกฝังแนวคิดรักชาติสุดโต่งโดยจักรพรรดิเป็นศูนย์กลางการปกครองที่คนในชาติต้องพร้อมสละชีวิตถวาย เป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์ที่รัฐนำมาใช้ปลูกฝังเด็กผ่านหนังสือเรียนในยุคก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ประวัติศาสตร์ถูกเบี่ยงเบนด้วยนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลนิยมทหาร ชาวญี่ปุ่นถูกหล่อหลอมให้มีศรัทธาต่อเทพเจ้าและจักรพรรดิ แต่แล้วความเชื่อเหล่านี้ถูกทำลายลงด้วยการควมคุมของสหรัฐอเมริกาเมื่อสงครามยุติลง (1945) คนญี่ปุ่นสิ้นศรัทธาในทหารและจักรพรรดิ และวิพากษ์วิจารณ์ว่าจักรพรรดิเป็นผู้นำประเทศเข้าสู่สงคราม

ในช่วงระหว่างสงครามที่ญี่ปุ่นเต็มไปด้วยบรรยากาศปลูกใจประชาชนให้ศรัทธาในจักรพรรดิ นักวิจัยที่ชื่อ ทซุเด โซกิชิ (Tsuda Soukichi 津田左右吉, 1873-1961) ถูกจับดำเนินคดีเมื่อเขากล่าวว่าการบุกตะวันออกของจักรพรรดิจิมมู (神武東征) ไม่เป็นความจริงในประวัติศาสตร์ เรื่องราวเกี่ยวกับจักรพรรดิจิมมูเป็นเรื่องเล่าที่สร้างขึ้น⁴ การวิพากษ์วิจารณ์หัวข้อเกี่ยวกับจักรพรรดิกลายเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและเกิดประเด็นอภิปรายอย่างต่อเนื่องจนถึงสมัยหลังสงคราม

นะกะมุระ คิกุจิ (中村紀久二) กล่าวว่า “ภาพประกอบหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ที่เป็นจักรพรรดิจิมมู เริ่มพัฒนาจนมีลักษณะใกล้เคียงกับจักรพรรดิเมจิตั้งแต่หลังจากมีบัญญัติ *เคียวอิกุโชะกุโงะ* เพื่อสร้างภาพสมจริงของจักรพรรดิจิมมู เมื่อทะเกะอุจิ คิวอิชิ (Takeuchi Kyuuichi 竹内久一, 1857-1916) ได้แกะสลักไม้เป็นปฏิมากรรมรูปจักรพรรดิจิมมูโดยมีจักรพรรดิเมจิเป็นต้นแบบ ภาพในหนังสือเรียนจึงมีลักษณะเดียวกันด้วย เป็นการสร้างภาพลักษณ์ของจักรพรรดิจิมมูให้ชัดเจนจนมีอิทธิพลต่อแนวคิดของคนรุ่นหลัง”⁵

³ 坪内廣清 (2003) 『国民学校の子どもたち—戦時下の「神の国」教育』、彩流社

⁴ 津田左右吉(1913) 『神代史の新しい研究』 二松堂書店

⁵ 中村紀久二(1987) 『復刻 国定歴史教科書 解説』、大空社, p23.

โคโนะมิ ทะกะมิทซุ (Kounoshi Takamitsu 神野志隆光) นำเสนองานวิจัยเรื่อง “ประวัติศาสตร์สมัยโบราณที่ถูกเล่าต่อมา – การเปลี่ยนรูป นิฮนโอะกิ” ว่า “โคะจิกิ และ นิฮนโอะกิ เป็นเรื่องเล่าของประวัติศาสตร์ ไม่ได้หมายความว่างานเขียนทั้งสองไม่เป็นจริงในประวัติศาสตร์ แต่ต้องการเน้นว่านั่นคือประวัติศาสตร์ที่ถ่ายทอดผ่านการเล่า (語られた歴史) แม้จะมีการวิพากษ์วิจารณ์ที่เรียกว่า “กิกิฮัน” (記紀批判) การวิเคราะห์ตีความที่หลากหลายทำให้เกิดมุมมองต่อความเป็นจริงในประวัติศาสตร์มากขึ้น แต่ในทางกลับกันก่อนจะมองหาความเป็นจริงเหล่านั้น ยังคงต้องระลึกว่างานเขียนทั้งสองเรื่องเป็นการเล่าเรื่องถ่ายทอดต่อกันมา โดยมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาที่ผ่านมาในกาลเวลาในปัจจุบัน”⁶

ผู้วิจัยได้เคยศึกษาการผลิตซ้ำตำนานเทพใน โคะจิกิ ในหนังสือเรียนและวรรณกรรมสำหรับเด็ก และสรุปไว้ในวิทยานิพนธ์ว่า หลังสงครามโลกครั้งที่สองมีการวิจัยและนำตำนานเทพมาผลิตซ้ำโดยนักวิจัยและนักเขียนจำนวนมาก ทำให้ทราบว่านักวิจัยได้พยายามมาตลอดที่จะถ่ายทอดความสำคัญของตำนานเทพในวรรณกรรม โดยแยก โคะจิกิ ออกจากการเหมารวมกับ นิฮนโอะกิ ซึ่งเป็นตำราประวัติศาสตร์ ตำนานเทพควรถูกมองว่าเป็นตำนานที่เล่าต่อมาแต่โบราณ ควรนำมาใช้เพื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ด้วย ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ทางการเมืองเพียงอย่างเดียวเหมือนสมัยก่อนสงคราม⁷

ตำนานจักรพรรดิจิมมุได้ถูกเล่าใหม่ในฐานะเรื่องจริงทางประวัติศาสตร์เพื่อปลุกฝังอุดมการณ์รักชาติ (Nationalism) ช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง จนทำให้เกิดเสียงต่อต้านหลังสงครามยุติ ในศตวรรษที่ 21 จักรพรรดิจิมมุกลายเป็น “จิมมุชะมะ” เทพเจ้าที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ที่เคารพสักการะในศาลเจ้าชินโต การระบุว่าจักรพรรดิจิมมุมีตัวตนจริงหรือไม่ในประวัติศาสตร์ไม่ใช่สิ่งที่นำมาเป็นหัวข้ออภิปรายต่อไป บทความนี้ต้องการนำเสนอว่าตำนานจักรพรรดิจิมมุเคยถูกผลิตซ้ำในลักษณะ “เรื่องจริง” ในยุคสงคราม และเปลี่ยนเป็น “เรื่องแต่ง” ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการแยกเรื่องการสืบเชื้อสายจากเทพของจักรพรรดิออกจากความเป็นจริง สร้างความเป็นกันเองให้ประชาชนกลับมายอมรับระบอบจักรพรรดิใหม่อีกครั้งหลังจากที่เสื่อมศรัทธาไปหลังสิ้นสุดสงคราม

⁶ ส่วนหนึ่งในการบรรยายพิเศษที่มหาวิทยาลัยเมจิ วันที่ 31 ตุลาคม ค.ศ.2013 (2013 年 10 月 31-11 月 2 日 明治大学大学院文学研究科『国際学術研究会 交響する古代Ⅳ』)

⁷ ภัทรธรรพ์ พิพัฒน์กุล “โคะจิกิ: จากตำนานเทพสู่หนังสือเรียนและวรรณกรรมสำหรับเด็ก” วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2557.

6. ผลการวิจัย

6.1 การผลิตซ้ำตำนานจักรพรรดิจิมมูใน โคะจิกิ และ นิฮนโอะเกกิ

ตำนานจักรพรรดิจิมมูที่ปรากฏใน โคะจิกิ และ นิฮนโอะเกกิ มีความแตกต่างกัน โคะจิกิ นำเสนอเป็นของวีรบุรุษในตำนานที่เล่าไว้ให้อ่านได้อย่างเพลิดเพลิน ส่วน นิฮนโอะเกกิ มีความน่าเชื่อถือสมกับเป็นตำราทางประวัติศาสตร์ มีรายละเอียดดังนี้

โคะจิกิ และ นิฮนโอะเกกิ ระบุไว้ว่าจักรพรรดิองค์แรกตามตำนานเทพญี่ปุ่นคือ จักรพรรดิจิมมู ใน โคะจิกิ เรียกพระนามว่า “คะมุยะมะโตะอิวะเระบิโกะโนะมิโกะโตะ” (神倭伊波礼毘古命) เริ่มเล่าตำนานในเล่มที่สอง (中巻) คือจากตอนที่พระองค์ทรงปรึกษากับพระเชษฐาพระนามว่า “อิทซุเซะโนะมิโกะโตะ” (五瀬命) ว่าจะเดินทางไปทิศตะวันออกเพื่อสร้างบ้านเมืองที่สงบสุข ส่วนในนิฮนโอะเกกิ จักรพรรดิจิมมูมีพระนามเดิมว่า “คะมุยะมะโตะอิวะเระอิโกะโนะซุเมะระมิโกะโตะ” (神日本磐余彦天皇) เริ่มเล่าตำนานในเล่มที่สาม (巻第三) คือเล่าประวัติว่าพระองค์เป็นโอรสองค์ที่ 4 ของอิโกะนะชิเซะตะเกะอุกะยะฟุกิอะเอะสุโนะมิโกะโตะ (彦波瀲建鵜草葺不合尊) มีมารดาชื่อทะมะโยะริอิเมะ (玉依姫) บุตรีคนรองของเทพแห่งทะเล

ตำนานเทพในงานเขียนทั้งสองกล่าวว่าจักรพรรดิจิมมูทรงสร้างพระราชวังแห่งแรกที่จะฉีวะระหรือหมายถึงบริเวณเขาอุเนะบิ (畝傍山) จังหวัดนาระในปัจจุบัน โดยระบุคำว่า “จักรพรรดิ” หรือ “เท็นโน” (天皇) เป็นพระยศตั้งแต่ตอนนั้น เรื่องราวของจักรพรรดิจิมมูเล่าไว้ในโคะจิกิภาคที่ 2 (จาก 3 ภาค) นับเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากยุคแห่งเทพเข้าสู่ยุคแห่งมนุษย์ซึ่งหมายถึงจักรพรรดิ จักรพรรดิจิมมูจึงมีลักษณะที่ผสมผสานระหว่างความเป็นเทพกับจักรพรรดิ นอกจากการเป็นองค์ปฐมกษัตริย์ของราชวงศ์ยะมะโตะแล้ว พระองค์ทรงถือกำเนิดขึ้นที่เกาะคิวชู และเดินทางมุ่งหน้าสู่ดินแดนทางตะวันออก จนสร้างเมืองหลวงที่นาระได้ แสดงถึงการแผ่อำนาจการปกครองของจักรพรรดิในการรวมญี่ปุ่นเป็นดินแดนหนึ่งเดียว ใน นิฮนโอะเกกิ มีคำกล่าวว่า “ทำให้ทุกหย่อมหญ้าใต้ฟ้านี้เป็นเสมือนบ้านของข้า 八紘を掩ひて宇に為む” ซึ่งเป็นที่มาของคำว่า “ฮักโกอิชิอุ (八紘一宇)” ที่กลุ่มผู้นิยมแนวคิด “โกะกุกะอิ” (รวมชาติเป็นหนึ่งเดียว) นำมาอ้างอิงกลายเป็นคำกล่าวเพื่อสรรเสริญจักรพรรดิและปลุกใจในสมัยสงคราม

ผู้วิจัยขอนำเสนอข้อมูลเปรียบเทียบหัวข้อย่อในตอนจักรพรรดิจิมมูในงานเขียนทั้งสองดังนี้

ตารางที่ 1 ตำนานจักรพรรดิ Jimmu ใน โคะจิกิ และ นิฮนโมะกิ

โคะจิกิ	นิฮนโมะกิ
1. 東征 Jimmu กับพี่ชายเดินทางไปยังดินแดน Amagi ได้พบกับเทพพื้นดินองค์หนึ่งตกปลาอยู่บนหลังเต่า ยอมช่วยเหลือนำทางในทะเลให้ 2. 五瀬命の戦死 อิทซุเซะโดนธนูของโทะมิโกะขณะรบ ทำให้รู้ว่าตนเป็นทายาทของเทพแห่งดวงอาทิตย์ ไม่ควรรบโดยหันหน้าไปหาพระอาทิตย์ 3. 熊野の高倉下 เมื่อมาถึงเมืองคุมะโนะ มีหมีปรากฏตัวขึ้น ไพร่พลหมดสติไป ทะกะกุระได้นำดาบมาถวายทำให้ฟื้นคืนสติและต่อสู้กับเทพต่างๆ ในคุมะโนะได้ 4. 八咫鳥の先導 เทพทะกะงิส่งนกกาซึเอะอะตะมานำทาง 5. 兄宇迦斯と弟宇迦斯 สองพี่น้องแห่งเมืองอุตะ ยอมสวามิภักดิ์ 6. 久米歌 ปะทะกับชนเผ่าทซุซึโมะที่ป่าเถื่อนและมีหาง เอาชนะได้ 7. 皇后の選定 นอกจากมีมเหสีชื่ออะฮิระฮิเมะแล้ว Jimmu ได้แสวงหาพระชายาอื่นๆ ด้วย ได้พบสาวงาม 7 คน และเลือกอิซุเกะโยะริฮิเมะเป็นชายา ให้กำเนิดบุตรชาย 3 คน 8. 当芸志美々命の反逆 หลังจากสวรรคตแล้ว โอโรสซึโอะทะงิ มิมิได้มารดาเลี้ยงเป็นมเหสี และคิดฆ่าน้องชาย	1. 神武天皇の東征 เรื่องราวการเดินทางไปทางทิศตะวันออก โดยเรือ ระบุวันที่ 2. 天皇軍の進撃 — 霊剣師霊と頭八咫鳥 การต่อสู้กับนงะงะซุเนะบิโกะ อิทซุเซะโดนธนูและสำนึกว่าไม่ควรรบโดยหันหน้าไปหาพระอาทิตย์ จึงจัดพิธีบวงสรวง ใช้เงาต้นไม้ใหญ่เป็นกำบัง ระหว่างเดินทางในเรือ คลื่นลมแรง พี่ชายอีก 2 คนยอมกระโดดน้ำในฐานะทายาทของเทพแห่งทะเล เหลือเพียงจักรพรรดิ Jimmu และโอโรสซึโอะต่อสู้อย่างต่อเนื่อง จนถึงเมืองคุมะโนะ ได้รับดาบวิเศษของเทพอะมะเตะระซุ และมินกกายะอะตะมานำทางต่อ 3. 兄猾と弟猾 รบกับสองพี่น้องแห่งเมืองอุตะ เมื่อชนะแล้วเดินทางต่อก็มีแต่ผู้ยอมสวามิภักดิ์ มีการจัดพิธีทางศาสนาและการร้องเพลงชนเผ่าคุเมะ 4. 兄磯城と弟磯城 รบกับสองพี่น้องเมืองมิกิ จักรพรรดิใช้บทเพลงปลุกใจกองทัพ 5. 長髓彦との決戦 เอาชนะนงะงะซุเนะบิโกะได้ในที่สุด หลังจากพยายามมานาน เพราะวันหนึ่งมีลูกเห็บสีทองร่วงหล่นมาจากฟ้า ทำให้ข้าศึกตาพร่า

ต่างแม่ทั้ง 3 แต่กลับโดนฆ่าเอง คมนุนะ กะวะมิมิขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิ	6. 大和の平定 ตีเมือง 3 เมืองที่แข็งแกร่งของดินแดน ทซุซิงโมะได้ 7. 橿原宮の造営 จิมมูสู้รบกับดินแดนทางทิศตะวันออกมา หกปี จนเริ่มเกิดความสงบแล้ว ได้สร้าง วังคะมิยะระในทิศตะวันออกเฉียงใต้ และ เสวยราชสมบัติเป็นจักรพรรดิ 8. 即位と立后 พิธีครองราชย์ การสรรหาพระมเหสี ตั้ง ชื่อประเทศว่า “ยะมะโตะ” (ใช้อักษร 日 本)
---	--

ตำนานของจักรพรรดิจิมมูใน *โคะจิกิ* มีลักษณะพิเศษคือ พระองค์เป็นวีรบุรุษคนหนึ่งที่คล้ายกับตัวละครตัวอื่นในตำนานเทพญี่ปุ่น คือมีวีรกรรมทั้งการต่อสู้ในสงครามในฐานะทหารกล้า หรือการแต่งบทกลอนเพื่อเกี้ยวสาว บทสนทนากับตัวละครอื่นๆ ซึ่งลักษณะดังกล่าวไม่ปรากฏมากนักใน *นิฮนโอะกิ* โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกล่าวถึงพระองค์มีลักษณะของบันทึกทางประวัติศาสตร์ ระบุวันเดือนปี ทำให้จักรพรรดิจิมมูมีลักษณะของบุคคลที่มีตัวตนอยู่จริงในอดีต นอกจากนั้นยังสอดแทรกเนื้อหาว่าเทพอะมะเตะระสุคอยช่วยเหลือจักรพรรดิจิมมูอยู่เสมอ เป็นการให้ความสำคัญต่อเชื้อพระวงศ์ของจักรพรรดิว่าเป็นทายาทของสุริยเทพ จากการศึกษาลักษณะต่างๆ ในสมัยก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองพบว่า มีการอ้างอิงจาก *นิฮนโอะกิ* มากกว่า *โคะจิกิ* โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับการยกย่องสรรเสริญจักรพรรดิในฐานะทายาทของสุริยเทพผู้ยิ่งใหญ่และค่านิยมชื่อประเทศญี่ปุ่น ซึ่งระบุไว้ในตอนของจักรพรรดิจิมมูใน *นิฮนโอะกิ*

กล่าวได้ว่าการผลิตซ้ำตำนานจักรพรรดิจิมมูในยุคหลังนั้น ได้นำส่วนที่เน้นระบอบการปกครองโดยจักรพรรดิ พิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์และการปลุกใจชาวญี่ปุ่นให้รู้สึกฮึกเหิมในการรบมาจาก *นิฮนโอะกิ* แต่ส่วนที่เป็นเรื่องเล่าที่แสดงให้เห็นความเป็นเทพและอภินิหาร อาทิ การมีปวงเทพทั้งหลายคอยคุ้มครอง นักวิเศษนำทางหรือชัยชนะจากดาบศักดิ์สิทธิ์ มีการนำมาเล่าใหม่โดยอ้างอิงจาก *โคะจิกิ* เนื่องจากใน *นิฮนโอะกิ* ปรากฏเรื่องราวสั้นน้อยกว่าและไม่มีรายละเอียด การผสมผสานลักษณะที่โดดเด่นจากงานเขียนทั้งสองทำให้จักรพรรดิจิมมูเป็นที่จดจำ โดยผู้อ่านจะรู้สึกถึงความน่าเชื่อถือจากตำราประวัติศาสตร์อย่าง *นิฮนโอะกิ* และรู้สึกสนุกกับความเป็นเรื่องเล่าของ *โคะจิกิ*

6.2 บทบาทของตำนานจักรพรรดิจิมมุในสังคมสมัยก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง

ระบบการศึกษาสมัยใหม่แบบตะวันตกของญี่ปุ่นพัฒนาอย่างมากในสมัยเมจิ ด้านศาสนาก็มีการจัดรูปแบบการบริหารวัดและศาลเจ้าอย่างเป็นระบบ ค.ศ.1873 กำหนดวันเฉลิมพระชนมพรรษาของจักรพรรดิเป็นวันสำคัญทางราชการชื่อวัน “เท็นโชเซทซุ” (天長節) วันขึ้นครองราชย์ของจักรพรรดิจิมมุเป็นวัน “คิเก็นเซทซุ” (紀元節) เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติโดยมีศูนย์กลางอยู่ที่จักรพรรดิ ค.ศ.1890 มีการประกาศใช้บัญญัติ “เคียวอิกุ โซกะโกเงะ” (教育勅語) คือให้ประชาชนท่องจำจนเกิดศรัทธาว่า “ผู้คนในสังคมมีความสามัคคี เคารพกฎหมายและรับใช้ประเทศชาติเพื่อรักษาและดำรงไว้ซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของจักรพรรดิซึ่งทรงเป็นผู้แทนที่เชื่อมโยงสวรรค์และโลก” ค.ศ.1904 เมื่อสงครามญี่ปุ่น-รัสเซียเริ่มขึ้น รัฐกำหนดให้ใช้หนังสือเรียนแห่งชาติ (国定教科書) ตามแนวทางของบัญญัตินี้ หนังสือเรียนแห่งชาติมีการปรับปรุงทั้งหมด 5 ครั้ง จนถึงปีที่สงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุด (ค.ศ.1945) ในฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 (ค.ศ.1910) ได้นำเนื้อหาเกี่ยวกับจักรพรรดิและพระราชวงศ์ระบุไว้ในหน้าแรกของทุกเล่ม เมื่อขึ้นชั้นใหม่ นักเรียนจะต้องอ่านเรื่องราวของจักรพรรดิก่อนเรื่องอื่น ในคู่มือครู (教師用の手引き) กล่าวว่า

「天皇陛下は我が大日本帝国を治めたまふ大君にして最も尊き御方なり、我等は天皇陛下の臣民にして我等の祖先が歴代天皇の大恩恵を受けし如く、我等も天皇陛下の大御恵によりて幸福なる日を送るものなり」

“สมเด็จพระจักรพรรดิทรงเป็นประมุขผู้ปกครองประเทศจักรวรรดิญี่ปุ่นอันยิ่งใหญ่ของเรา ทรงเป็นผู้นำสูงสุด เราเป็นประชาชนข้าบาทของพระองค์ บรรพบุรุษของเราล้วนได้รับความกรุณาล้นเกล้าจากจักรพรรดิองค์ก่อนๆ ในประวัติศาสตร์ เราทุกคนมีความสุขได้ทุกวันนี้ก็เพราะความกรุณาของสมเด็จพระจักรพรรดิ”⁸

⁸ 桑山敬巳(2004) 「大正の家族と文化ナショナリズム」 日本の時代史 24 末武喜也 (編) 『大正社会と改造の潮流』 吉川弘文館, pp.240-241.

ตาราง 2 รายละเอียดเนื้อหาในหนังสือเรียนแห่งชาติ รุ่นปรับปรุงครั้งที่ 1-5⁹

ปีผลิต	รุ่น,ปีที่ใช้	ตำนานจักรพรรดิจิมมู
1898-1903	รุ่นปรับปรุงครั้งที่ 1 (1904-1909)	ป.4 ตอนจักรพรรดิจิมมูเสวยราชสมบัติ สร้างประเทศญี่ปุ่นอันยิ่งใหญ่
1904-1910	รุ่นปรับปรุงครั้งที่ 2 (1910-1917)	ป.5 จักรวรรดิญี่ปุ่นอันยิ่งใหญ่ จักรพรรดิจิมมูสืบเชื้อสายมาจากเทพสวรรค์ เราต้องจงรักภักดีต่อพระราชวงศ์
1911-1926	รุ่นปรับปรุงครั้งที่ 3 (1918-1932)	ป.5 จักรพรรดิจิมมู ทายาทของเทพอะมะเตะระสุได้ปกครองบ้านเมืองมาเป็นเวลา 2580 ปี ประเทศเรามีศูนย์กลางคือจักรพรรดิ เหมือนเป็นหนึ่งครอบครัวเดียวกัน เราในฐานะบุตรหลานของจักรพรรดิต้องมีความจงรักภักดี จงภูมิใจและเป็นพลเมืองดีชาวญี่ปุ่น
1927-1934	รุ่นปรับปรุงครั้งที่ 4 (1933-1940)	ป.2 ประวัติจักรพรรดิจิมมู ป.3 ประวัติจักรพรรดิจิมมูและจักรพรรดิเมจิ พิธีขึ้นมัสการศาลเจ้าที่เทพอะมะเตะระสุสถิต ป.5 การสืบราชสมบัติของจักรพรรดิจิมมู จักรวรรดิญี่ปุ่นอันยิ่งใหญ่มีจักรพรรดิผู้เป็นเชื้อสายของเทพปกครองมาช้านาน
1935-1939	รุ่นปรับปรุงครั้งที่ 5 (1941-1945)	ป.3 ญี่ปุ่นอันยิ่งใหญ่ การสืบเชื้อสายจากเทพของจักรพรรดิจักรพรรดิจิมมู ศาลเจ้าอิเซะที่มีเทพอะมะเตะระสุสถิตอยู่ จักรพรรดิและพระราชวงศ์

⁹ อ้างอิงบางส่วนจาก ภัทรธร พัฒนากุล “โคะจิเก: จากตำนานเทพสู่หนังสือเรียนและวรรณกรรมสำหรับเด็ก” วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2557, pp.172-174.

ภาพที่ 1 ภาพประกอบและคำบรรยายเกี่ยวกับจักรพรรดิจิมมุในหนังสือเรียน ป. 2 (1934)

ภาพของจักรพรรดิจิมมูยังปรากฏในหนังสือเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นและการศึกษาทั่วไปที่นักเรียนประถมศึกษาใช้เรียนระหว่างสงคราม โดยเฉพาะฉากที่จักรพรรดิจิมมูรับมอบดาบจากเทพอะมะเตะระสุ นำมาใช้รบกับศัตรูจนได้ชัยชนะ เป็นการสร้างภาพการสืบทอดอำนาจจากเทพผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งสวรรค์มายังจักรพรรดิ ในหนังสือคู่มือครู วิชาภาษาญี่ปุ่น ป.2 กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

「神話は歴史と不可分であり、神話は事実として国民の信念に生きるものである」

『初等科国語一 教師用』

“ตำนานเทพกับประวัติศาสตร์ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ตำนานเทพในฐานะความเป็นจริงดำรงอยู่ด้วยศรัทธาของประชาชน”¹⁰

ในช่วงทศวรรษที่ 1930 หนังสือเรียนและสื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐบาลนำมาใช้ปลุกฝังเยาวชนให้ศรัทธาในจักรพรรดิ ตำนานจักรพรรดิจิมมูก็ถูกนำมาใช้สนับสนุนแนวคิด “วงศัไพบูลย์แห่งมหาเอเชียบูรพา” (大東亜共栄圏) ซึ่งเป็นแนวคิดสร้างประเทศใหม่โดยมีญี่ปุ่นเป็นผู้ปกครอง ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างการนำเสนอจักรพรรดิจิมมูในหนังสือพิมพ์ในระหว่างสงครามบางส่วน ดังนี้

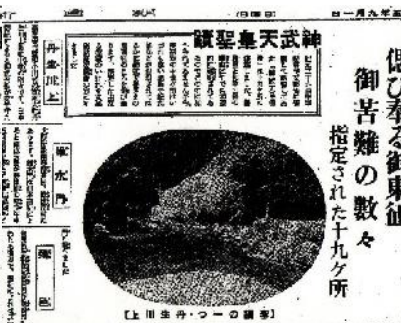
¹⁰ 中村紀久二(1987)『復刻 国定歴史教科書 解説』、大空社, p57.

- หนังสือพิมพ์อะซะฮะชิ กรอบเช้า วันที่ 27 ก.พ.1940 นำเสนอข่าวเกี่ยวกับการจัดให้ครูที่สอนระดับประถมศึกษาเดินทางไปเยือนสถานที่ต่างๆ ที่มีความสำคัญในการมุ่งสู่ตะวันออกของจักรพรรดิจิมมู โดยมีผู้สนับสนุนคือกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงนาวิกโยธิน (ภาพที่ 2)
- หนังสือพิมพ์อะซะฮะชิ กรอบเช้า วันที่ 1 ก.ย.1940 นำเสนอข่าวเกี่ยวกับประวัติของจักรพรรดิจิมมู การกำหนดสถานที่ในภูมิภาคต่างๆ ให้เป็นสถานที่สำคัญของชาติ 19 แห่ง ตามที่ปรากฏในตำนานวีรกรรมและการเดินทางของพระองค์ (ภาพที่ 3)
- หนังสือพิมพ์โยะมิอูริ กรอบเช้า วันที่ 24 ก.พ.1943 นำเสนอข่าวการจัดทำและเผยแพร่โปสเตอร์ปลุกใจประชาชนของกระทรวงทหารบก โดยอัญเชิญส่วนหนึ่งของบทเพลงของจักรพรรดิจิมมูจาก โคะจิกิ ว่า “บุกโจมตีไม่หยุดยั้ง”(「撃ちてじ、止まむ」) (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 2

ภาพที่ 3

ภาพที่ 4

ผู้วิจัยขอกล่าวถึงแหล่งอ้างอิงของชาวนี้นว่า ใน *โคะจิกิ* จะปรากฏบทเพลงที่เรียกกันว่า “คุเมะอุตะ” (久米歌)¹¹ ใน *โคะจิกิ* บทหนึ่งมีใช้คำว่าหินและคลื่นลมเพื่อสื่อความหมายว่าแม้จะพบอุปสรรคก็สามารถฟันฝ่าไปได้ด้วยความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันดังนี้

神風 (かむかぜ) の 伊勢の海の 大石に 這い廻ろふ 細螺
(しただみ) の い這い廻り 撃ちてし止まむ

“จงเป็นดังหอยขมที่กระจ่ายล้อมหินใหญ่ ในทะเลเอะชิเซะ ท้องที่มีพายุ
แห่งเทพพัด บุกโจมตีอย่าหยุดยั้ง”¹²

จะเห็นได้ว่ารัฐบาลทหารเลือกเฟ้นข้อความบางส่วนจากตำนานจักรพรรดิจิมมุ มาปรับ ดัดแปลงให้มีความหมายเชิงปลุกใจให้รบ ซึ่งมีความหมายต่างไปจากต้นฉบับเดิมโดยมีสื่อสิ่งพิมพ์เป็นผู้สนองนโยบายนั้น

ไม่ว่าจะเป็นการนำคำว่า “ฮักโกอิชิอุ (八紘一宇)” บทสรรเสริญจักรพรรดิ และพิธีกรรมต่างๆ จาก *นิฮนโอะกิ* หรือการนำบางส่วนของบทเพลงใน *โคะจิกิ* มาใช้รณรงค์ให้ประชาชนเห็นด้วยกับการทำสงคราม เป็นการตีความและผลิตตำนานจักรพรรดิจิมมุขึ้นใหม่ในยุคที่เต็มไปด้วยบรรยากาศของสงคราม หนังสือเรียนและสื่อสิ่งพิมพ์ในช่วงก่อนและระหว่างสงครามมีส่วนสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์จักรพรรดิจิมมุให้เชื่อมโยงกับความเป็นจริงในประวัติศาสตร์ ด้วยวัตถุประสงค์ทางการเมืองการทหารของรัฐ

6.3. จักรพรรดิจิมมูกับมุมมองด้านความจริงในประวัติศาสตร์

ข้อถกเถียงเกี่ยวกับความเป็นจริงของตำนานเทพในวงการวิชาการมักดำเนินอยู่เสมอ การค้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทำให้มีข้อมูลใหม่ๆ เช่น การค้นพบสุสานฝังศพของ โอนะยะซุมะโระ บุคคลสำคัญในการเรียบเรียง*โคะจิกิ* และ*นิฮนโอะกิ* ใน ค.ศ.1979 ทำให้หมดข้อสงสัยว่างานเขียนทั้งสองถูกเขียนขึ้นในศตวรรษที่ 8 จริง หรือการชุดโบราณ

¹¹ Kumeuta เป็นบทเพลงพื้นบ้านของชนเผ่าคุเมะเบะ (久米部) ผู้เชี่ยวชาญการรบในสมัยโบราณ ต่อมานำมาร้องในราชสำนักเป็นบทเพลงสรรเสริญจักรพรรดิที่สืบทอดมานาน บทเพลงเหล่านี้รวมเรียกว่า คุเมะอุตะ จากชื่อชนเผ่า ปรากฏใน *โคะจิกิ* และ *นิฮนโอะกิ* ตอนที่จักรพรรดิจิมมูรบชนะชนเผ่าอื่น

¹² ภัทรอร พัทฒนกุล “โคะจิกิ: จากตำนานเทพสู่หนังสือเรียนและวรรณกรรมสำหรับเด็ก” วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2557.p.168.

สถานที่ศาลเจ้าอิสุโมะ (出雲大社) พบฐานเสาไม้ขนาดใหญ่รูปทรงกลมสามต้นติดกัน ทำให้คะแนนความสูงตระหง่านของศาลเจ้าที่มีมาแต่เดิมได้ สอดคล้องกับที่ระบุไว้ใน *โคะจิ*

ในตำนานก่อนที่จักรพรรดิจิมมูจะประสูติเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับปวงเทพทั้งหลาย ส่วนใหญ่คือเทพสวรรค์ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันว่า “คะมิโยะ” (神代) หรือยุคแห่งเทพ การขึ้นครองราชย์ของจักรพรรดิจิมมูนับเป็นการเข้าสู่ยุคหนึ่ง ที่เป็นเรื่องราวของจักรพรรดิทั้งหลายซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ของเทพ มักมีการตีความเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดระหว่างการเดินทางของจักรพรรดิจิมมูว่าสอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์

สิ่งที่สันนิษฐานว่าการวิจัยตำนานเทพคือข้อคิดเห็นและบทวิจัยของ ทัซุตะ โซกิชิ (津田左右吉) เขาได้กล่าวว่าการบุกตะวันออกของจักรพรรดิจิมมู (神武東征) ไม่เป็นความจริงในประวัติศาสตร์ เรื่องราวเกี่ยวกับจักรพรรดิจิมมูเป็นเรื่องราวที่สร้างขึ้นมาเพื่อนำแนวคิดบุตรแห่งเทพอาทิตย์มาเล่าเพื่อประกอบสร้างภาพของความเป็นจริงที่จะแสดงถึงที่มาของอาณาจักรยะมะโตะได้ ในงานวิจัยของทัซุตะหลายชิ้นระบุว่าประวัติศาสตร์ยุคแห่งเทพเป็น “เรื่องแต่ง” (作り話)¹³ ทัซุตะถูกดำเนินคดีความผิดด้านสิ่งพิมพ์ในค.ศ.1940 ซึ่งเป็นช่วงที่ญี่ปุ่นเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 จากการเขียนที่แสดงทัศนคติไม่เคารพยำเกรงต่อพระบารมีจักรพรรดิ เขากลายเป็นนักวิจัยที่โด่งดังจากการกล่าวประกาศแนวคิดที่ว่า “จักรพรรดิที่สืบเชื้อสายมาจากเทพนั้นไม่มีจริง” ในช่วงที่สังคมเต็มไปด้วยการรณรงค์ให้เทิดทูนจักรพรรดิ เขาถูกมองว่าเป็นกลุ่มผู้ไม่รักชาติและมีอุดมการณ์ขัดแย้งกับรัฐบาลแต่หลังสงคราม เขากลับนำเสนอบทความเรื่อง “ข้อเท็จจริงของการสร้างชาติกับแนวคิดการสืบราชวงศ์หมื่นปี” (「建国の事情と万世一系の思想」) ในนิตยสารเซะอิกะอิ (『世界』, 1946) ทำให้เกิดเป็นประเด็นอภิปรายอย่างมาก

เมื่อสงครามยุติ จักรพรรดิและรัฐบาลนิยมทหารถูกประณามว่านำประเทศเข้าสู่สงคราม ญี่ปุ่นตกอยู่ภายใต้การควบคุมของสหรัฐอเมริกา(1945-1952) คณะทำงานจัดการการศึกษาภายใต้ GHQ (board of the General Headquarters of Allied Forces) ที่เรียกว่า C.I.E (the Civil Information and Education Section) ถูกตั้งขึ้นเพื่อกำจัดระบบการปลุกใจเยาวชน ป้องกันไม่ให้ญี่ปุ่นคิดก่อสงครามอีก ตำนานจักรพรรดิจิมมูถูกลบทิ้งจากหนังสือเรียน กองบรรณาธิการสำนักพิมพ์หลายแห่งลาออกเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อการนำเสนอข่าวและเรื่องราวที่สร้างบรรยากาศให้คนเห็นด้วยกับสงคราม ความเปลี่ยนแปลงของภาพลักษณ์ของจักรพรรดิยังปรากฏในการประกาศ “ความเป็นมนุษย์” (Human Declaration, 人間宣言) มีใจความว่า

¹³ 『神代史の新しい研究』(1913)、『古事記及び日本書紀の新研究』(1913)、『神代史の研究』(1913)『古事記及び日本書紀の研究』(1913) など

“เราอยู่เคียงข้างกับประชาชน ความสัมพันธ์ระหว่างเรากับประชาชนไม่ได้ขึ้นอยู่กับนิทานหรือเทพนิยายเท่านั้น ความสัมพันธ์นี้ไม่ได้บ่งบอกถึงความรู้ที่ผิดๆ ว่าจักรพรรดิเป็นเทพและประชาชนเป็นชนชาติที่เหนือชนชาติอื่น และมีจุดมุ่งหมายที่จะปกครองโลก...”¹⁴

คำประกาศนี้แสดงให้เห็นว่าจักรพรรดิเปลี่ยนแปลงฐานะของพระองค์เองจาก “เทพ” เป็น “มนุษย์” มีบทบาทเป็นสัญลักษณ์ของประเทศ ไม่มีอำนาจทางการเมือง การทหาร ทำให้เกิดความสับสนของผู้คนว่า สิ่งที่ตนเคยเชื่อหรือถูกสอนมานั้น แท้จริงแล้วไม่ใช่ความเป็นจริง

ในช่วงก่อนกับหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้น ภาพลักษณ์ของจักรพรรดิจิมมูเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ประเด็นของความเป็น “เรื่องแต่ง” หรือ “ความจริงในประวัติศาสตร์” ที่เกิดการแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งของประชาชนล้วนเกิดจากการใช้จักรพรรดิเป็นเครื่องมือทางการเมืองของรัฐบาลในสมัยก่อนและระหว่างสงคราม ซึ่งเป็นอิทธิพลการปลูกฝังแนวคิดรักชาติและเคารพต่อจักรพรรดิที่มีมาตั้งแต่การปฏิรูปการศึกษาในสมัยเมจิ และทวีความรุนแรงขึ้นจนกลายเป็นการยึดเยื้อดุดมการณ์รักชาติอย่างแรงกล้า (Ultra Nationalism) ในหนังสือเรียนรุ่นการปรับปรุงครั้งที่ 4-5

ผู้วิจัยเห็นว่าตำนานจักรพรรดิจิมมูถูกสร้างขึ้นให้เป็น “ความจริงในประวัติศาสตร์” มาตั้งแต่สมัยของการเรียบเรียง โคะจิกิ และ นิฮนโอะกิ เพื่อสร้างความชอบธรรมในการปกครองอาณาจักรยะมะโตะให้ราชวงศ์จักรพรรดิ การนำตำนานจักรพรรดิจิมมูมาใช้ในหนังสือเรียนและสื่อสิ่งพิมพ์ตั้งแต่ก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองก็เป็นความพยายามยืนยันว่าตำนานเหล่านั้นเป็นความจริง เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติภายใต้การปกครองโดยจักรพรรดิ เมื่อสงครามจบลงด้วยความพ่ายแพ้ของญี่ปุ่น จักรพรรดิและราชวงศ์ถูกต่อต้าน ตำนานจักรพรรดิจิมมูจึงกลายเป็น “เรื่องแต่ง” งานวิจัยจำนวนมากหลังสงครามพยายามนำความเป็นเรื่องเล่าของ โคะจิกิ มาแสดงว่า โคะจิกิ ไม่ใช่ความจริง เพื่อลบภาพลักษณ์ในแง่ลบที่ประชาชนมีต่อตำนานเทพ การที่ตำนานจักรพรรดิจิมมูไม่ใช่ความจริงในประวัติศาสตร์จึงกลายเป็นข้อดีที่ทำให้คนญี่ปุ่นในยุคหลังสงครามยอมรับได้

¹⁴ สุรางค์ศรี ตันเสียงสม (2551) “ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่” สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. p.108.

6.4. ตำนานจักรพรรดิจิมมูในศตวรรษที่ 21: ตัวละครในเรื่องแต่ง

จากการจัดงานเฉลิมฉลองครบรอบ 1,300 ปีแห่งการเรียบเรียง *โคะจิกิ* ในค.ศ. 2012 ความนิยมอ่านและผลิตซ้ำตำนานเทพใน *โคะจิกิ* กลับมาสู่สังคมอีกครั้ง นิตยสารหลากหลายประเภท ทั้งด้านความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม หรือนิตยสารแนะนำแหล่งท่องเที่ยว ต่างนำเสนอบทความเกี่ยวกับตำนานเทพ สถานที่ที่ปรากฏใน*โคะจิกิ* กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม 5 จังหวัดหลักที่มีในตำนานเทพได้แก่ จ.นาระ จ.ฟูกุอิ จ.ทตโตริ จ.ชิมิเะนะ จ.มียะสะกิ (奈良、福井、鳥取、島根、宮崎) จัดโครงการเฉลิมฉลองในรูปแบบต่างๆ อาทิ การตีพิมพ์ตำนานเทพที่เชื่อมโยงกับสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นไกด์บุ๊กแจกโดย จ.นาระ หรือการจัดกิจกรรม “Myth Expo” (神話博) ของ จ.ชิมิเะนะ โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของ จ.มียะสะกิ เป็นต้น การใช้ตำนานเทพเป็นสื่อกลางส่งเสริมการท่องเที่ยวนี้ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากทั้งภาครัฐและเอกชน

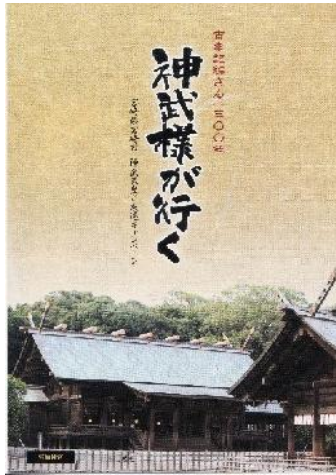
ชาวญี่ปุ่นมีความเชื่อว่าปวงเทพสถิตอยู่ในธรรมชาติและสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อความสิริมงคล การประกอบพิธีกรรมหรือจัดเทศกาลบูชาเทพในศาลเจ้าตามความเชื่อแบบชินโตเป็นสิ่งที่ถูกปลูกฝังมาแต่โบราณ แต่ละท้องถิ่นทั่วประเทศจะมีศาลเจ้าที่เป็นที่สถิตของเทพเจ้ามากมาย เรื่องราวของปวงเทพใน *โคะจิกิ* และ *นิฮอนโมะกิ* ยังคงมีการเล่าขานในศาลเจ้าต่างๆ ที่ปรากฏในตำนานจนถึงปัจจุบัน

จักรพรรดิจิมมูในเอกสารแนะนำการท่องเที่ยวต่างๆ มีภาพลักษณ์ที่หลากหลาย จ.มียะสะกิให้ความสำคัญกับจักรพรรดิจิมมูเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นที่ตั้งศาลเจ้ามียะสะกิ (宮崎神宮) ซึ่งเป็นที่สถิตจักรพรรดิจิมมู ทรงมีฐานะเป็นเทพเจ้า สำหรับชาวมียะสะกิจะเรียกพระองค์ว่า “จิมมุซมะ” (神武様) เป็นการเรียกชื่อของเทพเจ้าอย่างตนเองแผ่ความเคารพบูชา ในเอกสารแนะนำของสมาคมการท่องเที่ยว อ.เมืองมียะสะกิกล่าวถึงงานเทศกาลมียะสะกิจิงกูตะอิเซอิ (宮崎神宮大祭) ความตอนหนึ่งว่า “งานเทศกาลนี้เกิดจากการที่ชาวเมืองที่เชื่อว่าจิมมุซมะสถิตอยู่ในวัง จะได้เฝ้าหรือเดินทางไปในวังก็ไม่ได้ อย่างน้อยเพียงปีละครั้งก็ขอให้ได้เชิญพระองค์มาเป็นมิ่งขวัญ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนและครอบครัว จึงได้เริ่มจัดเทศกาลขบวนแห่เพื่อเชิญเทพมาตั้งแต่ ค.ศ 1909 ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน”¹⁵ (การประกอบพิธีบูชาเทพและราชพิธีของจักรพรรดิต้องถูกระงับไปในช่วงหลังสงครามเนื่องจากการควบคุมของสหรัฐอเมริกา และเริ่มใหม่หลัง ค.ศ.1952) ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่และพูดคุยกับชาวเมืองมียะสะกิในเดือนตุลาคม ค.ศ.2013 ทำให้ทราบว่าแม้ปัจจุบันจะมีความเห็นของนักวิชาการส่วนใหญ่ที่สรุปแล้วว่าจักรพรรดิจิมมูไม่มีตัวตนจริงใน

¹⁵ 宮崎市観光協会「神武様が行く」 <http://www.facebook.com/jinmusama>

ประวัติศาสตร์ แต่ผู้คนในท้องถิ่นยังยอมรับนับถือพระองค์ในฐานะเทพเจ้า ยังคงเคารพบูชาศาลเจ้าต่างๆ ในแต่ละพื้นที่ที่เชื่อกันว่ามีที่มาจากเรื่องราวการเดินทางของพระองค์ในตำนาน การจัดเทศกาลบูชาเทพจิมมุประจำปีเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้รับการอนุรักษ์และสืบสานมานาน จักรพรรดิจิมมุสำหรับชาวญี่ปุ่นในปัจจุบันไม่ได้มีภาพลักษณ์เป็นจักรพรรดิที่ยิ่งใหญ่แต่ต้องไม่ได้เหมือนในสมัยระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง แต่จักรพรรดิจิมมุหรือจิมมุซมะเป็นเทพองค์หนึ่ง เหมือนเทพอื่นๆ ในตำนานเทพญี่ปุ่น ที่มีเรื่องเล่าที่สะท้อนแนวคิดของคนญี่ปุ่นในอดีต คนญี่ปุ่นปัจจุบันให้ความสำคัญกับตำนานจักรพรรดิจิมมุในฐานะมรดกทางวัฒนธรรม

ภาพที่ 5 เอกสารประชาสัมพันธ์จังหวัดมิยะสกี

“การเดินทางของจิมมุซมะ”

“ดินแดนเริ่มต้นประเทศญี่ปุ่น มิยะสกี เมืองแห่งตำนานเทพ”

ความนิยมอ่านตำนานเทพใหม่ในศตวรรษที่ 21 ส่วนหนึ่งเกิดจากกิจกรรมต่างๆ ในโอกาสครบรอบ 1,300 ปีแห่งการเรียบเรียง โคะจิกิ ตำนานจักรพรรดิจิมมูก็กถูกเล่าใหม่ในรูปแบบของการ์ตูนและเรื่องย่อในนิตยสารสำหรับคนทั่วไปหลายฉบับ มีภาพลักษณ์คือเป็นวีรบุรุษที่ต้องผ่านอุปสรรคต่างๆ จนในที่สุดสามารถสร้างบ้านเมืองที่สงบสุขได้ โดยได้รับความช่วยเหลือจากผู้คนและปวงเทพที่อยู่แวดล้อม เป็นตัวละครที่มีลักษณะของมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจ ทำให้ผู้อ่านรู้สึกร่วมกับเรื่องราวที่เล่าไว้ การเล่าใหม่ในยุคนี้ไม่ได้เกิดจากนโยบายปลูกใจประชาชนเหมือนในยุคสงคราม และไม่ได้มีความเชื่อมโยงกับจักรพรรดิญี่ปุ่นหรือผลักดันให้ผู้อ่านต้องรู้สึกเคารพบูชาแต่อย่างใด นอกจากนั้นยังหลีกเลี่ยงการใช้คำบรรยายที่สื่อถึงสงครามในอดีตด้วย เช่นไม่ปรากฏคำที่เกี่ยวกับทหารในโปสเตอร์ปลูกใจสมัยสงคราม ไม่มีที่ใดกล่าวว่จักรพรรดิจิมมูมีตัวตนอยู่จริง นิตยสารต่างๆ นำเสนอว่า

ตำนานจักรพรรดิจิมมูเป็นตำนานเทพตอนหนึ่งที่เล่ามาแต่โบราณ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องเล่าที่แต่งขึ้นเรื่องหนึ่งเท่านั้น ลักษณะของการ์ตูนและภาพประกอบในนิตยสารเหล่านี้ ประกอบกับการประชาสัมพันธ์ โคะจิกิ เพื่อการท่องเที่ยว ยิ่งทำให้คนทั่วไปรู้สึกสนุกกับการอ่านตำนานเทพจนกลายเป็นที่นิยมในปัจจุบัน

ภาพที่ 6 ภาพประกอบตำนานจักรพรรดิจิมมูในนิตยสาร

“มุ่งหน้า มุ่งหน้าไปทางดวงอาทิตย์”

“จิมมูเดินทางไปยังตะวันออก บุตรแห่งเทพต่อสู้ฝ่าฟันอุปสรรคจนได้เป็นจักรพรรดิในอาณาจักรยามะโตะ”

7. บทสรุป

ตำนานจักรพรรดิจิมมูปรากฏใน โคะจิกิ และ นิฮอนโอะกิ ซึ่งเป็นงานเขียนที่เรียบเรียงจากตำนานตามท้องถิ่นต่างๆ ในศตวรรษที่ 8 ตำนานจักรพรรดิจิมมูถูกนำมาผลิตซ้ำในหนังสือเรียนใช้เป็นเครื่องมือปลูกใจให้ประชาชนรักชาติและเคารพจักรพรรดิพลีชีพเพื่อพระองค์ได้ในสมัยก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ภาพลักษณ์จักรพรรดิจิมมูถูกสร้างให้ดูสมจริง เมื่อสงครามยุติตำนานเทพญี่ปุ่นทั้งหมดจึงถูกต่อต้าน เกิดงานวิจัยจำนวนมากที่นำเสนอว่าตำนานเทพใน โคะจิกิ และ นิฮอนโอะกิ คือเรื่องแต่ง ไม่ใช่ความจริง เพื่อแยกตำนานเทพออกจากประวัติศาสตร์ที่ยึดโยงไปกับการก่อสงครามหรือแนวคิดนิยมทหาร จักรพรรดิจิมมูในศตวรรษที่ 21 เป็นที่รู้จักขึ้นมาใหม่พร้อมกับความนิยม โคะจิกิ ในฐานะเรื่องเล่าหรือนิทาน ค.ศ.2012 ท้องถิ่นต่างๆ ที่ปรากฏในตำนานเทพได้จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์จังหวัดและแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการเฉลิมฉลองครบรอบ 1300 ปีการเรียบเรียง โคะจิกิ กระตุ้นความสนใจของประชาชนทั่วประเทศ ตำนานจักรพรรดิจิมมูเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นสิ่งเชื่อมโยงจิตใจของผู้คนในท้องถิ่น ภาพลักษณ์ของจักรพรรดิ

จิมมุเปลี่ยนจากจักรพรรดิผู้สูงส่งเป็นเทพเจ้าที่ใกล้ชิดประชาชน และเป็นตัวละครหนึ่งในตำนานเทพที่เป็นเรื่องเล่าที่แต่งขึ้น

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า การผลิตซ้ำตำนานจักรพรรดิจิมมูมีทั้งการนำเสนอในรูปแบบข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าที่แต่งขึ้น ทั้งสองลักษณะนั้นมีอิทธิพลต่อแนวคิดของผู้คนในแต่ละยุคสมัย และมีนโยบายปลูกใจเยาวชนของรัฐและผลกระทบจากการถูกควบคุมหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นตัวแปร จักรพรรดิจิมมูถูกตีความว่าเป็น “ความจริง” เพื่อสร้างอุดมการณ์รักชาติและเทิดทูนจักรพรรดิในสมัยก่อนและระหว่างสงคราม และหลังสงครามถูกนิยามว่าเป็น “เรื่องแต่ง” ที่ไม่เป็นจริงเพื่อลบภาพความสัมพันธ์ระหว่างจักรพรรดิกับสงครามอันเจ็บปวดในอดีต ปัจจุบันจักรพรรดิจิมมูเป็นเทพองค์หนึ่งในตำนานที่มีความสำคัญในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น การตีความให้ตำนานจักรพรรดิจิมมูเป็นความจริงและเรื่องแต่งดังกล่าว ทำให้เกิดการเล่าใหม่ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ภัทรธร พิพัฒกุล. (2557). *โคะจิกิ: จากตำนานเทพผู้หนึ่งสือเรียนและวรรณกรรมสำหรับเด็ก*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์.

สุรางค์ศรี ต้นเสียงสม. (2551). *ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันเอเชียศึกษา.

ภาษาญี่ปุ่น

— 「一個人」保存版特集『古事記』編纂 1300 年記念、2012 年 4 月 No.143、KK ベストセラーズ

— 「カルタ」(CARTA) 歴史群像 1 月号別冊 2012 年新春号、学研パブリッシング

— 「芸術新潮」2012 年 6 月号創刊 750 号記念大特集「古事記 日本の原風景を求めて」

— 『ふあ MOOK 歴史めぐり旅「古事記」』2013 年 7 月 30 日発行

Kojima Noriyuki, Naoki Koujiro (2006) 小島憲之、直木孝次郎 校注・訳、『新編日本古典文学全集 2 日本書紀』、小学館.

Kounoshi Takamitsu (2013) 神野志隆光 講演、2013 年 10 月 31-11 月 2 日、明治大学大学院文学研究科『国際学術研究会 交響する古代Ⅳ』

Kuwayama Takami (2004) 桑山敬巳「大正の家族と文化ナショナリズム」日本
の時代史 24 末武喜也 (編) 『大正社会と改造の潮流』吉川弘文館

- Nakamura Kikuji (1987) 中村紀久二『復刻 国定歴史教科書 解説』、大空社
- Naoki Koujirou (2006) 直木考次郎『神話と歴史』吉川弘文館
- Tsubouchi Hirogiyo (2003) 坪内廣清『国民学校の子どもたち—戦時下の「神の国」教育』、彩流社
- Tsuda Soukichi (1913) 津田左右吉『神代史の新しい研究』二松堂書店.
- Monbukagakushou (2008) 文部科学省『小学校学習指導要領解説 国語編 平成 20 年 8 月』東洋館出版社.
- Yamaguchi Yoshinori, Kounoshi Takamitsu (2004) 山口佳紀、神野志隆光 校注・訳、『新編日本古典文学全集 1 古事記』、小学館.

ภาษาศาสตร์ – การศึกษา

การถ่ายโอนทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ในการแสดงความไม่พอใจ ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยทักษิณ

คุณชญ์ สมชนะกิจ*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเบื้องต้น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการถ่ายโอนทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ในการแสดงความไม่พอใจ ของนิสิตวิชาเอกภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา ที่มีผลการสอบวัดระดับความรู้ภาษาญี่ปุ่น ระดับ N5 และ N4 รวม 70 คน เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยคือ แบบทดสอบชนิดเติมเต็มบทสนทนา (Discourse Completion Test: DCT) โดยการเขียนตอบแสดงความไม่พอใจในสถานการณ์ต่าง ๆ รวม 14 สถานการณ์

ผลการวิจัยพบว่าในสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจมาก กลวิธีการเรียกร้องให้ปรับปรุงการกระทำเป็นกลวิธีที่พบในการแสดงความไม่พอใจเป็นภาษาไทยมากที่สุด และกลวิธีการบรรยายโดยการแสดงความคิดเห็นของผู้บรรยาย เป็นกลวิธีที่ใช้มากที่สุดเมื่อตอบเป็นภาษาญี่ปุ่น ในสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจน้อย กลวิธีการบรรยายโดยการแสดงความคิดเห็นของผู้บรรยายเป็นกลวิธีที่พบมากที่สุดในการแสดงความไม่พอใจทั้งในภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น เมื่อพิจารณาการถ่ายโอนพบว่าในมิติหลักภาษาศาสตร์วัจนปฏิบัติ มีการถ่ายโอนวัจนปฏิบัติศาสตร์ทางบวกในกลวิธีการแสดงความไม่พอใจจากภาษาแม่หรือภาษาไทย ไปยังภาษาญี่ปุ่น เช่น การใช้รูปประโยคขอร้องและคำสั่ง ในกลวิธีการเรียกร้องให้ผู้ฟังปรับปรุงการกระทำแม้ในเวลาตอบเป็นภาษาญี่ปุ่นซึ่งสัมพันธ์โดยตรงกับอิทธิพลของภาษาแม่ การถ่ายโอนทางลบที่ปรากฏคือการใช้คำคุณศัพท์ คำวิเศษณ์บางคำที่ในภาษาไทยไม่มีหน้าที่ทางความหมายในการแสดงความไม่พอใจ เช่น คำว่า “เล็กน้อย” กับ “ちよつと” ในภาษาญี่ปุ่นซึ่งสามารถทำหน้าที่เป็นคำที่แสดงการบรรยายได้ ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่าในการสื่อสารไม่เพียงแต่ต้องถูกต้องตามหลักภาษาศาสตร์วัจนปฏิบัติเท่านั้น ต้องคำนึงถึงความถูกต้องตามหลักวัจนปฏิบัติศาสตร์สังคมด้วย

คำสำคัญ : การแสดงความไม่พอใจ การถ่ายโอนทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ ภาษาญี่ปุ่น
การถ่ายโอนทางบวก การถ่ายโอนทางลบ

* อาจารย์ ดร., หลักสูตรวิชาภาษาญี่ปุ่น สาขาวิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา E-mail: kunato_ta@hotmail.com

Pragmatic Transfer in the Speech Act of Complaints by Thai JFL Learners: A Case Study of Thaksin University

Kunaj Somchanakit*

Abstract

This research is a preliminary study that aims to investigate the pragmatic transfer of complaint strategies by Japanese major students at Thaksin University in Songkhla that study Japanese as a foreign language, and that passed the Japanese language proficiency test N5 and N4. In this study, a total of 70 university students were asked to fill out a discourse completion test (DCT) containing 14 complaint-provoking scenarios.

The study found that at the high levels of complaint situations, the most frequently-occurring strategy was using requests for improvement. On the other hand, at the low levels of complaints, the most frequently-occurring strategy was the speaker's assertion expressing his or her displeasure or evaluating the hearer's "bad" performance. Moreover, the results of the study revealed that positive transfer was found in the complaint strategies used by Thai JFL students. An analysis of the appropriate pragmalinguistic form use according to semantic formulas and imperatives to request or command the hearer to improve the situations can be performed appropriately both in Thai and Japanese. It was also found that a negative transfer occurred when Thai learners of Japanese used an adjective and adverb in Thai and transferred it semantically into Japanese, such as "Chotto," which can be often used with a negative meaning to express the speaker's displeasure in a complaint situation in Japanese. The results showed that both pragmalinguistics and sociopragmatics are very important aspects of communication.

Keywords: Complaints; Pragmatic Transfer; Japanese; Positive Transfer; Negative Transfer

* Ph. D., Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla Campus, 140, Moo 4, Khao Roop Chang, Muang District, Songkhla 90000
E-mail: kunato_ta@hotmail.com

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การเรียนการสอนและการวิจัยภาษาต่างประเทศในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น โดยเฉพาะกระแสการเรียนการสอนสำหรับศตวรรษที่ 21 ซึ่งเน้นทักษะที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันและใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างสงบสุข เป้าหมายของการศึกษาภาษาต่างประเทศจะไม่ได้มีเพียงการจดจำไวยากรณ์ คำศัพท์ สามารถแต่งประโยคให้ถูกต้องตามโครงสร้างอีกต่อไป แต่จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น รวมถึงความคิดของคนญี่ปุ่น เพื่อการสื่อสารกับคนญี่ปุ่นและคนชาติอื่นที่ใช้ภาษาญี่ปุ่นทั่วโลกได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

วัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์คือการใช้ภาษาในเชิงปฏิบัติซึ่งอาจรวมทั้งการพูด การฟัง การเขียน การแปลซึ่งให้ความสนใจกับการใช้ภาษาในสังคมหนึ่งในโอกาสต่าง ๆ ที่ปฏิบัติจริงโดยไม่คำนึงถึงกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ (พัชรี, 2555, น.14) การวิจัยทางด้านวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์จึงสอดคล้องกับการเรียนการสอนสำหรับศตวรรษที่ 21 เพราะเน้นศึกษาการใช้ภาษาที่ปฏิบัติจริงและมีโอกาสได้พบในชีวิตประจำวัน การแสดงความไม่พอใจ เช่น การตำหนิ ว่ากล่าว ตักเตือน หรือรวมไปถึงการบิภาษ สบถ ผรุสวาท เป็นวัฒนธรรมที่เราสามารถประสบพบเจอได้ในชีวิตประจำวัน การแสดงความไม่พอใจตามทฤษฎีความสุภาพ (Politeness) เป็นวัฒนธรรมที่เสี่ยงต่อการคุกคามทางหน้า (FTA = Face Threatening Acts) ทั้งต่อผู้พูดและผู้ฟัง อันจะก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟังได้ (มุชานะคิต, 2011, p.19) การเรียนภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาภาษาต่างประเทศ (JFL = Japanese as a Foreign Language) ซึ่งผู้เรียนไม่ได้ใช้ชีวิตในสังคมที่ใช้ภาษาญี่ปุ่น หากผู้เรียนไม่มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคมญี่ปุ่นหรือไม่ได้มีโอกาสอยู่ในประเทศญี่ปุ่นระยะหนึ่ง อาจจะใช้ภาษาญี่ปุ่นได้ไม่ถูกต้องตามหลักวัฒนธรรม และเกิดการถ่ายโอนทางวัฒนธรรมขึ้น โดยเฉพาะการถ่ายโอนทางลบ ซึ่งนอกจากการสื่อสารจะไม่สัมฤทธิ์ผลเป็นไปตามเจตนาของผู้พูดแล้ว ยังอาจจะทำให้เกิดปัญหาการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมได้

ด้วยเหตุนี้การศึกษาศาสตร์การถ่ายโอนทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์ในการแสดงความไม่พอใจจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่น โดยผลการวิจัยสามารถนำไปพัฒนาและปรับปรุงการเรียนการสอนโดยผู้สอนสามารถเข้าใจกระบวนการการเรียนรู้ทางภาษาของผู้เรียน เข้าใจปรากฏการณ์การถ่ายโอนทางภาษาและทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์ เสริมการถ่ายโอนทางบวก และแก้ไขการถ่ายโอนทางลบเพื่อให้การเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นในห้องเรียนเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเลือกใช้กลวิธีในการแสดงความไม่พอใจของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยเมื่อเลือกแสดงวัฒนธรรมเป็นภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น
2. เพื่อศึกษาการถ่ายโอนทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์ทางบวก และทางลบของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 การถ่ายโอนทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์

งานวิจัยการถ่ายโอนทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์ระหว่างภาษาไทยกับภาษาอังกฤษ มีหลายงานวิจัยด้วยกัน เช่น ขวัญฤทัย สุขุม อังคณา (2557) ได้สรุปผลการศึกษาการถ่ายโอนทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์ในการใช้กลวิธีการตอบปฏิเสธของนักศึกษาไทยที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศว่ามีการถ่ายโอนวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์จากภาษาแม่หรือภาษาไทยไปยังภาษาอังกฤษ โดยพบว่านักศึกษาไทยที่เรียนสาขาภาษาอังกฤษใช้กลวิธีการตอบปฏิเสธเป็นภาษาอังกฤษเช่นเดียวกับกลุ่มนักศึกษาที่ไม่ได้เรียนสาขาภาษาอังกฤษซึ่งตอบเป็นภาษาไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนพรพร (2542) ซึ่งระบุว่านักศึกษาไทยที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ แสดงการปฏิเสธในภาษาอังกฤษคล้ายคลึงกับที่ใช้ในภาษาแม่ของตน ยิ่งไปกว่านั้น นวมินทร์ (2549) ซึ่งศึกษาการถ่ายโอนทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์ในการตอบข้อร้องเรียนของนักศึกษาไทยที่เรียนภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศในธุรกิจการโรงแรม สรุปว่าการถ่ายโอนทางลบของพนักงานโรงแรมคนไทยซึ่งเป็นนักศึกษาที่เรียนภาษาอังกฤษโดยมีความสามารถในการใช้ภาษาในระดับสูง จะมีมากกว่ากลุ่มที่มีความสามารถในการใช้ภาษาในระดับต่ำ สอดคล้องกับ ปราณี (2548) ที่ได้ศึกษาวัฒนธรรมข้ามวัฒนธรรมในการแก้ความเข้าใจผิดในผู้พูดคนไทยและคนอเมริกัน โดยให้ความเห็นไว้ว่าผู้เรียนในประเทศไทยที่มีประสบการณ์ภาษาอังกฤษสูงเป็นกลุ่มที่แสดงการถ่ายโอนภาษาแม่มากที่สุด แทนที่จะเป็นผู้เรียนในประเทศไทยที่มีประสบการณ์ภาษาอังกฤษต่ำ ทั้งนี้ เนื่องจากผู้เรียนกลุ่มหลังมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษไม่มากพอที่จะมีการถ่ายโอนทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์ได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายโอนทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์ในต่างประเทศ ยกตัวอย่างเช่น Hisako (2001) ได้ศึกษาการถ่ายโอนวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์ในการปฏิเสธของชาวญี่ปุ่นซึ่งเรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศและพบว่าหากเป็นผู้เรียนที่มีความสามารถในการใช้ภาษาในระดับสูงจะสามารถใช้กลวิธีในการปฏิเสธได้เหมือนกับชาวอเมริกัน ตรงข้ามกับผู้เรียนที่มีความสามารถในการใช้ภาษาในระดับต่ำจะปรากฏการใช้กลวิธีที่ถ่ายโอนมาจากภาษาแม่หรือภาษาที่หนึ่ง (L1) ในขณะที่ผู้เรียนที่มีความสามารถในการ

การใช้ภาษาในระดับสูงจะปรากฏการใช้กลวิธีเดียวกับเจ้าของภาษา สอดคล้องกับงานวิจัยชาวอเมริกัน Taylor (1975) ที่แสดงให้เห็นว่ากลุ่มของผู้เรียนภาษาชั้นต้นจะเกิดการถ่ายโอนในระดับสูงที่สุด และจะค่อยๆ ลดระดับลงเมื่อความสามารถในการใช้ภาษาสูงขึ้น นอกจากนี้ Beebe&Takahashi (1987) ได้สรุปไว้ได้อย่างน่าสนใจว่ากลุ่มผู้เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศจะพบการถ่ายโอนทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์สูงกว่ากลุ่มผู้เรียนที่เรียนเป็นภาษาที่สอง และการถ่ายโอนจะพบได้ทั้งในกลุ่มที่มีความสามารถระดับต่ำและสูง

เมื่อศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งของนักวิจัยชาวไทยและชาวต่างประเทศแล้ว พบว่าการถ่ายโอนทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์สามารถเกิดขึ้นได้ตั้งแต่ในระดับต้นทั้งการถ่ายโอนทางบวก การถ่ายโอนทางลบ และจะค่อยๆ หายไปเมื่อผู้เรียนมีความสามารถทางภาษาในระดับที่สูงขึ้นเนื่องจากได้เรียนรู้ภาษาเป้าหมายและมีความสามารถทางภาษาใกล้เคียงกับเจ้าของภาษามากขึ้นเรื่อยๆ แต่ที่ผ่านมายังไม่มีงานวิจัยที่เน้นศึกษาลักษณะเฉพาะของการถ่ายโอนทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์ทั้งทางบวกและการถ่ายโอนทางลบในกลุ่มของผู้เรียนภาษาต่างประเทศชั้นต้น และในกลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถในการใช้ภาษาในระดับต่ำจะไม่พบการถ่ายโอน หรือพบการถ่ายโอนน้อยกว่ากลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถในการใช้ภาษาในระดับสูงกว่าจริงหรือไม่ ยังคงเป็นประเด็นที่ต้องศึกษาต่อไป

3.2 การแสดงความไม่พอใจ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความไม่พอใจ ได้รับความสนใจมากขึ้นในช่วงหลายปีมานี้ แต่โดยรวมแล้วเมื่อเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น การขอบคุณ การขอโทษ การขอร้อง การปฏิเสธ การชักชวน วัฒนธรรมการแสดงความไม่พอใจยังคงมีจำนวนงานวิจัยน้อยชิ้นและยังคงมีประเด็นให้ได้อีกศึกษาอีกมาก งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการแสดงความไม่พอใจในภาษาไทยได้แก่ นุชนารถ (2546) วิสันต์ (2547) ณิชภา (2552) รวมถึง สุมิตาชิ (2011,2013) ซึ่งศึกษาการแสดงความไม่พอใจในภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น ถึงแม้งานวิจัยที่ผ่านมาจะใช้ชื่อหัวข้อวิจัยแตกต่างกัน เช่น “การแสดงความไม่พอใจ” “การตำหนิ” “การบริภาษ” แต่เมื่อพิจารณาถึงนิยามศัพท์แล้วพบว่ามี ความหมายที่ครอบคลุมเป็นไปในทางเดียวกัน (ดูตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 นิยามของวัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจ

งานวิจัย	คำนิยาม
ソムチャナキット (2013)	วัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจ หมายถึง การที่ผู้พูดแสดงออกมาเพื่อตอบสนองต่อคำพูด การกระทำหรือสิ่งที่ไม่น่าพึงพอใจที่กระทำโดยผู้ฟัง
นุชนารถ (2546)	การตำหนิ หมายถึง การใช้ถ้อยคำเพื่อแสดงการกล่าวร้าย กล่าวโทษ กล่าวถึงสิ่งที่ไม่ดี กล่าวถึงสิ่งไม่เหมาะสม หรือกล่าวถึงข้อบกพร่องของผู้ฟัง ที่อาจนำไปสู่ความผิดพลาด ความเสียหาย หรือการทำให้ผู้พูดไม่พอใจหรือเสียหน้า (นุชนารถ, 2546, น. 4)
วิสันต์ (2547)	การบริภาษ เป็นการกล่าวถึงพฤติกรรมหรือการกระทำในอดีตของผู้ฟัง ผู้พูดเชื่อว่าการกระทำของผู้ฟังนั้นผิดหรือไม่น่าพึงพอใจและต้องการระบายความคับแค้นที่มีต่อการกระทำนั้นของผู้ฟัง ผู้พูดต้องการทำร้ายจิตใจของผู้ฟังให้รู้สึกสำนึกในความผิดที่ได้กระทำ (วิสันต์, 2547, น. 6)
รุ่งอรุณ (2549)	วัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจ หมายถึง วัจนกรรมที่เป็นผลของการกระทำที่มาก่อน (Preconditions) ผู้ฟังกระทำพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ ซึ่งขัดแย้งกับบรรทัดฐานทางสังคมที่ผู้พูดและผู้ฟังรับรู้ร่วมกัน ผู้พูดรับรู้การกระทำที่ไม่พึงประสงค์นั้นและเกิดความรู้สึกไม่พอใจ ถ้อยคำที่ผู้พูดกล่าวจะสัมพันธ์กับการกระทำอันไม่พึงประสงค์ของผู้ฟังนั้นหรือไม่ก็ได้แต่มีเจตนาเพื่อแสดงความไม่พอใจ ผู้พูดต้องการแสดงความไม่พอใจเพื่อ (1) ระบายความรำคาญหรือความรู้สึกไม่พอใจของตน และ (2) ผู้พูดมีความชอบธรรมที่จะร้องขอให้ผู้ฟังปรับปรุงแก้ไขการกระทำที่ไม่เหมาะสม (รุ่งอรุณ, 2549, น. 3-4)
ณิชภา (2552)	วัจนกรรมการตำหนิ หมายถึง การใช้ถ้อยคำที่ผู้พูดแสดงถึงความขุ่นเคืองใจ ไม่พอใจ หรือการกล่าวโทษ ว่าร้าย ตำหนิผู้ฟังของผู้พูด หรืออาจเป็นถ้อยคำที่แสดงถึงการกล่าวโทษที่ทำให้ผู้ฟังรู้สึกเสียหน้า ซึ่งในถ้อยคำนั้นอาจแสดงถึงการตำหนิผู้ฟังโดยตรงไปตรงมาหรือไม่ตรงไปตรงมาที่ผู้ฟังสามารถรับรู้ได้ว่าตนกำลังถูกตำหนิหรือไม่ก็ได้ (ณิชภา, 2552, น. 5)

วิสันต์ (2547) ศึกษาวัจนกรรมการบริภาษโดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ จากนวนิยายและบทสนทนาจากชีวิตจริง พบว่าผู้บริภาษในภาษาไทยใช้กลวิธีการบริภาษ 3 กลวิธีคือ การบริภาษแบบตรงไปตรงมา กลวิธีการบริภาษแบบอ้อม และกลวิธีเสริมการบริภาษ นอกจากนี้ยังศึกษาผลของการบริภาษที่เกิดขึ้นกับผู้ถูกบริภาษด้วยซึ่งไม่ปรากฏในงานวิจัยเล่มอื่น แต่งานวิจัยของ วิสันต์(2547) ดูภาพรวมของการบริภาษโดยไม่พิจารณาถึงปัจจัยอื่น ๆ เช่นปัจจัยทางด้านสถานภาพระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง และกลุ่มตัวอย่างส่วนหนึ่งคือนวนิยายจึงอาจได้ข้อมูลที่เอนเอียงและไม่เป็นธรรมชาติ ต่างจากงานวิจัยของรุ่งอรุณ(2549) ศึกษาการแสดงความไม่พอใจในภาษาไทย โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง

คือนิสิตนักศึกษา ในสถานการณ์ไม่พึงประสงค์ 8 สถานการณ์ โดยคำนึงถึงปัจจัยด้านความสนิทสนมของกลุ่มสนทนา ผลการศึกษาพบว่าผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีแบบอ้อมมากกว่ากลวิธีแบบตรงในการแสดงความไม่พอใจ โดยในสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจมาก ผู้พูดมีแนวโน้มที่จะเลือกแสดงความไม่พอใจด้วยถ้อยคำมากกว่าสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พื่อน้อย และระดับความสนิทสนมไม่มีผลต่อการเลือกที่จะแสดงความไม่พอใจด้วยถ้อยคำ แต่มีผลต่อการเลือกกลวิธีในการแสดงความพอใจ ทั้งนี้ในการกำหนดสถานการณ์ของ รุ่งอรุณ (2549) จะเป็นการกำหนดสถานการณ์ก่อนแล้วจึงนำไปหาระดับความไม่พอใจโดยไม่ใช้ค่าน้ำหนักความผิดของสถานการณ์ตั้งแต่แรก

سومچانا Kitt (2013) ศึกษาวัฒนธรรมการแสดงความไม่พอใจเปรียบเทียบระหว่างภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างคือ ภาพยนตร์ไทย 12 เรื่อง และภาพยนตร์ญี่ปุ่น 12 เรื่อง โดยในงานวิจัยของ سومچانا Kitt (2013) จะไม่ใช้คำว่า “วัฒนธรรมตรง” และ “วัฒนธรรมอ้อม” เหมือนในงานวิจัยอื่น ๆ แต่จะใช้คำว่า “กลวิธีชัดเจน (明示的な不満)” และ “กลวิธีไม่ชัดเจน (非明示的な不満)” โดยให้เหตุผลว่าถึงแม้จะเป็นวัฒนธรรมแบบอ้อมแต่เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างประโยคแล้วผู้ฟังสามารถรู้สึกถึงความไม่พึงประสงค์ได้ทันที และเกิดการเสียหน้าได้จึงจัดเป็นกลวิธีชัดเจน ผลการศึกษาพบว่าทั้งภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น ผู้พูดนิยมที่จะใช้กลวิธีชัดเจนมากกว่าวิธีไม่ชัดเจน ภาษาไทยมีการใช้กลวิธีไม่ชัดเจน เช่น การประชดประชัน ซึ่งผู้ฟังจำเป็นต้องตีความมากกว่าภาษาญี่ปุ่น ส่วนการใช้กลวิธีชัดเจนแบบการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์เป็นกลวิธีที่ปรากฏมากที่สุดในทุกสถานการณ์ แต่เนื่องจาก سومچانا Kitt (2013) ศึกษาตัวอย่างจากภาพยนตร์ซึ่งไม่สามารถควบคุมเงื่อนไขด้านสถานภาพระหว่างผู้พูดผู้ฟังได้และคำพูดที่ใช้อาจแตกต่างจากสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันเล็กน้อย

4. ขอบเขตในการวิจัย

การศึกษานี้ได้กำหนดกรอบผู้ตอบแบบสอบถามคือ นิสิตชั้นปีที่ 2 - 4 และเก็บข้อมูลปลายภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 สาเหตุที่เก็บข้อมูลเพียง 3 ชั้นปีเนื่องจากปีการศึกษา 2556 หลักสูตรภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยทักษิณอยู่ในช่วงปรับปรุงหลักสูตรจึงดรับนิสิตใหม่ จึงไม่มีนิสิตชั้นปีที่ 1 สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลจะพิจารณาเฉพาะนิสิตที่มีผลการสอบวัดระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับ N5 และ N4 เท่านั้น

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถาม

	นิสิตปี 2	นิสิตปี 3	นิสิตปี 4	รวม	%
เพศชาย	5	2	2	9	12.86
เพศหญิง	21	20	20	61	87.14
รวม	26	22	22	70	100.00

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยคือ แบบทดสอบชนิดเติมเต็มบทสนทนา (Discourse Completion Test: DCT) โดยการเขียนตอบแสดงความไม่พอใจในสถานการณ์ต่าง ๆ รวม 14 สถานการณ์¹ โดยกำหนดทั้ง 14 สถานการณ์มีค่าน้ำหนักความผิดมาก เนื่องจากสถานการณ์ที่มีค่าน้ำหนักความผิดน้อยมีความเป็นไปได้ที่จะไม่ปรากฏวัจนกรรมการแสดง ความไม่พอใจ นอกจากนี้แบบทดสอบนี้รวม 2 ตัวแปร คือ ความเหลื่อมล้ำทางอำนาจ(P) ระยะห่างทางสังคมระหว่างคู่สนทนา(D) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ(%) ค่าเฉลี่ย (Mean) ของการเลือกใช้กลวิธีในการแสดงความไม่พอใจ

ตารางที่ 3 รายละเอียดสถานการณ์ความไม่พอใจ 14 สถานการณ์

สถานการณ์	รายละเอียด
สถานการณ์ที่1	อาจารย์ที่ปรึกษาที่มีความสนิทสนมกันดีลืมนำใบรับรองเพื่อนำไปสมัครงาน
สถานการณ์ที่2	อาจารย์ที่เคยเรียนด้วยไม่สนิทสนมนักลืมนำใบรับรองเพื่อนำไปสมัครงาน
สถานการณ์ที่3	คุณลุงซึ่งเป็นญาติสนิทยืมรถยนต์ส่วนตัวและนำไปเฉี่ยวชน แต่ปฏิเสธที่จะให้เงินหรือซ่อมแซมให้
สถานการณ์ที่4	คุณลุงซึ่งเป็นญาติแต่ไม่ค่อยสนิทยืมรถยนต์ส่วนตัวและนำไปเฉี่ยวชน แต่ปฏิเสธที่จะให้เงินหรือซ่อมแซมให้
สถานการณ์ที่5	คุณลุงคนหนึ่งซึ่งไม่รู้จักแฉ่งแฉ้างหน้าระหว่างต่อแถวซื้อตัวภาพยนตร์
สถานการณ์ที่6	หัวหน้าที่สนิทสนมด้วย มอบหมายงานด่วนให้ทำโดยกำหนดส่งภายในวันรุ่งขึ้น

¹ สถานการณ์กำหนดจาก 2 ตัวแปรคือความเหลื่อมล้ำทางอำนาจ ได้แก่ สถานการณ์ที่ผู้ฟังมีอำนาจมากกว่า 7 สถานการณ์ ผู้ฟังมีอำนาจน้อยกว่าจำนวน 3 สถานการณ์ และผู้พูดกับผู้ฟังมีอำนาจเท่ากัน จำนวน 4 สถานการณ์ และเมื่อพิจารณาจากตัวแปรระยะห่างทางสังคม (ความสนิทและไม่สนิท) จะแบ่งเป็นสถานการณ์ที่ผู้พูดกับผู้ฟังมีความสนิทสนมจำนวน 6 สถานการณ์ สถานการณ์ที่พูดและผู้ฟังรู้จักกันแต่ไม่สนิทจำนวน 5 สถานการณ์ และสถานการณ์ที่ผู้พูดและผู้ฟังไม่เคยรู้จักกันอีก 3 สถานการณ์

สถานการณ์	รายละเอียด
สถานการณ์ที่7	หัวหน้าที่ไม่ค่อยสนิทด้วย มอบหมายงานด่วนให้ทำโดยกำหนดส่งภายในวันรุ่งขึ้น
สถานการณ์ที่8	เพื่อนสนิทยืมเงินไปนานหลายเดือนแล้ว เมื่อผู้พูดทวงก็บ้ายเบี่ยงที่จะคืนเงิน
สถานการณ์ที่9	เพื่อนไม่ค่อยสนิทยืมเงินไปนานหลายเดือนแล้ว บ้ายเบี่ยงที่จะคืนเงิน
สถานการณ์ที่10	คนรุ่นราวคราวเดียวกันอาศัยห้องข้าง ๆ เปิดวิทยุเสียงดังรบกวนการอ่านหนังสือสอบ
สถานการณ์ที่11	รุ่นน้องที่สนิทสนมทำตารางเรียนราคาแพงและสำคัญมากมาย
สถานการณ์ที่12	รุ่นน้องที่ไม่สนิทสนมทำตารางเรียนราคาแพงและสำคัญมากมาย
สถานการณ์ที่13	ญาติผู้น้องยกเลิกนัดติวหนังสือสอบเข้ามหาวิทยาลัยในวันนัดเพื่อไปเที่ยวกับเพื่อน
สถานการณ์ที่14	เด็กผู้หญิงวัยรุ่นอายุน้อยกว่าคนหนึ่งแซงแถวข้างหน้าระหว่างต่อแถวซื้อตั๋วภาพยนตร์

ตารางที่ 4 แจกแจงสถานการณ์ตามเงื่อนไขความเหลื่อมล้ำทางอำนาจ(P) ระยะห่างทางสังคมระหว่างคู่สนทนา(D)

สถานการณ์	ความเหลื่อมล้ำทางอำนาจ (P)	ระยะห่างทางสังคมระหว่างคู่สนทนา (D)
สถานการณ์ที่1	+	สนิท
สถานการณ์ที่2	+	ไม่สนิท
สถานการณ์ที่3	+	สนิท
สถานการณ์ที่4	+	ไม่สนิท
สถานการณ์ที่5	+	ไม่สนิท (ไม่รู้จัก)
สถานการณ์ที่6	+	สนิท
สถานการณ์ที่7	+	ไม่สนิท
สถานการณ์ที่8	±	สนิท
สถานการณ์ที่9	±	ไม่สนิท
สถานการณ์ที่10	±	ไม่สนิท (ไม่รู้จัก)
สถานการณ์ที่11	-	สนิท
สถานการณ์ที่12	-	ไม่สนิท
สถานการณ์ที่13	-	สนิท
สถานการณ์ที่14	-	ไม่สนิท (ไม่รู้จัก)

ในแบบสอบถาม จะให้นิสิตเลือกว่าจะแสดงความไม่พอใจหรือไม่ และส่วนการประเมินระดับความไม่พอใจ ซึ่งผู้ทำแบบสอบถามทุกคนจะต้องอ่านรายละเอียดของแต่ละสถานการณ์แล้วประเมินความไม่พอใจของสถานการณ์ โดยใช้มาตรวัดค่าระดับ 5 ระดับ (1= ไม่รู้สึกอะไร 2= ตีใจเล็กน้อย 3= ไม่พอใจเล็กน้อย 4= ไม่พอใจมาก 5= ไม่พอใจมากที่สุด) ผู้วิจัยใช้สูตรคำนวณหาความกว้างของอันตรภาคชั้นแบ่งระดับความวิตกกังวลที่มีต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่นตามปัจจัยต่าง ๆ ออกเป็น 5 ระดับ คือ ไม่รู้สึกอะไร ตีใจเล็กน้อย ไม่พอใจเล็กน้อย ไม่พอใจมาก ไม่พอใจมากที่สุด

ตารางที่ 5 ระดับอันตรภาคชั้นระดับความไม่พอใจ

ค่าเฉลี่ย	ระดับความวิตกกังวล
1.00-1.80	ไม่รู้สึกอะไร
1.81-2.60	ตีใจเล็กน้อย
2.61-3.40	ไม่พอใจเล็กน้อย
3.41-4.20	ไม่พอใจมาก
4.21-5.00	ไม่พอใจมากที่สุด

ผลจากการแปรความหมายของระดับความไม่พอใจพบว่าไม่มีสถานการณ์ใดที่นิสิตไม่รู้สึกอะไรสถานการณ์ที่นิสิตตีใจเล็กน้อย 4 สถานการณ์ สถานการณ์ที่นิสิตไม่พอใจเล็กน้อย 5 สถานการณ์ สถานการณ์ที่นิสิตไม่พอใจมาก 5 สถานการณ์โดยไม่ปรากฏสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจมากที่สุด งานวิจัยนี้ต้องการวิเคราะห์ความต่างของการเลือกใช้กลวิธีและการศึกษาการถ่ายโอนทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์จึงเลือกเฉพาะสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจมากที่สุด 3 สถานการณ์ มาเปรียบเทียบกับสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจน้อยที่สุด 3 สถานการณ์ ส่วนกลวิธีการแสดงความไม่พอใจที่ใช้ในงานวิจัยนี้คือ กลวิธีการแสดงความไม่พอใจของ สุ่มชาแนคิต (2013) โดยเพิ่มกลวิธีย่อย Fk. การใช้คำเสริมที่มีความหมายไม่ชัดเจน

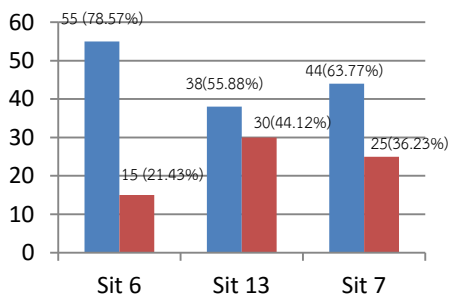
ตารางที่ 6 ผลการแปรความหมายของระดับความไม่พอใจทั้ง 14 สถานการณ์

สถานการณ์	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความไม่พอใจ
สถานการณ์ที่1	2.51	1.09	ตีใจเล็กน้อย
สถานการณ์ที่2	2.85	1.15	ไม่พอใจเล็กน้อย
สถานการณ์ที่3	3.26	1.24	ไม่พอใจเล็กน้อย
สถานการณ์ที่4	3.82	1.26	ไม่พอใจมาก
สถานการณ์ที่5	3.32	1.14	ไม่พอใจเล็กน้อย

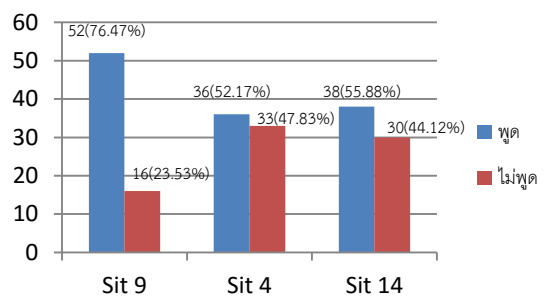
สถานการณ์	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความไม่พอใจ
สถานการณ์ที่6	1.82	0.96	ตึงใจเล็กน้อย
สถานการณ์ที่7	2.40	1.18	ตึงใจเล็กน้อย
สถานการณ์ที่8	2.89	1.20	ไม่พอใจเล็กน้อย
สถานการณ์ที่9	3.91	0.96	ไม่พอใจมาก
สถานการณ์ที่10	3.46	1.08	ไม่พอใจมาก
สถานการณ์ที่11	3.09	1.34	ไม่พอใจเล็กน้อย
สถานการณ์ที่12	3.46	1.21	ไม่พอใจมาก
สถานการณ์ที่13	2.11	1.21	ตึงใจเล็กน้อย
สถานการณ์ที่14	3.80	1.04	ไม่พอใจมาก

6. ผลการวิจัย

6.1 เปรียบเทียบการเลือกแสดงความไม่พอใจในสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจน้อยและไม่พอใจมาก

แผนภาพที่ 1² การเลือกแสดงถ้อยคำในสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจน้อยที่สุด 3 อันดับ

แผนภาพที่ 2³ การเลือกแสดงถ้อยคำในสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจมากที่สุด 3 อันดับ

² สถานการณ์ที่ 13 และ 7 มีผู้ไม่ตอบแบบสอบถามในส่วนของระดับความไม่พอใจจำนวน 2 คน และ 1 คน ตามลำดับ

³ สถานการณ์ที่ 9 มีผู้ไม่ตอบแบบสอบถามในส่วนของระดับความไม่พอใจจำนวน 2 คน สถานการณ์ที่ 4 มีผู้ไม่ตอบแบบสอบถามในส่วนของระดับความไม่พอใจจำนวน 1 คนและสถานการณ์ที่ 14 มีผู้ไม่ตอบแบบสอบถามในส่วนของระดับความไม่พอใจจำนวน 2 คน

ในสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจระดับน้อยที่สุด 3 สถานการณ์ ได้แก่ สถานการณ์ที่ 6 หัวหน้าที่สนิทสนมด้วย มอบหมายงานด่วนให้ทำโดยกำหนดส่งภายในวันรุ่งขึ้น ($\bar{x}$ 1.82) สถานการณ์ที่ 13 ญาติผู้น้องยกเลิกนัดตัวหนังสือสอบเข้ามหาวิทยาลัยในวันนัดเพื่อไปเที่ยวกับเพื่อน ($\bar{x}$ 2.11) และสถานการณ์ที่ 7 หัวหน้าที่ไม่ค่อยสนิทด้วย มอบหมายงานด่วนให้ทำโดยกำหนดส่งภายในวันรุ่งขึ้น ($\bar{x}$ 2.40) โดยสถานการณ์ที่ 6 ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจน้อยที่สุดจากทั้ง 14 สถานการณ์ นิสิตเลือกที่จะแสดงความไม่พอใจเป็นถ้อยคำ 55 คน (78.57%) และเลือกที่จะไม่แสดงความไม่พอใจเป็นถ้อยคำ 15 คน (21.43%) อัตราส่วนแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เมื่อพิจารณาจากประโยคที่นิสิตเขียนตอบในแบบทดสอบชนิดเติมเต็มบทสนทนาแล้ว ข้อความที่ปรากฏส่วนใหญ่เป็นการตอบรับคำสั่งของหัวหน้าซึ่งมีอำนาจทางหน้าที่การงานมากกว่า สถานการณ์เช่นนี้ถึงแม้จะเกี่ยวข้องกับข้อจำกัดทางด้านเวลา แต่ก็ยังไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างเป็นรูปธรรม นิสิตจึงเลือกที่จะพูดตอบรับและแสดงความตั้งใจ

ในสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจระดับมากที่สุด 3 สถานการณ์ ได้แก่ สถานการณ์ที่ 9 เพื่อนไม่ค่อยสนิทยืมเงินไปนานหลายเดือนแล้ว บ่ายเปียงที่จะคืนเงิน ($\bar{x}$ 3.91) สถานการณ์ที่ 4 คุณลุงซึ่งเป็นญาติแต่ไม่ค่อยสนิทยืมรถยนต์ส่วนตัวและนำไปเฉี่ยวชน แต่ปฏิเสธที่จะให้เงินหรือซ่อมแซมให้ ($\bar{x}$ 3.82) และสถานการณ์ที่ 14 เด็กผู้หญิงวัยรุ่นอายุน้อยกว่าคนหนึ่งแซงแถวข้างหน้าระหว่างต่อแถวซื้อตั๋วภาพยนตร์ ($\bar{x}$ 3.80) สถานการณ์ที่ 9 ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจมากที่สุดจากทั้ง 14 สถานการณ์ นิสิตเลือกที่จะแสดงความไม่พอใจเป็นถ้อยคำ 52 คน (76.47%) และเลือกที่จะไม่แสดงความไม่พอใจเป็นถ้อยคำ 16 คน (23.53%) มีความต่างค่อนข้างมาก

6.2 การเลือกใช้กลวิธีในการแสดงความไม่พอใจในสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจน้อยเปรียบเทียบกับระหว่างภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น

จากการวิเคราะห์ความถี่ของการใช้กลวิธีโดยการนับความหมายของข้อความย่อย (Semantic Formulas) ซึ่งปรากฏในแบบทดสอบชนิดเติมเต็มบทสนทนา (DCT) พบว่ากลวิธีที่ปรากฏเมื่อแสดงความไม่พอใจเป็นถ้อยคำทั้งภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นในสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจน้อยที่สุด 3 อันดับ ได้แก่กลวิธี Eb. การเรียกร้องให้

ปรับปรุง Eea. การบริภาษโดยใช้คำถามเชิงสำนวนโวหาร⁴ Eeb. การบริภาษโดยการแสดงความคิดของผู้บริภาษ และกลวิธี Fk. การใช้คำเสริมที่มีความหมายไม่ชัดเจน⁵ ซึ่งเป็น 4 กลวิธี ปรากฏการใช้ในทั้ง 3 สถานการณ์⁶ ส่วนกลวิธีที่ไม่ปรากฏในทั้ง 3 สถานการณ์ คือ Ea. การถามเหตุผล Ec. การขอชดใช้ สิ่งตอบแทน และ Eec-3. การบริภาษโดยใช้คำหยาบ คำพรูสาท

ตารางที่ 7 ความถี่ของการใช้กลวิธีในการแสดงความไม่พอใจในสถานการณ์ที่ 6

ที่	ภาษาไทย		ภาษาญี่ปุ่น	
	กลวิธี	จำนวนข้อความย่อย	กลวิธี	จำนวนข้อความย่อย
1.	Eeb. การบริภาษโดยการแสดงความคิดของผู้บริภาษ	5	Eeb. การบริภาษโดยการแสดงความคิดของผู้บริภาษ	5
2.	Fk. การใช้คำเสริมที่มีความหมายไม่ชัดเจน	4	Fk. การใช้คำเสริมที่มีความหมายไม่ชัดเจน	4
3.	Eb. การเรียกร้องให้ปรับปรุง	3	Eb. การเรียกร้องให้ปรับปรุง	1
			Eea. การบริภาษโดยใช้คำถามเชิงสำนวนโวหาร	1
			Eec-1. การบริภาษโดยใช้คำเสริมที่มีความหมายเชิงลบ	1

จากตารางที่ 7 สถานการณ์ที่ 6 ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจน้อยที่สุด กลวิธีที่ปรากฏมากที่สุด 3 อันดับในภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นเป็นกลวิธีเดียวกัน แต่จะปรากฏกลวิธีการบริภาษโดยใช้คำถามเชิงสำนวนโวหารและกลวิธีการบริภาษโดยใช้คำเสริมที่มีความหมายเชิงลบเพิ่มขึ้นมาในภาษาญี่ปุ่น เมื่อพิจารณาจากรายละเอียดของสถานการณ์แล้วผู้ฟังคือหัวหน้างานซึ่งมีอำนาจมากกว่าทั้งในมิติของตำแหน่งหน้าที่และอายุ กลวิธีที่ใช้จึงเป็นการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเอง รวมถึงการเรียกร้องบางอย่างเท่านั้นเพื่อไม่ให้กระทบต่อหน้าที่การงาน และรักษาหน้าที่ของผู้พูดและผู้ฟัง

⁴ สถานการณ์ที่ 13 ในภาษาไทยปรากฏการใช้เป็นลำดับที่ 5 จำนวน 3 ข้อความย่อย และในภาษาญี่ปุ่นปรากฏการใช้เป็นลำดับที่ 4 จำนวน 2 ข้อความย่อย

⁵ สถานการณ์ที่ 13 ทั้งในภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นปรากฏการใช้เป็นลำดับที่ 4 (ภาษาไทย จำนวน 3 ข้อความย่อยและภาษาญี่ปุ่น จำนวน 2 ข้อความย่อย)

⁶ สถานการณ์ที่ 6 สถานการณ์ที่ 13 และสถานการณ์ที่ 7 เรียงตามลำดับสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจน้อยที่สุด 3 ลำดับ

ตารางที่ 8 ความถี่ของการใช้กลวิธีในการแสดงความไม่พอใจในสถานการณ์ที่ 13

ที่	ภาษาไทย		ภาษาญี่ปุ่น	
	กลวิธี	จำนวน ข้อความ ย่อย	กลวิธี	จำนวน ข้อความ ย่อย
1.	Eb. การเรียกร้องให้ปรับปรุง	8	Ed. การขู่ คุกคาม ตักเตือน	5
2.	Ff. การประชด การใช้สำนวนตลก ขบขัน	7	Eeb. การบริภาษโดยการแสดง ความคิดของผู้บริภาษ	4
3.	Ed. การขู่ คุกคาม ตักเตือน	6	Eb. การเรียกร้องให้ปรับปรุง	3
	Eeb. การบริภาษโดยการแสดงความคิด ของผู้บริภาษ	6		

ส่วนสถานการณ์ที่ 13 ผู้ฟังคือญาติพี่น้องที่มีความสนิทสนม ผู้พูดรู้สึกมีอำนาจมากกว่าผู้ฟังทั้งในมิติของเครือญาติและอายุ จึงปรากฏการใช้กลวิธี Ed. การขู่และตักเตือน และ Ff.การประชด ซึ่งไม่ปรากฏในสถานการณ์ที่ 6 สำหรับในภาษาไทยปรากฏการใช้กลวิธี Eb. การเรียกร้องให้ปรับปรุง มากที่สุดแต่ในภาษาญี่ปุ่นกลับปรากฏการใช้กลวิธี Ed. การขู่ คุกคาม ตักเตือน มากที่สุด

ตารางที่ 9 ความถี่ของการใช้กลวิธีในการแสดงความไม่พอใจในสถานการณ์ที่ 7

ที่	ภาษาไทย		ภาษาญี่ปุ่น	
	กลวิธี	จำนวน ข้อความ ย่อย	กลวิธี	จำนวน ข้อความ ย่อย
1.	Eeb. การบริภาษโดยการแสดงความคิด ของผู้บริภาษ	6	Eeb. การบริภาษโดยการแสดง ความคิดของผู้บริภาษ	6
	Fk. การใช้คำเสริมที่มีความหมายไม่ชัด แจ้ง	6		
2.	Eea. การบริภาษโดยใช้คำถามเชิง สำนวนโวหาร	5	Fk. การใช้คำเสริมที่มีความหมายไม่ชัด แจ้ง	5
3.	Eb. การเรียกร้องให้ปรับปรุง	1	Eea. การบริภาษโดยใช้คำถามเชิง สำนวนโวหาร	4

สำหรับสถานการณ์ที่ 7 ซึ่งผู้ฟังเป็นหัวหน้ามีอำนาจมากกว่าผู้พูดเช่นเดียวกับสถานการณ์ที่ 6 แต่ไม่ค่อยสนิทสนมด้วยนั้นกลวิธีที่ปรากฏการใช้มากที่สุดได้แก่ Eeb. การบริภาษโดยการแสดงความคิดของผู้บริภาษ และ Fk. การใช้คำเสริมที่มีความหมายไม่ชัดแจ้ง ตามลำดับทั้งในภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นเช่นเดียวกับสถานการณ์ที่ 6 อย่างไรก็ตาม

ในสถานการณ์ที่ 47 นิสิตมีแนวโน้มจะใช้กลวิธี Eea. การบริภาษโดยใช้คำถามเชิงสำนวนโวหารเพื่อแสดงความรู้สึกไม่พอใจมากกว่าในสถานการณ์ที่ 6

6.3 การเลือกใช้กลวิธีในการแสดงความไม่พอใจในสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจมากเปรียบเทียบระหว่างภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจมากที่สุด 3 อันดับ พบว่าปรากฏการใช้กลวิธีในการแสดงความไม่พอใจทุกกลวิธี⁷ มีเพียง Eec-3. การบริภาษโดยใช้คำหยาบ คำพรุสวาท ซึ่งเป็นกลวิธีที่ไม่ปรากฏทั้งใน 3 สถานการณ์เช่นเดียวกับสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจน้อย แสดงให้เห็นว่าถึงแม้จะเป็นสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจมาก นิสิตจะไม่เลือกใช้กลวิธีการใช้คำหยาบ คำพรุสวาท คำต้องห้าม ซึ่งคุกคามหน้าทั้งของผู้พูดและผู้ฟัง

ตารางที่ 10 ความถี่ของการใช้กลวิธีในการแสดงความไม่พอใจในสถานการณ์ที่ 9

ที่	ภาษาไทย		ภาษาญี่ปุ่น	
	กลวิธี	จำนวนข้อความย่อย	กลวิธี	จำนวนข้อความย่อย
1.	Eb. การเรียกร้องให้ปรับปรุง	35	Eb. การเรียกร้องให้ปรับปรุง	27
2.	Eeb. การบริภาษโดยการแสดงความคิดของผู้บริภาษ	30	Eeb. การบริภาษโดยการแสดงความคิดของผู้บริภาษ	10
3.	Eea. การบริภาษโดยใช้คำถามเชิงสำนวนโวหาร	11	Eea. การบริภาษโดยใช้คำถามเชิงสำนวนโวหาร	6

ผู้ฟังในสถานการณ์ที่ 9 ซึ่งเป็นเป้าหมายของการแสดงความไม่พอใจ คือเพื่อนไม่สนิท ทั้งอำนาจและอายุอยู่ในระดับที่เท่ากัน ค่าน้ำหนักความผิดเกี่ยวกับเรื่องเงิน ซึ่งผู้พูดได้รับความเดือดร้อนและความเสียหายจากการกระทำของคู่สนทนา ดังนั้นผู้พูดจึงรู้สึกมีสิทธิ์ที่จะแสดงความไม่พอใจได้มาก กลวิธีที่ปรากฏมากที่สุด คือ Eb. การเรียกร้องให้ปรับปรุง คือการที่ผู้พูดซึ่งอยู่ในฐานะ “เจ้าหนี้”⁸ เรียกร้องให้ผู้ฟังซึ่งเป็น “ลูกหนี้” ปรับปรุงและแก้ไขความประพฤติ คือการคืนเงินที่ยืมไปและมีการบ้ายเบี่ยงที่จะคืนเงินหลายครั้ง

⁷ ตารางที่ 10, 11 และ 12 นำเสนอเฉพาะกลวิธีที่ปรากฏความถี่การใช้มากที่สุด 3 อันดับของแต่ละในสถานการณ์เท่านั้น

⁸ ความสัมพันธ์ระหว่าง “เจ้าหนี้-ลูกหนี้” ในกรณีที่ไม่เป็นทางการ งานวิจัยนี้ไม่ถือเป็นตัวแปรทางด้านความเหลื่อมล้ำทางอำนาจ แต่จะนำมาวิเคราะห์ผลร่วมกับการปรากฏใช้กลวิธี

ตารางที่ 11 ความถี่ของการใช้กลวิธีในการแสดงความไม่พอใจในสถานการณ์ที่ 4

ที่	ภาษาไทย		ภาษาญี่ปุ่น	
	กลวิธี	จำนวนข้อความย่อย	กลวิธี	จำนวนข้อความย่อย
1.	Eb. การเรียกร้องให้ปรับปรุง	12	Eeb. การบริการโดยการแสดงความคิดของผู้บริการ	6
2.	Eea. การบริการโดยใช้คำถามเชิงสำนวนโวหาร	8	Eea. การบริการโดยใช้คำถามเชิงสำนวนโวหาร	5
3.	Eeb. การบริการโดยการแสดงความคิดของผู้บริการ	7	Eb. การเรียกร้องให้ปรับปรุง	4

สถานการณ์ที่ 4 ผู้ฟังคือ ญาติที่ไม่มีความสัมพันธ์ด้วย คำนวณความผิดคือการทำรถยนต์ของผู้พูดเสียหายซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายกับผู้พูดโดยตรงทั้งเรื่องเงินที่จะต้องเสียเพื่อซ่อมแซม และได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำ กลวิธีที่ปรากฏในภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นมากที่สุด 3 อันดับเป็นกลวิธีเดียวกันแต่ต่างกันไปลำดับ ในขณะที่ภาษาไทยนิสิตเลือกใช้กลวิธี Eb. การเรียกร้องให้ปรับปรุง แต่ในภาษาญี่ปุ่นกลวิธี Eeb. การบริการโดยการแสดงความคิดของผู้บริการกลับเป็นกลวิธีที่ปรากฏการใช้มากที่สุด แต่เมื่อพิจารณาจากจำนวนข้อความย่อยที่ปรากฏในข้อมูลภาษาญี่ปุ่นแล้วโดยรวมไม่ค่อยมีความต่างระหว่างอันดับ

ตารางที่ 12 ความถี่ของการใช้กลวิธีในการแสดงความไม่พอใจในสถานการณ์ที่ 14

ที่	ภาษาไทย		ภาษาญี่ปุ่น	
	กลวิธี	จำนวนข้อความย่อย	กลวิธี	จำนวนข้อความย่อย
1.	Fk. การใช้คำเสริมที่มีความหมายไม่ชัดเจน	25	Fk. การใช้คำเสริมที่มีความหมายไม่ชัดเจน	12
			Eb. การเรียกร้องให้ปรับปรุง	12
2.	Eb. การเรียกร้องให้ปรับปรุง	24	Eeb. การบริการโดยการแสดงความคิดของผู้บริการ	6
3.	Eeb. การบริการโดยการแสดงความคิดของผู้บริการ	13	Eec-1. การบริการโดยใช้คำเสริมที่มีความหมายเชิงลบ	4
			Eec-2. การบริการโดยใช้คำที่มีความหมายเชิงลบ	4

สำหรับสถานการณ์ที่ 14 ผู้ฟังเป็นผู้ที่มีอายุน้อยกว่าและเป็นคนไม่รู้จัก เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในที่สาธารณะ กลวิธีที่ใช้มากที่สุดทั้งในภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นคือ Fk. การใช้คำเสริมที่มีความหมายไม่ชัดเจน การใช้คำขอโทษก่อนถ้อยคำแสดงความไม่พอใจเพื่อรักษาน้ำของคู่สนทนา ซึ่งถือเป็นการแสดงความไม่พอใจในขณะเดียวกันก็สามารถที่จะแสดงถึงมารยาททางสังคมถึงแม้ผู้ฟังจะเป็นผู้ที่มีอายุน้อยกว่าก็ตาม นอกจากนี้ในภาษาญี่ปุ่นยังปรากฏการเรียกร้องให้ปรับปรุงพฤติกรรมหรือแก้ไขผลของการกระทำนั้นโดยใช้รูปประโยคขอร้องและคำสั่งตามกลวิธี Eb. การเรียกร้องให้ปรับปรุง มากที่สุดร่วมกับกลวิธี Fk. การใช้คำเสริมที่มีความหมายไม่ชัดเจน อีกด้วย

6.4 การถ่ายโอนทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ในการแสดงความไม่พอใจที่ปรากฏในสถานการณ์ที่มีความไม่พอใจในระดับน้อย

การพิจารณาการถ่ายโอนทางวัจนปฏิบัติศาสตร์จะพิจารณากลไกและหน้าที่ของข้อความย่อยทางวัจนปฏิบัติศาสตร์เป็นสำคัญ ถึงแม้ในข้อความย่อยจะมีข้อผิดพลาดทางไวยากรณ์ก็ตาม โดยข้อมูลจะแสดงแบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ การถ่ายโอนทางบวก (PT) การถ่ายโอนทางลบ (NT) การถ่ายโอนเพื่อการหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาด⁹ (AV) และไม่ตอบแบบสอบถาม จากตารางที่ 13 พบว่าสถานการณ์ที่ 6, 13 และ 7 มีการถ่ายโอนทางบวกมากที่สุด (10 (76.92%), 16 (50.00%), 14 (77.78%) ตามลำดับ) และปรากฏการถ่ายโอนทางลบน้อย (1 (7.69%), 1 (3.13%), 2 (11.11%)) แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นแสดงความไม่พอใจเป็นภาษาญี่ปุ่นโดยใช้รูปประโยคพื้นฐาน เช่น ประโยคความเดียว ประโยคขอร้อง ประโยคคำสั่ง ได้โดยไม่เกิดการสื่อสารที่ผิดพลาด

⁹ การถ่ายโอนเพื่อการหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาด (avoidance) เป็น 1 ใน 4 ประเภทการถ่ายโอนทางภาษาตามการจำแนกของ Ellis (1994) เกิดจากการที่ผู้เรียนปรับเปลี่ยนรูปแบบของวัจนกรรมเพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดข้อผิดพลาด เช่น หลีกเลี่ยงการใช้ประโยคที่มีโครงสร้างซับซ้อน

ตารางที่ 13 ความถี่ของการใช้กลวิธีในการแสดงความไม่พอใจในสถานการณ์ที่มีความไม่พอใจในระดับน้อย

สถานการณ์	จำนวนข้อความย่อย			
	การถ่ายโอน ทางบวก (PT)	การถ่ายโอน ทางลบ (NT)	การหลีกเลี่ยง (AV)	ไม่ตอบ แบบสอบถาม ¹⁰
สถานการณ์ที่ 6	13(100.00%)			
	10(76.92%)	1(7.69%)	-	2(15.38%)
สถานการณ์ที่ 13	32(100.00%)			
	16(50.00%)	1(3.13%)	7(21.88%)	8(25.00%)
สถานการณ์ที่ 7	18(100.00%)			
	14(77.78%)	2(11.11%)	1(5.56%)	1(5.56%)

ตัวอย่าง

(สถานการณ์ที่6)

- (1) TH: ขอโทษนะค่ะ งานนี้ก็ยุ่งเหมือนกัน ให้คนอื่นทำได้ไหมคะ

JP: ちょっと この仕事もいそぎなんですよ。 すみませんがほかの人をおねがいする
できませんか。

NT

PT

PT

→ ちょっと、すみません。この仕事も急ぎなんですよ。大変申し訳ありませんが、
他の人をお願いできませんか？

(สถานการณ์ที่13)

- (2) TH: โอเค แต่ทีหลังโทรมาบอกที่ก่อนนะจ๊ะ บะบาย

JP: はい、たいじょうふ でも 私におでわで かけて ください。

NT

PT

AV

→ OKです。でも、先に私に電話で連絡してくださいね。バイバイ。

(สถานการณ์ที่7)

- (3) TH: งานอะไรคะ เยอะหรือเปล่า ส่งภายในพรุ่งนี้เลยเธอ

JP: しごとをなんですか、 おおいですか、 あしたまでにおくりますか。

NT

NT

AV

→ 何の仕事ですか。大変ですか。明日までに提出しなければなりませんか？

จากข้อมูลสถานการณ์ที่ 6,13¹¹ และ 7 พบข้อความย่อยการขอโทษซึ่งเป็นกลวิธี Fk. การใช้คำเสริมที่มีความหมายไม่ชัดเจน เป็นการเกริ่นนำเพื่อนำเข้าสู่ประเด็นและยังทำ

¹⁰ ผู้ตอบแบบสอบถามให้ข้อมูลไม่ครบทั้ง 2 ภาษาจึงไม่สามารถวิเคราะห์การถ่ายโอนได้ จัดเป็น missing data

¹¹ สถานการณ์ที่ 13 ทั้งในภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นปรากฏการใช้กลวิธี Fk. การใช้คำเสริมที่มีความหมายไม่ชัดเจนเป็นลำดับที่ 4 (ภาษาไทย จำนวน 3 ข้อความย่อยและภาษาญี่ปุ่น จำนวน 2 ข้อความย่อย)

หน้าที่แสดงความสุภาพได้เช่นเดียวกันทั้งในภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น แต่จากตัวอย่าง (1) ในสถานการณ์ ที่ 6 ในภาษาไทยนิสิตใช้คำขอโทษขึ้นต้นประโยค แต่ในภาษาญี่ปุ่นกลับใช้คำว่า 「ちょっと」 ซึ่งโดยรูปคำหมายความว่า “เล็กน้อย” แต่เมื่อใช้คำนี้ในภาษาญี่ปุ่น โดดๆ แล้วจะสามารถทำหน้าที่เป็นคำเสริมแสดงความไม่พอใจได้ตามกลวิธี Eec-1. การบริภาษโดยใช้คำเสริมที่มีความหมายเชิงลบได้ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เรียนต้องระวังและใส่ใจ ส่วนในสถานการณ์ที่ 7 จะพบการถ่ายโอนทางลบโดยนิสิตใช้การเรียงลำดับคำและคำศัพท์ตรงกับภาษาแม่ แต่เมื่อพูดเป็นภาษาญี่ปุ่นแล้วจะเป็นการถามที่ไม่เหมาะสมหรือไม่สอดคล้องกับบริบทได้เช่น “งานอะไรคะ เยอะหรือเปล่า” 「しごとをなんですか」 ซึ่งควรจะถามว่า 「何の仕事ですか」 จะเหมาะสมกว่า เป็นต้น

6.5 การถ่ายโอนทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ในการแสดงความไม่พอใจที่ปรากฏในสถานการณ์ที่มีความไม่พอใจในระดับมาก

จากตารางที่ 14 พบว่าสถานการณ์ที่ 9, 4 และ 14 นิสิตไม่ตอบแบบสอบถามค่อนข้างสูง คือ (38 (44.19%), 19 (44.19%), 34 (44.16%) หากพิจารณาเฉพาะการถ่ายโอนทางภาษา ปรากฏการถ่ายโอนทางบวกมากที่สุด (36 (41.86%), 19 (44.18%), 30 (38.96%) ตามลำดับ) และปรากฏการถ่ายโอนทางลบค่อนข้างน้อย (3 (3.49%), 1 (2.33%), 9 (11.69%)) เช่นเดียวกับสถานการณ์ที่มีความไม่พอใจระดับน้อย

ตารางที่ 14 ความถี่ของการใช้กลวิธีในการแสดงความไม่พอใจในสถานการณ์ที่มีความไม่พอใจในระดับมาก

สถานการณ์	จำนวนข้อความย่อย			
	การถ่ายโอนทางบวก (PT)	การถ่ายโอนทางลบ (NT)	การหลีกเลี่ยง (AV)	ไม่ตอบแบบสอบถาม
สถานการณ์ที่ 9	86(100.00%)			
	36(41.86%)		36(41.86%)	
สถานการณ์ที่ 4	43(100.00%)			
	19(44.18%)		19(44.18%)	
สถานการณ์ที่ 14	77(100.00%)			
	30(38.96%)		30(38.96%)	

ตัวอย่าง

(สถานการณ์ที่ 9)

(4) TH: อ้อ! มีเมื่อไหร่ อย่าลืมละกัน

JP: ええ、いつお金があったらわすれるな!

PT

NT

→ ええ、お金があったら返すのを忘れないでね。

(5) TH: รีบหน่อยนะ

JP: はやいですね。

AV

→ 早く返してね。

(สถานการณ์ที่ 4)

(6) TH: น่าเบื่อ!

JP: つまらない!

NT

→ もう、こんなこと懲り懲りだ。

(สถานการณ์ที่ 14)

(7) TH: ขอโทษนะค่ะ คุณแขงคิว กรุณามีมรรยาทด้วย

JP: ねね! ていねいがってください。

NT

AV

NT

→ すみません、順番は? 順番は守ってください。

ในสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจมาก เมื่อนิสิตเลือกใช้กลวิธี Eb. การเรียกร้องให้ปรับปรุง เมื่อแทนด้วยรูปประโยคขอร้องและคำสั่งในภาษาญี่ปุ่นแล้ว พบว่ายังคงมีความหมายคงเดิมไม่เปลี่ยนกลวิธี แต่จะพบการถ่ายโอนทางลบมากขึ้นกว่าในสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจน้อย กล่าวคือเมื่อนิสิตต้องการแสดงวัจนกรรมความไม่พอใจและต้องการใช้คำแสดงความรู้สึกของตนในภาษาแม่เมื่อถ่ายทอดเป็นภาษาญี่ปุ่นก็นำไปแทนตรงๆ ทำให้เกิดภาษาญี่ปุ่นที่ไม่เป็นธรรมชาติเช่นตัวอย่างที่ (4) “มีเมื่อไหร่อย่าลืมละกัน” โดยใช้ 「いつ」 แทนคำว่า “เมื่อไหร่” ในภาษาไทย และตัวอย่างที่ (6) เมื่อนิสิตเลือกใช้คำว่า 「つまらない」 เพื่อแทนคำว่า “น่าเบื่อ” ในภาษาไทยแบบตรงตัวถึงแม้ทั้งสองคำจะสามารถใช้เป็นคำแสดงความไม่พอใจได้แต่เมื่อพิจารณาจากความหมายของทั้งสองคำแล้วอาจมีความต่างในการใช้และเกิดความคลาดเคลื่อนในการสื่อสารได้ หรือแม้แต่วิธีที่ (7) “กรุณามีมรรยาทด้วย” นิสิตก็จะแทนทั้งนามและกริยาตรงตัวเป็น 「ていねいがってください。」 ซึ่งหากนำไปพูดกับคนญี่ปุ่นอาจจะไม่เข้าใจเนื่องจากไม่ใช่ภาษาญี่ปุ่นที่ถูกต้อง เป็นเพียงภาษาในระหว่าง (interlanguage) ของผู้เรียน

7. อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาพบว่า การเลือกแสดงความไม่พอใจเป็นถ้อยคำหรือการเลือกที่จะไม่แสดงความไม่พอใจเป็นถ้อยคำและการเลือกใช้กลวิธีในการแสดงความไม่พอใจของนิสิตวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นที่มีระดับความรู้ภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นไม่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านความสนิทสนมกับคู่สนทนา สอดคล้องกับงานวิจัยของรุ่งอรุณ (2549) แต่การเลือกใช้กลวิธีการแสดงความไม่พอใจจะขึ้นอยู่กับ รายละเอียดด้านค่าน้ำหนักของความผิดมากกว่าระดับความไม่พอใจของสถานการณ์ ผลการศึกษาของรุ่งอรุณ (2549) ชี้ให้เห็นว่าผู้ที่พูดได้รับความเสียหายอย่างเป็นรูปธรรม หรือกล่าวได้ว่าผู้ฟังเป็นคนที่ทำให้ผู้พูดได้รับความเสียหาย เช่น ทรัพย์สิน เงินทอง และได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำนั้น ผู้พูดมีแนวโน้มที่จะเลือกแสดงความไม่พอใจเป็นถ้อยคำและเลือกใช้กลวิธีที่หลากหลาย ตรงกันข้ามกับสถานการณ์ที่ผู้พูดยังไม่ได้ได้รับความเสียหายหรือความเดือดร้อนชัดเจน กลวิธีที่ปรากฏความถี่ในการใช้มากที่สุดในสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจน้อยที่สุด 3 สถานการณ์ได้แก่ Eeb. การบริภาษโดยการแสดงความคิดของผู้บริภาษ ซึ่งเป็นกลวิธีที่ผู้พูดสามารถจะบอกกล่าว ชี้แจง และอธิบายถึงความเดือดร้อนของตน ผลของการกระทำที่ไม่น่าพึงประสงค์ของผู้ฟัง หรือแม้แต่การชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องของผู้ฟังได้ ส่วนกลวิธีที่ไม่ปรากฏการใช้เลยในงานวิจัยนี้คือ Eec-3. การบริภาษโดยใช้คำหยาบ คำพรูสวาท สอดคล้องกับผลการศึกษาของ โซม ชานา Kitt (2013) ที่กล่าวว่าทั้งสองภาษาให้ความสำคัญกับเรื่องทฤษฎีความสุภาพทางหน้า หลีกเลี่ยงการใช้คำหยาบ หรือคำต้องห้ามที่เสี่ยงต่อการทำลายหน้าของตนและคู่สนทนาได้

สำหรับการถ่ายโอนทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ที่พบในครั้งนี้ ปรากฏการถ่ายโอนทางบวกมากกว่าการถ่ายโอนทางลบทั้งในสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจน้อยที่สุด (สถานการณ์ที่ 6=10(76.92%), สถานการณ์ที่ 13=16(50.00%), สถานการณ์ที่ 7=14(77.78%)) และสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจมากที่สุด (สถานการณ์ที่ 9=36(41.86%), สถานการณ์ที่ 4=19(44.18%), สถานการณ์ที่ 14=30(38.96%)) ส่วนการถ่ายโอนทางลบปรากฏในสัดส่วนที่น้อยกว่าการถ่ายโอนทางบวก การถ่ายโอนทางลบที่ผู้สอนควรให้ความสนใจใน 2 มิติได้แก่ 1) การใช้ภาษาญี่ปุ่นที่ถูกต้องตามหลักภาษาศาสตร์วัจนปฏิบัติ(pragmalinguistics) ได้แก่ การใช้คำคุณศัพท์ หรือคำวิเศษณ์ ดังที่ได้กล่าวไว้ใน 6.4 ซึ่งผู้เรียนอาจจะคิดว่าเป็นการแสดงสภาพหรือลักษณะของสิ่งๆ หนึ่งเท่านั้น เช่น คำวิเศษณ์ 「ちょっと」 สามารถทำหน้าที่คำที่มีความหมายทางลบเพื่อแสดงความไม่พอใจได้หรือแม้แต่คำคุณศัพท์ 「つまらない」 ซึ่งเป็นการใช้ที่ไม่เหมาะสมกับบริบทแต่นิสิตเลือกใช้เนื่องจากแทนตรงตัวจากภาษาไทย สิ่งเหล่านี้ครูผู้สอนควรจะให้ความรู้เกี่ยวกับด้านความหมายและการนำไปใช้ในระดับคำที่เหมาะสมกับบริบทด้วย เมื่อ

ผู้เรียนจดจำและนำไปใช้ครั้งต่อไปก็สามารถแสดงวัจนกรรมได้อย่างถูกต้องตามกลวิธี เช่นเดียวกับเจ้าของภาษาดังที่ Hisako(2001) ได้กล่าวไว้ 2) การใช้ภาษาญี่ปุ่นที่ถูกต้องตามหลักวัจนปฏิบัติศาสตร์สังคม(sociopragmatics) เน้นสมรรถนะการใช้ภาษาญี่ปุ่นที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงปัจจัยทางสังคมระหว่างผู้พูดและคู่สนทนา เช่น ตัวอย่าง (3) ใน 6.4 หากพิจารณาตามหลักวัจนปฏิบัติศาสตร์สังคมแล้วประโยค 「何の仕事ですか」 แม้จะถูกต้องตามหลักภาษาศาสตร์วัจนปฏิบัติแต่ก็อาจไม่เหมาะสมที่จะพูดกับคู่สนทนาซึ่งเป็นเจ้านายของตนในสังคมญี่ปุ่นเพราะลูกน้องไม่ควรถามถึงปริมาณงานและชนิดงานในลักษณะแสดงความไม่พอใจ

นอกจากนี้จากข้อมูลวิจัยในครั้งนี้ยังพบการหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดหรือการที่ผู้เรียนไม่มีความรู้ที่เพียงพอหรือไม่มีความมั่นใจในการใช้คำขยาย คำกริยา ฯลฯ ในภาษาเป้าหมายก่อให้เกิดการหลีกเลี่ยงโดยการละ การตัดคำเหล่านั้นทำให้ทำให้รูปประโยคเปลี่ยนไป เช่น “รีบหน่อยนะ(はやいですね)” แทนที่จะเป็น 「早く返してね」 ส่งผลให้เมื่อพิจารณาจากรูปประโยคแล้วทำให้กลวิธีเปลี่ยนจาก Eb. การเรียกร้องให้ปรับปรุง ซึ่งมีรูปประโยคเป็นคำสั่งและขอร้องกลายเป็น Eeb. การบริภาษโดยการแสดงความคิดของผู้บริภาษ ซึ่งเป็นประโยคบอกเล่าแสดงถึงความคิดของผู้พูดเท่านั้น ทำให้เกิดการสื่อสารที่ผิดพลาดและไม่ราบรื่นได้ และจากการที่นิสิตที่เว้นว่างไม่ตอบในส่วนของภาษาญี่ปุ่น ในสถานการณ์ที่มีระดับความไม่พอใจมากอนุมานได้ว่าเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างคือผู้เรียนชั้นต้น จึงไม่มั่นใจหรือมีความรู้ไม่เพียงพอที่จะตอบเป็นภาษาญี่ปุ่น หากนิสิตเขียนตอบครบ อาจจะพบการถ่ายโอนในประเภทต่าง ๆ มากกว่านี้ก็เป็นได้

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเบื้องต้นการถ่ายโอนทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ในการแสดง ความไม่พอใจ กับกลุ่มตัวอย่างเพียงกลุ่มเดียว คือ กลุ่มผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นเป็น ภาษาต่างประเทศชาวไทยระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นต่ำ และวิเคราะห์ข้อมูล ภาษาญี่ปุ่นร่วมกับอาจารย์ชาวญี่ปุ่นจำนวน 1 คน อย่างไรก็ตามหากเก็บข้อมูลจากกลุ่ม ตัวอย่างเจ้าของภาษาชาวญี่ปุ่นร่วมด้วยจะสามารถวิเคราะห์การถ่ายโอนทางวัจนปฏิบัติ ศาสตร์ได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมถึงการปรับลดจำนวนสถานการณ์ให้น้อยลง มีเนื้อหา สถานการณ์ที่กระชับถูกต้องเป็นธรรมชาติและกำหนดค่าน้ำหนักความผิดให้มีทั้งมากและ น้อยจะได้ผลการศึกษาที่น่าสนใจ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพต้องคำนึงถึงทั้ง หลัก ภาษาศาสตร์วัจนปฏิบัติ(pragmalinguistics) และหลักวัจนปฏิบัติศาสตร์สังคม (sociopragmatics)

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ขวัญฤทัย สิบปพัฒนกร, สุขุม วสุนธราโสภิต, และอังคณา ทองพูนดิน พัฒนสร.(2557). การถ่ายโอนทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ : การใช้กลวิธีการตอบปฏิเสธของนักศึกษาไทยที่เรียนภาษาอังกฤษเป็น ภาษาต่างประเทศ. *วารสารวิจัย มสค สาขามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์*, 10(2), 214-233.
- ณิชาภา เครือเฒ.(2552). *การศึกษาวัจนกรรมการดำเนินในกลุ่มตัวอย่างนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.*
- ธนพรพรชัย สายหรั่ง.(2542). *กลวิธีการปฏิเสธในภาษาอังกฤษของนักศึกษาไทย ที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ: การศึกษาการถ่ายโอนทางวัจนปฏิบัติศาสตร์. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- นวมินทร์ ประชาพันธ์.(2549). *การถ่ายโอนทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ในการตอบข้อร้องเรียนของนักศึกษาไทยที่เรียนภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศในธุรกิจการโรงแรม. (วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.*
- นุชนารถ เพ็งสุริยา.(2546). *การใช้ภาษาเพื่อแสดงการดำเนินของคนไทย. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- ปราณี โหมดศิริธ.(2548). *การแก้ความเข้าใจผิดในผู้พูดคนไทยและคนอเมริกัน: การศึกษาวัจนปฏิบัติศาสตร์ข้ามวัฒนธรรมและวัจนปฏิบัติศาสตร์ภาษาในระหว่าง. (วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต). คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- พัชร โกศาสมัธ.(2555). *การแปลสิ่งทดแทนทางวัฒนธรรมจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย (รายงานผลการวิจัย).กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.*
- รุ่งอรุณ ใจเชื้อ.(2549). *วัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจในภาษาไทย: กรณีศึกษานิสิตนักศึกษา. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- วิสันต์ สุขวิสิทธิ์.(2547). *วัจนกรรมการบริภาษในภาษาไทย. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*

ภาษาอังกฤษ

- Ellis, Rod.(1994). *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Hisako Yamagashira (2001). Pragmatic Transfer in Japanese ESL Refusals. *鹿兒島純心 女子短期大学研究紀要*, 31, 259-275.

- Takahashi, T., & Beebe, L. M. (1987). The development of pragmatic competence by Japanese learners of English. *JALT Journal*, 8, 131-155.
- Taylor, B. (1975). The use of over generalization and transfer learning strategies by elementary and intermediate students in ESL. *Language Learning*, 25, 73-108.

ภาษาญี่ปุ่น

- ソムチャナキット クナッジ (2011) . 「日タイ両言語における不満表明に関する一考察—映画 に現われる不満表明言語ストラテジー」 『日本研究論集』 (チューラーロンコーン大学・ 阪大学) 3 : 19-37.
- ソムチャナキット クナッジ (2013) . 「日タイ両言語における「不満表明」に関する研究—不 満の程度の差「強」「弱」の比較を中心に—」 (チューラーロンコーン大学・ 大阪大学) 『日本研究論集』 7 : 210-229.

สังคมศาสตร์

เสรีภาพและความเท่าเทียม

ความเป็นแม่กับเสรีภาพของสตรีญี่ปุ่นในวรรณกรรมของ ทชุนิมะยูโกะ เรื่อง โจจิ และ อิกะรินะเรียวบุ

ชยาพร ปรัชยาปัญญา*

บทคัดย่อ

ผลงานในยุคแรกของทชุนิมะยูโกะ เรื่อง โจจิ 『寵児』 (1978) และ อิกะรินะเรียวบุ 『光の領分』 (1979) มุ่งนำเสนอภาพของตัวละคร "แม่" ที่มีลักษณะแตกต่างจากความคาดหวังของสังคม โดยตัวละคร "แม่" ของ ทชุนิมะจะเป็นหญิงที่หย่าขาดกับสามี เลี้ยงลูกด้วยตนเองเพียงลำพัง ใช้ชีวิตอย่างอิสระ และมีความปรารถนาทางเพศ ต่างจากภาพของแม่ที่ทุ่มเทร่างกายแรงใจในการเลี้ยงลูกซึ่งเป็นภาพของแม่ในอุดมคติทั่วไป

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะความเป็นแม่ที่ปรากฏในผลงานทั้งสองเรื่องซึ่งนำเสนอภาพ "แม่" ที่มีเสรีภาพทางการใช้ชีวิตและความคิดเห็นเท่าปัจเจกบุคคลคนหนึ่งที่ไม่ได้ถูกจำกัดการใช้ชีวิตอยู่เพียงในกรอบของบุคคลในฐานะที่เป็นแม่ที่ทุ่มเทและมอบความรักให้กับลูกแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งการศึกษาวรรณกรรมทั้งสองเรื่องจะทำให้เข้าใจลักษณะความเป็น "แม่" ในอีกรูปแบบหนึ่งของสังคมร่วมสมัยของประเทศญี่ปุ่น ผู้วิจัยจะศึกษาตัวละครเอก ซึ่งมีสถานะเป็น "แม่" ที่ปรากฏในเรื่องเพื่อทำความเข้าใจภาพของ "แม่" ที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ ซึ่งผลการศึกษาจะพบว่าผลงานทั้งสองเรื่องภาพของแม่จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ผ่านทั้งจากทัศนคติของตนเองและตัวละครรอบข้างต่อความเป็นแม่และการใช้ชีวิตอย่างเสรี ว่าเป็นผู้หญิงที่บกพร่องต่อหน้าที่ความเป็นแม่ แต่สิ่งที่แตกต่างออกไปคือเรื่อง โจจิ ตัวละคร "แม่" กลับล้มเหลวและไม่อาจจะต่อต้านกรอบแนวคิดหรือค่านิยมทางสังคมได้ แต่เรื่อง อิกะรินะเรียวบุ ตัวละคร "แม่" ประสบความสำเร็จในการเลือกจะใช้ชีวิตในแบบของตนเองอย่างมีความสุข

คำสำคัญ : ทชุนิมะยูโกะ สตรีญี่ปุ่น วรรณกรรม สังคมร่วมสมัย ญี่ปุ่น

* นิสิตระดับบัณฑิตศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Motherhood and Japanese women's liberty in Tsushima Yūko's literary works: *Chōji* and *Hikari no ryōbun*

Chayaporn Preechapanya*

Abstract

Tsushima Yūko's first period of literary works, which included *Chōji* (1978) and *Hikari no ryōbun* (1979), presented the “mother's character” as a divorced woman, being a single mother, and different from the ideal of motherhood, for example having sexual desire and wanting a free life. This article aims to analyze the mother as presented in the mother characters in both works. Both of them present the mother as having liberty in living and thinking and not being limited in motherhood's duty and facing with criticism.

Consequently, the characters, both the daughter and sister of protagonist in *Chōji* and the husband and supporting characters in *Hikari no Ryōbun*, are compared in terms of contemporary social ideology in Japan' that is, a Japanese culture in which women are criticized and specified as good wives and intelligent mothers. Hence the women that cannot express sentiment oppress their desire. This is the reason why Tsushima Yuko used her dream and imaginative reflection to describe the genuine desire of women. However, a different point is the mother's character in *Chōji*, where Kōko cannot struggle against social values; however, in *Hikari no Ryōbun*, the mother's character succeeds in creating her own happiness.

Keywords: Tsushima Yūko Japanese Women Literature Contemporary Societies Japan

* Graduate student, Japanese section, Eastern Language Department, Faculty of Arts
Chulalongkorn University

1. บทนำ

ทซุชิมะ ยูโกะเป็นบุตรสาวคนสุดท้องของดะสะอิ โอะซะมุ¹ นักเขียนผู้มีชื่อเสียงของวงการวรรณกรรมญี่ปุ่น ดะสะอิผู้เป็นบิดากระโดดน้ำฆ่าตัวตายกับซุรัก ทั้งภรรยาและลูกทั้งสามคนไว้เบื้องหลัง² ทซุชิมะ ยูโกะจึงเติบโตโดยไม่มีความทรงจำเกี่ยวกับบิดาของตนเองเลยแม้แต่น้อย ต่อมาพี่ชายของทซุชิมะ ยูโกะที่มีอาการป่วยเป็นดาวนซินโดรมเสียชีวิตลงจากโรคโศกส่งผลให้ ทซุชิมะ ยูโกะเติบโตมาท่ามกลางครอบครัวที่มีแต่สตรีและถูกเลี้ยงด้วยความเข้มงวดจากมารดา ความตายของบิดา พี่ชายที่รัก และความเข้มงวดของผู้เป็นมารดา ล้วนแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานของทซุชิมะ ยูโกะทั้งสิ้น โดยผลงานส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นนำเสนอเกี่ยวกับอิสระเสรีภาพของสตรี

ผลงานในยุคแรกของทซุชิมะ ยูโกะ เรื่อง โจจิ 『寵児』 (1978) และ ฮิกะริโนะเรียวบุ 『光の領分』 (1979) ทั้งสองเรื่อง มุ่งนำเสนอภาพของตัวละครเอกหญิงที่มีสถานะเป็น "แม่" และนำเสนอภาพของ "แม่" ในอีกมุมมองคือ "แม่" ที่หย่าขาดกับสามีและเลี้ยงลูกด้วยตนเอง แต่ยังคงมีความปรารถนาทางเพศและ ใช้ชีวิตอย่างอิสระ ซึ่งต่างจากภาพของ "แม่" ในอุดมคติทั่วไปที่คาดหวังให้สตรีเป็นแม่ที่ทุ่มเทกับการเลี้ยงดูบุตร ทซุชิมะ ยูโกะมักจะนำเสนอภาพของความอิสระของสตรีที่มีสถานะเป็นแม่ผ่านงานเขียนของเธออยู่เสมอว่า แท้จริงแล้ว "แม่" ก็เป็นผู้หญิงคนหนึ่งที่ต้องการความรัก มีความปรารถนาทางเพศ ไม่ได้ต่างจากมนุษย์ทั่วไป ผู้วิจัยมีความเห็นว่าหลายครั้งที่ทซุชิมะพยายามจะนำเสนอว่า แม่เป็นเพียงปัจเจกบุคคลหนึ่งและกรอบของความเป็นแม่ที่สังคมคาดหวังไม่ควรมากดทับความเป็นอิสระและความปรารถนาของพวกเขา อย่างไรก็ตามสตรีเหล่านี้ก็ไม่สามารถจะแสดงออกได้ในโลกของความเป็นจริง จึงต้องอาศัยพื้นที่ของจินตนาการและความฝันเป็นพื้นที่บอกเล่าความปรารถนาที่อยู่ภายใต้จิตใจ

2. วัตถุประสงค์

ศึกษาและทำความเข้าใจภาพของ "แม่" ที่ถูกนำเสนอผ่านตัวละครเอกจากผลงานทั้งสองเรื่องซึ่งมีลักษณะแตกต่างกัน

¹ ดะสะอิ โอะซะมุ (太幸治) มีชื่อจริงว่า ทซุชิมะ ฌูจิ (津島修治)

² ทซุชิมะ ฌูจิ (津島修治) (ดะสะอิ โอะซะมุ) สมรสกับ ทซุชิมะ มิวะโกะ (津島美和子) มีบุตรสามคนคือ โซะโนะโกะ (園子), มะสะกิ (正樹) และทซุชิมะ ยูโกะ

3. ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาและวิเคราะห์ตัวละคร “แม่” ซึ่งเป็นตัวละครเอกของนวนิยายเรื่อง *โจจิ* และ *ฮิกะริโนะเรียวบุ* ทั้งสองเรื่อง และเปรียบเทียบ เพื่อเข้าใจถึงความแตกต่างในการสร้างตัวละคร “แม่” ของทซุชิมะ ยูโกะ

4. สมมุติฐาน

1. ตัวละครเอกในผลงานทั้งสองเรื่องถูกวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับความบกพร่องทางหน้าที่ในการเป็นแม่ผ่านสายตาของตัวละครอื่นและสามัญสำนึกของตนเอง
2. ตัวละครเอกมีเสรีภาพในการทำงาน การเลือกคู่ครองและการหย่าร้าง แต่ยังคงต้องต่อสู้กับกรอบความคาดหวังทางสังคมในเกี่ยวกับความเป็นแม่

5. สตรีในสังคมญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศญี่ปุ่นภายใต้การปกครองของอเมริกา ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมและความคิด มีการส่งเสริมทางด้านประชาธิปไตยและความเสมอภาคระหว่างชายหญิง ส่งผลให้สำนักทางจริยธรรม เช่นเรื่อง ความซื่อสัตย์ต่อสามี และสำนึกเกี่ยวกับหน้าที่ความเป็นแม่บ้านเปลี่ยนแปลงไป ผู้หญิงไม่ได้ตกอยู่ในสภาวะจำยอมที่จะต้องแต่งงานอีกต่อไป เนื่องจากสตรีได้รับการศึกษาเทียบเท่าผู้ชาย จึงมีโอกาในการทำงานมากกว่าการเป็นแม่บ้าน (มณฑา พิมพ์ทอง, 2547, หน้า 31-33) สตรีญี่ปุ่นจำนวนมาก แม้จะยังมีความอนุรักษนิยมแต่ก็ยอมรับเรื่องความเป็นอิสระในฐานะปัจเจกบุคคลมากขึ้น ซึ่งพิจารณาจากจำนวนที่เพิ่มขึ้นทุกปีของสตรีที่เชื่อมั่นว่าตนเองสามารถหาเลี้ยงตนเองได้ และยังมีจำนวนของสตรีที่หย่าร้างกับสามีเพราะไม่สามารถอดทนกับพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ (พิพาดา ยังเจริญ, 2535, น.250)

แต่อย่างไรก็ตามทัศนคติเกี่ยวกับความเป็นแม่ในอุดมคติของชาวญี่ปุ่นยังคงไม่ค่อยมีความเปลี่ยนแปลงมาก สำนึกความเป็นแม่ในอุดมคติของสังคมญี่ปุ่น เห็นได้ชัดจากนิยามคำศัพท์ว่า “ภรรยาที่ดีและมารดาที่ฉลาด” ซึ่งคำเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นในช่วงปี ค.ศ.1870 และปีค.ศ. 1890 คำว่า “ภรรยาที่ดีและมารดาที่ฉลาด” ก็ได้แพร่ขยายสู่สังคม ความหมายของคำนิยามดังกล่าวคือ การปกป้องครอบครัว ให้การสนับสนุนสามี และเหนือสิ่งอื่นใดคือการให้การศึกษาและเลี้ยงดูประชากรที่เติบโตมาเป็นประชากรของชาติ (小山静子 『良妻賢母という規範』 東京:勁草書房,1991, อ้างถึงใน 土屋葉, 『これからの家族関係学』 (東京:角川学芸出版,2004):pp.42-44.) เมื่อถึงค.ศ.1960 เกิดนโยบายการสร้างทรัพยากรทางบุคคลโดยให้แม่เลี้ยงลูกตั้งแต่เกิดจนอายุ 3 ขวบซึ่งแนวคิดเหล่านี้ได้ฝังลึกลง

ในฐานะความคิดของแม่ชาวญี่ปุ่นมาจนถึงปัจจุบัน (土屋葉, 『これからの家族関係学』 東京:角川学芸出版, 2004:pp.44.)

นอกจากนี้โอะมิโกะ โอะชิอะอิ ยังได้กล่าวว่า ปรากฏการณ์เฉพาะในประเทศญี่ปุ่น ที่ผู้เป็นแม่ต้องประสบกับ “อาการประสาทจากการเลี้ยงดูลูก” ไม่ว่าจะเป็นความกังวลที่ว่า จะเลี้ยงลูกให้เจริญเติบโตได้ดีหรือเปล่า หรือความเบื่อหน่ายและแข็งที่จะต้องทำอะไร ซ้ำซากเหมือนกันทุกวัน ส่วนเซะทซุโกะ โอนะเตะะ กล่าวว่า บรรทัดฐานของความเป็นแม่ ตามแบบญี่ปุ่น อยู่บนแนวคิดของตำนานเด็กสามขวบ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ว่า การเลี้ยงดูลูกด้วยมือของแม่จนถึงอายุสามขวบเป็นสิ่งที่ดีที่สุด จากการสำรวจแนวโน้มครัวเรือนทั่วประเทศ โดยสถาบันวิจัยการคุ้มครองทางสังคมและปัญหาประชากรแห่งชาติ ใน ค.ศ. 2003 พบว่า มากกว่าร้อยละ 80 ของสตรีมีความคิดว่า “แม่ไม่ควรจะทำงานและควรอุทิศตนทุ่มเทให้กับ การเลี้ยงดูลูกจนถึงอายุสามขวบ” นอกจากนี้สถานที่ทำงานและสภาพของงานที่ทำยังส่งผล ให้สตรีญี่ปุ่นไม่อาจจะทำงานต่อหลังจากมีลูกได้ (โอะมิโกะ โอะชิอะอิ, คะโยะโกะ อุเอะโนะ, วิถีครอบครัวชาวเอเชียในศตวรรษที่ 21, แปลโดย วรเวศม์ สุวรรณระดา, อรรถยา สุวรรณระดา (กรุงเทพ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554). หน้า 226 , หน้า 231-234.)

ดังนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่าในสังคมญี่ปุ่นร่วมสมัย แม้ว่าสตรีจะมีอิสระและเสรีทาง ความคิดหรือร่างกายมากขึ้น สามารถประกอบอาชีพได้อย่างอิสระ และหย่าร้างกับสามีที่มี ความประพฤติไม่เหมาะสมได้ก็ตาม แต่ความคาดหวังที่มีต่อสตรี โดยเฉพาะสตรีที่สถานะ เป็นแม่นั้นยังคงเป็นสิ่งที่ตีกรอบและจำกัดสิทธิเสรีภาพของสตรีญี่ปุ่นอยู่เช่นเดิม ซึ่งจะได้ กล่าวต่อไปในการวิเคราะห์ตัวละครแม่ในผลงานเรื่อง โจจิ และ ฮิกะริโนะเรียวบุโน ของ ทศุมิมะ ยูโกะ

6. ภูมิหลังทางชีวิตของทศุมิมะ ยูโกะที่ส่งอิทธิพลต่อการรังสรรค์ผลงานเขียน

ภูมิหลังทางชีวิตของทศุมิมะ ยูโกะนั้นเป็นสิ่งที่ไม่อาจจะละเลยได้สำหรับการศึกษา ผลงานของทศุมิมะ ยูโกะ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะงานเขียนจะเปลี่ยนแปลงไป พร้อมกับเหตุการณ์ที่ประสบในชีวิตเช่นกัน ดังนั้นผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงภูมิหลังของทศุมิมะ ยูโกะในช่วงเวลาที่เขียนผลงานทั้งสองเรื่องนี้

เมื่อทศุมิมะ ยูโกะอายุได้ 1 ขวบ คะสะอิ โอะสะมุ ผู้เป็นบิดากระทำอัตวินิบาตกรรม โดยการกระโดดน้ำพร้อมกับซุริก ทำให้ทศุมิมะ ยูโกะเติบโตขึ้นมาท่ามกลางสภาพแวดล้อม ของครอบครัวที่ปราศจากบิดา นอกจากนี้ ทศุมิมะ มิวะโกะ ผู้เป็นมารดานั้นมีความ อนุรักษนิยมและยึดติดกับวิธีการเลี้ยงลูกตามขนบธรรมเนียมแบบเก่า อาทิเช่น การให้ บุตรสาวเรียนเปียโน เรียนทำอาหาร แต่ทศุมิมะ ยูโกะไม่สามารถตอบสนองตามสิ่งที่มารดา คาดหวังได้แม้แต่อย่างเดียว ทำให้เกิดรู้สึกต่อต้านผู้เป็นมารดาอย่างรุนแรง

นอกจากนี้การหย่าร้างกับสามีในปี ค.ศ.1976 ส่งอิทธิพลต่อการรังสรรค์ผลงาน ภายหลังจากนี้ อาทิเช่น ผลงานเรื่อง โจจิ ที่เขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1978 และ ฮิกะริโนะเรียวบุ่น ในปีค.ศ.1979 ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงในการสร้างตัวละครเอก จากเดิมที่ตัวละครเอกใน ผลงานของทซุชิมะจะเป็นหญิงที่เติบโตขึ้นโดยไม่เคยรู้จักพ่อของตนเอง กลายเป็นหญิงที่ หย่ากับสามีและเลี้ยงลูกเพียงลำพัง

7. เรื่อง โจจิ 『寵児』

7.1 เรื่องย่อ

ผลงานเรื่องนี้เขียนขึ้นในปีค.ศ. 1978 และได้รางวัลอะริวบุงงะคุครั้งที่ 7 เป็น เรื่องราวของโคโกะ (高子) ทำอาชีพครูพิเศษสอนเปียโน โคโกะอาศัยอยู่กับคะยะโกะ (夏野子) ลูกสาว แต่เมื่อคะยะโกะเตรียมสอบเข้าโรงเรียนมัธยม คะยะโกะย้ายไปพักอยู่บ้าน ของโฌโกะ (承子) ผู้เป็นป้ามากกว่า ทำให้แม่และลูกสาวไม่ค่อยได้ใช้เวลาอยู่ด้วยกัน โคโกะ หย่ากับสามีฮะตะนะงะ (畑中) เมื่อ 8 ปีที่แล้ว และกลับไปมีความสัมพันธ์กับทซุซึอิ (土居) เพื่อนสมัยมัธยมปลายซึ่งเป็นคนรักเก่าอีกครั้ง แต่เมื่อลูกคนที่สองของทซุซึอิใกล้จะคลอด เขาก็ตัดสินใจจบความสัมพันธ์กับโคโกะ โคโกะจึงหันไปมีความสัมพันธ์กับนะงะกะตะ (長田) ที่เป็นเพื่อนสนิทของฮะตะนะงะสามีเก่า ระหว่างนั้นโคโกะตั้งครรถ์แต่ท้ายที่สุดก็เป็น เพียงการตั้งครรถ์ที่เกิดขึ้นจากจินตนาการของโคโกะเท่านั้น

7.2 ผลการศึกษาตัวละครแม่ในเรื่อง โจจิ

ตัวละครแม่ในเรื่อง โจจิ แสดงให้เห็นภาพของแม่ 3 แบบ คือ แม่ที่ทำงานหาเลี้ยง ตนเอง แม่ที่มีวิธีเลี้ยงลูกที่แตกต่างจากค่านิยมทางสังคม และแม่ที่เป็นหญิงที่หย่าร้างกับ สามี ดังนี้

7.2.1. แม่ที่ทำงานหาเลี้ยงตนเอง

ตัวละครเอกโคโกะทำงานเป็นครูพิเศษสอนเปียโนหาเลี้ยงชีพตนเองและ คะยะโกะลูกสาว แต่งงานนั้นกลับไม่เป็นที่ยอมรับของโฌโกะผู้เป็นพี่สาวของโคโกะ โดยโฌโกะมักจะกล่าวกับคะยะโกะเกี่ยวกับอาชีพของโคโกะดังนี้

あんな仕事は仕事と呼べるのではない、アルバイト、というものです、と高子の姉が夏野子に 言った。(津島佑子,1978, p.12.)

ไ้งานแบบนั้นไม่เรียกว่าอาชีพหรอกนะ เรียกว่างาน พิเศษต่างหาก พี่สาวของโคโกะบอกกับคะยะโกะ เช่นนั้น

จากคำกล่าวของโโมโกะ แสดงให้เห็นถึงความไม่ยอมรับเกี่ยวกับหาเลี้ยงตนเองด้วยงานสอนพิเศษที่มีรายได้เล็กน้อย ทั้งที่ความเป็นจริงครอบครัวของโคโกะเป็นครอบครัวที่มีฐานะพอสมควร โคโกะยังมีเงินมรดกที่ได้รับจากแม่ โโมโกะยังชวนให้โคโกะมาอาศัยอยู่ด้วยกัน แต่โคโกะกลับตัดสินใจออกจากบ้านเพราะอยากจะมีชีวิตในแบบของตนและอยากให้คะยะโกะคิดแบบนั้นเดียวกัน ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการตัดสินใจออกจากบ้านและหางานทำด้วยตนเองของโคโกะมีนัยยะถึงการใช้ชีวิตอย่างอิสระ ไม่ยึดติดกับความคิดหรือค่านิยมที่สังคมคาดหวัง

7.2.2. แม่ที่เลี้ยงลูกด้วยวิธีการที่แตกต่างจากค่านิยมทางสังคม

วิธีการเลี้ยงลูกของโคะโกะนั้นแตกต่างจากวิธีการเลี้ยงลูกตามค่านิยมทางสังคม โดยปกติแล้วแม่จะเอาใจลูกอย่างมาก ไม่ปล่อยให้ลูกร้องไห้ แต่ตอนที่โคโกะเลี้ยงคะยะโกะนั้นกลับเป็นดังนี้

夏野子の時は、自分の胸を開いて乳を与えることにすら気が進まなかった。夜中に夏野子がどんなに泣いていても、ベビー・ベッドから抱き上げるどころか、自分の寝床から起きだして顔を覗きに行こうとしなかった。これもしつけどから、などともっともらしいことを畑中に言っていたが、(津島佑子,1978, p.19.)

ในตอนที่เลี้ยงดูคะยะโกะนั้นไม่ได้มีความรู้สึกอยากจะให้นมลูกเลย ต่อให้คะยะโกะร้องไห้ตอนกลางคืนหนักมากแค่ไหน ก็ไม่คิดจะอุ้มลูกขึ้นมาอกอดจากเตียงนอนเด็ก หรือลุกจากเตียงตัวเองไปโผล่หน้าดูเลย โคโกะบอกอะตะนะเงะ ว่านี่เป็นการฝึกวินัยอย่างหนึ่ง

โคโกะบอกว่าการที่ไม่อยากให้นมลูกหรือลุกขึ้นไปดูยามเมื่อลูกร้องไห้นั้น โคโกะให้เหตุผลว่าเป็นการฝึกวินัยของเด็กอย่างหนึ่ง ซึ่งขัดแย้งกับวิธีการเลี้ยงบุตรตามค่านิยมทางสังคมที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้โคโกะถูกอะตะนะเงะต่อว่าดังนี้

実は赤ん坊より自分の方が可愛かったのに過ぎない。母親ならば心身すべてのエネルギーを子どもに注ぎこむのが当然ではないか、と高子の

怠惰を責める畑中に強い不満を覚え、。(津島佑子,1978, p.19.)

โคโทะยังจำได้ถึงความไม่พอใจอย่างรุนแรงที่เธอมีต่ออะตะนะงะที่ต่อว่าให้กับความซี้เกียจของเธอว่า ที่จริงแล้วแค่คิดว่าตัวเองน่ารักกว่าลูกก็เท่านั้นเอง ถ้าเป็นแม่คนแล้วควรจะมีพละกำลังและแรงใจให้กับลูกสิ

อะตะนะงะผู้เป็นสามีมีความเห็นว่าวิธีการเลี้ยงลูกเช่นนี้ของโคโทะคือความเกียจคร้าน และความรู้สึกว่าตนเองน่ารักกว่าลูกสาว และจากคำพูดว่า “ถ้าเป็นแม่ก็ต้องมีพละกำลังและแรงใจให้กับลูกสิ” แสดงให้เห็นว่าตัวอะตะนะงะเองก็มีความคิดแบบค่านิยมทางสังคมเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของแม่ที่ควรจะต้องเอาใจใส่บุตรอย่างดี อย่างไรก็ตาม แม้โคโทะจะถูกต่อว่า แต่โคโทะยังคงเลือกจะเดินในเส้นทางเดินที่ไม่ขัดแย้งกับความรู้สึกของตนเอง ดังที่บรรยายต่อไปนี้

夏野子が生まれるに従い、周囲からの苦言だけではなく、自分自身のなかに “世間体” というものも育ちはじめ、迷わされる 機会が多くなり はしたものの、結局はいつでも子どもの頃の自分を裏切らない選択をしてきた。(津島佑子,1978, p. 119.)

ตั้งแต่เมื่ออะตะนะงะเกิดมา ไม่เพียงแต่คำก่นด่าจากรอบข้างเท่านั้น แต่ในตัวของเธอเองก็เริ่มมีสิ่งที่เรียกว่า “รูปแบบทางสังคม” เติบโตขึ้น ถึงจะมีหลายครั้งที่ทำให้ไขว่ไขวไปบ้าง แต่ท้ายที่สุดแล้วเธอก็เลือกเส้นทางที่ไม่ทรยศต่อตนเองสมัยเด็กเสมอ

สิ่งที่เรียกว่ารูปแบบทางสังคมนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้โคโทะรู้สึกไขว่ไขวสับสนกับการเลือกเส้นทางชีวิตของตนเองแต่ท้ายที่สุดแล้วโคโทะได้เลือกเส้นทางที่ไม่ทรยศกับตนเองสมัยเด็กเสมอ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เส้นทางที่ไม่ทรยศกับตนเองในวัยเด็กเปรียบเสมือนกับความมีอิสระในชีวิต เนื่องจากชีวิตในวัยเด็กเป็นวัยที่สามารถมีชีวิตได้อย่างอิสระเสรีเมื่อเปรียบเทียบกับวัยผู้ใหญ่ที่มีกรอบทางศีลธรรมและค่านิยมทางสังคมเป็นปัจจัยกำหนดเส้นทางการใช้ชีวิต

7.2.3. แม่ที่หย่าร้างและเป็นจุดต่างพร้อยในชีวิตของลูกสาว

โคโกะหย่ากับอะตะนะงะและทำงานพิเศษหาเลี้ยงชีพของตนเองและลูกสาว แต่การหย่าร้างนั้นส่งผลต่อสมาชิกในครอบครัว เช่น คะยะโกะ เมื่อกะยะโกะจะสอบเข้าโรงเรียนเอกชนชื่อดัง

—家のことで落とされる人がずいぶんいるんですって。

—...ふうん、それじゃ、つまり、授業料の心配だけしているってことじゃない。どんなお金でもかまわないから、寄付金をいっぱい出してくれ。そんな家の子どもが欲しいのよ。ばかばかしい話だ。(津島佑子, 1978, p.54.)

ได้ยินว่าคนที่สอบตกเพราะเรื่องครอบครัวก็มีอยู่ไม่น้อยเลยนะ

อ้อ ถ้างั้นก็หมายความว่าไม่ได้กังวลเรื่องค่าเล่าเรียนสินะ โรงเรียนคงอยากได้เด็กจากครอบครัวที่จ่ายเงินบริจาคให้โรงเรียนไม่อันสินะ เรื่องบ้าบอซัดๆ

การสอบเข้าโรงเรียนของกะยะโกะ ไม่ใช่เพียงแค่ทำคะแนนสอบให้ได้เท่านั้น แต่ยังต้องมีเงินและประวัติทางครอบครัวที่ค่อนข้างดี จากที่กะยะโกะบอกว่าคนที่สอบตกเพราะเรื่องของครอบครัวมีอยู่ไม่น้อยทีเดียว ก็แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนก็ยังคงให้ความสำคัญกับประวัติอันสวยงามของครอบครัวเทียบเท่ากับเรื่องสถานะทางเศรษฐกิจ คนที่มาจากครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ถือเป็นจุดต่างพร้อย ดังนั้นแม้ว่าสตรีจะมีสิทธิและอิสระในการหย่าขาดกับสามีแต่ครอบครัวที่มีประวัติการหย่าร้างไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า จากภาพของแม่ทั้งสามแบบที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่า ลักษณะของแม่ที่ทำงานหาเลี้ยงตนเอง แม่ที่มีวิธีการเลี้ยงลูกแตกต่างจากค่านิยมของสังคม และแม่ที่หย่าร้างเป็นสิ่งที่สังคมไม่ให้การยอมรับ แม้ว่าผู้หญิงจะมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพหรือการหย่าร้างก็ตาม แต่ค่านิยมทางสังคม เช่น การเลี้ยงลูกหรือการมีประวัติครอบครัวที่ดีก็ยังเป็นสิ่งที่ทำให้สตรีญี่ปุ่นไม่อาจจะมีเสรีภาพได้อย่างแท้จริง

8. เรื่อง ฮิกะริโนะเรียวบุน 『光の傾分』

8.1 เรื่องย่อ

ผลงานเรื่อง ฮิกะริโนะเรียวบุน เขียนขึ้นใน ค.ศ. 1979 และได้รับรางวัล โนะมะบุน เกอิชินจินโม (野間文芸新人賞) ครั้งที่ 1 เป็นเรื่องราวตัวละครเอกตัดสินใจจะแยกทางกับฟูจิโนะ ผู้เป็นสามี ระหว่างที่กำลังตัดสินใจว่าจะส่งไบหย่าหรือไม่ เธอกับลูกสาววัยสี่ขวบก็ย้ายเข้าไปอยู่ห้องเช่าที่อยู่ชั้นบนสุดของอาคาร 4 ชั้น ด้วยความตั้งใจที่จะเลี้ยงลูกเองเพียงลำพัง ทำให้ตัวละครเอกตัดสินใจไม่ขอความช่วยเหลือจากใครไม่ว่าจะเป็นแม่ของตนเอง ตัวละครเอกต้องเผชิญหน้ากับความทุกข์ทางใจเรื่องเกี่ยวกับสามีและลูกสาว แต่ท้ายที่สุดตัวละครเอกสามารถยืนหยัดได้ เธอตัดสินใจหย่ากับสามีและย้ายออกจากห้องเช่าชั้นบนสุดของอาคาร 4 ชั้น

8.2 ตัวละครแม่ในเรื่อง ฮิกะริโนะเรียวบุน

ตัวละครแม่ในเรื่อง ฮิกะริโนะเรียวบุน แสดงให้เห็นภาพของแม่ 3 แบบ คือ แม่ที่ทำงานหาเลี้ยงตนเอง และเหนื่อยล้าจากการเลี้ยงลูกสาวเพียงลำพัง แม่ที่หย่าร้าง และแม่ที่มีความปรารถนาทางเพศรุนแรงดังนี้

8.2.1 แม่ที่ทำงานหาเลี้ยงตนเอง และเหนื่อยล้าจากการเลี้ยงลูกสาวเพียงลำพัง

ตัวละครเอกในเรื่อง ฮิกะริโนะเรียวบุน ทำงานเป็นพนักงานที่ห้องสมุด และต้องรับหน้าที่เลี้ยงลูกสาวที่ยังเล็กเพียงลำพัง เนื่องจากแยกกันอาศัยกับสามี และสามีก็ไม่ได้ให้ความใส่ใจนัก ตัวละครเอกมักจะนอนตื่นสาย ซึ่งตัวละครเอกคิดว่าสิ่งนี้อาจจะทำให้ถูกสามีและคนรอบข้างต่อว่า และไม่ได้รับความเชื่อถือในฐานะแม่ได้

私が寝坊するから、藤野は私を許そうとはしないし、保育園では娘に異常があるように思われてしまうのだ。母親として、誰も信頼してくれないのだ。(津島佑子, 1979, p. 164.)

ฉันเป็นคนนอนตื่นสาย ดังนั้นฟูจิโนะไม่ให้อภัยแน่ แล้วลูกคงถูกมองอย่างประหลาดในโรงเรียนเตรียมอนุบาลแน่ คงไม่มีใครเชื่อถือในฐานะแม่ได้

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าแม้การที่ตัวละครเอกจะนอนตื่นสายเพราะความเหนื่อยล้าจากการทำงานและเลี้ยงลูก แต่ไม่อาจจะเป็นข้ออ้างในการบกพร่องต่อหน้าที่แม่ได้ ซึ่งแม่ที่มีลักษณะเช่นนี้ยังถูกกล่าวถึงอีกครั้ง เมื่อตัวละครเอกยกเรื่อง

ของหญิงที่เป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว ที่ปล่อยปละละเลยลูกชายที่ยังเล็กให้เล่นไฟแช็ค จนทำให้เกิดเพลิงไหม้ และทำให้คนที่อาศัยอยู่ข้างเคียงเสียชีวิต

私はその時はじめて、女が過失でできた子どもを一人で育てていたことを、六畳の部屋を借りて住んでいたこと、そして、経済上の必要があったからなのか、いろいろな男が夜更けになると、そこを出入りしていたこと、などを保育園の同じクラスの母親の口から聞かされた。夜の遅い時間に、子どもが一人でふらふら歩いているを、よく見かけていたんですよ。あんなことじゃないかな、とは思っていたんですけどもね。(津島佑子, 1979, p. 70.)

ในตอนนั้น ฉันก็เพิ่งเคยได้ยินจากพวกแม่ๆของเด็กที่อยู่ในห้องเดียวกับลูกสาวว่า มีผู้หญิงคนหนึ่ง เลี้ยงลูกชายที่เกิดจากความผิดพลาดอยู่ตัวคนเดียว พวกเขาสองแม่ลูกพักอาศัยที่ห้องพักขนาดหกเสื่อ แต่คงเพราะความจำเป็นเรื่องเงินทองหรือยังงี้ก็ไม่แน่ใจ ตกดึกจะมีผู้ชายหลายคนเดินเข้าเดินออกห้องที่ว่านั้น มีคนเห็นเด็กผู้ชายออกมาเดินเตร็ดเตร่คนเดียวข้างนอกตอนกลางคืนบ่อยๆเลยละ พวกเราก็คิดว่าไม่ไหวเลยจริงๆที่ปล่อยให้เกิดเรื่องแบบนี้ขึ้น

ผู้วิจัยมีความเห็นคำบอกเล่าของบรรดาแม่ที่สถานรับเลี้ยงเด็กช่วงกลางวัน แสดงถึงทัศนคติของสังคมรอบข้างที่มีต่อ “แม่” ที่ไม่มีสามี เลี้ยงลูกตามลำพัง และมีความสัมพันธ์กับผู้ชายหลายคน และปล่อยปละละเลยลูก แม้พวกเธอเหล่านั้นจำเป็นต้องทำเพื่อความอยู่รอด แต่พฤติกรรมเช่นนี้ถือเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมกับความเป็นแม่ ดังนั้นอนุมานได้ว่าผู้หญิงที่ใช้ชีวิตอย่างอิสระ ให้ความสำคัญกับตัวเองมากกว่าลูกจะพบกับจุดจบที่น่าเศร้า และยิ่งสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น

8.2.2. แม่ที่หย่าร้าง

ตัวละครเอกในเรื่อง *ฮิกะริโนะเรียวบุ* มีลักษณะเหมือนกับโคโกะในเรื่อง *โจจิ* ซึ่งตัวละครเอกยังคงเผชิญหน้ากับการวิพากษ์วิจารณ์จากผู้คนรอบข้าง ใน

ตอนที่ลูกสาวทิ้งสิ่งของลงไปยังหลังคาของบ้านที่อยู่ข้างล่าง เจ้าของบ้านจึงเดินทางมาต่อว่าตัวละครเอกดังนี้

子どものせいにして、自分が落としてい
るんですよ。

—この女なら、しかねないな。

(中略)

—まともな女なら、あんな部屋を一人で
借りられるはず
はないんだ。

(津島佑子, 1979, p.136.)

โทษว่าเป็นความผิดของลูก แต่ตัวเองเป็นคน
ทิ้งลงมาสินะ

“ถ้าเป็นผู้หญิงคนนี้ คงจะทำแบบนั้น”

“ถ้าเป็นผู้หญิงที่ดี ไม่น่าจะมาเช่าห้องแบบนี้
อยู่ได้เองหรอก”

คำพูดที่ว่าห้องแบบนี้ไม่มีทางจะเช่าได้เองหรอก แสดงให้เห็นว่าสังคม
ยังคงมีความคิดว่าผู้หญิงตัวคนเดียวไม่สามารถจะเลี้ยงดูบุตรได้ และไม่มี
ความมั่นคงทางเศรษฐกิจพอจะจ่ายค่าเช่าห้องได้ นอกจากนี้ตอนที่ตัวละครเอกยืนยัน
ที่จะหย่าขาดอย่างเป็นทางการให้ได้ทำให้ ฟุจิโนะผู้เป็นสามีไม่พอใจ ต่อว่าเธอถึง
พฤติกรรมไม่เหมาะสมที่ไปมีความสัมพันธ์เชิงชู้สาวกับเด็กหนุ่ม

そうだ。俺の生徒だった杉山みたいなや
つまで誘いこんでることでも言ってやっ
たら、どうなると思う？子どもは俺のも
のになるだろうね。(津島佑子, 1979,
p.179-180)

ใช่แล้ว ถ้าฉันพูดไปว่าเธอให้ทำแม่กระทั่งกับ
เจ้าสุกียะมะที่เป็นนักเรียนล่ะก็ คิดว่าจะเกิด
อะไรขึ้น? ลูกก็ต้องกลายเป็นของฉันแน่

การที่ฟูจิโนะที่กล่าวอ้างเรื่องความสัมพันธ์ของตัวละครเอกและสุกียะมะว่าจะจะเป็นสิ่งที่ลดความน่าเชื่อถือของตัวละครเอกที่เป็นแม่ลงไป และหากเกิดการฟ้องหย่า เขาจะสามารถได้สิทธิในการเลี้ยงดูบุตรไปแทนแน่นอน ทั้งที่ตามความเป็นจริงแล้ว ฟูจิโนะไม่ได้มีความสามารถหรือสถานะทางการเงินที่จะเลี้ยงดูบุตรสาวได้เลย แต่จากคำพูดของฟูจิโนะทำให้เรามองเห็นได้ว่า แม้ฝ่ายชายจะไม่เหมาะสมในการเลี้ยงดูบุตรแต่ถ้าหากฝ่ายภรรยาเกิดเรื่องซู้สาวขึ้น ความน่าเชื่อถือของหญิงนั้นก็พลตกลงทันที และสิทธิก็จะตกแก่ฝ่ายชายแม้จะไม่มี ความเหมาะสมก็ตาม ดังนั้นกรอบความคาดหวังทางสังคมก็ยังคงจำกัดผู้หญิงที่มีสถานะเป็นแม่ ไม่ให้มีความสัมพันธ์กับชายอื่นแม้จะไม่มีสามี

8.2.3 แม่ที่มีความปรารถนาทางเพศรุนแรง

ตัวละครเอกมักจะฝันอยู่บ่อยครั้ง ความฝันของตัวละครจะสื่อให้เห็นถึงความต้องการเพศดังนี้

私は夢のなかで、自分の見知っている男たちのなかから、子どもの頃に通っていた塾の教師、従兄、中学の数字の教師、同じクラブにいた、少年のままの後輩、と相手に選びだし、その行為もそれに違ふのだが、喜びだけは同じ、恐怖がそのまま輝くような喜びを味わっていた。

(津島佑子, 1979, p. 76-77.)

ตัวฉันในฝันนั้น จะเลือกเอาผู้ชายที่ฉันรู้จักมาเป็นคู่ ไม่ว่าจะ เป็นอาจารย์โรงเรียนสอนพิเศษสมัยเด็ก ลูกพี่ลูกน้อง อาจารย์สอนคณิตศาสตร์สมัยประถม หรือ รุ่นน้องที่อยู่ชมรมเดียวกัน การกระทำนั้นแตกต่างกัน ออกไปแต่ว่ามีความสุขเหมือนกัน เป็นการลิ้มรส ความสุขที่ทอประกายในความหวาดกลัว

การที่ตัวละครเอกฝันถึงแต่ความต้องการทางเพศของตัวเอง ความหวาดกลัวที่เกิดขึ้นท่ามกลางความรู้สึกทางเพศนั้น แสดงให้เห็นว่าตัวละครดังกล่าวแม้ จะต้องการความอิสระมากเพียงใด แต่ก็ยังคงตระหนักในหน้าที่ของความเป็นแม่ที่ต้องรักลูก ให้ความสำคัญกับลูกมากกว่าสิ่งอื่นใด ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ทศกนิมะ ยูโกะ ต้องการนำเสนอประเด็นถึงการกดทับความต้องการทางเพศของสตรีที่มีสถานะเป็นแม่จากกรอบทางสังคม และต้องการแสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้วพวกเขารู้สึกว่า

ล้วนเป็นมนุษย์ธรรมดา มีความอิสระได้เทียบเท่าตัวละครชายคนอื่นเช่นกัน นอกจากนี้ ตัวละครเอก “แม่” ได้แสดงความปรารถนาของตนเองออกมา โดยปรากฏตอนที่ตัวละครเอกทะเลาะกับสามีฟูจิโนะดังนี้

分らないけど．．．あなたは子どものことしか見ていない。わたしのことなんか、見ていない。それがいやなんだわ、きっと。子どもと会わせたくない。(津島佑子,1979, p.182.)

ไม่เข้าใจหรอก คุณก็สนใจแต่ลูกเท่านั้น ไม่เคยสนใจ
เรื่องของฉันเลย ฉันเกลียดเรื่องแบบนี้จริงๆ ยังไงก็ไม่ให้
คุณได้เจอกับลูกหรอก

ตัวละครเอกไม่พอใจที่ทางฟูจิโนะสนใจแต่เรื่องของลูกสาวแต่กลับไม่สนใจเรื่องของเธอเลย คำกล่าวนี้ อาจจะมองได้ว่าตัวละครเอกมองว่าลูกเป็นสิ่งที่แย่งความรักจากสามี สามีจะกลับมาหาเธอเพียงเพราะลูกสาวเท่านั้น แต่ไม่ใช่เพราะความรักที่มีต่อเธอ สิ่งเหล่านี้กล่าวได้ว่า ทัซึมิมะ ยูโกะต้องการสื่อว่า สำหรับผู้หญิง แม้จะเป็นแม่ แต่ก็ยังเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่ต้องการความรัก และมีความปรารถนา แต่ในท้ายที่สุดเมื่อตัวละครเอก สามารถตัดสามีออกจากชีวิต เธอก็ได้เริ่มต้นชีวิตใหม่อีกครั้งกับลูกสาวด้วยความรู้สึกมีอิสระ ไม่ถูกพันธะจากความรู้สึกที่มีต่อสามีอีกต่อไป ฮิระโอะกะ โทะคุโยะฉิ (1980, p.179) ให้ความเห็นในประเด็นดังกล่าวว่าทัซึมิมะได้สร้างตัวละครที่มีลักษณะใกล้เคียงกับตนเอง โดยให้เป็นแม่ที่ยังสาวและเลี้ยงลูกตามลำพัง ต้องต่อสู้กับความโดดเดี่ยว แต่มีความปรารถนาและมุ่งมั่น ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยกับสิ่งที่กล่าวมา เนื่องจากการสร้างตัวละคร “แม่” ที่มีลักษณะโดดเด่นเช่นนี้ส่วนหนึ่งที่ไม่อาจเลี่ยงได้คือ ภูมิหลังของตัวทัซึมิมะเองที่ประสบกับการหย่าร้าง และดำรงชีวิตเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยวมาตลอด ตัวละครที่มีลักษณะใกล้เคียงกับชีวิตของตนเองเช่นนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ทัซึมิมะก็ใช้พื้นที่ของวรรณกรรมตนเองเป็นพื้นที่ที่บอกเล่าความฝัน ความปรารถนาของเธอในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง เช่นเดียวกับตัวละคร “แม่” ในผลงานของเธอที่ใช้จินตนาการและความฝันบอกเล่าความปรารถนาของตนเองที่ไม่สามารถแสดงออกมาได้ในความเป็นจริง

9. บทสรุป

จากการศึกษาตัวละครแม่ในเรื่องโจจิ และฮิกะริโนะเรียวบุณจะสามารถแยกเป็นตารางสรุปได้ดังนี้

ตัวละครแม่ในเรื่อง โจจิ	ตัวละครแม่ในเรื่อง ฮิกะริโนะเรียวบุณ
1. ทำงานหาเลี้ยงตนเองและลูก แต่ไม่เป็นที่ยอมรับ เนื่องจากเป็นงานพิเศษ	1. ทำงานหาเลี้ยงตนเองและลูก โดยแสดงออกถึงความเหน็ดเหนื่อยและความกังวลใจ
2. มีวิธีการเลี้ยงบุตรที่แตกต่างจากค่านิยมทางสังคม ซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับ	2. หย่ากับสามี และถูกคนรอบข้างดูถูก และการมีความสัมพันธ์กับชายอื่นถือว่าไม่เหมาะสม
3. หย่ากับสามีทำให้เกิดเป็นจุดต่างพร้อยของบุตร	3. มีความปรารถนาทางเพศรุนแรง แต่ตัวละครเอกสำนึกว่าสิ่งนี้ไม่เหมาะสม

เรื่อง โจจิ ได้นำเสนอภาพของแม่ที่ต้องการมีอิสระจากความคาดหวังทางสังคม เช่น การเป็นแม่ที่ทำหน้าที่เลี้ยงดู รักใคร่ และเสียสละความต้องการตลอดจนความสุขของตนเองเพื่อลูกแต่เพียงคนเดียว โดยสร้างให้ตัวละครเอกโคโกะมีลักษณะเป็นแม่ที่ตรงกันข้ามกับความคาดหวังดังกล่าว แต่ท้ายที่สุดผู้วิจัยมองว่า โคโกะกลับล้มเหลวและไม่อาจจะต่อต้านกรอบแนวคิดหรือค่านิยมทางสังคมได้ เนื่องจากโคโกะไม่สามารถฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและลูกสาวได้ เนื่องจากคะยะโกะลูกสาวได้มีความคิดและค่านิยมเป็นไปตามแบบที่สังคมกระแสหลักคาดหวังแล้ว ดังนั้นโคโกะต้องการมีลูกใหม่เพื่อทดแทนคะยะโกะ แต่ท้ายที่สุดกลับเป็นเพียงจินตนาการเท่านั้น

ส่วนเรื่อง ฮิกะริโนะเรียวบุณ นำเสนอภาพของแม่ที่มีลักษณะคล้ายกับเรื่อง โจจิ แต่ได้มีการกล่าวถึงความรู้สึกเหน็ดเหนื่อยจากการทำงานและเลี้ยงดูบุตร พร้อมกับการต้องเผชิญหน้ากับสายตาและคำวิพากวิจารณ์ของผู้คนรอบข้าง แต่ท้ายที่สุด ตัวละครเอกเลือกที่จะไม่ยึดติดกับสามีอีกต่อไป ทำให้ตัวละครเอกประสบความสำเร็จในการยืนหยัดเป็นแม่ในฐานะแม่เลี้ยงเดี่ยว มีอิสระจากแนวความคิดของความเป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยพ่อแม่ลูก จึงกล่าวได้ว่าตัวละครเอกในเรื่อง ฮิกะริโนะเรียวบุณ ประสบความสำเร็จมากกว่าเรื่อง โจจิ แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีความเห็นว่า ตัวละครเอกทั้งสองต้องต่อสู้กับค่านิยม ความคาดหวังและทัศนคติของผู้คนที่มาต่อแม่เลี้ยงเดี่ยว อาจกล่าวได้ว่าภาพสตรีญี่ปุ่นในสังคมร่วมสมัยที่ทซุงิมะ ยูโกะต้องการนำเสนอ เป็นภาพของสตรีที่มีอิสระในการประกอบอาชีพ ความคิด ความต้องการ รวมถึงการแสดงความต้องการทางเพศที่รุนแรง แต่

ท้ายที่สุดสตรีเหล่านี้ยังไม่สามารถหนีพ้นจากกรอบความคิดและความคาดหวังที่มีต่อสตรีได้เสมอไป โดยเฉพาะกับสตรีที่มีสถานะเป็น “แม่” เนื่องจากกระทำของแม่จะส่งผลต่อการใช้ชีวิตของบุตร และการยอมรับจากสังคมเสมอ ทำให้เสรีภาพในการใช้ชีวิตนั้นจะหายไป ดังนั้นความปรารถนาทางเพศของตัวละครเอกจึงมักปรากฏในรูปแบบของความฝัน เนื่องจากพวกเธอไม่สามารถจะแสดงออกได้อย่างเปิดเผย ตัวละครของแม่ในผลงานของทศุณิมะ ยูโกะ จึงมักจะต้องต่อสู้กับค่านิยม ความคิดเกี่ยวกับ “แม่” ที่อยู่ในสังคมญี่ปุ่น ซึ่งประเด็นเหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยได้คิดพิจารณาว่าแท้จริงแล้วสตรีญี่ปุ่นในสังคมร่วมสมัยที่มีสิทธิและเสรีภาพกว้างขวางนั้น พวกเธอเหล่านั้นได้มีเสรีภาพอย่างแท้จริงหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีที่มีสถานะเป็น “แม่”

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

พิพาดา ยังเจริญ . (2535) .*โลกทัศน์ของสตรีญี่ปุ่นยุคเทคโนโลยี : ความสับสนและการเปลี่ยนแปลงจากสมัยจารีต*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มณฑา พิมพ์ทอง. (2547) . *มองสังคมญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ผ่านวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อะมิโกะ โอะชิอะอิ, คะโยะโกะ อุเอะโนะ. (2554). *วิถีครอบครัวชาวเอเชียในศตวรรษที่ 21*, (รวเรศม์ สุวรรณระดา, อรรถยา สุวรรณระดา, ผู้แปล). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.(ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ.2006)

ภาษาญี่ปุ่น

土屋葉. (2004). 『これからの家族関係学』. 東京:角川学芸出版.

須見容子(1979)「現代の新しい時空間を紡ぐ-津島佑子の最新連作について」『民主文学』165: 131-135.

津島佑子 (1978). 『寵児』. 東京: 河出書房新社.

津島佑子(1979). 『光の領分』. 東京: 講談社.

平岡篤頼(1980). 「他者のいる風景-津島佑子の進境」『国文学解釈と鑑賞』45(6): 179-185.

松木晴夫(1981). 「津島佑子の世界-上-(戦後生れの作家たち-2)」『民主文学』184: 94-115.

八木恵子(1981). 「女性に作家における「女」—津島佑子」『国文学解釈と鑑賞』56(2):177-180.

เสรีภาพและเงื่อนไขในการจินตนาการเรื่อง Boy's Love ของ แฟนคลับจอร์นนี่ส์หญิงในไทยโดยศึกษาจากงานเขียนแนว แฟนฟิคชั่น (Fanfiction) เกี่ยวกับไอดอลในสังกัดจอร์นนี่ส์ แฟมมิลี่

ชอลดา เจียมวิจักขณ์*

บทคัดย่อ

ปัจจุบัน มีการเปิดกว้างเรื่องเสรีภาพทางเพศมากขึ้น โดยเฉพาะแนว BL (Boy's Love) หรือชายรักชาย และเรียกคนที่ชื่นชอบแนว BL ว่าฟูโจชิ (Fujyoshi) ซึ่งแฟนฟิคชั่น (Fan Fiction) หรือเรื่องที่แต่งขึ้นโดยนำคนหรือตัวการ์ตูนมาเป็นตัวละคร ถือเป็นกิจกรรมยอดฮิตกิจกรรมหนึ่งของชาว BL ในที่นี้จะเน้นวิจัยแฟนฟิคชั่นไอดอลสังกัดจอร์นนี่ส์ แฟมมิลี่ ซึ่งผู้วิจัยตั้งสมมติฐานว่าแฟนฟิคชั่นแนวนี้นี้เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้มีคนสนใจและติดตามไอดอลมากขึ้น ถือเป็นพลังสาวน้อยอย่างหนึ่ง และแฟนฟิคชั่นเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้ผู้เขียนแฟนฟิคชั่นรับวัฒนธรรมญี่ปุ่นมาปรับใช้จนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแฟนฟิคชั่นในไทย ที่ผู้วิจัยสนใจว่าผู้เขียนนำจินตนาการซึ่งเป็นสิ่งไม่จำกัดให้เข้ามาอยู่ในพื้นที่จำกัดภายใต้เงื่อนไขให้ลงตัวได้อย่างไร ผลการศึกษาพบว่า ผู้เขียนบางคนเลือกใช้หลักการเขียนแบบ AU (Alternate Universe) หรือนำเพียงชื่อและลักษณะภายนอกของไอดอลมาใช้เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่สมจริงของเนื้อหา แยกฉาก 18+ ลงเฉพาะในบล็อกหรือส่งทางอีเมลเมื่อมีผู้อ่านร้องขอ และแฟนฟิคชั่นถือเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ทำให้ผู้เขียนเกิดความสนใจในภาษาญี่ปุ่นและทำงานบริษัทญี่ปุ่น

คำสำคัญ Johnny's Fan Fiction Boy's Love (BL) Fujyoshi Alternate Universe (AU)

* ชอลดา เจียมวิจักขณ์ นักศึกษาปริญญาโท ปี 2 คณะมนุษยศาสตร์ สาขาญี่ปุ่นศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่อยู่ 297 ถ.วังสิงห์คำ ต.ป่าตัน อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50300
E-mail : risky_sh@yahoo.com

Liberty and Condition of the Imagination on 'Boy's Love' among Thai Female Fan Club of Johnny's Family : Case Study of Fanfiction on Johnny's Family's Idols

Chorlada Jienvijuck *

Abstract

Fetish in sexuality has recently become more open to society, especially “Boy's Love” (BL) or homosexual affection in male. One of the famous activities among BL fetish is “Fan Fiction” (FF); i.e., a story created using real humans or cartoon characters. As a target of this research, we focused on the writer’s capability to put his or her limitless imagination into the FF. We targeted our study on the FF among idol members of the Johnny's Family which is the famous Japanese boy band among Fujyoshi, as well as the female fan club members that love to imagine about a relationship between male and male. The objective of this research is to study the effects of FF in stimulating people to follow their idols and becoming absorbed in Japanese culture. From this study, we discovered that the common method being used by most writers were an alternate universe method (AU). In brief, the writers put the characters of idols into their own imagination space. In an AU, Fujyoshi can flow into the stream of imagination about her admired characters without boundary. AU has a dramatic effect in relaxing the mind of stressful people because they can be free from reality while being absorbed in. Moreover, FF can also encourage both writers and readers to study the Japanese language or even become motivated to work with the proper Japanese manner in Japanese company.

Keywords: Johnny's Family Fan Fiction (FF) Boy's Love (BL) Fujyoshi Alternate Universe (AU)

* Chorlada Jienvijuck Second Year student on Master Degree Japanese Studies, Humanities Faculty, Chiang Mai University 297 Wangsingkam Rd. Phatan, Muang, Chiang Mai 50300 E-Mail : risky_sh@yahoo.com

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

บริษัท Johnny's&Associates ถือเป็นบริษัทที่มีชื่อเสียงยาวนานในการปั้นไอดอลชายมาประดับวงการเพลงญี่ปุ่น ไอดอลชายจากบริษัทนี้มีชื่อเสียงโด่งดังในประเทศแถบเอเชีย และเกิดกลุ่มแฟนคลับ ซึ่งมีตั้งแต่คนที่ในระดับแฟนพันธุ์แท้ ระดับธรรมดา และระดับทั่วๆ ไป คนที่ชอบจอนนี่สัทงุญในระดับแฟนพันธุ์แท้ ที่ญี่ปุ่นมีการบัญญัติศัพท์คำว่า จอนนี่สัทงุญ โอตาคุ (Johnny's Otaku) หรือเรียกสั้นๆ ว่า จอนนี่สัทงุญ โอตา (Johnny's Ota) ซึ่งในกลุ่มแฟนคลับบางกลุ่มไม่เพียงแต่ติดตาม แต่ยังใช้ความสามารถที่มีรวมกลุ่มกันสร้างสรรค์กิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการสนับสนุนไอดอลที่ตนเองชื่นชอบ ซึ่งแฟนฟิคชั่น (Fan Fiction) ถือเป็นกิจกรรมหนึ่งของแฟนคลับ โดยเนื้อหาส่วนใหญ่จะนำมาจากบทสัมภาษณ์ คอนเสิร์ต และนำมาจินตนาการต่อเอง หรืออาจจะจินตนาการขึ้นมาเองล้วนๆ โดยฉากส่วนใหญ่มักเกิดในญี่ปุ่น ซึ่งการตามข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ คอนเสิร์ต และความจำเป็นที่ต้องเขียนภายใต้บริบทของญี่ปุ่น ทำให้ผู้เขียนจำเป็นต้องหาข้อมูลเกี่ยวกับญี่ปุ่น จนทำให้เกิดความสนใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่น และสนใจญี่ปุ่นในที่สุด ถือเป็นกระบวนการอาทิตยานุวัตร (Japanization) อย่างหนึ่ง

เนื่องจากกลุ่มคนที่เป็นจอนนี่สัทงุญ โอตาคุมักเป็นผู้หญิง ผู้ชายมีน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย Nomurasougoukenkyuusho (2005) กล่าวว่า โอตาคุประเภทดารา-นักร้องที่ตามดารานักร้องมีทั้งผู้ชายและผู้หญิง โดยในชายอยู่ในช่วง 20-30 ปี ส่วนผู้หญิงก็มีในช่วง 20-30 ปี แต่ช่วงอายุ 10 ปี หรือช่วงอายุมากกว่า 40 ปี มักมีโอตาคุประเภทดารา-นักร้องที่เป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย และInamatsu (1989) ได้สรุปว่า ผู้สนับสนุนไอดอลส่วนใหญ่จะเป็นเพศหญิง Noumurasougoukenkyuusho (2005) ได้กล่าวอีกว่า ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าแฟนจอนนี่สัทงุญปรากฏในสังคมเมื่อไร แต่กลุ่มคนที่คลั่งไคล้จอนนี่สัทงุญน่าจะเป็นที่รู้จักตั้งแต่โก อิโรมิ (เดบิตปี 1972) เป็นต้นมา เนื่องจากโก อิโรมิโด่งดังมาก และวงหลังจากนั้นก็มียอดติดตามมาด้วย ในขณะที่งานวิจัยของชญาตม (2549) เป็นงานวิจัยในช่วงยุคที่ประเทศไทยเริ่มมีอินเทอร์เน็ตไฮ สปีด และกลุ่มสังคมออนไลน์ (บอร์ด) ได้รับความนิยม โดยชญาตมได้ทำการเก็บข้อมูลในสังคมออนไลน์ (บอร์ด-BBS) พบว่า แฟนเพลงเจ-ป๊อปในประเทศไทยน่าจะมีประมาณ 10,000 คน โดยรายจ่ายเกี่ยวกับเจ-ป๊อปต่อเดือนประมาณ 500-1,000 บาท โดยศิลปินเจ-ป๊อปยอดนิยมอันดับหนึ่งได้แก่ ไอดอลชายค่ายจอนนี่สัทงุญ โดยแฟนเพลงเป็นเพศหญิง 41.09% ส่วนเพศชายไม่มีเลย วิจัยเพศชายส่วนใหญ่ชอบศิลปินในค่ายฮัลโหล! โปรเจกต์ (เช่น มอร์นิง มุซุเมะ) คิดเป็น 41.02% เมื่อพูดถึงจอนนี่สัทงุญ โอตาคุ จำเป็นต้องพูดถึงฟูโจชิ (Fujyoshi) เนื่องจากจอนนี่สัทงุญ โอตาคุส่วนหนึ่งเป็น Fujyoshi ถ้าพูดตามความหมายกว้างๆ ฟูโจชิ คือ โอตาคุสาวโดยทั่วๆ ไป แต่ในความหมายแคบคือ ผู้หญิงที่ชื่นชอบเรื่องราวความรักระหว่างชายกับชาย (Fujie, 2007)

โดยลักษณะเฉพาะของฟูโจชินั้น Fujie (2007) ได้กล่าวเกี่ยวกับฟูโจชิว่า คำว่า Fujyoshi เกิดขึ้นในสังคมญี่ปุ่นช่วงยุค 80 และมีผู้สันนิษฐานว่าคนที่เป็ฟูโจชิน่าจะมีมาตั้งแต่ยุค 70 เลยก็ได้ ฟูโจชิแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ 1) เป็นโอตาคูสาว แต่ไม่ได้ชอบเรื่องราวความรักระหว่างชายกับชายเป็นพิเศษ 2) โอตาคูสาวที่ชอบเรื่องราวความรักระหว่างชายกับชาย 3) ไม่ได้เป็นโอตาคูสาว แต่ชอบจินตนาการเรื่องราวความรักระหว่างชายกับชาย ด้วยเหตุนี้จึงมีเด็กผู้หญิงที่บอกว่า ตัวเองเป็น Fujyoshi แต่ไม่ได้เป็นโอตาคูด้วย ในไทยจะเรียก Fujyoshi ว่า สาววาย ลลิตา (2550) กล่าวว่า ผู้ที่เป็นสาววายส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นถึงวัยทำงาน และมักเป็นผู้หญิงที่เรียนหรือเคยเรียนในโรงเรียนหญิงล้วน โดยแบ่งสาววายได้เป็น สาย J-Junior (ย่อมาจาก Johnny's Jr. ความหมายดั้งเดิมคือ ไอดอลในสังกัด Johnny's&Associates ที่เด่นแบ็คให้รุ่นพี่ แต่ในประเทศไทย ช่วงหนึ่งใช้ในความหมายว่า ไอดอลทุกคนทั้งที่เดบิวต์และยังไม่ได้เดบิวต์(เป็นแบ็คอัพ) ในสังกัด Johnny's&Associates) และกลุ่ม J-Rock, J-pop ซึ่งเป็นกลุ่มคนอ่านที่นิยมชมชอบการอ่านและเขียนการ์ตูนหรือโดจินชิ หรือนิยายซึ่งก็คือแฟนฟิคชั่นที่มีตัวละครทั้งคู่เป็นชายที่เป็นคาราหรือนักร้องที่ตนชื่นชอบหรือคลั่งไคล้มาเป็นตัวเอกของเรื่องตามจินตนาการของตน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

(1) ทราบว่าผู้เขียนแฟนฟิคชั่นใช้วิธีการใดในการใช้จินตนาการซึ่งเป็นเรื่องไม่จำกัดให้เข้ากับกฎและข้อบังคับในการเขียนแฟนฟิคชั่นและกฎของเว็บไซต์ (www.dek-d.com) ที่นำเรื่องไปลงได้อย่างไร (2) จากบทสัมภาษณ์คนที่เขียนแฟนฟิคชั่นและการวิเคราะห์ของผู้ทำวิจัยทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงวัฒนธรรมสาวน้อยที่นับวันจะเข้มแข็งขึ้นในไทย

3. สมมติฐานของการวิจัย

(1) ผู้เขียนมีวิธีใช้จินตนาการซึ่งเป็นเรื่องไม่จำกัดให้เข้ากับกฎและข้อบังคับในการเขียนแฟนฟิคชั่นและกฎของเว็บไซต์ที่นำเรื่องไปลง (www.dek-d.com) (2) วัฒนธรรมสาวน้อยเป็นรากฐานของวัฒนธรรมแฟน ซึ่งวัฒนธรรมแฟนนำไปสู่ความเป็นโอตาคู โดยวัฒนธรรมแฟนเป็นพื้นฐานทำให้เกิดแฟนฟิคชั่น

4. ขอบเขตในการวิจัย

ศึกษาเฉพาะแฟนฟิคชั่นไอดอลในสังกัด Johnny's&Associates วง Hey! Say! Jump! (HSJ) ที่ลงในเว็บไซต์ www.dek-d.com

5. ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยจากเอกสารและการสัมภาษณ์ โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์เป็นนักเขียนแฟนฟิคชันในประเทศไทย

6. เนื้อหา

6.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1.1 แฟนฟิคชัน

ความหมายของแฟนฟิคชัน

มีผู้ให้ความหมายคำว่าแฟนฟิคชันไว้สองแบบ คือ ความหมายแบบเน้นเนื้อหา และความหมายแบบเน้นวิธีใช้ ความหมายของแฟนฟิคชันแบบเน้นเนื้อหา ได้แก่ “แฟนฟิคชัน (Fan Fiction) คือ เรื่องราวที่แต่งโดยแฟนของสื่อ มีการหยิบยืมตัวละครป็นหรือคาแร็กเตอร์ในละครมาใช้สร้างเรื่องราว หรือใช้เค้าโครงเรื่องที่มีในต้นฉบับมาเปลี่ยนแปลงบางส่วน เพื่อแสดงออกถึงความชื่นชอบในสื่อต้นฉบับ ” (ชญาตม, 2549 หน้า 5) นอกจากนี้ ยังมีการให้คำจำกัดความอีกว่า "แฟนฟิคชัน(Fan Fiction) คือเรื่องที่แฟนแต่งขึ้น ปกติมักพบได้ตามอินเทอร์เน็ต เป็นเว็บไซต์สำหรับแฟนๆ ที่ต้องการใช้คาแร็กเตอร์ในการ์ตูน ภาพยนตร์ นิยาย ฯลฯ ที่ตนชื่นชอบมาสร้างเหตุการณ์ สถานการณ์ และเรื่องราวใหม่" (ชยภัทร, 2552 หน้า 9) นอกจากความหมายของแฟนฟิคชันข้างต้น ยังมีผู้ให้ความหมายแฟนฟิคชันแบบเน้นวิธีใช้ไว้ว่า จากการศึกษาในอเมริกา พบว่า แฟนฟิคชันเริ่มปรากฏเมื่อยุค 1960 โดยแฟนฟิคชันถือเป็นกลุ่มย่อยหนึ่งใน Derivative หรือ Appropriative สำหรับแนวความคิดของ Derivative คือ มีการเขียนเรื่องราวเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากหนังสือต้นฉบับ โดย Abigail Derecho (2006) ได้สร้างคำจำกัดความของคำว่า Derivative ขึ้นมาใหม่ โดยปฏิเสธแนวความคิดเดิมว่า Derivative เป็นสื่อที่ลดระดับชั้นลงจากหนังสือต้นฉบับ เป็นการขโมยมาจากรายการในต้นฉบับ และ Abigail Derecho ยังสร้างแนวความคิดเพิ่มเติมว่า การอธิบายแฟนฟิคชัน น่าจะใช้คำว่า Archontic Literature ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับตู้รวบรวมข้อมูล (Archive) เพราะแฟนฟิคชันมีความคิดสร้างสรรค์ และมีความเป็นงานเขียนแบบดั้งเดิมอยู่ด้วย ไม่ใช่เป็นการขโมย ดังนั้น ความหมายของคำว่าแฟนฟิคชันในความเห็นของ Abigail Derecho จึงเป็นการขยายข้อมูลหรือหนังสือ และเรื่องราวแต่ละเรื่อง ย่อมมีความเชื่อมโยงกับเรื่องราวเรื่องอื่นๆ อีก เรียกว่า Intertextuality ซึ่งในนิยายจะไม่บอกว่าเอาเรื่องราวมาจากเรื่องไหน แต่แฟนฟิคชันบอกว่าเอาเรื่องราวมาจากเรื่องอะไรในชื่อหัวข้อของเรื่อง Archontic Literature จึงมีเรื่องของกาแก้ไข การต่อเติมไปเรื่อยๆ และมีการเพิ่มเติมจากเนื้อหาหลัก ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า ถ้าหากมองในมุม

ของ Archontic Literature แพนฟิคชันมีลักษณะเฉพาะคือ มีการขยายข้อมูล มีการสร้างเรื่องราวขึ้นมาใหม่ และมีการบอกที่มาของเรื่องไว้ในหัวข้อเรื่อง ซึ่งในนิยายไม่มี

สรุปได้ว่า แพนฟิคชัน คือ งานเขียน (Text) แบบหนึ่ง ซึ่งแต่งโดยแฟนของสื่อ มักพบในอินเทอร์เน็ต โดยนำเอาตัวละครป็นหรือคาแร็กเตอร์ในละครมาใช้สร้างเรื่องราว หรือใช้เค้าโครงเรื่องที่มีในต้นฉบับมาเปลี่ยนแปลงบางส่วน เพื่อแสดงออกถึงความชื่นชอบในสื่อต้นฉบับ มีลักษณะเฉพาะคือ มีการขยายข้อมูล มีการสร้างเรื่องราวขึ้นมาใหม่ และมีการบอกที่มาของเรื่องไว้ในหัวข้อเรื่อง ซึ่งไม่มีในนิยาย

การเข้ามาของแพนฟิคชันในประเทศไทย

ในประเทศไทย ชญานุตม์ (2549 น.5) ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมการแต่งแพนฟิคชันแพร่เข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่เมื่อไร ไม่มีใครสามารถระบุเวลาที่แน่ชัดได้ แต่น่าจะเป็นที่รู้จักแพร่หลายพอสมควรก่อนปีพ.ศ. 2535 เนื่องจากในปีนั้นเกิดการรวมกลุ่มของวัยรุ่นที่ชื่นชอบการแต่งแพนฟิคชันขึ้นเป็นครั้งแรกในนามของเอคโค คลับ (ACHO Club) ซึ่งจากการสัมภาษณ์สมาชิกในกลุ่ม ACHO Club มีสมาชิกชี้แจงว่า กลุ่ม ACHO Club เริ่มต้นมาจากคนอ่านการ์ตูนนิตยสารรายเดือนของสำนักพิมพ์วิบูลย์กิจ ชื่อ *Gift Magazine*¹ ในนิตยสารมีมุดตอบจดหมายซึ่งก็มีนักอ่านหลายคนส่งจดหมาย วาดรูป และโต้ตอบกันไปมาจึงคุ้นมือว่าใครวาดรูปสวย แม้นิตยสาร *Gift Magazine* ปิดตัวลงเนื่องจากกฎหมายลิขสิทธิ์ในพ.ศ.2535 ย้ายมาคุยโต้ตอบกันในนิตยสารการ์ตูนรายเดือนของสำนักพิมพ์วิบูลย์กิจที่ได้เป็นสำนักพิมพ์แบบถูกลิขสิทธิ์เรียบร้อยแล้ว ชื่อ *Gift Scarlett*² ในพ.ศ.2535 โดยตอนนั้นเขียนจดหมายไปคุยกับกองบรรณาธิการเกี่ยวกับการ์ตูนญี่ปุ่นเรื่อง *ลำนาวต่างพิภพ* (Matendo Sonata) (พ.ศ.2529-พ.ศ.2536) ซึ่งเป็นเรื่องแรกๆ ที่ออกแนว Yaoi หรือแนวชายรักชาย ทำให้มีแฟนหนังสือคนอื่นๆ เกิดความสนใจอย่างล้นหลามจนเขียนเข้าไปโต้แย้งผ่านมุดตอบจดหมายของกองบรรณาธิการ ในที่สุดก็มีคนส่งจดหมายลงในมุดตอบจดหมายของนิตยสาร *Gift Scarlett*ว่าจะจัดตั้งกลุ่มการ์ตูนในหมู่คนอ่าน *Gift Scarlett* หากใครสนใจก็ให้ส่งจดหมายมายังที่อยู่ที่ได้ไว้ จึงเกิดการนัดพบกัน และรวมเป็นกลุ่มคนอ่านการ์ตูนแนววายอย่างหลายๆ ช่อนๆ เนื่องจากในสมัยนั้นการ์ตูน Yaoi ยังไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม โดย ACHO Club เริ่มต้นดำเนินกิจกรรมกลุ่มในปีพ.ศ.2537 ไม่ใช่ปี 2535

¹ Gift Magazine (ธันวาคม พ.ศ.2524- พ.ศ.2535) เป็นนิตยสารการ์ตูนรายเดือนของสำนักพิมพ์วิบูลย์กิจสมัยยังไม่มีลิขสิทธิ์ที่ได้รับความนิยมอย่างมาก เพราะมีการ์ตูนดีๆ และคอลัมน์ที่น่าสนใจมากมาย

² Gift Scarlett (พ.ศ.2536-พ.ศ.2537) เป็นนิตยสารการ์ตูนรายเดือนของสำนักพิมพ์วิบูลย์กิจสมัยมีลิขสิทธิ์ถูกต้อง โดยได้ลิขสิทธิ์จากสำนักพิมพ์อะคิตะ โอะเต็น (Akita Shoten) รูปแบบคล้ายๆ Gift แต่ไม่มีคอลัมน์สไตร์วัยรุ่น หน้าสี หรือฟินอัพ

ชื่อ ACHO มาจากการรวมตัวอักษรแรกของนักวาดการ์ตูนแนววายที่นับว่ามีฝีมือขั้นเทพในขณะนั้น คือ A (Amagi Sayuri) C (CLAMP) H (Hazuki Shinobu) และ Q (Ozaki Minami) มีการนัดเจอกันทุกวันอาทิตย์ หน้าร้านหนังสือ Kinokuniya ที่ Isetan ซึ่งเป็นห้างสรรพสินค้าในกรุงเทพฯ หัวหน้าผู้ตั้งกลุ่มชื่อ คุณส้ม³ ขณะนั้นเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีการแลกหนังสือการ์ตูนกันและมีการวาดรูปด้วยตัวเองแล้วเอามาดูในกลุ่ม บางคนก็ถ่ายเอกสารรูปวาดเหล่านั้นกลับไปเก็บไว้ดูที่บ้าน ในกลุ่ม ACHO Club มีโค้ดให้สมาชิก เป็น Acho0001, Acho0002 เรียงไปเรื่อยๆ โดยจะรับเฉพาะสมาชิกที่อายุเกิน 13 ปี มีนิตยสารกลุ่มเป็นของตัวเอง ชื่อ ACHO Magazine ซึ่งจะออกเดือนละหนึ่งเล่ม โดยให้สมาชิกหมายเลขเดียวกับนิตยสารกลุ่มฉบับนั้นเป็นคนวาดภาพปก เช่น เล่ม 1 ก็ให้ Acho0001 วาดภาพปก เล่ม 2 ก็ให้ Acho0002 วาดภาพปก ทำให้ผลัดกันเห็นผลงานของทุกๆ คน โดยในเล่มจะลงข่าวการ์ตูนต่างๆ เรื่องกอสซิปล้อกันเอง รูปวาดจากเพื่อนสมาชิก และมีรายชื่อนิยายที่เขียนได้คืบหน้า ถ้าไม่คืบหน้าก็จะถูกจิกกัดจากเจ้าของคอลัมน์ ชื่อ ชินเดอเรลล่าต่อ นอกจากนี้ ยังลงที่อยู่สมาชิกทุกคน ในวันสำคัญ เช่น วันวาเลนไทน์ วันปีใหม่ ก็จะมีจดหมายหรือโปสการ์ดจากสมาชิก ACHO ส่งให้ ส่วนในวันเกิดจะมีคนส่งรูปที่ตัวเองวาดมาอวยพรให้เพื่อนสมาชิก ACHO Magazine รวมแล้วออกมาประมาณ 40-50 เล่ม แต่ปัจจุบันไม่มีการจัดทำแล้ว ในกลุ่ม ACHO Club มีคนให้ความสนใจเกี่ยวกับ J-Pop (J-Rock ถือเป็นส่วนหนึ่งใน J-Pop) โดยมีการรวมกลุ่มคนที่ชอบ J-Rock เป็นกลุ่มเล็กๆ และจากการสัมภาษณ์คุณ M พบว่า น่าจะมีการเขียนแฟนฟิคชั่น J-Rock กัน คาดว่าประมาณปี พ.ศ.2539 เนื่องจากเป็นปีที่โยชิกิมาเมืองไทยเป็นครั้งแรก และทำให้คนที่ชื่นชอบ J-Rock ขยายตัวขึ้น แต่ไม่ปรากฏว่ามีพวกชอบ Johnny's

สำหรับแฟนฟิคชั่นจอนนี่สัทงิง อาจกล่าวได้ว่ามีจุดเริ่มต้นมาจากการเขียนแฟนฟิคชั่นสาย J-Rock เนื่องจาก J-Rock ได้รับความนิยมในไทยมาก่อนจอนนี่สัทงิง แฟนฟิคชั่นสาย J-Rock เริ่มต้นจากวง X-Japan, L'arc~en~ciel, LR โดยเริ่มต้นเขียนให้เพื่อนอ่านกันในกลุ่มประมาณปี 2537-2538⁴ จึงค่อยทำเป็นนิตยสารแฟนฟิคชั่นเกี่ยวกับ J-Rock อ่านกันหรือซื้อขายแฟนฟิคชั่น J-Rock กันในกลุ่ม ก่อนที่จะเริ่มขยายวงมาทางแฟนฟิคชั่นสายจอนนี่สัทงิง จากการสัมภาษณ์คุณ 819203⁵ ซึ่งเป็นคนที่คลุกคลีในวงการแฟนฟิคชั่น

³ คุณ M กล่าวว่า ปัจจุบัน (พ.ศ.2559) ก็ยังไม่มีการยุบกลุ่ม ACHO Club แต่เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มไม่มีเวลารวมตัวทำกิจกรรมกันแล้ว จึงไม่ค่อยได้ติดต่อกัน โดยนัดมีติดครั้งล่าสุดเมื่อ 10 กว่าปีก่อน ส่วนคุณส้มผู้ก่อตั้งกลุ่ม ขณะนี้เรียนระดับปริญญาเอกที่อเมริกา

⁴ Pak Tsubaki เป็นนักเขียนแฟนฟิคชั่นที่เริ่มเขียนตั้งแต่ X-Japan เริ่มมีชื่อเสียงในเมืองไทย ประมาณปี 2539, สัมภาษณ์ 29 สิงหาคม 2558 (สัมภาษณ์ทางเฟซบุ๊ก)

⁵ สัมภาษณ์ คุณ 819203, 23 เมษายน 2559 สัมภาษณ์ทางเว็บไซต์ Pantip.com

จอห์นนี่ส์ได้ให้ความเห็นว่า สำหรับไอดอลจอห์นนี่ส์นั้น ตอนแรกแฟนฯ แค่อื่นชอบเพราะไอดอลจอห์นนี่ส์เล่นกันน่ารัก แต่แฟนฯ ไม่ถึงกับเอามาจินตนาการจับคู่กันแบบ Boy's Love ตอนหลังเริ่มเขียนเป็นแฟนฟิคชั่นแบบ Boy's Love ตามอิทธิพลของแฟนฯ จอห์นนี่ส์ที่ญี่ปุ่น โดยแฟนฟิคชั่นจอห์นนี่ส์ที่เก่าแก่ที่สุดที่คุณ 819203 ทราบคือ ปี 2537 เป็นแฟนฟิคชั่นจากประเทศญี่ปุ่น และเขียนเป็นภาษาญี่ปุ่นของวงคินชิ คิตส์ อย่างไรก็ตาม คู่ไอดอลที่มีชื่อเสียงและถูกแฟนฯ จับมาจินตนาการคู่กันมากที่สุดในความเห็นส่วนตัวของคุณ 819203 คืออาคานิชิ จิน และคาเมนาชิ คาซึยะ-อดีตสมาชิกและสมาชิกวง KAT-TUN หรือที่เรียกกันสั้นๆ ว่าลัทธิดาเคเมะ (Akame) ในปี 2546-2548 นับว่าเป็นยุคทองของแฟนฟิคชั่นจอห์นนี่ส์ มีรุ่นพี่ที่โรงเรียนพรีนท์แฟนฟิคชั่นจอห์นนี่ส์มาแบ่งให้อ่าน เหตุการณ์นี้ทำให้ทราบว่าแฟนฟิคชั่นจอห์นนี่ส์แพร่หลายขึ้น กล่าวโดยสรุป ตั้งแต่ปี 2537 เป็นต้นมา แฟนฟิคชั่นจอห์นนี่ส์ที่เป็นภาษาญี่ปุ่นก็เริ่มเป็นที่รู้จักในประเทศไทย และเริ่มแพร่หลายอย่างมากในปี 2546-2548 มีคนเขียนแฟนฟิคชั่นมากขึ้นมาเรื่อยๆ โดยลงในเว็บไซต์ เว็บบอร์ด บล็อก หรือเฟซบุ๊ก ด้านเนื้อหาของแฟนฟิคชั่นนั้น ส่วนใหญ่เป็นแบบ Boy's Love และเนื่องจากไอดอลสังกัดจอห์นนี่ส์มีแต่ผู้ชาย มีการร่วมงานกันในค่าย และไอดอลในสังกัด Johnny's & Associate ยุคแรกๆ ก็มีข้อห้ามจากต้นสังกัดไม่ให้เปิดตัวคนรัก เนื้อเรื่องของแฟนฟิคชั่นจึงเน้นแบบ Boy's Love หรือชายรักชาย จนแทบจะกลายเป็นธรรมเนียมไปแล้วว่า แฟนฟิคชั่นจอห์นนี่ส์ส่วนมากเป็นแบบ Boy's Love หรือชายรักชาย⁶

จะเห็นได้ว่า แฟนฟิคชั่นเริ่มต้นมาจากการรวมตัวเป็นกลุ่มย่อยอยู่ในกลุ่มการ์ตูนชื่อ ACHO Club และสร้างสรรค์งานเขียนแฟนฟิคชั่น โดยเริ่มจากแฟนฟิคชั่น J-Rock จนกระทั่ง Johnny's Jr. มาเปิดคอนเสิร์ตในเมืองไทยและได้รับความนิยม จึงเริ่มมีแฟนฟิคชั่นจอห์นนี่ส์เกิดขึ้นจากประวัติการรวมกลุ่ม ACHO Club ซึ่งรู้จักกันผ่านนิตยสารการ์ตูนนั้น พบว่ามีความคล้ายคลึงกับจุดเริ่มต้นวัฒนธรรมสาวน้อยของญี่ปุ่น ที่รู้จักกันผ่านนิตยสารและรวมกลุ่มทำกิจกรรมกัน นอกจากนี้ การรวมกลุ่มของ ACHO Club ยังเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการกลายเป็นญี่ปุ่นในแบบไทย กล่าวคือ มีการวาดการ์ตูนสไตล์ญี่ปุ่นลงในนิตยสารกลุ่ม ซึ่งมีรูปแบบตามที่คนไทยคิดสร้างสรรค์ขึ้นมา มีการเขียนแฟนฟิคชั่น J-Rock ในแบบไทย ก่อนที่จะส่งผ่านกิจกรรมการเขียนแฟนฟิคชั่นนี้ไปยังกลุ่มคนที่ชื่นชอบ J-Pop และก่อกำเนิดเป็นแฟนฟิคชั่นจอห์นนี่ส์ในที่สุด เพื่อเป็นการพิจารณาเกี่ยวกับกระบวนการกลายเป็นญี่ปุ่นในแบบไทยให้มากขึ้น

แฟนฟิคชั่น หรือการเขียนเรื่องสั้นหรือนิยายที่เอาคนจริงๆ หรือตัวการ์ตูนมาเป็นตัวละครนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นกิจกรรมหลักกิจกรรมหนึ่งของจอห์นนี่ส์โอตาคุ

⁶ A สัมภาษณ์, 17 กันยายน 2558, M สัมภาษณ์, 13 มีนาคม 2559 และเว็บบอร์ด Onering

เนื่องจากกลุ่มแฟน ๆ ที่เขียนแฟนฟิคชั่นเกี่ยวกับไอดอล Johnny's&Associates เป็นผู้หญิง และไอดอลใน Johnny's&Associates เป็นผู้ชายทั้งหมด แฟนฟิคชั่นที่กลุ่มแฟน ๆ เขียน จึงเป็นแฟนฟิคชั่นแบบ BL (Boy's Love) ซึ่งลักษณะการเขียนแฟนฟิคชั่นแบบ BL และไม่ค่อยมีตัวละครผู้หญิงปรากฏในแฟนฟิคชั่นจอนนี่ส์นี้ ถือเป็นลักษณะพิเศษของแฟนฟิคชั่นจอนนี่ส์ โดยชญาตุตม์ (2549) กล่าวว่า การอ่านแฟนฟิคชั่นนั้น ส่วนใหญ่จะเข้าไปเพื่อมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม ผลของการสัมภาษณ์ของชญาตุตม์ระบุว่า วัยรุ่นเพศหญิงที่ชอบอ่านแฟนฟิคชั่นส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีความชื่นชอบในหนังสือการ์ตูนและนิยายแนวชายรักชายอยู่แต่เดิม และชญาตุตม์ยังพบว่า วัยรุ่นเพศหญิงทำกิจกรรมยามว่างที่เกี่ยวกับเจ-ป๊อบมากที่สุดในเรื่องการอ่านแฟนฟิคชั่น คิดเป็น 37.84% โดยมีผู้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเขียนและการอ่านแฟนฟิคชั่นไว้ว่า "แต่งและอ่านฟิคเพราะว่าตัวเราอยู่เมืองไทย ไม่มีโอกาสเจอตัวจริงของศิลปินง่ายๆ เลยแต่งเรื่องขึ้นมาเพราะเหมือนตัวเราได้เข้าไปรู้จักและเข้าใจศิลปินมากขึ้น..." (อ้อม เพศหญิง อายุ 15 ปี) "ชอบอ่านงานของพี่...(นามปากกา) เพราะเค้ามีจรรยาบรรณในการเป็นนักเขียน ไม่เหมือนฟิคทั่วไปที่แต่งเอาманเข้าว่า..." (หลิน เพศหญิง อายุ 16 ปี) "ชอบแต่งฟิคมาก เพราะมันสนุกดี เริ่มแต่งเพราะเห็นฮิตแต่งกันก็เลยแต่งมั้ง พักหลังกลายเป็นงานอดิเรกไปแล้ว..." (แมว เพศหญิง อายุ 24 ปี) (ชญาตุตม์, 2549) จะเห็นได้ว่าแฟนฟิคชั่นเป็นกิจกรรมที่จอนนี่ส์โอตาคุชื่นชอบและทำกันอย่างกว้างขวาง

6.1.2 ปรากฏการณ์อาทิตยานุวัตร (Japanization)

Japanization หรือกระบวนการอาทิตยานุวัตร เป็นกระบวนการกลายเป็นญี่ปุ่นที่สำคัญในการอธิบายจอนนี่ส์ โอตาคุ เนื่องจากจอนนี่ส์ โอตาคุในไทยได้รับวัฒนธรรมญี่ปุ่นผ่านวัฒนธรรมจอนนี่ส์ที่ได้เรียนรู้มาจากอินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ นิตยสารต่างๆ บางรายอาจไปสัมผัสประสบการณ์จริงจากญี่ปุ่น และรับเข้ามาประยุกต์ใช้เป็นแบบไทย จนเป็นปรากฏการณ์อาทิตยานุวัตรแบบไทยในที่สุด การวิจัยเกี่ยวกับสินค้าญี่ปุ่นมีมากมาย เช่น การ์ตูนชายรักชาย (Yaoi) ละครญี่ปุ่น อาหารญี่ปุ่น เพลงญี่ปุ่น แต่มีงานวิจัยจำนวนน้อยที่เขียนเกี่ยวกับคำจำกัดความของกระบวนการอาทิตยานุวัตร

ชญาตุตม์(2549) กล่าวว่า "Japanization หรือกระบวนการอาทิตยานุวัตร หมายถึง ปรากฏการณ์การแผ่ขยายวัฒนธรรมสมัยนิยมและวัฒนธรรมบริโภคนิยมของญี่ปุ่นไปสู่ประเทศในทวีปเอเชีย" เธอเห็นว่า วัฒนธรรมแฟนของแฟนเพลงเจ-ป๊อบในประเทศไทยเป็นกระบวนการอาทิตยานุวัตรอย่างหนึ่ง แต่เธอเข้าใจว่าศัพท์คำนี้ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย จึงขอกล่าวถึงที่มาและความหมายของคำว่ากระบวนการอาทิตยานุวัตรว่ามีความหมายดังนี้ ได้แก่ นโยบายที่มุ่งทำให้คนได้หวนเป็นเสมือนคนญี่ปุ่น การนำเอาวัฒนธรรมองค์การของบริษัทขนาดใหญ่ในญี่ปุ่นไปปรับใช้ พฤติกรรมที่มีต้นแบบจาก

ประเทศอื่นและนำมาปรับใช้เป็นแบบญี่ปุ่น และความหมายที่ยกมาข้างต้น โดยชยานุตม์ (2549) เลือกใช้ความหมายสุดท้ายเนื่องจากเห็นว่ากระแสความนิยมในศิลปินและเพลงเจป๊อปของวัยรุ่นไทยนั้นนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์การแผ่ขยายของวัฒนธรรมสมัยนิยมและวัฒนธรรมบริโภคนิยมของญี่ปุ่น โดยในงานวิจัยที่กล่าวถึงก่อนหน้าอธิบายถึงที่มาของคำว่าปรากฏการณ์อาทิตยานุวัตรอย่างชัดเจน และได้ให้ความหมายของปรากฏการณ์อาทิตยานุวัตรโดยทั่วไป แต่ไม่ได้กล่าวถึงโครงสร้างของกระบวนการอาทิตยานุวัตรในไทย จึงจะขอยกหนังสือเรื่อง JAPANIZATION (2555) ของอรรถจักร์ ที่กล่าวถึงปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการอาทิตยานุวัตรในไทย และพัฒนาไปสู่การให้ความร่วมมือทางการทูต จนทำให้เกิดการเปลี่ยนความรู้สึกรักและอารมณ์ของคนไทยเกี่ยวกับคนญี่ปุ่น และนำไปสู่ความเป็นสากลแบบอาเซียน ซึ่งมีความลึกซึ้งมากกว่าผลประโยชน์ทางการค้าขายสิ่งของเท่านั้น เนื่องจากสามารถกินลึกเข้าสู่ปริณิพลทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศอาเซียนเลยทีเดียว สำหรับงานวิจัยของพิริยา (2007) ได้เน้นเรื่องการเข้ามาของสินค้าญี่ปุ่น และได้ขยายสู่สินค้าวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นวิธีการรับปรากฏการณ์อาทิตยานุวัตรในแบบไทย โดยสามารถยกตัวอย่างให้เห็นได้ชัดเจน คือ การเข้ามาของชาเขียว พิริยากล่าวว่า ชาเขียวให้ภาพลักษณ์ความเป็นสินค้าวัฒนธรรมญี่ปุ่น มีการใช้ไร่ชาเขียวในโฆษณาเพื่อให้ได้บรรยากาศแบบญี่ปุ่นในความคิดของคนไทย มีการโฆษณาผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับชาเขียวด้วยการใช้ภาษาญี่ปุ่นและขึ้นภาษาไทยเป็นซับไตเติล โดยเฉพาะโฆษณาชาเขียวยี่ห้อยูนิฟ ที่สร้างสรรค์โฆษณาขึ้นมาโดยใช้หนอนชาเขียวรายมนต์กับคนเก็บใบชาว่า “Shinmei choudai!” หรือ “ชอยอดอ่อนใบชาหน่อย” และกลายเป็นวลีฮิตในปีพ.ศ. 2553 จนมีคนนำวลีฮิตนี้ไปแต่งเป็นเพลงลูกทุ่ง ชื่อเพลงคาถาขอใจ ศิลปินคือ คุณอาจารย์ฯ พรหมพฤกษ์ และตุ๊กตาหนอนชาเขียวที่ออกมาในโฆษณาก็ขายดีจนกลายเป็นหัวข้อสนทนาอยู่ช่วงหนึ่ง ซึ่งคำว่า “Shinmei choudai!” โดยรูปประโยคแล้วไม่สื่อความกับคนญี่ปุ่น นี่เป็นภาษาญี่ปุ่นในแบบไทย และยังมีโฆษณาที่ใช้ภาษาญี่ปุ่นปนกับภาษาไทย พูดว่า “อรรอย desu ka” หรือ “อรรอยไหม” ด้วย ซึ่งเป็นลักษณะการรับภาษาญี่ปุ่นในแบบไทย อันที่จริงแล้ว บริษัทผู้ผลิตชาเขียวในตอนแรกไม่ใช่บริษัทญี่ปุ่น แต่เป็นบริษัทของไต้หวันและบริษัทของไทย จนกระทั่งบริษัทเครื่องดื่มญี่ปุ่น “คิริน” ได้เข้ามาและวางขายผลิตภัณฑ์ชาเขียว โดยบริษัทคิรินได้นำเสนอว่า “ต้องการให้คนไทยรู้จักชาเขียวที่แท้จริง” เพราะชาเขียวที่เข้ามาในไทยตอนแรกนั้น มีการใส่น้ำตาลเพื่อประยุกตรสชาติให้ถูกลิ้นคนไทย เนื่องจากชาเขียวดั้งเดิมมีรสชาติดอกขมๆ ไม่ถูกปากคนไทย ชาเขียวบูมในไทยมาก จนเรียกว่าเป็นกระแส “ชาเขียวฟีเวอร์” และผลิตภัณฑ์หลายๆ อย่างเริ่มมีการผสมกลิ่นชาเขียวลงไป แม้กระทั่งผ้าอนามัย ยังมีผ้าอนามัยกลิ่นชาเขียว (ยี่ห้อโซฟี) ในช่วงหลังชาเขียวได้กลายมาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผู้บริโภคส่วนหนึ่งดื่มเพื่อชิงโชค เมื่ออิซิดัน หรือ

บริษัทผลิตเครื่องดื่มที่แยกตัวออกมาจากโออิซิจัดแคมเปญซื้อชาเขียวและส่งรหัสใต้ฝาเพื่อลุ้นชิงรางวัลแพ็คเกจเที่ยวประเทศญี่ปุ่น ไอโฟน หรือรถยนต์ ชาเขียวจึงเป็นสินค้าวัฒนธรรมที่ผ่านกระบวนการรับปรากฏการณ์อาทิตยานูวัตรในแบบไทยที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด การเข้ามาของชาเขียวที่พูดมาข้างต้น เป็นปรากฏการณ์อาทิตยานูวัตรในแบบไทยที่พ้องกับความหมายของ Glocalization ของ Iwabuchi (2002) กล่าวคือ ถ้าปรากฏการณ์อาทิตยานูวัตรของโลกนี้หมายถึงทุกๆ อย่างในยุทธศาสตร์ทางการตลาดที่สร้างขึ้นจากความเข้าใจเรื่อง “Glocalism” หมายถึง ยุทธศาสตร์ของโลกที่ไม่แต่เพียงกำหนดผลิตภัณฑ์หรือภาพลักษณ์พื้นฐาน แต่แทนที่ด้วยการปรับให้เข้ากับความต้องการของตลาดท้องถิ่น และมันกลายเป็นยุทธศาสตร์ที่ได้รับความนิยมในหลายๆ ประเทศของโลกที่มองหาความร่วมมือเพื่อโน้มน้าวคนในพื้นที่ ในปัจจุบัน กระบวนการอาทิตยานูวัตรส่งผลต่อผู้คนชนชั้นกลางจำนวนมาก โดยส่วนหนึ่งผ่านไอดอล โดยไอดอลถือเป็นสื่อประเภทหนึ่งที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม ชยภัทร (2552) ได้สรุปว่าแฟนฟิคชั่นถือเป็นสื่อประเภทหนึ่งที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม หรือที่เรียกว่า “วัฒนธรรมแบบมีสื่อเป็นตัวกลาง” นั้นทำให้ผู้บริโภคเกิดความนิยมในวัฒนธรรมญี่ปุ่นในด้านต่างๆ เช่น การฟังเพลงญี่ปุ่น การเรียนภาษาญี่ปุ่น เป็นต้น จนอาจจะกล่าวได้ว่า ความนิยมในวัฒนธรรมญี่ปุ่นเป็นวัฒนธรรมกระแสนิยมในประเทศไทย ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นการรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้ชายใน Yaoi จากการที่แฟนฟิคชั่นเป็นสื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมนั่นเอง ทำให้คาดการณ์ได้ว่า ปรากฏการณ์อาทิตยานูวัตร หรือ Japanization ได้เข้ามามีบทบาทในกลุ่มผู้เขียนและผู้อ่านแฟนฟิคชั่น ทั้งในแง่การเข้าถึงข้อมูลเพื่อเขียนแฟนฟิคชั่นที่มีมากและการดำเนินเรื่องในญี่ปุ่น และตัวละครที่เป็นคนญี่ปุ่นของผู้เขียน และการซึมซับข้อมูลของคนอ่านแฟนฟิคชั่น จนทำให้ผู้เขียนและผู้อ่านแฟนฟิคชั่นมีความรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่น สร้างทัศนคติที่ดีต่อประเทศญี่ปุ่น จนเกิดความนิยมในวัฒนธรรมญี่ปุ่นในด้านต่างๆ เช่น การฟังเพลงญี่ปุ่น การเรียนภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ ตามที่ชยภัทร (2552) ได้สรุปข้างต้น

6.1.3 วัฒนธรรมสาวน้อย (Shoujyobunka)

สำหรับวัฒนธรรมแฟน ซึ่งเป็นรากฐานของแฟนคลับและจอนนี่ส โอตากุนั้น ผู้วิจัยคิดว่า มีรากฐานมาจากวัฒนธรรมสาวน้อย หรือ Shoujyobunka โดยวัฒนธรรมสาวน้อย เป็นความก้าวหน้าของวัฒนธรรมของเด็กนักเรียนหญิงญี่ปุ่นและนิตยสารผู้หญิงในสังคมยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 กลายเป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมแฟน เมื่อมีนิตยสารสำหรับเด็กผู้หญิงขึ้นเมื่อปีเมจิที่ 35 ชื่อโชโจเคไค (Shoujyokai) หรือโลกของเด็กผู้หญิง ทำให้ภาพลักษณ์ของความเป็นสาวน้อยชัดเจนขึ้นผ่านภาพวาดที่วาดลงในนิตยสารเหล่านั้น ซึ่งในนิตยสารจะมีมุมเขียนจดหมาย ซึ่งใช้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มผู้อ่าน

ด้วยกัน จนทำให้กลุ่มผู้อ่านเกิดสายสัมพันธ์จนถึงขั้นนัดเจอกัน เอาข้าวของต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาแลกเปลี่ยนกันดู (Nakamura, 2011) ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุดสำหรับวัฒนธรรมแฟนของญี่ปุ่นในอดีต คือ การเกิดขึ้นของนิตยสารโชโจะ โนะ โทโมะ (Shoujyo no Tomo) ในปี 1908 หรือปีเมจิที่ 41 โดย Imada (2007) ได้กล่าวว่า นิตยสารโชโจะ โนะ โทโมะทำให้มีการสร้าง “ลักษณะความเป็นผู้หญิง” เกิดขึ้น และความสำเร็จของผู้หญิงผ่านทางวรรณกรรมของสาวน้อย กล่าวคือ ต้องจบแบบมีความสุข และประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ไม่ใช่ประสบความสำเร็จในฐานะภรรยาและแม่ โดยในวรรณกรรมของสาวน้อยนั้นพบว่า ความสำเร็จในหน้าที่การงานเป็นคำสัญญาของความสุขของสาวน้อย และความสำเร็จในหน้าที่การงานอย่างหนึ่งคือ ความสามารถทางศิลปะ โดยสิ่งจำเป็นอย่างที่ก่อให้เกิดความสำเร็จอย่างแรกคือ การสนับสนุนจากพ่อแม่หรือพี่น้อง และอย่างที่สองคือ การสนับสนุนจากเพื่อนสนิท และหลังจากเกิดนิตยสารโชโจะ โนะ โทโมะ ก็เกิดโทโมะจังคลับ (Tomochan Club) ในช่วงโชวะ หรือยุคปี 1930 ซึ่งถือเป็นกลุ่มแฟนคลับที่มีชื่อเสียงมาก มีการสร้างคำฮิตติดปากที่เริ่มกันในโรงเรียนหญิงล้วน และแพร่มาสู่คนในกลุ่มโทโมะจังคลับ เช่น Iyadawa หรือ ไม่เอาอะ และ yokutteyo หรือในที่นี้จะแปลว่า จะทำก็ได้นะ และมีการใช้คำเรียกแทนตัวเองว่าโบคุ (Boku) ซึ่งในที่นี้จะแปลว่า เรา และเรียกคู่สนทนาว่า คิมิ (Kimi) หรือ เธอ โดยลักษณะของโทโมะจัง คลับ คือ เด็กผู้หญิงที่เข้าร่วมกลุ่มจะแนะนำตัวเอง แสดงความคิดเห็น เขียนกลอนหรือนิยายลงในหนังสือ และตอนสุดท้ายจะร่วมร้องเพลง โชโจะ โนะ โทโมะ โนะ อุตะ (Shoujyo no tomo no uta) พร้อมกันทุกคน Imada (2007) ยังกล่าวอีกว่า วัฒนธรรมสาวน้อยเกิดขึ้นจากระบบการศึกษาภายในโรงเรียน พุดง่ายๆ คือเพราะมีระบบที่เรียกว่าโรงเรียนหญิงล้วนในระดับการเรียนชั้นสูง ทำให้เด็กสาวเหล่านั้นเชื่อมโยงสู่การเรียนต่อและการทำงานได้ยากขึ้น วัฒนธรรมสาวน้อยเริ่มกลายมาเป็นวัฒนธรรมต่อต้านระบบผู้ชายเป็นใหญ่ หรือในที่นี้หมายถึง วัฒนธรรมที่พ่อเป็นใหญ่ในครอบครัว เมื่อสภาพครอบครัวมีลักษณะพ่อเป็นใหญ่ในบ้าน และบังคับให้ลูกสาวทำตามที่ตนเองเห็นว่าดี ซึ่งขัดต่อความต้องการของสาวน้อยเหล่านั้น ประกอบกับความคาดหวังต่อการเป็นแม่ที่ดี เมียที่ฉลาดของสังคมมีค่อนข้างสูง ทำให้สาวน้อยเหล่านั้นเกิดความรู้สึกต่อต้าน โดยจะแสดงออกในลักษณะ S มาจากคำว่า Sister (ซิสเตอร์) หรือระบบพี่สาว-น้องสาวในโรงเรียนหญิงล้วน เป็นการต่อต้านแบบอ่อนๆ คือการไม่สนใจผู้ชาย ไม่สนใจเรื่องการแต่งงาน ไม่เห็นความสำคัญว่าแต่งงานไปทำไม โดย S-Sister นี้จะเกิดขึ้นเฉพาะช่วงที่เรียนในโรงเรียน เมื่อเรียนจบถึงวัยที่ต้องแต่งงาน พวกเขาเหล่านั้นก็ยอมแต่งงานตามการเห็นชอบของสังคม จากประเด็นที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมสาวน้อยเป็นสิ่งโยงใยสำคัญในการสร้างพลังในการสนับสนุนหรือทำลาย ซึ่งวัฒนธรรมสาวน้อย เป็นรากฐานของความเป็นแฟน และความเป็นแฟนเป็นพื้นฐานของโอตาคุนั่นเอง จึงไม่น่า

แปลกใจเลยว่า ไอดอลจึงดำรงอยู่มาได้ โดยพลังการสนับสนุนของแฟน ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง ผ่านวัฒนธรรมสาวน้อยนั่นเอง

6.1.4 วัฒนธรรมแฟน

สำหรับวัฒนธรรมแฟนนั้น Minamida, Tsuji (2008) กล่าวว่า คำว่าแฟน (Fan) มาจากคำว่า Fanatic (ผู้คลั่งไคล้) โดยมีความหมายลึกๆ ว่า หมายถึงกลุ่มคนที่แปลกประหลาดและน่าสงสาร โดยวัฒนธรรมแฟนของไอดอลจอนี้ส์คือ 1) ข้อมูลของสื่อ : แฟนที่จะเป็นชายหนุ่มที่บึกบึนเข้มแข็ง เป็นที่หลงใหล น่าจะพูดได้ว่าเป็นไอดอลชายที่มีลักษณะเหมือนเพื่อน และเนื้อเพลงก็ไม่ได้มองโลกแบบลึกซึ้ง แต่เน้นโลกประจำวันใกล้ตัว เน้นการเต้นรำมากกว่าการร้องเพลง และลักษณะเด่นคือ มีการรวมตัวเป็นกลุ่มใหญ่ และเรียกรวมๆ ว่า “แบบจอนี้ส์” ทำให้มีความรู้สึก “จะเลือกคนไหนก็ได้” 2) คนที่ชอบ : โดยเด็กผู้หญิงที่ชอบมักเป็นคนมองตัวเองด้อยค่ากว่าความเป็นจริง และไม่ค่อยกระตือรือร้นในการคบเพศตรงข้าม 3) วิธีการรวมตัว : จะเรียกกลุ่มแฟน ๆ ว่า “มีไอดอลที่ชอบคนเดียวกัน” โดยเป็นเครือข่ายที่ไม่ชัดเจนและมีขีดจำกัด หลักหนีความสัมพันธ์แบบมีเจ้านายลูกน้องและความสัมพันธ์ที่ต้องต่อสู้กัน และไม่มีหัวหน้าที่เป็นศูนย์กลาง เมื่อมาดูในยุคปัจจุบัน Kobayashi (2007) กล่าวว่า ประวัติศาสตร์ของแฟนนั้นยาวนานและตื้นเขินโดยทั่วไป คำว่าแฟนเริ่มต้นขึ้นประมาณปลายศตวรรษที่ 19-ต้นศตวรรษที่ 20 โดยมีการรวมตัวกันของแฟนนิยายสืบสวนสอบสวนหรือ SF โดยคำว่า แฟน เป็นวัฒนธรรมมวลชนทำให้คนสนิทสนมคุ้นเคยกันง่าย และใช้ชีวิตในโลกแต่ละวันอย่างมีความสุข และไม่ว่าใครที่เป็นแฟนได้อย่างง่ายดายเพียงแค่นี้ก็มีความรู้สึกคลั่งไคล้ในอะไรบางอย่าง โดยวัฒนธรรมแฟนเกี่ยวข้องกับสื่อ โดยสื่อจะนำเสนอในแง่บวก หรือข่าววงนอก ส่วนข่าววงในหรือบางครั้งเป็นข่าวที่นำเสนอในแง่ลบ Tsuji (2007) ได้กล่าวว่า แฟน ๆ จะติดตามจากนิตยสารของกลุ่ม โดยนิตยสารกลุ่มของแฟน ๆ จอนี้ส์ ส่วนใหญ่เป็นขนาด B5 เพื่อง่ายต่อการนำส่งทางไปรษณีย์ พิมพ์ด้วยคอมพิวเตอร์เพื่อให้อ่านง่าย โดยเนื้อหาจะแบ่งออกเป็น การโจมตีผู้อื่น ข้อมูลวงใน และอื่นๆ โดยเมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้ว จะมี 1) ข้อมูลวงใน 2) ข้อมูลส่วนตัวของไอดอล 3) โจมตีแฟนกลุ่มอื่น 4) โจมตีไอดอลสาวที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับไอดอลที่ตนเองชอบ 5) โจมตีไอดอลจอนี้ส์คนอื่น ๆ 6) โจมตีแฟนของไอดอลซึ่งเป็นคนธรรมดา 7) จินตนาการเรื่องความสัมพันธ์ของตัวเองกับไอดอลที่ชอบ 8) อื่นๆ เมื่อมีแฟนมากขึ้น ก็เกิดโอตาคู หรือแฟนพันธุ์แท้เกิดขึ้นมา โดย Baba, Ikeda (2012) ได้กล่าวว่า โอตาคูที่เป็นผู้หญิงนั้น มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากภาพลักษณ์ของโอตาคูซึ่งเป็นที่เข้าใจโดยทั่วไปว่าเป็นคนที่ไม่สนใจเรื่องแฟชั่น แต่โอตาคูที่เป็นผู้หญิงมีความสนใจเรื่องแฟชั่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาพลักษณ์ของคำว่าโอตาคูมีการเปลี่ยนแปลง จนกระทั่งราชาแห่งโอตาคู หรือคุณโอคาตะ โทชิโอะ ได้พูดว่า “โอตาคูตายแล้ว” ซึ่งไม่ได้มีความหมายว่าเกม การ์ตูน อนิเมะ

ได้ตายไปแล้ว หรือไม่ได้เรื่องแล้ว แต่หมายถึง สำนึกร่วมกันที่โอดาคูใช้ร่วมกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้พังทลายลงไปแล้ว และมี “กฎแห่งความสุข” ที่มีคำว่า “โมเอ้” เป็นตัวแทน ซึ่งคำว่า โมเอ้ นี้ Matsubara และ Sato (2013) ได้ให้ความหมายว่า ความคิดที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างลึกล้ำ โดยความหมายในทางโอดาคู หมายถึง ความชอบในคาแรกเตอร์ที่ปรากฏในเกมหรือการ์ตูน นอกจากนี้ คนทั่วไปมักมองว่า โอดาคูเป็นพวก 1) คนที่ไม่มีประโยชน์ คนที่ไม่มีคุณค่า 2) ไม่เก่งด้านการสื่อสารต่อหน้า 3) เป็นผู้ชาย แต่ตั้งแต่ยุคปลายปี 1990 ชาวต่างประเทศได้มองเห็นคุณค่าของอนิเมะญี่ปุ่น ทำให้คุณค่าของวัฒนธรรมโอดาคูสูงขึ้น ดังนั้น วัฒนธรรมโอดาคุนั้น ถึงแม้จะไม่มีประโยชน์ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าไม่มีคุณค่า และขณะที่คุณค่าของวัฒนธรรมโอดาคูสูงขึ้น “ภาพลักษณ์” ของโอดาคูก็เปลี่ยนไปด้วย จากละครเรื่อง “Densha Otoko (Train Man)” (ฉายปี 2005) ทำให้มุมมองที่มีต่อโอดาคูเปลี่ยนจากแง่ลบเป็นแง่บวก Baba, Ikeda(2012) ได้เสริมต่ออีกว่า จากที่กล่าวไปแล้วว่า มีคนให้ภาพลักษณ์ว่าโอดาคูเป็นผู้ชายผู้มึดหม่น แต่ในยุค 2000 มีโอดาคูผู้หญิงปรากฏในสังคม ซึ่งเรียกหญิงสาวเหล่านั้นว่า Fujyoshi โดยหลังจากปี 2009 พบว่าวัฒนธรรมโอดาคูมีความเกี่ยวข้องกับนิตยสารแฟชั่น กล่าวคือ มีการเขียนในนิตยสารว่า สาวๆ ผู้ชื่นชอบการแต่งตัว หรือ แฟชั่นนิสต์ชื่นชอบอ่านการ์ตูน และในนิตยสารผู้ชายก็มีการเอาคาแรกเตอร์ตัวการ์ตูนมาใส่ไว้ในนิตยสาร ทำให้ภาพลักษณ์ของโอดาคูที่ว่าเป็นพวกซกมกได้เปลี่ยนไป แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า ในหมูโอดาคูก็มีผู้ที่ไม่สนใจเรื่องแฟชั่นเหมือนกัน โดยโอดาคูสาวไม่แตกต่างจากโอดาคูชายมากนักในแง่ของการทุ่มเทให้ความสนใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากๆ แต่สิ่งที่ไม่เหมือนกันคือ โอดาคูสาวมีความสนใจในแฟชั่นมากกว่าโอดาคูชาย

6.2 ลักษณะและตัวอย่างการเขียนแฟนฟิคชั่น

6.2.1 ลักษณะการเขียนแฟนฟิคชั่น

สำหรับลักษณะการเขียนแฟนฟิคชั่น Hellekson and Busse (2006) ได้แบ่งลักษณะการเขียนแฟนฟิคชั่นออกเป็นหลายประเภท แต่ 2 ประเภทสำคัญในการเขียนแฟนฟิคชั่นจอร์นนี่ส์ของไทย มีดังนี้

1) RPS (Real People/Person Slash) เป็นเรื่องความรักของเพศเดียวกัน และนำคนที่มีอยู่จริงมาเขียน

2) AU (Alternate Universe) คือ ใช้ตัวละครเดิมแต่อยู่ในฉากใหม่

อย่างไรก็ดี จากการสัมภาษณ์คุณ Pak Tsubaki⁷ พบว่า ในหมู่ผู้เขียนแฟนฟิคชันคนไทย ได้เข้าใจความหมายของคำว่า RPS กับ AU และใช้กันโดยทั่วไปว่า 1) RPS (Real People/Person Slash) เป็นลักษณะการเขียนฟิคชันที่นำเอาตัวละครที่มีอยู่จริงมาเขียน โดยให้มีรูปลักษณ์ นิสัยใจคอ หน้าที่การงาน พื้นฐานการเลี้ยงดูทางบ้าน ฯลฯ เหมือนกับตัวจริง และเป็นเรื่องความรักของเพศเดียวกัน 2) AU (Alternate Universe) เป็นรูปแบบการเขียนฟิคชันอีกชนิดหนึ่งที่เขียนขึ้นโดยจินตนาการล้วนๆ ไม่ได้มีพื้นฐานมาจากเรื่องจริงแต่อย่างใด ตัวละครหลักเอามาจากคนที่มีตัวตนจริงๆ

วิธีการเขียนทั้งสองประเภทนี้ เป็นวิธีการเขียนจอนนี่สั แฟนฟิคชันหลักๆ ที่ผู้เขียนจอนนี่สั แฟนฟิคชันนิยมใช้กัน มีการใช้ตัวละครเป็นเด็กจอนนี่สั และสร้างเรื่องราวจากการจินตนาการของตนเอง จะคงไว้แต่เพียงหน้าตาตัวละคร และอาจจะเป็นลักษณะนิสัยเล็กๆ น้อยๆ ของเขา เช่น ยามาตะ เรียวสึเกะ เป็นคุณหนูในตระกูลดัง โอคาโมโตะ เคโตะเป็นนักเรียนธรรมดาที่เรียวสึเกะมาตกหลุมรักและตั้งเงื่อนไขให้มาเป็นแฟน เป็นต้น สาเหตุที่เลือกเว็บไซต์ www.dek-d.com ในการทำวิจัยครั้งนี้ เพราะเป็นเว็บไซต์ที่รวมแฟนฟิคชันหลายๆ วงในจอนนี่สั เข้าถึงง่าย และมีกฎระเบียบที่ชัดเจน แน่นนอน ซึ่งต่างจากบล็อกที่จะมีแฟนฟิคชันของวงๆ เดียว และเข้าถึงได้ยาก รวมทั้งไม่มีกฎระเบียบที่เคร่งครัด และพนักงานของเว็บไซต์ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล โดยกฎระเบียบของเว็บไซต์ www.dek-d.com มีดังนี้ : เรื่องที่มีโอกาสโดนแบน คือ 1) เรื่องที่มีฉากร่วมเพศ มีข้อความหรือรูปภาพแสดงการร่วมเพศ 2) ใช้คำไม่สุภาพ มีคำสบถหยาบคายได้แต่ไม่ให้มีมากเกินไป และไม่ติดกันเกินไป ห้ามมีคำสบถที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ 3) มีความรุนแรง ผิดกฎหมาย มีข้อความหรือรูปภาพที่แสดงถึงการทารุณกรรม บรรยายชัดเจนเป็นขั้นตอน มีฉากหรือภาพในการใช้สารเสพติดผิดกฎหมาย 4) การหลีกเลียงไม่ลงเนื้อหา NC โดยตรงแต่ใช้วิธีอื่น เช่น ทาสีตัวอักษรกลับกับพื้นหลัง ลงลิงก์ไปอ่านที่เว็บอื่น เช่น เซ็นเซอร์เนื้อหาหรือรูปภาพแต่ยังเห็นว่าเป็นฉากไม่เหมาะสมอยู่ 5) คัดลอกเนื้อหาของบทความอื่น ทั้งในเว็บและนอกเว็บ หรือนำมาดัดแปลงเป็นของตัวเอง แต่ยังคงเค้าบทความเดิมอยู่ 6) เผยแพร่บทความมีลิขสิทธิ์โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของบทความ 7) พาดพิงบุคคลหรือสถาบันอื่นในบทความของตนเอง ทำให้เกิดความเสียหายหรือทำให้เกิดความไม่สบายใจต่อผู้ใช้งานอื่น (8) มีเนื้อหาที่แสดงเจตนาชักจูงให้ละเมิดกฎหมาย ขึ้นมาให้เห็นว่าการละเมิดกฎหมาย

⁷ Pak Tsubaki เป็นนักเขียนแฟนฟิคชันที่เริ่มเขียนตั้งแต่ X-Japan เริ่มมีชื่อเสียงในเมืองไทย ประมาณปี 2539, สัมภาษณ์ 29 สิงหาคม 2558 (สัมภาษณ์ทางเฟซบุ๊ก)

เป็นสิ่งที่ดี ซึ่งหากมีสิ่งเหล่านี้ จะโดนแบนตามลำดับชั้น ดังนี้ 1) แบนตอนย่อย ชั่วคราว (โดยเข้าไปอ่านตอนนั้นไม่ได้ แต่ยังแจ่งปลดแบนได้) เกิดจากมีเนื้อหาไม่เหมาะสมในตอนนั้นๆ 2) แบนทั้งบทความ ชั่วคราว (เข้าหน้าบทความไม่ได้ แต่ยังแจ่งปลดแบนได้) มีเนื้อหาไม่เหมาะสมในหน้าหลัก เช่น ชื่อเรื่อง ภาพประกอบ คำบรรยาย ลงลิงก์ มีตอนย่อยถูกแบนครบสามตอน (ไม่นับตอนที่เคยถูกแบน) 3) แบนทั้งบทความ ถาวร (เข้าหน้าบทความไม่ได้ แจ่งปลดแบนไม่ได้) มีตอนย่อยถูกแบนสะสมครบหกตอน เจตนาทำผิดซ้ำ เช่น ปลดแบนแล้วใส่เนื้อหาเดิมหรือลงลิงก์ไปอ่านที่อื่น โดยบทความที่ถูกแบนถาวรแล้ว กู้คืนไม่ได้ (dek-d.com, 2558)

6.2.2 ตัวอย่างแฟนฟิคชั่น

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับแฟนฟิคชั่นของวง Hey! Say! Jump! (HSJ) จำนวน 5 เรื่อง ที่ลงในเว็บไซต์ www.dek-d.com ในช่วงปี 2010-2015 โดยเหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกวง HSJ มาศึกษา เนื่องจาก Hey! Say! Jump! เคยมาเปิดพรีมินิคอนเสิร์ตในไทย วันที่ 3 มีนาคม 2013 ณ ลานหน้าห้างสรรพสินค้าพารากอน ประมาณการว่ามีผู้เข้าชมจำนวนมาก เต็มพาร์คพารากอนและสถานี BTS ที่อยู่บริเวณใกล้เคียง และในหน้าเพจ Facebook All about Hey! Say! Jump! - เพจของวง Hey! Say! Jump! มีสมาชิกถึง 12,605 คน (Facebook All about Hey! Say! Jump!, อ้างอิงวันที่ 25 กรกฎาคม 2558) และเป็นวงที่ได้รับความนิยมในหมู่วัยรุ่นปัจจุบัน มีแฟนฟิคชั่นเขียนถึงเป็นจำนวนมาก (158 เรื่อง-สัปดาห์ ณ วันที่ 20 กันยายน 2558) ในหนังสือ Johnny's Studies! ของ Ootani Yoshio, Hayamizu Kenro, Yano toshihiro หน้า 52 ได้กล่าวว่า HSJ หรือ Hey! Say! JUMP! (ต่อไปนี้จะเรียกว่า HSJ) คือ กลุ่มไอดอลในสังกัด Johnny's&Associate ที่เกิดในปีเฮเซ (เริ่มนับปีเฮเซที่หนึ่งในปี 1989) ซึ่งเป็นระบบการนับแบบญี่ปุ่นตามปีที่จักรพรรดิองค์นั้นๆ ครองราชย์ โดยปีเฮเซเริ่มนับตั้งแต่จักรพรรดิอะกิฮิโตะเริ่มครองราชย์ โดยคำว่าเฮเซมีความหมายว่า สงบสุขทั่วสารทิศ ส่วนคำว่า JUMP ย่อมาจาก J=Johnny's U=Ultra M=Music P=Power HSJ มีสมาชิกทั้งหมด 10 คน โดยมีการแบ่งกลุ่มสมาชิกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ Hey! Say! BEST และ Hey! Say! 7 ได้แก่ Hey!Say! BEST ได้แก่ ยาบุ โคตะ ทาคาคิ ยูยะ อิโนโอะ เคย์ ยาโอโตเมะ ฮิคารุ อาริโอกะ ไดกิ และ Hey!Say! 7 ได้แก่ โอคาโมโตะ เคย์โตะ ยามาตะ เรียวสุเกะ นากาจิมะ ยูโตะ จิเน็น ยูริ และโมริโมโตะ ริทาวโร่ ต่อมาโมริโมโตะถูกจับได้ว่าแอบสูบบุหรี่ก่อนวัยอันควร โดยมีรูปลงในนิตยสาร Josei Seven จึงถูกสั่งพักงานเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2011 และสมาชิกของ HSJ ก็เหลือ 9 คน โดยในโลกของสาววาย ส่วนใหญ่จะนิยมจับคู่ระหว่าง Nakajima Yuto กับ Yamada Ryosuke และ Yaotome Hikaru กับ Yabu Kota

ตัวอย่างการเขียนแบบ RPS : เช่น เรื่อง You are beautiful ⁸ ซึ่งกล่าวถึงวง A.N.JUMP เป็นวงดนตรีชื่อดังของเกาะญี่ปุ่น โดยมีอาโอโตะเมะ ฮิคารุ เป็นมือเบส อโนโอะ เคย์ มือคีย์บอร์ด โอคาโมโตะ เคย์โตะ มือกีตาร์ นากาจิม่า ยูโตะ มือกลอง และทาคาคิ ยูยะ นักร้องนำ วันหนึ่งโปรดิวเซอร์ตัดสินใจให้สมาชิกใหม่ คือ ยามาตะ เรียวสุเกะ มาเป็นนักร้องนำคู่กับยูยะ โดยเรียวสุเกะมาอดิชั่นเข้าวง A.N. JUMP แทนพี่ชาย-อาริโอกะ ไตกิที่มีความฝันว่าจะได้เป็นส่วนหนึ่งของวง A.N. JUMP ตอนแรกคนในวงไม่ยอมรับ แต่เมื่อเห็นความสามารถของเรียวสุเกะ จึงได้รับการยอมรับ ระหว่างนั้นเกิดเรื่องมากมาย แต่สุดท้ายก็ลงเอยกันได้เป็นคู่ๆ เรื่องนี้เอาโครงเรื่องบางส่วนมาจากเรื่อง You are beautiful ของเกาหลีส ซึ่งมิชลีบริเมคเป็น Ikemen desu ne ของญี่ปุ่น ซึ่งตอนที่คนเขียนแต่งเรื่องนี้ เป็นช่วงที่ละครเรื่อง Ikemen desu ne ที่ยาโอโตะเมะ ฮิคารุแสดงเป็นมือกลอง กำลังฉายทางช่อง 7 และในคอนเสิร์ต วง HSJ ก็เคยเล่นดนตรีรวมตัวเป็นวงด้วย

ตัวอย่างการเขียนแบบ AU : เช่น เรื่องคุณหนูสตอร์เบอร์รี่⁹ เป็นเรื่องเกี่ยวกับอาริโอกะ ไตกิเคยเป็นแฟนกับยามาตะ เรียวสึเกะ แต่เลิกคบกับเรียวสึเกะเพื่อไปแต่งงานกับอโนโอะ เคย์ เพื่อไม่ให้ธุรกิจของครอบครัวต้องล้มละลาย เรียวสึเกะเลยยื่นข้อเสนอกับโอคาโมโตะ เคโตะ ผู้เป็นลูกพี่ลูกน้องกับไตกิให้คบกับเรียวสึเกะ ถ้าไม่อย่างนั้นจะตามรังควานครอบครัวของไตกิ เคโตะไม่อยากให้ลูกพี่ลูกน้องตัวเองต้องเดือดร้อน จึงตกปากรับคำ โดยเคโตะมีเพื่อนสนิทคือจินเน่ ยูริ ความสนิทสนมระหว่างคนทั้งสองทำให้เรียวสึเกะซึ่งบัดนี้ได้ตกหลุมรักเคโตะเข้าจริงๆ รู้สึกหึงหวง ทำให้นากาจิม่า ยูโตะ-บอดี้การ์ดต้องเข้ามาช่วยเหลือ ตอนแรกยูโตะวางแผนให้ยูริกับเคโตะเป็นแฟนกัน เพื่อเรียวสึเกะจะได้รอดพ้นจากเคโตะ แต่เรียวสึเกะออกอาการหนักมากเมื่อรู้ว่ายูริทำท่ามีใจให้กับเคโตะ ยูโตะจึงล้มเลิกแผนการ เคโตะรู้ความจริงว่าเคย์กับเรียวสึเกะเคยคบกัน เขาจึงมองออกว่าเรียวสึเกะคบกับเขาเพราะอะไร เคโตะจึงตีตัวออกห่าง แต่พ่อแม่ของยูริ(ทาคาคิ ยูยะ) มีความเกี่ยวข้องกับแก๊งยาสูบ ซึ่งหัวหน้าแก๊ง(ฟูจิโกะ ทัสึเกะ-Kis-My-Ft2) พยายามลอบฆ่าเคย์ เพราะคนที่เคยเป็นคู่หมั้นของเคย์คือคนที่ทัสึเกะรัก ทัสึเกะคิดว่า ถ้าเคย์ตายไปซะ อดีตคู่หมั้นของเคย์คงจะเลิกพัวพันถึงเคย์และหันมามองเขา ทัสึเกะยืมมือพ่อแม่ของยูริเพื่อฆ่าเคย์ โดยชูว่าถ้าไม่ยอมทำตามยูริจะเดือดร้อน พ่อแม่ของยูริซ่อนแผนพาดำรงจมา

⁸ ลิงก์ : <http://writer.dek-d.com/windwings/story/view.php?id=721180> ประเภท : Yaoi ผู้แต่ง : I-PRA คู่ที่พูดถึง : Takaki Yuya x Yamada Ryosuke// Inoo Kei x Arioka Daiki สถานะ : จบแล้ว (19ตอน)

⁹ ลิงก์ : <http://writer.dek-d.com/phonarin/story/view.php?id=787328> ประเภท : Yaoiผู้แต่ง : POP_okamoคู่ที่พูดถึง : Okamoto KeitoXYamada Ryosuke, Inoo KeiXArioka Daiki, Nakajima YutoXChinen Yuriสถานะ : จบแล้ว (24 ตอน)

จับไทสี่เกะ แต่เคโตะจับพลัดจับผลูเข้าไปร่วมด้วย จึงโดนลูกน้องของไทสี่เกะทำร้ายจนต้องเข้าโรงพยาบาล เรียวสี่เกะรู้ความจริงถึงกับฝันร้าย แต่ในที่สุดเคโตะก็ปลอดภัย จากเหตุการณ์นี้ทำให้เรียวสี่เกะกับเคโตะเข้าใจกันและตกลงแต่งงานกัน และยังช่วยให้ยูโตะกับยูริเข้าใจกันและลงเอยกันอีกคู่ เห็นได้ว่า เรื่องแบบ RPS จะเอาตัวละครที่มีอยู่จริงมาเขียน โดยให้มีลักษณะทั่วไปเหมือนกับตัวจริง ซึ่งในที่นี้ก็คือเป็นนักร้องนักดนตรี แต่เรื่องแบบ AU จะเขียนขึ้นโดยจินตนาการล้วนๆ ไม่ได้มีพื้นฐานมาจากเรื่องจริงแต่อย่างใด จะคงไว้แต่เพียงหน้าตาตัวละคร และอาจจะมียุทธลักษณะนิสัยเล็กๆ น้อยๆ ของเขาเหมือนเดิม เช่น ยามาตะ เรียวสุเกะ จากนักร้องนักดนตรีก็กลายมาเป็นคุณหนู แต่ก็ยังชอบกินสตรอว์เบอร์รี่ ซึ่งเป็นนิสัยของเรียวสุเกะตัวจริง เป็นต้น

7. อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์นักเขียนแฟนฟิคชัน จำนวน 5 คน จากการสัมภาษณ์ทราบข้อมูลดังนี้ นักเขียนแฟนฟิคชันที่ทำการสัมภาษณ์ คือ คุณ N (24), คุณ Pak Tsubaki(30), คุณZero(27), คุณ Lingbahh (31) และคุณ M (20) ทุกคนชอบจอห์นนี่ส์เป็นอย่างมาก โดยคุณ Pak Tsubaki และคุณ Lingbahh เป็นนักเขียนแฟนฟิคชันเพียงสองคนที่ตามนักร้องเกาหลีด้วย ส่วนคุณ N, คุณ Zero และคุณ M ไม่มีความสนใจเลย และการเขียนแฟนฟิคชัน ทำให้ทั้งห้าคนมีความสนใจวัฒนธรรมญี่ปุ่น ท่องเที่ยวญี่ปุ่น สนใจทำงานในบริษัทญี่ปุ่นและการเรียนภาษาญี่ปุ่นเพื่อหาข้อมูลมาเขียนแฟนฟิคชันเพื่อให้เกิดความสมจริง แต่ทั้งห้าคนไม่อยากเป็นคนญี่ปุ่น เพราะคนญี่ปุ่นมีความเคร่งเครียดสูง มีความสุขกับชีวิตตัวเองดีอยู่แล้ว อยากอยู่ใกล้ชิดคนญี่ปุ่น แต่ไม่อยากเป็นคนญี่ปุ่น เมื่อถามถึงเหตุผลในการเขียนแฟนฟิคชัน ก็มีความคิดเห็นหลากหลาย เช่น เริ่มเขียนเพราะไอดอลจอห์นนี่ส์น่ารักดี บางครั้งก็อยากให้พวกเขาลองเป็นอะไรในแบบที่เราจินตนาการดูบ้าง ดูรายการทีวี อ่านบทสัมภาษณ์แล้วมีอะไรที่อยากเขียน อ่านแฟนฟิคชันมาก่อนแล้วเกิดความอยากเขียนเองบ้าง เป็นต้น โดยการเขียนแฟนฟิคชันจะใช้เวลาว่างจากการเรียนหรือการทำงาน เขียนแล้วมีความสุข สนองความต้องการของตัวเอง และเขียนเอาสนุก เมื่อเขียนแล้วจะนำไปเผยแพร่ในเว็บบล็อกหรือเว็บไซต์ www.dek-d.com และมีเพียงคุณ Pak Tsubaki ที่เคยรวมเล่มผลงานแฟนฟิคชัน ทั้ง 5 คนต่างมีแฟนคลับเป็นของตัวเอง แต่มาบ้างน้อยบ้างคละเล้ากันไป โครงเรื่องเอามาจากการสัมภาษณ์ การแสดงออกในรายการโทรทัศน์ ความใกล้ชิดในการเล่นเกมนอนอกรายการ ความสัมพันธ์ของคนในวง รวมแล้วกลั่นออกมาเป็นจินตนาการของตัวเอง หรือไม่ก็สร้างสรรค์จากจินตนาการตัวเองล้วนๆ เวลาเขียนอิงกับฉากในญี่ปุ่น ก็จะเสิร์ชหาจากในกูเกิ้ล ดูซีรีส์ จินตนาการเอง หรือจินตนาการจากบทสัมภาษณ์ เมื่อถามว่าคาดหวังอะไรในการเขียนแฟนฟิคชันจอห์นนี่ส์

ส่วนใหญ่กล่าวว่า ไม่คาดหวังอะไร สนุกกับการได้แต่ง픽อย่างเดียว หวังว่าให้คนอ่านสนุก กับเรื่องราวที่เราเขียน อยากให้เพื่อนๆ ได้อ่านเรื่องที่ตัวเองเขียน เป็นต้น สำหรับไอดอลที่เลือกมาเขียน ส่วนใหญ่จับคู่กันภายในวง หรือจับคู่ข้ามวง แต่ก็อยู่ในกลุ่มของเด็กจอนนี่ส์ โดยคุณ N กล่าวว่า ตนเองเขียนแฟน픽ชั้นจอนนี่ส์มา 11 ปีแล้ว เริ่มแต่งครั้งแรกตอนอยู่ ม.1 แต่ไม่ได้เขียนต่อเนื่อง เพิ่งเริ่มมาเขียนจริงๆ จังๆ ประมาณมัธยมปลาย โดยคู่ที่ชอบ และแต่งบ่อยๆ คือ คาเมนาชิ คาซึยะ (KAT-TUN)Xยามาชิตะ โทโมฮิสะ ยามาตะ เรียวสุเกะ (Hey! Say! Jump!) Xนาคาจิม่า ยูโตะ (Hey! Say! Jump!) ซาคุมะ ไดสุเกะ(Snow Man)Xอิวาโมโตะ ฮิคารุ (Snow Man) เป็นต้น สำหรับคุณ Pak Tsubaki ได้เขียนแฟน픽ชั้นนักร้องญี่ปุ่นมาหลายวง ส่วนคุณ Zero เริ่มให้ความสนใจกับเด็กจอนนี่ส์เมื่ออยู่ชั้น ปี 3 เพราะเป็นคนชอบดูซีรีส์ญี่ปุ่น เรื่องแรกที่คุณติดหีนับคือ Gokuzen หรือลูกสาวเจ้าพ่อขอเป็นครู รวมถึงเรื่องอื่นๆ ด้วยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวัยรุ่นญี่ปุ่น นักเรียนญี่ปุ่น จนกระทั่งมาติดยามาตะ เรียวสุเกะจากเรื่อง Scrap Teacher รู้สึกว่าเด็กคนนี้มีแรงดึงดูดอย่างบอกไม่ถูก ที่ชอบเด็กจอนนี่ส์เพราะส่วนใหญ่ยังเป็นเด็ก แต่ต้องรับภาระจากการฝึกที่หนักและกฎที่เข้มงวดของบริษัท ทั้งยังต้องรักษาภาพลักษณ์ที่ดีให้เป็นไอดอลของเยาวชน ทำให้รู้สึกนับถือ และเมื่อมองย้อนดูตัวเอง มันสามารถช่วยเป็นแรงผลักดันสำหรับการตั้งปณิธานในการทำอะไรให้สำเร็จ และบางครั้ง แวบหนึ่งก็รู้สึกว่าไอดอลจอนนี่ส์น่าสงสารจัง เมื่อถามถึงสาเหตุที่เริ่มเขียนแฟน픽ชั้นจอนนี่ส์ คุณ Zero กล่าวว่า ไอดอลจอนนี่ส์น่ารักดี และบางครั้งคุณ Zero ก็อยากให้พวกเขาลองเป็นอะไรในแบบที่เราจินตนาการดูบ้าง โดยคุณ Zero เริ่มเขียนแฟน픽ชั้นมาประมาณ 4 ปี โดยจับคู่ในวง Hey! Say! Jump! เพราะพวกเขาน่ารักดี มีมุมมองบางมุมที่ละมุน เข้ากันได้ ที่เขียนก็เพื่อสนองความต้องการของตัวเอง และมีแฟนคลับบ้าง แต่ไม่มากเท่าไร คุณ Lingbahh เป็นอีกคนหนึ่งที่น่าหวาดในวงการเขียนแฟน픽ชั้นและนิยาย คุณ Lingbahh เริ่มเขียนแฟน픽ชั้นจอนนี่ส์เพราะดูรายการโทรทัศน์ อ่านบทสัมภาษณ์ แล้วรู้สึกว่ามีอะไรอยากจะเขียน ส่วนใหญ่จะเขียนคู่ Akanishi Jin (Ex-KAT-TUN) X Yamashita Tomohisa และ Nishikido Ryo(Kanjani8)XUchi Hiroki(Ex-Kanjani8) ที่เลือกเขียนคู่เหล่านี้เพราะหน้าตาและอุปนิสัยตรงสเปค ส่วนคุณ M เริ่มเขียนแฟน픽ชั้นจอนนี่ส์เนื่องจากเริ่มจากการเห็นพวกเขาอยู่ด้วยกันแล้วน่ารักดี เธอเขียนมาประมาณห้าปี ส่วนใหญ่จะจับคู่ภายในวง Hey! Say! Jump! เพราะอยู่ด้วยกันแล้วน่ารักดี ดูสมจริงสมจัง ดูมีอะไร และมีโมเมนต์ดีๆ มากมาย คุณ M เคยคิดจะเขียนแฟน픽ชั้นที่ไม่ใช่จอนนี่ส์บ้างเหมือนกัน แต่ไม่ได้ลงมือทำจริงๆ เพราะให้ความสำคัญกับจอนนี่ส์ก่อน

ด้านแหล่งข้อมูลที่เราเอามาเขียน คุณ N บอกว่า ที่เลือกเขียนคู่เหล่านี้เพราะชอบฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แล้วจับคู่มามั่วๆ โดยที่อาจจะไม่มีโมเมนต์ให้ชวนจินตนาการเลยก็ได้ แต่พอเริ่ม

ชอบเริ่มตามผลงานของไอคอลลเหล่านี้ ก็เริ่มจะรู้ว่าแต่ละคู่เป็นเพื่อนสนิทกัน เริ่มหาโมเมนต์ต่างๆ มาจินตนาการต่อได้ ส่วนใหญ่ก็เป็นเพื่อนสนิทกันเลยจับเอามาจินตนาการ หรือเวลาที่มีคำถามในนิตยสารว่าถ้าให้คบกับคนในวงอยากคบกับใคร แล้วตอบว่าอยากคบกับคนที่คุณ N จินตนาการพอดี เลยรู้สึกว่ามันน่ารักดี มีอะไรให้จินตนาการไปได้เรื่อยๆ แต่เป็นความบังเอิญจริงๆ ที่คู่ที่จับมามีโมเมนต์ด้วยกันจริงๆ ตอนเริ่มชอบคือจับมามั่วๆ ทุกคู่ โครงเรื่องที่เอามา เอามาจากฉากหนึ่งในรายการ คำพูดที่ชวนให้จินตนาการตอนสัมภาษณ์ บางทีก็อิงจากเรื่องจริง แต่บางทีก็แต่งเองทั้งเรื่องบ้าง ส่วน**คุณ Pak Tsubaki** บอกว่า แรกเริ่มที่เขียนแฟนฟิคชั่นอาราชิ เพราะเพื่อนอยากอ่านแฟนฟิคชั่น จึงเขียนให้ พอเขียนไปเรื่อยๆ ก็เริ่มไปดู DVD คอนเสิร์ต รายการเพลงที่อาราชิไปออก เนื่องจากสมัยนั้นข้อมูลน้อย จึงเขียนแบบ AU (Alternate Universe) ใช้แค่ชื่อสมาชิกในวงมาเขียน นอกนั้นแต่งเองใหม่หมด โดยแฟนฟิคชั่นอาราชิที่เขียน ส่วนใหญ่จะเป็นแบบตอนเดียวจบ หรือสองตอนจบ สำหรับ**คุณ Zero** เธอบอกว่าเธอเริ่มเขียนแฟนฟิคชั่นจอห์นนี่ส์เพราะเห็นว่าไอคอลลจอห์นนี่ส์น่ารักดี และบางครั้ง**คุณ Zero** ก็อยากให้พวกเขาลองเป็นอะไรในแบบที่เราจินตนาการดูบ้าง โดย**คุณ Zero** เริ่มเขียนแฟนฟิคชั่นมาประมาณ 4 ปี โดยจับคู่ในวง Hey! Say! Jump! เพราะพวกเขาน่ารักดี มีมุมมองบางมุมที่ละมุน เข้ากันได้ ที่เขียนก็เพื่อสนองความต้องการของตัวเองและมีแฟนคลับบ้าง แต่ไม่มากเท่าไร โครงเรื่องเอามาจากการสัมภาษณ์ การแสดงออกในรายการทีวี ความใกล้ชิดในการเล่นเกมนตอนออกรายการ ความสัมพันธ์ของคนในวง และอื่นๆ รวมๆ กันนำมาซึ่งจินตนาการของเราเอง แต่ที่สำคัญที่สุด คือ จากซีรีส์ที่ชอบ แล้วดัดแปลงให้ตัวละครเด่นเป็นคู่ที่เราจิ้น ในการเขียนจะอิงฉากที่เป็นญี่ปุ่น ซึ่งส่วนใหญ่ได้จากการดูซีรีส์ แต่ก็ยังมีบางจุดบางมุมที่**คุณ Zero** เผลอเอาความคิดตัวเองใส่ลงไปหรือบางฉากที่ไม่แน่ใจเพราะไม่เคยไปญี่ปุ่นก็อาศัยจินตนาการเอง ทำให้การบรรยายยังไม่แนบเนียนเท่าไร ยังต้องศึกษาและปรับปรุงอีกเยอะ ด้าน**คุณ Lingbahh** เธอเริ่มเขียนแฟนฟิคชั่นเพราะต้องการเขียนให้เพื่อนอ่าน โดยเธอหวังว่าแฟนฟิคชั่นที่เธอเขียนจะทำให้เพื่อนสนิทได้สนุกไปกับเรื่องที่เธอเขียน และเป็นการเขียนเอาสนุกอย่างเดียว และเนื่องจากเขียนเอาสนุกจึงไม่มีกฎเกณฑ์อะไร ไม่มีหลัก แต่ต้องคอยดูว่าคนๆ นั้นพูดอะไร ส่งผลถึงอีกคนหรือเปล่า เพราะบทสัมภาษณ์ของจอห์นนี่ส์มักเป็นซีรีส์ เรื่องเดียวกันแต่อาจจะนำมาพูดถึงหลายครั้งในวาระโอกาสต่างๆ กัน ดังนั้นหากตามอ่านสัมภาษณ์เรื่องเดียวกันระยะหนึ่งจะรู้ได้เองว่าเขียนได้แค่ไหน ส่วน**คุณ M** บอกว่า เธอเอาโครงเรื่องมาจากฉากหนึ่งในรายการ คำพูดชวนให้จินตนาการตอนสัมภาษณ์ แต่ส่วนใหญ่เป็นการจินตนาการเองโดยหาข้อมูลจากในอินเทอร์เน็ต แต่น้อยมาก เพราะส่วนใหญ่ใช้การจินตนาการ เพราะเรื่องส่วนใหญ่ที่เขียนเป็นแนวลึกลับและแฟนตาซี ด้านวิธีการเขียนแฟนฟิคชั่น **คุณ N** อธิบายว่า เธอใช้วิธีเขียนแบบบางทีก็อิงจากเรื่องจริง บางทีก็เขียนขึ้นมาใหม่ทั้งหมด **คุณ Pak Tsubaki** ใช้

หลัก AU (Alternate Universe) ส่วน**คุณ Zero** จะใช้หลักครึ่งจริงครึ่งเท็จ คือใช้ข้อมูลจริงครึ่งหนึ่ง และแต่งเองอีกครึ่งหนึ่งเพื่อให้เรื่องราวลื่นไหล ที่สำคัญที่สุดคือต้องอ่านกฎของเว็บไซต์ก่อนลงนิยาย เพราะมีเข็มนั้นอาจถูกตัดแบนไม่ให้ลงอีก ด้าน**คุณ Lingbahh** เขียนเพื่อเอาสนุกอย่างเดียว และ**คุณ M** ใช้การเขียนที่เน้นจินตนาการ

สำหรับประโยชน์ในการเขียนแฟนฟิคชั่น **คุณ N** บอกว่า การเขียนแฟนฟิคชั่นทำให้**คุณ N** มีความสุข เมื่อก่อน**คุณ N** เขียนในบอร์ด ก็จะได้เพื่อนใหม่จากการเขียนแฟนฟิคชั่นด้วย ด้าน**คุณ Pak Tsubaki** บอกว่า ประโยชน์จากการเขียนแฟนฟิคชั่นสำหรับเธอคือ เขียนแล้วคลายเครียด แต่เพราะติดตามฝั่งญี่ปุ่นจนท้อ ไอดอลญี่ปุ่นไม่มาแสดงคอนเสิร์ตที่บ้านเราสักที ครั้นจะตามไปดูที่ญี่ปุ่นก็ใช้ทั้งเงินและกว่าจะได้ตัวก็ลำบาก เลยหันไปชอบไอดอลเกาหลี แม้ในปัจจุบันไอดอลญี่ปุ่นจะมาเปิดคอนเสิร์ตในไทยมากขึ้น แต่ก็ตามวงเกาหลี (Infinite) วงเดียวนี้แหละ เพราะเหนื่อยในการตามแล้ว สำหรับ**คุณ Zero** เธอบอกว่าการเขียนแฟนฟิคชั่นช่วยในการเรียบเรียงความคิด และการใช้ภาษาของตัวเอง และหาแนวทางที่ตัวเองชอบไปเรื่อยๆ ส่วน**คุณ Lingbahh** บอกว่าเขียนเพื่อเอาสนุกอย่างเดียว และ**คุณ M** บอกว่าเขียนแฟนฟิคชั่นเพื่อฝึกการใช้ภาษา โดยเฉพาะการใช้ภาษาวิบัติ ซึ่งเป็นสิ่งที่เธอไม่ชอบ

นอกจากแฟนฟิคชั่นจอนนี่ส **คุณ N** ยังเคยแต่งนิยายด้วย แต่รู้สึกกดดันที่ต้องรีบๆ เขียนต่อ พอเขียนเรื่องนั้นจบเลยหันมาเขียนแฟนฟิคชั่นอย่างเดียว ส่วน**คุณ Pak Tsubaki** เขียนแฟนฟิคชั่นวง Infinite ซึ่งเป็นวงเกาหลี ด้าน**คุณ Zero** และ**คุณ Lingbahh** ก็แต่งนิยายปกติด้วย ในขณะที่**คุณ M** เขียนนิยายปกติบ้าง แต่มักเอาแฟนฟิคชั่นของตัวเองมาดัดแปลงเป็นนิยายปกติ สำหรับจุดสูงสุดในการเขียนแฟนฟิคชั่นสำหรับ**คุณ N** คือ การแต่งฟิคจบ

ผลการสัมภาษณ์ จะเห็นได้ว่า เนื่องจากฉากและตัวละครเป็นญี่ปุ่น ซึ่งนักเขียนเหล่านี้ไม่เคยได้สัมผัสของจริง จึงต้องอาศัยข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ผสมกับการจินตนาการ จินตนาการจึงเป็นส่วนที่สำคัญอย่างมากสำหรับคนเขียนแฟนฟิคชั่น เช่น จินตนาการจับคู่ใครก็ได้โดยไม่ค่อยมีการต่อต้าน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของคนเขียนแฟนฟิคชั่นไทย ถ้าหากเป็นแฟนฟิคชั่นญี่ปุ่น หากจับคู่กับคนที่ไม่ได้มีแฟนคลับคู่นั้นๆ อยู่แล้ว มักเจอกับกระแสต่อต้าน และผู้เขียนแฟนฟิคชั่นสามารถจินตนาการได้ว่า ตัวละครของตัวเองจะมีลักษณะนิสัยแบบไหน หรือมีภูมิหลังของตัวละครอย่างไรก็ได้ อย่างไรก็ดี คนเขียนแฟนฟิคชั่นบางคน เช่น **คุณ Pak Tsubaki** ก็ได้ใช้หลัก AU (Alternate Universe) แทนหลักRPS (Real People/person Slash) เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่สมจริงของเนื้อเรื่อง หรือ**คุณ Zero** ก็ใช้หลักครึ่งจริงครึ่งเท็จ เพื่อความลื่นไหลของเนื้อหา เป็นต้น

8. สรุป

การเขียนแฟนฟิกชันจำเป็นต้องใช้จินตนาการอย่างมาก เริ่มตั้งแต่การจับเอาไอดอลมาเข้าคู่กัน และจินตนาการเนื้อเรื่องเอาจากวิดีโอ บทสัมภาษณ์ หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่ชวนให้จินตนาการเป็นเรื่องราว หรือบางคนอาจจะใช้วิธีจินตนาการเอาเองทั้งเรื่อง นอกจากนี้ การเขียนฉากและตัวละครที่เป็นญี่ปุ่น ซึ่งผู้เขียนไม่มีความเชี่ยวชาญ ทำให้ต้องรวบรวมข้อมูลผสมกับการใช้จินตนาการ ถือเป็นกระบวนการที่ตายตัวอย่างหนึ่ง โดยการรวบรวมข้อมูลผสมกับการใช้จินตนาการนี้อาจมีจุดบกพร่องอยู่บ้าง ทำให้นักเขียนบางคนเลือกใช้หลักAU (Alternate Universe) แทนหลักRPS (Real People/person Slash) เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่สมจริงของเนื้อเรื่องที่เกิดขึ้นจากจินตนาการที่ไร้ขอบเขต ในด้านเนื้อเรื่อง ก็จะเลือกเขียนเกี่ยวกับเรื่องความรัก และเรื่องในรั้วโรงเรียน ซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวผู้เขียนและง่ายต่อการจินตนาการ โดยนักเขียนชาวไทยสามารถจับคู่ไอดอลในจอห์นนี่ส์ได้อย่างอิสระ ซึ่งต่างจากนักเขียนชาวญี่ปุ่นที่มีการกำหนดคู่ตายตัว ถ้าหากจับคู่ไอดอลนอกเหนือจากที่เคยวางตัวกันมา จะได้รับการต่อต้านจากกลุ่มผู้อ่านและผู้เขียนแฟนฟิกชันจอห์นนี่ส์ อย่างไรก็ตาม การจินตนาการของผู้เขียน ทำให้ผู้เขียนสามารถกำหนดให้ตัวละครทั้งหมดซึ่งเป็นผู้ชายและมีตัวตนจริงได้รับความเจ็บปวดขนาดไหนหรือมีความสุขแบบใดก็ได้ เป็นหนึ่งในวัฒนธรรมสาวน้อยที่เป็นวัฒนธรรมต่อต้านผู้ชาย สามารถกดขี่ผู้ชายโดยใช้จินตนาการอย่างใดก็ได้ ซึ่งการกดขี่นี้ไม่สามารถทำได้ในชีวิตจริง ถือเป็นกระบวนการระบายความอัดอั้นของสาวน้อยอีกทางหนึ่ง

นอกจากนี้ จากกฎข้อบังคับของเว็บไซต์ www.dek-d.com เกี่ยวกับฉาก 18+ ทำให้ผู้เขียน แฟนฟิกชันเลือกจะส่งเป็น เมล หรือลงในบล็อกแยกต่างหากเฉพาะฉาก 18+ หรือทำตัวอักษรให้กลืนกับฉากพื้นหลังเพื่อให้เป็นไปตามกฎข้อบังคับ ซึ่งแม้กฎจะครอบคลุมถึงส่วนนี้ด้วย แต่ในความเป็นจริงก็ยังมีผู้เขียนแฟนฟิกชันเลือกใช้เหล่านี้อยู่ ซึ่งบางครั้ง เว็บไซต์ www.dek-d.com ไม่สามารถตรวจจับได้

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ชยภัทร จินดาเลิศ. (2552). *ความสัมพันธ์ระหว่างการอ่านหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่นแนวชายรักชาย (YAOI) และวิถีทางเพศของวัยรุ่นไทย*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชญานุตม์ พัฒนสุวรรณ. (2549). *การรับรู้วัฒนธรรมสมัยนิยมจากญี่ปุ่นของวัยรุ่นไทย*. *กรณีศึกษาแฟนเพลง เจ-ป๊อป*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ลลิตา ศุภนิมิตวงศ์. (2550). *พฤติกรรมการเปิดรับหนังสือการ์ตูนประเภทชายรักชาย และความพึงพอใจของวัยรุ่นหญิง (15-25 ปี) ในเขตกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2555). *Japanization*. กรุงเทพฯ : Openbooks.

Dek-D.com (2558). *บทความแบบไหนบ้างที่มีโอกาสถูกแบน*. สืบค้นเมื่อ วันที่ 15 ธันวาคม 2558, จาก <http://www.dek-d.com/activities/33991/>.

ภาษาญี่ปุ่น

Baba Nobuhiko และ Ikeda Taishin. (2012). 『「女子」の時代！』. 青弓社.

Fujie, Kazuhisa. (2007). 『僕たちの気になる婦女子』. オークラ出版.

Imada, Erika. (2007). 『「少女」の社会史』. 勁草書房.

Inamatsu, Tatsuo. (1989). 『アイドル工学』. 筑摩書房.

Kosuga, Hiroshi. (2007). 『芸能をビッグビジネスに変えた「ジャニー喜多川」の戦略と戦術』. 講談社.

Matsubara, Norika และ Sato, Tatsuya. (2013). 『対象、評価、情動の観点から検討する「萌え」』. 立命館大学.

Minamida, Katsuya และ Tsuji, Izumi. (2008). 『文化社会学の視座』. ミネルヴァ書房.

Nakamura, Keiko. (2011). *芸術新湖*. 新潮社.

Nomurasougoukenkyuusha. (2005). 『オタク市場の研究』. 東洋経済新聞報社.

Ootani, Yoshio และ Hayamizu, Kenro และ Yano Toshihiro. (2012). 『ジャニーズ研！』. 原書房.

Peeriya Wangpokakul. (2007). 『タイにおけるジャパナイゼーションのプロセス-タイ人の日本商品の消費と生活世界に対する影響-』. 琉球大学. 修士論文.

Tsuiji Izumi. (2007). 「関係性の楽園/地獄 ジャニーズ系アイドルをめぐるファンたちのコミュニケーション」. 玉川等編『それぞれのファン研究』. 風塵社.

Tokuda Miho. (2010). *ジャニーズファンの思考*. 国田氏人類研究.

ภาษาอังกฤษ

Iwabuchi Koichi. (2002). *Recentering Globalization : Popular Culture and Japanese Transnationalism*. Durham and London : Duke University Press.

Karen Hellekson and Kristina Busse. (n.d.) *Fan Fiction and Fan Communities in the Age of the Internet*. United state of America : Mcfarland&Company,Inc.

สังคม - วัฒนธรรม

การปรับตัวของธุรกิจญี่ปุ่นต่อสังคมผู้สูงอายุ: บทเรียนจากญี่ปุ่น

สุทิน สายสงวน*

บทคัดย่อ

ปัจจุบันญี่ปุ่นเป็นสังคมสูงอายุระดับสุดยอดและมีสัดส่วนผู้สูงอายุมากที่สุดในโลก สาเหตุสำคัญ คือ มีอัตราเด็กเกิดใหม่ต่ำเป็นระยะเวลานาน ขณะที่ประชากรมีอายุยืนยาวมากขึ้น เมื่อปี 2015 ประชากรญี่ปุ่นมีอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด 85 ปี กลุ่มประชากรอายุมากกว่า 65 ปี มีกว่าร้อยละ 26 ของทั้งหมด และมีสัดส่วนเป็น 2 เท่า ของกลุ่มประชากรอายุ 0 - 14 ปี ซึ่งคาดว่าภายในปี 2020 กลุ่มประชากรอายุมากกว่า 65 ปี จะมีถึงร้อยละ 29 ดังนั้น ธุรกิจต่างๆ จึงต้องปรับกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงนี้ วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ คือ เพื่อศึกษาการปรับตัวของธุรกิจในสังคมผู้สูงอายุญี่ปุ่น โดยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง แล้วประมวลวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า บางธุรกิจมองเห็นโอกาสทางธุรกิจรูปแบบใหม่ เช่น บริษัทโซนี่ผู้ผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้านำความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีคุณภาพมาประยุกต์และเพิ่มบทบาทตนเองในฐานะผู้ผลิตอุปกรณ์และชิ้นส่วนทางการแพทย์ ขณะที่ซูเปอร์มาร์เก็ตบางแห่งปรับเปลี่ยนเวลาเปิดบริการให้เข้าขึ้นให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้สูงอายุซึ่งมักตื่นตั้งแต่เช้าตรู่ เป็นต้น ประสพการณ์ดังกล่าวนี้อาจสร้างโอกาสทางธุรกิจให้ผู้ประกอบการไทยในการผลิตและจำหน่ายสินค้าและบริการแก่สังคมผู้สูงอายุ

คำสำคัญ: สังคมผู้สูงอายุ ญี่ปุ่น ธุรกิจ

* นักวิจัยชำนาญการ สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

E-mail: mr.sutinss@hotmail.com

Business cope with Japan's aging society: Lesson from Japan

Sutin Saisanguan^{*}

Abstract

Japan, a super-aged society, is the world leader in demographic change that has the world's oldest population, an average lifespan of 85, and a quarter of the population over 65. Japan's population is expected to continue rapidly aging. Therefore, responding effectively to longer lifespans will require changes in business practices and public policies. The questions are as follow: Does ageing population in Japan create business opportunities for companies? What can Thailand learn from the changes? With the help of documentary research, the data and information were performed. Descriptive analysis was used in this paper. The findings reveal that companies have created new products, goods and services, for that new market - older generation. For example, Sony creates medical products. Although each society has its own uniqueness, this paper shows what Thailand should learn from Japan's aging society to appropriately adapt to suit the Thai society.

Keywords: aging society Japan Japanese company

^{*} Senior researcher, Institute of East Asian Studies, Thammasat University
E-mail: mr.sutinss@hotmail.com

บทนำ

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศญี่ปุ่นเคยประสบปัญหาจากการมีจำนวนประชากรมากเกินไป อย่างไรก็ตาม หลายทศวรรษที่ผ่านมาประเทศนี้กลับต้องเผชิญกับปัญหาจำนวนประชากรลดลงอย่างต่อเนื่อง ขณะที่สัดส่วนของประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ ญี่ปุ่นก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี 1970 ซึ่งมีแนวโน้มสัดส่วนผู้สูงอายุ (อายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป) เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ กระทั่งปัจจุบัน ผลการสำรวจสำมะโนประชากรเมื่อปี 2015 ระบุว่า ประเทศญี่ปุ่นมีประชากรทั้งหมด 127.1 ล้านคน โดยมีผู้สูงอายุจำนวน 33.4 ล้านคน หรือ ร้อยละ 26.7 ของประชากรทั้งหมด (Japan Today, 2016) ซึ่งเป็นสังคมสูงอายุระดับสุดยอด ทั้งนี้ ประเทศญี่ปุ่นเป็นสังคมสูงอายุระดับสุดยอดตั้งแต่ปี 1994 หรือ เก่าสองทศวรรษมาแล้ว ซึ่งคาดว่าภายในปี 2020 กลุ่มประชากรอายุมากกว่า 65 ปี อาจจะมีถึงร้อยละ 29 ของประชากรทั้งหมด (Ogawa and Matsukura, 2005) และ อาจเป็น ร้อยละ 40 ในปี 2050 (McIntyre, 2016) สาเหตุสำคัญที่ทำให้ญี่ปุ่นกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว คือ อัตราเด็กเกิดใหม่ที่ต่ำติดต่อกันมาเป็นระยะเวลานานและประชากรญี่ปุ่นโดยรวมมีอายุยืนยาวมากขึ้น กล่าวคือ เมื่อปี 2015 ประชากรญี่ปุ่นมีอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดอยู่ที่ประมาณ 85 ปี (CIA World Factbook, 2016) และ สัดส่วนกลุ่มประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนเป็น 2 เท่า ของกลุ่มประชากรอายุ 0 - 14 ปี ดังที่นักวิเคราะห์ของสำนักวิจัยพีว¹ ได้บรรยายปรากฏการณ์นี้ไว้ว่า “ประเทศญี่ปุ่นได้ก้าวเข้าสู่ยุคที่ยอดขายผ้าอ้อมผู้ใหญ่สูงกว่ายอดขายผ้าอ้อมเด็ก” (ALEX HUDSON, 2014) ซึ่งภาคธุรกิจญี่ปุ่นตระหนักและปรับกลยุทธ์ทางการตลาดให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางประชากรดังกล่าวเพื่อความอยู่รอด ทั้งนี้ ญี่ปุ่นเป็นประเทศหนึ่งที่เผชิญปัญหาสังคมผู้สูงอายุมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลกทั้งในส่วนของภาครัฐและภาคธุรกิจ จึงน่าสนใจศึกษาบทเรียนจากประเทศนี้ทั้งระบบการดูแลผู้สูงอายุและการผลิตสินค้าและบริการสำหรับสังคมสูงอายุว่ามีปัญหาอย่างไรและแก้ปัญหอย่างไรทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ญี่ปุ่นถือได้ว่าเป็นต้นแบบในการผลิตสินค้าที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ

1 The Pew Research Center is a nonpartisan American think tank based in Washington, D.C., that provides information on social issues, public opinion, and demographic trends shaping the United States and the world.
https://en.wikipedia.org/wiki/Pew_Research_Center

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ว่า ขณะที่โครงสร้างประชากรของประเทศญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงโดยมีแนวโน้มสัดส่วนของจำนวนผู้สูงอายุต่อจำนวนประชากรทั้งหมดเพิ่มขึ้นเรื่อยๆนั้น ภาครัฐกิจที่เกี่ยวข้องได้ปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของกิจการอย่างไร โดยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและการวิเคราะห์เชิงพรรณนา การนำเสนอแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ บทนำ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และบทเรียนสำหรับไทยตามลำดับ

การทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สรุปสาระสำคัญบางประการ ได้แก่ พีรามิดประชากร นิยามเกี่ยวกับผู้สูงอายุ สังคมผู้สูงอายุ รูปแบบการดำเนินชีวิต ส่วนประสมทางการตลาด วิเคราะห์ปัญหาแบบ SWOT “Lifestyle Marketing” สินค้าสำหรับผู้สูงอายุ ญี่ปุ่นจำแนกตามช่วงอายุ การปรับตัวทางธุรกิจในสังคมผู้สูงอายุญี่ปุ่น โอกาสทางธุรกิจของไทยในสังคมผู้สูงอายุญี่ปุ่น ดังนี้

พีรามิดประชากร

พีรามิดประชากร (Population Pyramid) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างอายุและเพศ (Age-Sex Structure) โดยแสดงจำนวนประชากรจำแนกตามเพศและหมวดอายุ (ส่วนใหญ่ 5 ปี) โดยอาจแสดงเป็นจำนวนประชากรหรือเป็นสัดส่วน (ร้อยละ) ของประชากรในแต่ละหมวดอายุก็ได้ เพื่อเปรียบเทียบเห็นความแตกต่างของข้อมูลระหว่างทั้งสองเพศได้ชัดเจน ข้อมูลของเพศชายและหญิงวางคู่กันไว้ด้านขวาและด้านซ้ายของแกนพีรามิดสำหรับแต่ละหมวดอายุ โดยอายุน้อยที่สุดจะอยู่แท่งล่างสุด เริ่มตั้งแต่หมวดอายุ 0 - 4 ปี, 5 - 9 ปี สูงขึ้นเรื่อยๆ ด้านบนสุดคือหมวดอายุที่สูงที่สุด ซึ่งจะมีจำนวนประชากรน้อยกว่าหมวดอายุอื่นๆ ทำให้ส่วนบนเป็นยอดแหลม จึงเรียกว่า พีรามิด

อาจกล่าวได้ว่า พีรามิดประชากรแสดงภาพการกระจายตัวของประชากร โดยที่ข้อมูลประชากรจะถูกแยกตามเพศ โดยให้เพศหญิงอยู่ด้านหนึ่ง เพศชายอยู่อีกด้านหนึ่ง จำนวนประชากรจะแสดงโดยแบ่งเป็นช่วงอายุ (หรือ หมวดอายุ) ช่วงละ 5 ปี เริ่มจาก 0-4 ปี และค่อยๆ เพิ่มไปเรื่อยๆ จนถึงช่วง 80 ปีขึ้นไป หรือ 100 ปีขึ้นไป ช่วงอายุดังกล่าวอาจจะจำแนกเป็นกลุ่มอายุก็ได้เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษาหรือประเด็นการวิเคราะห์ของผู้วิจัย เช่น กรณีการศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุหรือประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป ผู้วิจัยอาจจำแนกเป็น 3 กลุ่มอายุ ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุช่วงต้นยุคใหม่ (หรือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุ 60-69 ปี) กลุ่มผู้สูงอายุช่วงกลาง (หรือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุ 70-79

ปี) และ กลุ่มผู้สูงอายุวัยปลายที่ต้องพึ่งพิงคนดูแลเป็นพิเศษ (หรือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไป) เป็นต้น

ผู้สูงอายุและสังคมผู้สูงอายุ

ตามนิยามขององค์การสหประชาชาติ ผู้สูงอายุหมายถึงประชากรทั้งเพศชายและหญิงที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป อาจแบ่งระดับสังคมผู้สูงอายุ เป็น 3 ระดับ คือ

1) ระดับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ (หรือ มีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีมากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งประเทศ) หรือ หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่อยู่จริงในพื้นที่ ต่อประชากรทุกช่วงอายุ ในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับ หรือ มากกว่าร้อยละ 10 ขึ้นไป หรือ มีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 7 ขึ้นไป

2) ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) หมายถึงสังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ หรือ มีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปี มากกว่าร้อยละ14 ของประชากรทั้งประเทศ และ

3) ระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-aged society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่า ร้อยละ20 ของประชากรทั้งประเทศ

องค์การสหประชาชาติได้ประเมินว่าช่วงปี 2001-2100 จะเป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุหมายถึงการมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั่วโลก อย่างไรก็ตาม การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของแต่ละประเทศจะแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละประเทศ เช่น ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาทางด้านการแพทย์ การโภชนาอาหาร เป็นต้น

รูปแบบการดำเนินชีวิต

รูปแบบการดำเนินชีวิต (หรือ Lifestyle หรือ ไลฟ์สไตล์) หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของบุคคล โดยที่ลักษณะของพฤติกรรมต่างๆ จะเป็นตัวบ่งบอกถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตแต่ละแบบ อาทิ พฤติกรรมในการเข้าสังคม ในการบริโภค ในการหาความบันเทิง การพักผ่อนหย่อนใจใช้เวลาว่างและการแต่งตัว เหล่านี้เป็นส่วนประกอบของรูปแบบการดำเนินชีวิต โดยทั่วไปแล้ว รูปแบบการดำเนินชีวิตจะถูกดำเนินเป็นอุปนิสัย เป็นวิธีประจำที่กระทำสิ่งต่างๆ ซึ่งจะบ่งบอกถึง ทัศนคติ ค่านิยม และ มุมมองของแต่ละบุคคล

ในสังคมยุคใหม่นั้น รูปแบบการดำเนินชีวิตสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมผู้บริโภค ที่ให้โอกาสในการสร้างและพัฒนาความเป็นตัวเองจากการบริโภคหรือใช้ผลิตภัณฑ์หรือ บริการที่หลากหลาย ขณะเดียวกัน ผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ผู้บริโภคได้บริโภคหรือใช้ ผลิตภัณฑ์หรือบริการเหล่านั้นได้บ่งบอกถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน

ส่วนประสมทางการตลาด

ส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) หมายถึง เครื่องมือทางการตลาดที่สามารถควบคุมได้ ซึ่งมีการผสมผสานเครื่องมือเหล่านี้ให้สามารถตอบสนองความต้องการ และสร้างความพึงพอใจให้แก่กลุ่มลูกค้าเป้าหมายได้ ส่วนประสมการตลาดเป็นตัวกระตุ้น หรือสิ่งเร้าทางการตลาดที่กระทบต่อกระบวนการตัดสินใจซื้อ แบ่งได้ 4 กลุ่ม ดังที่รู้จักกันว่าคือ “4 Ps” ได้แก่

1) ผลิตภัณฑ์ (Product) หมายถึง สิ่งที่เสนอขายสู่ตลาดเพื่อความสนใจ การจัดการใช้หรือการบริโภคที่สามารถทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจ แสดงความแตกต่าง และมีคุณค่าในจิตใจของลูกค้าเป้าหมาย คุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ เช่น ประโยชน์พื้นฐาน รูปร่าง ลักษณะ คุณภาพ การบรรจุภัณฑ์ ตราสินค้า เป็นต้น ซึ่งผลิตภัณฑ์ต้องมีรรถประโยชน์ (Utility) และมีคุณค่า (Value) ในสายตาของลูกค้าจึงจะมีผลทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถขายได้

2) ราคา (Price) หมายถึง จำนวนที่ต้องจ่ายเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์หรือบริการ หรือเป็นคุณค่าทั้งหมดที่ลูกค้ารับรู้เพื่อให้ได้ผลประโยชน์จากการใช้ผลิตภัณฑ์หรือบริการคุ้มกับเงินที่จ่ายไป อีกนัยหนึ่ง คุณค่าผลิตภัณฑ์ในรูปตัวเงินหรือราคาเป็นต้นทุนของลูกค้า ซึ่งผู้บริโภคจะเปรียบเทียบระหว่างคุณค่าของผลิตภัณฑ์กับราคาของผลิตภัณฑ์นั้น ถ้าคุณค่าสูงกว่าราคาผู้บริโภคจะตัดสินใจซื้อ

3) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) หมายถึง โครงสร้างของช่องทางซึ่งประกอบด้วยสถาบันและกิจกรรมที่ใช้ เพื่อเคลื่อนย้ายสินค้าและบริการจากองค์กรไปยังตลาด สถาบันที่นำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดเป้าหมายคือ สถาบันการตลาด สำหรับกิจกรรมที่ช่วยในการกระจายตัวสินค้าประกอบด้วย การขนส่ง การคลังสินค้า และการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง นั่นคือ การจัดจำหน่ายประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ช่องทางการจัดจำหน่าย และการกระจายตัวสินค้าหรือการสนับสนุนการกระจายตัวสินค้าสู่ตลาด และ

4) การส่งเสริมการขาย (Promotion) เป็นเครื่องมือการสื่อสารเพื่อสร้างความพอใจต่อตราสินค้าหรือบริการ หรือความคิด หรือต่อบุคคล โดยจงใจให้เกิดความต้องการ หรือเพื่อเตือนความทรงจำในผลิตภัณฑ์ โดยคาดว่าจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึก ความเชื่อ และพฤติกรรมการซื้อ การส่งเสริมการตลาดเป็นการติดต่อสื่อสารเกี่ยวกับข้อมูลระหว่าง

ผู้ขายกับผู้ซื้อ เพื่อสร้างทัศนคติและพฤติกรรมการซื้อ ทั้งนี้ การติดต่อสื่อสารอาจใช้พนักงานขายทำการขาย และการติดต่อสื่อสารโดยไม่ใช้คน เครื่องมือสำคัญของการส่งเสริมการตลาด ได้แก่ การโฆษณา การขายโดยใช้พนักงานขาย การส่งเสริมการขาย การให้ข่าวและประชาสัมพันธ์ และการตลาดทางตรง

วิเคราะห์ปัญหาแบบ SWOT

องค์ประกอบของการวิเคราะห์ปัญหาแบบ SWOT มีทั้งหมด 4 ประการ คือ จุดแข็ง (Strength: S) คือ ความสามารถและสถานการณ์ที่ดีภายในองค์กร จุดอ่อน (Weakness: W) คือ ความสามารถและสถานการณ์ที่เป็นข้อด้อยขององค์กร ซึ่งต้องได้รับการแก้ไข โอกาส (Opportunity: O) คือ หนทางที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ และอุปสรรค (Threat: T) คือ ปัจจัยที่ขัดขวางการทำงานขององค์กร

การวิเคราะห์ปัญหาโดยใช้หลักการ SWOT นั้น แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

การวิเคราะห์จากปัจจัยภายใน โดยเป็นการวิเคราะห์จากจุดแข็งและ จุดอ่อนขององค์กร และ

การวิเคราะห์จากปัจจัยภายนอก ซึ่งวิเคราะห์จากโอกาสและอุปสรรค ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับสังคม การเมือง ประชาชน เศรษฐกิจ เป็นต้น

Lifestyle Marketing

Lifestyle Marketing หมายถึง การที่นักการตลาดนำวิถีชีวิตของกลุ่มลูกค้าเป้าหมายมาประยุกต์ใช้เป็นกลยุทธ์ทางการตลาด โดยการศึกษาในเชิงพฤติกรรมของผู้บริโภค ถัดจากนั้น นักการตลาดจะได้นำเสนอสินค้าและบริการได้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด หรือ การให้ความสำคัญกับ Lifestyle ของกลุ่มเป้าหมาย โดยมุ่งเน้นว่า การดำเนินกิจกรรมทางการตลาดต่างๆ ต้องให้สอดคล้อง เหมาะสมลงตัวกับ Lifestyle ของพวกเขา ไม่ว่าจะเป็นการออกแบบสินค้าหรือบริการ การสื่อสารการตลาด การจัดกิจกรรมการตลาด ฯลฯ ตัวอย่าง เช่น โทรศัพท์เคลื่อนที่ ทำอุปกรณ์เสริมคือ แอนด्री เพราะ Lifestyle ของลูกค้าที่ต้องใช้โทรศัพท์ขณะขับรถ เพิ่มฟังก์ชันวิทยุสเตอริโอ และดูหนังได้ เป็นต้น

ในทางการตลาด Lifestyle Marketing จะประเมินวิถีการดำเนินชีวิตของผู้บริโภคจากปัจจัย 3 กลุ่มหลัก เรียกว่า AIO ได้แก่ Activity หมายถึง กิจกรรมหรือกิจวัตรที่ทำในแต่ละวัน แต่ละสัปดาห์ เช่น ทำงานหรือเรียนวันละกี่ชั่วโมง วันหยุดไปเที่ยวที่ไหน เป็นต้น Interest หมายถึง เรื่องที่สนใจ เช่น ดนตรี การเมือง อาหาร สุขภาพ หรือ ธรรมะ เป็นต้น และ Opinion หมายถึง ความคิดเห็นต่อเรื่องต่างๆ เป็นต้น ในวงการธุรกิจ รูปแบบการ

ดำเนินชีวิตจะช่วยให้การโฆษณาและการทำตลาด นั่นคือ Lifestyle Marketing สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้เหมาะสม โดยการนำเสนอสินค้าและบริการที่มีลักษณะเฉพาะเข้ากับแต่ละรูปแบบการดำเนินชีวิต รวมถึงใช้ในการสังเคราะห์วิธีที่ใช้กระตุ้นความต้องการในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

สินค้าสำหรับผู้สูงอายุญี่ปุ่น

การวิเคราะห์ของนิตยสาร Marketeer Magazine (2015) ระบุว่า ผู้สูงอายุในญี่ปุ่นค่อนข้างมีกำลังซื้อสูง และมีการใช้จ่ายสินค้าอุปโภคบริโภคสำหรับผู้สูงอายุ เป็นเงินปีละกว่า 500,000 ล้านเยน หรือประมาณ 150,000 ล้านบาท ขณะที่มูลค่าตลาดของสินค้าสำหรับผู้สูงอายุมีมูลค่าสูงถึง 100 ล้านล้านเยน หรือ ประมาณ 33 ล้านล้านบาท จากแนวคิด Lifestyle Marketing ข้างต้น เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในญี่ปุ่น พบว่า ผู้สูงอายุจะอยู่โดยลำพังเป็นส่วนใหญ่ และมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันไปตามช่วงวัย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการในหมวดหมู่และคุณลักษณะของสินค้าที่ไม่เหมือนกัน อาจจำแนกเป็น 3 กลุ่มอายุ ได้แก่

1) กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุ 60-69 ปี หรือ กลุ่มติดสังคม มีเกือบ 18 ล้านคน มีลักษณะทางกายภาพที่ดีกว่าผู้สูงอายุในยุคก่อน เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีรูปแบบการดำเนินชีวิตทันสมัย มีความมั่งคั่ง สามารถทำงานได้ พร้อมเปิดรับสิ่งใหม่ๆ เข้าถึงเทคโนโลยี มีสังคม ต้องการที่จะพบปะเพื่อนฝูง ให้ความสำคัญกับสุขภาพ สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ ดังนั้น สินค้าที่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุกลุ่มนี้ ได้แก่ กลุ่มสินค้าเพื่อสุขภาพ ผิวพรรณและการเข้าสังคม อาทิ เครื่องสำอางที่มาจากธรรมชาติที่ชะลอวัย เน้นการต่อต้านริ้วรอย/ยกรกระชับ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่ออกแบบชุดทันสมัยมีดีไซน์ สวมใส่ง่าย มีรสนิยม อาทิ ผ้าพันคอ เสื้อผ้าที่ทำจากเส้นใยธรรมชาติที่สวมใส่สบาย ชุดชั้นในที่เหมาะสมกับสรีระของผู้สูงอายุ เครื่องประดับใส่ออกงาน เป็นต้น ยิ่งกว่านั้น ขณะนี้ ธุรกิจบางแห่งในประเทศญี่ปุ่นได้เปิดให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้กลับเข้าทำงานได้อีกตามต้องการ จนกระทั่งอายุ 70 ปี บริบูรณ์ อีกนัยหนึ่ง ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ กลับเข้าสู่ตลาดแรงงานอีกครั้ง (Japan Real Time, 2015)

2) กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุ 70-79 ปี หรือ กลุ่มติดบ้าน มีราว 14 ล้านคน ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีรูปแบบการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การพักผ่อนอยู่บ้านเป็นหลัก บางรายอาจจะมีโรคประจำตัวที่ต้องระวังเป็นพิเศษ หรือ มีปัญหาด้านสมรรถภาพทางร่างกายที่ลดลง รวมถึงความเหงา จึงต้องการสินค้าที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน และสินค้าใช้สอยสำหรับงานอดิเรก และยอมจ่ายเพื่อสินค้าที่พึงพอใจด้านคุณภาพ ความปลอดภัย มีความน่าเชื่อถือ มากกว่าปัจจัยด้านราคา ดังนั้น สินค้าที่ตอบสนองความ

ต้องการของผู้สูงอายุกลุ่มนี้ ได้แก่ กลุ่มสินค้าเพื่อการตกแต่งบ้านอย่างเคหะสิ่งทอ ของใช้ กระจุกระจิกในครัวเรือน เฟอร์นิเจอร์ที่ออกแบบมาเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตประจำวัน เครื่องสำอางสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เช่น ผลิตภัณฑ์เพื่อชองปากที่ช่วยเรื่องฟันปลอม/ ครีมเปลี่ยนสีผมที่ไม่มีสารเคมีที่เป็นอันตราย หรือผลิตภัณฑ์สิ่งทอสำหรับผู้สูงวัยที่มีปัญหาด้านสุขภาพ เช่น อุปกรณ์พันเข่าที่ทำจากผ้าเพื่อให้สามารถเดินได้สะดวก สินค้าเครื่องประดับรวมไปถึงงานฝีมือของใช้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของความเป็นไทย-ญี่ปุ่น เป็นต้น และ

3) กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไป หรือ กลุ่มผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพิงคนดูแลเป็นพิเศษเป็นผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้น้อยลงและไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ หรือ กลุ่มติดเตียง มีประมาณ 10 ล้านคน พบว่า สินค้าที่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุกลุ่มนี้ ได้แก่ เฟอร์นิเจอร์ที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้ดูแล เช่น อ่างอาบน้ำสำหรับผู้สูงอายุ เก้าอี้หรือเตียงนอนเพื่อสุขภาพที่สามารถปรับได้ ไม้พยุงที่มีไฟฉายในตัว เสื้อผ้าที่สวมใส่สบายสำหรับผู้สูงอายุ ผ้าห่มขนาดพกพา ผ้าอ้อมผู้ใหญ่ เป็นต้น

การปรับตัวทางธุรกิจในสังคมผู้สูงอายุ

การใช้ชีวิตของกลุ่มผู้บริโภคงูสูงอายุหลังเกษียณมีความต้องการสินค้าที่แตกต่างกัน ส่งผลให้เกิดธุรกิจบริการใหม่ๆ เช่น ธุรกิจตัวแทนหางานสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการหารายได้หลังจากเกษียณ ธุรกิจบริการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุที่เข้าไปตรวจเช็คถึงในที่พักอาศัย ธุรกิจบริการขับรถรับส่งคนชราที่ดัดแปลงรถรับส่งให้มีความเหมาะสมและเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่คนชรา โดยเฉพาะธุรกิจผู้อำนวยความสะดวกในการถือของในห้างสรรพสินค้าสำหรับผู้สูงอายุที่ไม่สามารถถือของหนักได้ เป็นต้น

บางธุรกิจในประเทศญี่ปุ่น มองเห็นโอกาสทางธุรกิจในรูปแบบใหม่ๆ ในสังคมผู้สูงอายุ หรือ ปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินธุรกิจของตนเองเพื่อให้เหมาะสมกับการบริการผู้สูงวัยมากขึ้น ตัวอย่างเช่น

บริษัทโซนี่ ผู้ผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้ารายใหญ่ ได้เพิ่มบทบาทตนเองในฐานะผู้ผลิตอุปกรณ์และชิ้นส่วนทางการแพทย์ โดยนำความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีคุณภาพมาประยุกต์ใช้ เช่น การอาศัยความรู้ในการผลิตกล้องดิจิทัลที่มีคุณภาพ มาร่วมผลิตชิ้นส่วนกล้องสำหรับการส่องตรวจอวัยวะภายใน หรือการผลิตมอนิเตอร์ และเครื่องพิมพ์ ที่สามารถใช้ประกอบร่วมกับอุปกรณ์ทางการแพทย์ได้

ขณะที่ บริษัท Yasukawa Electric Corporation ซึ่งอยู่ที่เมือง คิตะคิวชู จังหวัดฟูกูโอกะ ที่ได้พัฒนาเครื่องมือช่วยการเดิน หรือที่เรียกว่า “Ankle Assisting Walking

Device²” สำหรับผู้มีอาการอัมพฤกษ์ จากการที่เลือดไม่ไปเลี้ยงสมองฉับพลัน (Stroke) หรือสาเหตุอื่นๆ เครื่องมือนี้ถูกควบคุมการทำงานด้วยมอเตอร์ และใช้อุปกรณ์ในลักษณะเดียวกันกับเทคโนโลยีการสร้างหุ่นยนต์ เพื่อช่วยยึดและพยุงกล้ามเนื้อช่วงท่อนล่างของร่างกาย โดยเฉพาะส่วนข้อเท้าให้สามารถเดินได้เป็นปกติมากที่สุด

ผลการศึกษาวិจัยพบว่า ปัจจุบันมีผู้ป่วยอัมพฤกษ์ทั่วประเทศเฉลี่ยปีละ 300,000 คน และมีแนวโน้มจะเพิ่มจำนวนเป็น 3 ล้านคนในอีก 10 ปีข้างหน้า ดังนั้น บริษัทฯ จึงได้ร่วมมือกับสถาบันวิจัย Shibaura Institute of Technology, Hiroshima University คิดค้นสิ่งประดิษฐ์นี้ขึ้นมา อุปกรณ์ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน ได้แก่ รองเท้า และแบตเตอรี่สำหรับสวมใส่ที่เอว โดยมีการติดตั้งระบบเซนเซอร์เพื่อให้สามารถคำนวณทิศทาง การหันเคลื่อนที่ของข้อเท้า เพื่อให้สามารถรองรับการเดินที่เกี่ยวข้องต่อเนื่องตั้งแต่หัวเข่ามาจนถึงเท้าที่สัมผัสพื้นได้ อุปกรณ์นี้สามารถใช้งานต่อเนื่องได้ยาวนานหลายชั่วโมง

ซูเปอร์มาร์เก็ตบางรายในญี่ปุ่นได้ปรับเปลี่ยนเวลาเปิดบริการให้เข้าขึ้น จากแต่เดิมที่เปิด 9 โมงเช้ามาเป็นเปิด 7 โมงเช้า เนื่องจากสังเกตเห็นพฤติกรรมผู้สูงอายุ ว่ามักตื่นมาทำธุระและกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่เช้าตรู่ นอกจากนี้ ซูเปอร์มาร์เก็ตบางแห่งยังได้มีการเพิ่มบริการรับจัดงานศพแบบเรียบง่ายในราคาย่อมเยาอีกด้วยเพื่อเป็นทางเลือกให้แก่ผู้ที่ไม่คาดที่จะต้องใช้บริการ เนื่องจากบริษัทรับจัดงานศพใหญ่ๆ ในญี่ปุ่นมีค่าบริการที่สูง

โอกาสทางธุรกิจของไทยในสังคมผู้สูงอายุญี่ปุ่น

เนื่องจากประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ทางธุรกิจมายาวนาน ธุรกิจต่างๆ ของไทยอาจมีโอกาสมเพิ่มขึ้นจากปรับเปลี่ยน ออกแบบ วิจัยพัฒนาสินค้าและบริการที่มีคุณสมบัติให้สอดคล้องกับการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุหรือรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุมากขึ้น เช่น โครงการอสังหาริมทรัพย์สำหรับผู้สูงอายุ โดยที่จุดขายสำคัญ คือ การมีส่วนดูแลกลางที่จะบริหารจัดการเรื่องบริการทางการแพทย์ และการจัดให้มีกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจะช่วยลบภาพลักษณ์การเป็นสถานสงเคราะห์ของบ้านพักคนชราให้เป็นการลงทุนเพื่อซื้อบริการที่จำเป็นและรูปแบบชีวิตที่ต้องการในวัยเกษียณอายุ

ธุรกิจที่เริ่มเห็นในปัจจุบันนั้นมีหลากหลายรูปแบบและระดับราคา ได้แก่ โครงการที่มีโมเดลธุรกิจเป็นการขายสิทธิในการเข้าอยู่อาศัยตลอดชีวิต กล่าวคือ ผู้บริโภคไม่ได้เป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์และไม่สามารถขายสิทธิต่อให้ผู้อื่น โดยจุดเด่นของโครงการอยู่ที่

² Yaskawa, Japan. (2013, Sep. 9). Yaskawa Develops an Ankle-Assist Walking Device for Those with Walking Impediments Caused by Stroke and Other Factors.

<https://www.yaskawa.co.jp/en/newsrelease/technology/6634>;

<https://www.yaskawa.co.jp/en/?s=Ankle-Assist+Walking+Device+>

การออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม รวมถึงการมีบริการทางการแพทย์ให้บริการเป็นประจำทุกวัน โครงการอสังหาริมทรัพย์เพื่อขายโดยเน้นให้ออกแบบให้บ้านมีลักษณะเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ เช่น บ้านแต่ละหลังจะมีสัญญาณเตือนไปยังสถานพยาบาล/ ส่วนดูแลกลาง เป็นต้น รวมถึงการลงทุนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกสบายและศูนย์บริการต่างๆ ครอบคลุมอยู่ในโครงการ นอกจากนี้ ลักษณะเด่นของโครงการทั้งสองรูปแบบ คือ มีธุรกิจอีกหลายประเภทรวมอยู่ด้วย โดยเฉพาะด้านการบริการสำหรับกลุ่มตลาดผู้สูงอายุ ได้แก่ การเปลี่ยนสินค้าที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและเคยจำกัดการใช้อยู่ในโรงพยาบาลให้กลายเป็นสินค้าสามัญประจำบ้าน เช่น เครื่องตรวจวัดอุณหภูมิร่างกาย ความดัน ระดับน้ำตาลในเลือด เป็นต้น การจัดแพคเกจทัวร์สำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ซึ่งจะมีโปรแกรมและกิจกรรมที่ไม่เร่งรีบจนเกินไป รวมไปถึงการเจาะกลุ่มท่องเที่ยวเรือสำราญซึ่งเป็นที่นิยมในผู้สูงอายุ การออกแบบสินค้าให้เหมาะกับสรีระของผู้สูงอายุ เช่น การมีด้ามจับยาวขึ้น การมีอุปกรณ์ช่วยผ่อนแรง เป็นต้น

สินค้าสำหรับผู้สูงอายุญี่ปุ่นที่เสนอขายสู่ตลาดสามารถทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจ ลักษณะบางประการของผลิตภัณฑ์ เช่น อาหารเสริมสุขภาพและโภชนาการสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ซึ่งเป็นอาหารในลักษณะ Paste สามารถรับประทานได้ทันทีโดยไม่ต้องปรุงเพิ่มเติม เหมาะอย่างยิ่งกับผู้สูงอายุที่มีปัญหาสุขภาพฟัน หรือการบดเคี้ยวอาหาร รวมทั้งปัญหาในการกลืนอาหารด้วยลิ้นและขากรรไกร ตัวอย่างรสชาติอาหารที่ได้รับความนิยมจะเป็นรสชาติที่ไม่แตกต่างจากอาหารญี่ปุ่นโดยทั่วไป เพื่อให้ผู้สูงอายุที่มักไม่ต้องการปรับตัวสามารถทานอาหาร ได้แก่ ผักผสมสมถั่วลิสง สาหร่าย Hijiki ตู๋น แครอทตุ๋น มะเขือเทศสด มันฝรั่งหวานผสมซอสแอปเปิล ผักกาดหอมปรุงรส เป็นต้น โดยอาหารเหล่านี้ต้องเน้นให้ได้สารอาหารที่มีคุณประโยชน์ครบตามหลักโภชนาการในแต่ละมื้อ เครื่องสำอางผู้สูงอายุในญี่ปุ่นให้ความสนใจต่อการดูแลสภาพผิวพรรณอย่างมาก โดยยินดีจ่ายสินค้าที่ให้คุณประโยชน์ช่วยบำรุงรักษาผิวหน้าและร่างกายให้มีสุขภาพที่ดี สินค้าในกลุ่มนี้ที่สำคัญ ได้แก่ ครีมอาบน้ำ ครีมบำรุงมอสเจอร์ไรเซอร์ ผลิตภัณฑ์เสริมกระชับผิว เป็นต้น

บทเรียนสำหรับไทย

การที่ประเทศญี่ปุ่นก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัว การปรับตัวของภาคธุรกิจญี่ปุ่นเป็นประสบการณ์ที่มีค่าต่อประชาคมโลก³ กรณีประเทศไทยอาจถือเป็นโอกาสหนึ่ง

³ ญี่ปุ่นเป็นชาติหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญกับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ เมื่อรัฐบาลญี่ปุ่นได้เห็นแนวโน้มของสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุในประเทศจึงได้วางนโยบายแห่งชาติไว้รองรับ ความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ขณะเดียวกัน ภาคเอกชน หรือ องค์กรเอกชนต่างๆ ก็ได้ปรับนโยบายการผลิตสินค้าอุปโภคและ

ของผู้ประกอบการที่ได้เข้าไปแสวงหาประสบการณ์ในการผลิตและจำหน่ายสินค้าและบริการสำหรับผู้สูงอายุญี่ปุ่น โดยเฉพาะสินค้ากลุ่มที่สอดคล้องและเหมาะสมกับการดำเนินชีวิตประจำวัน อาทิ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ เครื่องสำอาง เพอร์นิเจอร์และของตกแต่งบ้าน เป็นต้น ซึ่งศูนย์วิจัยกสิกรไทย คาดว่า การส่งออกสินค้ากลุ่มไลฟ์สไตล์ไปยังตลาดญี่ปุ่น ในปี 2015 จะมีมูลค่าประมาณ 1,700-1,800 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือ ประมาณ 60,000 ล้านบาท ยิ่งกว่านั้น ชาวญี่ปุ่นที่อาศัยในภาคเหนือของไทย และชาวสแกนดิเนเวียที่นิยมพักระยะยาวตามแถบจังหวัดชายทะเลของประเทศไทยเนื่องจากสภาพอากาศที่เอื้ออำนวย ประกอบกับค่าครองชีพที่ค่อนข้างถูก ซึ่งเป็นจุดเด่นที่ทำให้ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศเป้าหมายที่ชาวต่างชาติที่เกษียณอายุแล้วเลือกที่จะมาใช้ชีวิตบั้นปลายหรือพำนักระยะยาวตามฤดูโดยเฉพาะฤดูหนาว

เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของไทยหลากหลายและมีชื่อเสียงไปทั่วโลก จึงทำให้ชาวต่างชาติในบางประเทศที่เกษียณอายุแล้วจำนวนหนึ่งเลือกที่จะมาใช้ชีวิตบั้นปลายหรือพำนักระยะยาวตามฤดูโดยเฉพาะฤดูหนาวในประเทศไทย ประกอบกับประเทศไทยมีค่าครองชีพที่ค่อนข้างถูกเมื่อเปรียบเทียบกับค่าครองชีพในประเทศที่พัฒนาแล้ว ผู้สูงอายุชาวต่างชาติที่เกษียณอายุในประเทศไทยสามารถรักษามาตรฐานการใช้ชีวิตเท่าเดิมเหมือนเมื่ออยู่ในประเทศบ้านเกิดตนเองได้ด้วยค่าใช้จ่ายที่ลดลงเท่าตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่าดูแลสุขภาพและรักษาพยาบาลซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายหลักๆ ที่จำเป็นของผู้สูงอายุนั้น บริการของโรงพยาบาลในประเทศไทยมีระดับมาตรฐานเทียบเท่ากับประเทศที่พัฒนาแล้ว ในราคาที่ถูกลงอย่างมาก ดังนั้น กรณีประเทศไทยกำลังย่างก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในอีกไม่ช้า กล่าวคือ เมื่อปี 2014 มีประชากรทั้งหมด 64.5 ล้านคน เป็นผู้สูงอายุอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 9.4 ล้านคน (หรือ ร้อยละ 14.5 ของประชากรทั้งหมด) คาดว่าในอีก 10 ปี หรือ ในปี 2025 ประเทศไทยก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ โดยจำนวนผู้สูงอายุจะมีประมาณ 14.4 ล้านคน และหากพิจารณาจากแนวโน้มผู้บริโภคมที่เป็นประชากรผู้สูงวัยที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นแสดงให้เห็นถึงเป็นโอกาสทางธุรกิจที่เพิ่มขึ้น

บริโภคไว้เช่นกัน จะเห็นว่า ผู้ผลิตสินค้าในประเทศญี่ปุ่นได้ออกแบบและผลิตสินค้าที่เพิ่มความสะดวกสบายในการบริโภคให้กับผู้สูงวัย ทั้งที่เป็นของใช้ประจำวันหรืออาหารการกินสำหรับคนสูงวัย ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงเป็นแบบอย่างที่ดีของประเทศต่างๆ ทั่วโลก ในการเตรียมพร้อมที่จะปรับตัวให้ประชากรในประเทศของตนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีบ้านเมืองที่น่าอยู่ เป็นสังคมผู้สูงอายุที่พึงปรารถนา

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กฤษณา ไพบูลย์. (8 พฤศจิกายน 2558). *สังคมผู้สูงอายุที่พึ่งปรารถนากับการคลัง-การเงินที่ยั่งยืน. คอลัมน์ชั้น 5 ประชาชาติ*. สืบค้นจาก:
http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1446713861.
- กาญจนา ตั้งชลทิพย์. (30 มิถุนายน 2548). ประชากรญี่ปุ่นลดลง ทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นต้องตื่นตัว. *การประชุมวิชาการ ประจำปี ครั้งที่ 2 ประชากรและสังคม เรื่อง ภาวะการตาย ภาพสะท้อนความมั่นคงทางประชากร, ณ ห้องราชเทวี แกรนด์บอลรูม โรงแรมเอเชีย กรุงเทพมหานคร สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล*. สืบค้นจาก <http://www.ipsr.mahidol.ac.th/IPSR/AnnualConference/Conferencell/Article/Download/Article17.pdf>.
- ครอบครัวข่าว3. (14 เมษายน 2558). *อีก 10 ปีไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์*. สืบค้นจาก <http://goo.gl/zWZFme>; <http://bit.ly/1GWArlX>.
- บีบีซีไทย. (17 มีนาคม 2558). *ปัญหาการดูแลผู้สูงอายุในญี่ปุ่น*. สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=PN8c_1RoHis.
- พิสิษฐ์ จิรภิญโญ. (2007). *สังคมสูงอายุของญี่ปุ่น. บทความวิชาการ ชุดที่ 16 สมาคมวิศวกรรมปรับอากาศแห่งประเทศไทย*. สืบค้นจาก http://www.acat.or.th/download/acat_or_th/journal-16/16%20-%2007.pdf.
- สำนักข่าวเอชโฟกัส. (12 เมษายน 2558). *เจาะลึกสุขภาพ:โลกเข้าสู่ศตวรรษแห่งผู้สูงอายุ*. สืบค้นจาก <http://www.hfocus.org/content/2015/04/9734>.
- สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (19 มีนาคม 2557). *สธ.เผยปี 2568 ไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเต็มตัวเผยขณะนี้ผู้สูงอายุกว่า 1 ล้านคนนอนติดเตียง!*. สืบค้นจาก http://pr.moph.go.th/iprg/include/admin_hotnew/show_hotnew.php?idHot_new=64244.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2008). *นานาสาระ ข้อมูลประชากร*. สืบค้นจาก http://popcensus.nso.go.th/sub_topic.php?cid=5
- อีไอซี EIC | Economic Intelligence Center. (16 มิถุนายน 2557). *ธุรกิจบริการผู้สูงอายุกับโอกาสของผู้ประกอบการไทย*. สืบค้นจาก <https://www.scbeic.com/th/detail/product/556>.

ภาษาอังกฤษ

- CIA World Factbook. (2016). *Life expectancy at birth*. Retrieved from <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html>.
- Harjani, Ansuya./ CNBC. (2013, September 3). “Adult diapers will soon outsell baby nappies in Japan”. Retrieved from <http://www.cnn.com/id/101003141>.
- Hongo, Jun. (2015, April 20). *Five Facts From Japan’s Population Statistics*. Retrieved from <http://blogs.wsj.com/japanrealtime/2015/04/20/five-facts-from-japans-population-statistics/>.
- Hudson, Alex. (2014, November 27). *Adult nappies 'outsell baby nappies*. Retrieved from <http://www.mirror.co.uk/news/world-news/adult-nappies-outsell-baby-nappies-4706474>.
- Japan Real Time, WTJ. (2015, October 22). *Over 20% of Japanese Companies Open to Employing 70-Year-Olds*. Retrieved from <http://blogs.wsj.com/japanrealtime/2015/10/22/over-20-of-japanese-companies-open-to-employing-70-year-olds/>.
- Japan Today. (2016, June 30). *Over 25% of Japan's population aged 65 or older: gov't data*. Retrieved from <http://www.japantoday.com/category/national/view/over-25-of-japans-population-aged-65-or-older-govt-data>.
- Krisiloff, Scott. (2015). *Japan Aging Population : Demographics of Japanese Population*. Avondale Asset Management. Retrieved from <http://avondaleam.com/japan-aging-population/>.
- Marketeer Magazine. (13 กรกฎาคม 2558). *ตลาดผู้สูงอายุญี่ปุ่น: โอกาสธุรกิจของไทย*. สืบค้นจาก <http://marketeer.co.th/2015/07/old-people-jp-kresearch/>.
- McIntyre, Douglas A., 24/7 Wall St. (2016, March 30). *40% of Japan’s Population Will Be Over 65 in 2050*. Retrieved from <http://247wallst.com/economy/2016/03/30/40-of-japans-population-will-be-over-65-in-2050/>.

- Millett, Ronald P. (2013, September 3). *Dan Brown's Inferno and the Dangerous Myth of Overpopulation*. Retrieved from <http://ldsmag.com/article-1-13207/>.
- Ogawa, Naohiro and Rikiya Matsukura. (2005). *AGEING IN JAPAN: THE HEALTH AND WEALTH OF OLDER PERSONS*. Retrieved from http://www.un.org/esa/population/meetings/Proceedings_EGM_Mex_2005/ogawa.pdf.
- Reuters Graphic. (2011, March 23). *Japan Aging Population*. Retrieved from http://graphics.thomsonreuters.com/11/03/JP_POP0311_CC.gif.
- The Japan Times. (2015, April 7). *EDITORIALS: Battling the low birthrate*. Retrieved from <http://www.japantimes.co.jp/opinion/2015/04/07/editorials/battling-the-low-birthrate/#.VkPEtIrkT9>.
- Yaskawa, Japan. (2013, September 9). *Yaskawa Develops an Ankle-Assist Walking Device for Those with Walking Impediments Caused by Stroke and Other Factors*. Retrieved from <https://www.yaskawa.co.jp/en/newsrelease/technology/6634>.
- _____. *Technical Progress in 2014*. Retrieved from <https://www.yaskawa.co.jp/en/?s=Ankle-Assist+Walking+Device+>.

กำหนดการ
การประชุมวิชาการระดับชาติผู้ป็นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ ๙
วันที่ ๑๖ – ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘ ณ โรงแรมเซ็นทาราหาดใหญ่
จังหวัดสงขลา

วันพฤหัสบดีที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๘

เวลา ๐๘.๐๐ – ๐๘.๔๕ น.

เวลา ๐๘.๔๕ – ๐๙.๓๐ น.

ลงทะเบียน

พิธีเปิด(ห้องสุคนธา ชั้น 6)

- ชมวีดิทัศน์สมาคมผู้ป็นศึกษาแห่งประเทศไทย

- กล่าวรายงานโดยนายกสมาคมผู้ป็นศึกษาแห่งประเทศไทย

- กล่าวต้อนรับโดยคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

วิทยาเขตปัตตานี

- คำกล่าวโดยผู้อำนวยการเจแปนฟาวนด์ชั่น

กรุงเทพฯ

- คำกล่าวเปิดโดยรองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ถ่ายภาพเป็นที่ระลึก

เวลา ๐๙.๓๐ – ๑๐.๓๐ น.

การเสวนาในหัวข้อ “นานาชาติจะเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ (ไม่) จำกัด”

- ภาษาศาสตร์สังคม:ผศ.ดร.วรุฒิ จิราสมบัติ

- ประวัติศาสตร์:พ.อ.หญิง ผศ.นงลักษณ์ ลิ้มศิริ

- ศาสนาผู้ป็น:ผศ.ดร.ประทุม อังกูโรหิต

ผู้ดำเนินรายการ: รศ.ปราณี จงสุจริตธรรม

เวลา ๑๐.๓๐- ๑๐.๕๐ น.

ช่วงเวลาถามตอบ

เวลา ๑๐.๕๐ – ๑๑.๐๐ น.

พักรับประทานอาหารว่าง

เวลา ๑๑.๐๐ – ๑๒.๓๐ น.

รายงานผลการดำเนินงานของสมาคมผู้ป็นศึกษาแห่งประเทศไทย

และเลือกตั้งกรรมการสมาคมผู้ป็นศึกษาแห่งประเทศไทย

เวลา ๑๒.๓๐ – ๑๓.๓๐ น.

อาหารกลางวัน

เวลา ๑๓.๓๐ – ๑๕.๒๕ น.

นำเสนอบทความทางวิชาการ

เวลา ๑๕.๒๕ – ๑๕.๓๕ น.

เวลา ๑๕.๓๕ – ๑๖.๕๐ น.

เวลา ๑๘.๓๐ – ๒๐.๐๐ น.

พักรับประทานอาหารว่าง

นำเสนอบทความทางวิชาการ

งานเลี้ยงรับรอง โดยคณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์

ณ ห้องอาหารโรงแรมเซ็นทาราหาดใหญ่

วันศุกร์ที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เวลา ๐๘.๐๐ – ๐๘.๔๕ น.

เวลา ๐๘.๔๕ – ๑๐.๔๐ น.

เวลา ๑๐.๔๐ – ๑๐.๕๐ น.

เวลา ๑๐.๕๐ – ๑๑.๒๕ น.

เวลา ๑๑.๔๕ – ๑๒.๑๕ น.

ลงทะเบียน

นำเสนอบทความทางวิชาการ

พักรับประทานอาหารว่าง

นำเสนอบทความทางวิชาการ

ประกาศผลการเลือกตั้งนายกสมาคมฯ

พิธีปิดการประชุม

- กล่าวขอบคุณโดยคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์

- กล่าวขอบคุณ สรุปภาพรวมของการจัดงาน และ
ส่งมอบการเป็นเจ้าภาพจัดประชุมฯ ครั้งที่ ๑๐
โดยนายกสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย

- กล่าวรับมอบการเป็นเจ้าภาพจัดประชุมฯ ครั้งที่
๑๐ โดย ดร.ทรายแก้ว ทิพากร สถาบันเอเชียศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เวลา ๑๒.๑๕ – ๑๔.๐๐ น.

อาหารกลางวัน

หมายเหตุ กำหนดการอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

กำหนดการนำเสนอผลงานการประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 9 ณ โรงแรมเซ็นทาราหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

วันที่ 17 ธันวาคม 2558				
ห้อง	13.30-14.05	14.10-14.45	14.50-15.25	15.35-16.10
เสรีภาพและ ความเห็น (A)	เสรีภาพและเงื่อนไขในการจินตนาการ เรื่องBoy's Love ของแฟนคลับจอห์นมีส์ หญิงชาวไทยโดยศึกษาจากงานเขียนแนว แฟนฟิคชั่น (Fanfiction) เกี่ยวกับไอดอล ในสังกัดจอห์นมีส์แฟนมีส์	ความเป็นแม่กับเสรีภาพของสตรีญี่ปุ่นใน วรรณกรรมของโทมัสเยโกะ เรื่อง ใจดี และ อิกะริโนะเรียวบุ	กฎหมายว่าด้วยโอกาสการจ้างงานที่เท่า เทียมกันของผู้หญิงญี่ปุ่น:3 ทศวรรษแห่ง การเปลี่ยนแปลง	การศึกษาภาพหญิงชายในเรื่อง “โจะนัน” ของคุนิโกะ โดบิโะ
	คุณช่อลา เรียวมิซึกะ	คุณยารุชิ ปรีชาปัญญา	ดร.ปิยะธรณ์ อัครราชย์	ดร.ปิยะนุช วิริยะะวัตร
วรรณคดี (B)	ศดร.นันทิยา มหาวชิษฐ์ การได้รับอิทธิพลของบุตรชายนำการไป นิยายสงครามเรื่อง “เฮอโกะโมะโนะวะงะดะริ”	ดร.ปิยะนุช วิริยะะวัตร ตำนานจักรพรรดิซิมู: ระหว่างความ จริงกับเรื่องเล่า	ดร.พรายแก้ว ทิพากร Featuring on Locality in Japanese Animation: Transboundary Interactions between Animation Tamayura and Takehara City in Hiroshima, Japan	ศดร.สิริเมพร สุริยะวงศ์ไพศาล การอุปถัมภ์งานเกี่ยวกับการแปล หนังสือภาษาญี่ปุ่นในไทยช่วงค.ศ. 1950-1990
ผู้เสนอ	ดร.กมลภัทร รื่นภิรมย์	ดร.ภัทรธร ทิพัฒน์กุล	ดร.มาชายุกิ นิชิยะ	ดร.ทพพร ตริรัตน์สกลชัย
ผู้วิพากษ์/ เศรษฐกิจ/ การเมือง (C)	ศดร.กัลยาณี สัตสุพรรณ การจัดส่งยางกำลังป้องกันตนเองไป ต่างประเทศ: บทบาทของพรรคโคเมใน การผ่านร่างกฎหมายความร่วมมือกับ ปฏิบัติการรักษาสันติภาพของ สหประชาชาติ	ศดร.สิริเมพร สุริยะวงศ์ไพศาล บทเรียนจากการผลิตข้าวที่เป็นมิตรต่อ สิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาชาวตรา ดิกเกาะชาโดะจังหวัดนงะตะ	ศดร.วสันต์ เหลืองบงประภัตร บทบาทของญี่ปุ่นต่อการพัฒนาภาคการ ริเริ่มเชียงใหม่: สังคมหรือเสรีนิยม	รศ.ทศันย์ เมธาพิสิฐ
ผู้เสนอ	ดร.ทัชชกร ทศายุชิ	ดร.ณภัทร กัธสริสมล	คุณนิริธ มีทรัพย์นิคม	ดร.มะพะสีสุริยะะสุยักิ
ผู้วิพากษ์/ -การศึกษา (D)	ดร.พรายแก้ว ทิพากร ความเชื่อของนั้ชากรเกี่ยวกับการสอน ใบปริญญาที่เข้าศึกษาชั้นเรียนและวิธีการ แบบเปิด	ดร.พรายแก้ว รังธร การออกแบบแผนการสอนที่เน้นการ แก้ปัญหาด้วยตัวเองของนักเรียนในชั้น เรียนที่ปรับใช้วิธีการสอนแบบญี่ปุ่น	ศดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ การปรับวัฒนธรรมทางการศึกษาจากญี่ปุ่น ในบริบทของสิงคโปร์	ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์
ผู้เสนอ	คุณสุรัสวดี ตูลานนตร	ดร. ณมuel ช่างศิริ	ดร. ณมuel อินทร์ประสิทธิ์	ดร.มะพะสีสุริยะะสุยักิ
ผู้วิพากษ์	รศ.ดร.ฉันทนา จันทน์บรรจง	รศ.ดร.ฉันทนา จันทน์บรรจง	รศ.ปริญญ์ จงสุจิตรธรรม	ศดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์

วันที่ 18 ธันวาคม 2558				
ห้อง	8:45-9:20	9:25-10:00	พบครูประจำวิชา	
ภาษาต่างประเทศ- การศึกษา (A)	การเปรียบเทียบความต้องการเกี่ยวกับ การศึกษาต่อประเทศญี่ปุ่นของนักศึกษาชาว ไทยและนโยบายรัฐบาลญี่ปุ่นในการรับ นักศึกษาต่างชาติ	ทัศนคติของพนักงานชาวไทยที่มีต่อวัฒนธรรม การทำงานของคนญี่ปุ่นในแผนกการขาย กรณีศึกษาบริษัทโกลเด้นฟู้ดส์ยามจำกัด	กลวิธีการแสดงความเป็นด้วยของ พนักงานบริษัทชาวญี่ปุ่น - ข้อมูลจากบทสนทนาจริง-	10:10-10:45
ผู้เสนอ	ศศ.อิริโนกะ โทมิตะ	คุณสร้อยเพชร อากาศศรีเพชร	คุณสุวิภา ฤทธิวงศ์	คุณอิชิฮารุ บุนยะประเสริฐ
ผู้วิพากษ์	ศศ.ดร.ยุพภา พุกจินา	ศศ.ดร.ยุพภา พุกจินา	รศ.ทัศนีย์ เมธาทิสิฐ	ศศ.ดร.นันทิยา มหพันธ์
ภาษาต่างประเทศ- การศึกษา (B)	ภาพไทยในละแวกและระบอบการศึกษา เปรียบเทียบระหว่างงานนิยายและภาพยนตร์	ความชัดเจนในการพูดแสดงความคิดเห็น การศึกษาร่วมกันเกี่ยวกับผู้พูดชาวญี่ปุ่นกับผู้เรียน ภาษาญี่ปุ่นชาวไทย	การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมในการ แสดงความเป็นอยู่ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่น ชาวไทย : กรณีศึกษานักศึกษาไทยที่ศึกษา ในต่างประเทศ	
ผู้เสนอ	คุณภูมิภัทร บัวระภา	อ.ภรณ์ชัยพนัสสดีกุล	ดร.คุณชัย สมชนะกิจ	
ผู้วิพากษ์	ดร.วินัย จามรัสสุริยา	รศ.ดร.ศรีอยุธยา วัฒนวงศ์	ศศ.ดร.ยุพภา พุกจินา	
สังคม- วัฒนธรรม (C)	Dramatization of Japanese Ethics A case study of Animation Songs by Rock Music	ใหม่โรงละคร : สังคมศึกษาและการวิเคราะห์	การดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาแบบ จารีตในประเทศไทย :	สังคมผู้สูงอายุ: บทเรียนจากญี่ปุ่น
ผู้เสนอ	อ.อาโออิโกะโนะสุเกะ	ศศ.ดร.นภดล ทิพย์รัตน์	กรณีศึกษานักเรียนแห่งหนึ่งจากโตเกียว	
ผู้วิพากษ์	ดร.เรวดีอึ้งโพธิ์	ดร.เรวดีอึ้งโพธิ์	ดร.กนกวรรณ สวัสดิ์พร	คุณสุทิน สายสงวน
			ศศ.ดร.ประทุม อัญญาเรศ	ศศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์

Japan: (un)limited right and liberty?

การประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 9
17-18 ธันวาคม 2558 ณ โรงแรมเซ็นทาราหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

จัดโดย

JSAT

สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

สนับสนุนโดย

เจแปนฟาว์นเดชัน กรุงเทพฯ

โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย